MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL *INSTITUTE OF CULTURAL HERITAGE*

Conferința Științifică Internațională

PATRIMONIUL CULTURAL: CERCETARE, VALORIFICARE, PROMOVARE

International Scientific Conference

CULTURAL HERITAGE: RESEARCH, VALORIZATION, PROMOTION

Ediția a XVIII-a
dedicată Zilelor Europene ale Patrimoniului
dedicated to the European Heritage Days

Chișinău, 24-25 septembrie 2026

Organizarea manifestării științifice și editarea culegerii de rezumate fac parte din acțiunile programate în cadrul Programului de cercetare **170101**: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024—2027)*

ARIILE TEMATICE ALE CONFERINȚEI:
Cercetarea și valorificarea culturii tradiționale românești
Cercetarea și valorificarea culturii tradiționale a minorităților etnice
Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit
Cercetarea, valorificarea și promovarea patrimoniului arheologic
Identitate, memorie și comunicare artistică în procesul de globalizare culturală

Redactare / *Proof-reading:*
dr. hab. Ana Ghilaș, dr. Natalia Grădinaru, dr. Sergiu Matveev
(textele în limba română/ Romanian)
dr. Nina Ivanova (textele în limba engleză/ English)
dr. Ecaterina Cojuhari (textele în limba ucraineană/ Ukrainian)
dr. Tatiana Zaicovschi (textele în limba rusă/ Russian)

Tipar: *Notograf Prim s.r.l.*
str. M. Sadoveanu, nr. 8/3, of. 18, Chișinău,
notografprim@gmail.com

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

„Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare“, conferință științifică internațională (16 ; 2024 ; Chișinău). Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare“ : Ediția a 16-a : dedicată Zilelor Europene ale Patrimoniului, Chișinău, 26-27 septembrie 2024 : [Programul și rezumatele comunicărilor] / comitetul științific: Ion Ursu [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2024 (Notograf Prim). – 198 p.

Antetit.: Ministerul Culturii, Institutul Patrimoniului Cultural. –Tit. pe cop. paral.: lb. rom., engl. – Texte : lb. rom., engl., rusă etc. – [150] ex.

ISBN 978-9975-84-217-44.
008+7/9(082)=00
P 43

Parteneri

MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA/
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA/
MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI/
ACADEMY OF SCIENCES OF MOLDOVA

INSTITUTUL DE STUDII AL ARTELOR, FOLCLORISTICĂ ȘI ETNOLOGIE “M. RYLSKYI” AL ACADEMIEI NAȚIONALE DE ȘTIINȚE DIN UCRAINA/
“M. RYLSKYI” INSTITUTE OF ART STUDIES, FOLKLORISTICS AND ETHNOLOGY OF THE NATIONAL ACADEMY SCIENCES OF UKRAINE

INSTITUTUL DE ETNOLOGIE, ACADEMIA NAȚIONALĂ DE ȘTIINȚE A UCRAINEI, LVOV, UCRAINA/
INSTITUTE OF ETHNOLOGY,
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE, LVIV, UKRAINE

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE, ACADEMIA ROMÂNĂ-FILIALA IAȘI/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY, ROMANIAN ACADEMY – IAȘI BRANCH

UNIVERSITATEA DE ARTE „GEORGE ENESCU”, IAȘI, ROMÂNIA/
“GEORGE ENESCU” UNIVERSITY OF THE ARTS, IAȘI, ROMANIA

UNIVERSITATEA TEHNICĂ DIN CLUJ NAPOCA, CENTRUL UNIVERSITAR NORD DIN BAIA MARE, FACULTATEA DE LITERE, ROMÂNIA/
TECHNICAL UNIVERSITY OF CLUJ NAPOCA, NORTHERN UNIVERSITY CENTER, BAIA MARE, FACULTY OF LETTERS, ROMANIA

Comitetul științific/ *Scientific Board:*
Dr. Ion URSU, dr. Valentin ARAPU, dr. Liubov BOSA, dr. Alla CEASTINA,
dr. hab. Anca Doina CIOBOTARU, dr. Ecaterina COJUHARI,
dr. Costin CROITORU, dr. Ion DUMINICA, dr. hab. Ana GHILAȘ,
dr. hab. Victor GHILAȘ, dr. Natalia GRĂDINARU,
dr. Vasilica-Monica GROZA, dr. Nina IVANOVA, dr. Natalia LAZAR,
dr. Sergiu MATVEEV, academician, prof. Stepan PAVLIUK,
dr. Ludmila PÎRNĂU, dr. Elsa STAVRO, dr. Violeta TIPA,
dr. Aurelia TRIFAN, dr. Tatiana ZAICOVSCHI

Comitetul de organizare/ *Organizing Board:*
Dr. Ion URSU, dr. Valentin ARAPU, dr. Elena ARDELEAN,
dr. Valeria BARBAS, dr. hab. Anca Doina CIOBOTARU, Iurie COJUCARI,
dr. Ecaterina COJUHARI, dr. Victor COJUHARI,
dr. hab. Liliana CONDRATICOVA, Carolina COTOMAN,
dr. hab. Victor GHILAȘ, dr. Ion DUMINICA, drd. Sorin GRAJDARI,
Olexandr HOLOVKO, dr. hab. Galina IVAȘCHIV, dr. Natalia LAZAR,
dr. Vitalie MALCOCI, dr. Diana NICOGLO, dr. Ludmila PÎRNĂU,
dr. hab. Victoria ROCACIUC, dr. Evdochia SOROCEANU,
dr. Sergiu SUVAC, dr. Violeta TIPA, dr. Vlad VORNIC,
dr. Măriuca VORNICU

PROGRAMUL CONFERINȚEI/ *CONFERENCE PROGRAM*

Joi, 24 Septembrie 2026/ Thursday, September 24, 2026
09.00–12.00

ȘEDINȚA PLENARĂ/ *PLENARY SESSION*
Biroul/ Office: Sala Mică a Academiei de Științe a Moldovei (etajul 1)/

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Valeria BARBAS, dr. Vlad VORNIC

CUVÂNT DE DESCHIDERE/ *OPENING SPEECH*
Dr. Ion URSU, Director al Institutului Patrimoniului Cultural
Director of the Institute of Cultural Heritage

MESAJE DE SALUT/ *GREETING MESSAGES*

M. c., dr. hab. Liliana CONDRATICOVA,
secretar științific general, Academia de Științe a Moldovei/
Corresponding Member, dr. habil. General Scientific Secretary,
Academy of Sciences of Moldova

Dr. hab. Anca Doina CIOBOTARU,
Universitatea „George Enescu”, Iași, România/
“George Enescu” University, Iasi, Romania

Dr. Natalia LAZAR,
Universitatea Tehnică din Cluj Napoca,
Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere, România/
Technical University of Cluj-Napoca,
North University Centre of Baia Mare, Faculty of Letters, Romania

Dr. Natalia STYSHOVA,
director al Institutului de Istoria Artei, Folcloristică și Etnologie „M. T. Rîlski" al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Kiev, Ucraina/
Director of the M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Dr. hab. Galina IVAȘCHIV,
Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Lviv, Ucraina/ *The Institute of Ethnology of the National Academy ofSciences of Ukraine, Lviv, Ukraine*

COMUNICĂRI ÎN ȘEDINȚA PLENARĂ/
PLENARY SESSION COMMUNICATIONS

M. c., dr. hab. Mariana ȘLAPAC, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Evoluția arhitectural-urbanistică a orașului Tighina în perioada interbelică/ *The architectural and urban evolution of the city of Tighina during the interwar period*

Dr. hab. Victor GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Romanian national music – a vector of inspiration between the Ukrainian national school and French and Spanish romanticism/ *Muzica națională românească – vector de inspirație între școala națională ucraineană și romantismul francez și spaniol*

Dr. hab. Gheorghe POSTICĂ, Muzeul Național de Istorie a Moldovei/ National Museum of the History of Moldova
Așezările medievale timpurii din Codrii Lăpușnei: evoluții istorico-cronologice/ *Early Medieval Settlements of the Lăpușna Codry: historical-chronological evolutions*

Габ. др. Віктор ТКАЧЕНКО, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» / Viktor TKACHENKO, National Historical and Ethnographic Reserve "Pereyaslav".
Олійний промисел в експозиції Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини/ *Oil fishing in the exposition of the Museum of Folk Architecture and life of the Middle Dnieper Region*

Dr. Elsa STAVRO, Centrul Cultural Albanez al Asociației Prietenie & Integrare, Galați, România/ The Albanian Cultural Centre of the Friendship & Integration Association, Galați, Romania
Sprijinul continuu al Patriarhiei Române pentru înființarea școlilor teologice ale Bisericii Ortodoxe din Albania (1930-1945): documente, arhive, presa vremii și memoriile contemporanilor/ *The Romanian Patriarchate's ongoing support for the establishment of theological schools of the Albanian Orthodox Church (1930–1945): documents, archives, contemporary press reports and memoirs of contemporaries*

13.00–17.00
Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni/ ***Scientific proceedings in sections***

SECȚIUNEA II/ *SECTION II*:
IDENTITATE, MEMORIE ȘI COMUNICARE ARTISTICĂ ÎN CONTEXT GLOBAL (I)/
IDENTITY, MEMORY, AND ARTISTIC COMMUNICATION IN A GLOBAL CONTEXT (I)

Biroul/ Office: 437 (etajul 4)

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Violeta TIPA, dr. Valeria Barbas

Dr. hab. Ana GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Textul clasic în spectacolul contemporan: viziuni artistice și forme teatrale/ *The classical text in contemporary performance: artistic visions and theatrical forms*

Dr. hab. Anca Doina CIOBOTARU, Universitatea „George Enescu", Iași, România/ "George Enescu" University, Iasi, Romania
Cenzura uitării/ *The Censorship of Oblivion*

Dr. Mariana STARCIUC, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice/ Academy of Music, Theater and Fine Arts
Scenaristica în cinematografia contemporană din Republica Moldova: între memoria colectivă și construcția ficțională/ *Screenwriting incontemporary moldovan cinema: berween collective and fcitional construction*

PhD. Miloud HOMIDA, Ziane Achour University of Djelfa, Algeria/ Universitatea Ziane Achour din Djelfa, Algeria
Cultural heritage, memory, and intercultural communication in Far from Algeria by Djelloul Marbrook: an anthropological approach/ *Patrimoniu cultural, memorie și comunicare interculturală în „Far from Algeria" de Djelloul Marbrook: o abordare antropologică*

Dr. Lucia ADASCĂLIȚEI, Universitatea Tehnică a Moldovei/ Technical University of Moldova
Valențe estetice și structuri narative în grafica secvențială a plasticianului Alexandr Gladîșev/ *Aesthetic qualities and narrative structures in the sequential art of visual artist Alexandr Gladîşev*

Dr. Dorina KHALIL-BUTUCIOC, Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (IATC/ AICT), Germania/ International Association of Theater Critics (IATC/ AICT), Germany
Valeriu Țurcanu: valorificarea teatrului folcloric și pentru copii/ *Valeriu Țurcanu: leveraging folk and children's theatre*

PhD, Anna KRÓLICA, Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland/ Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznan, Polonia
"One, two, three – you're it!" Play as an integral part of children's (choreographic) performances/ *„Unu, doi, trei* – începe jocul"! Jocul ca element esențial în spectacolele (coregrafice) pentru copii.

PhD Elena DULGHERU, University "December 1, 1918", Alba Iulia, Romania/ Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, România
Between Aestheticism and Spirituality: "El Tonto Por Cristo' by Josh David Jordan"/ *Între estetism și spiritualitate: „El Tonto Por Cristo" de Josh David Jordan*

PhD. Ala POPESCU, University of Bucharest, România/ Universitatea din București, România
Elena Barlo between Chișinău and Bucharest: biographical landmarks, artistic memory, and contributions to romanian scenography/ *Elena Barlo între Chișinău și București: repere biografice, memorie artistică și contribuții la scenografia românească*

Dr. Angelina ROȘCA-ICHIM, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice/ Academy of Music, Theater and Fine Arts
Teatrul „Dionisie Tanasoglu" din Găgăuzia: memoria identitară și comunicarea interculturală/ "*Dionisie Tanasoglu" Theater in Gagauzia: identity memory and intercultural communication*

Dr. hab. Ana GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Teatrul documentar în spectacologia actuală/ *Documentary theatre in contemporary performance studies*

Dr. Alexandru BOHANȚOV, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Realitatea ficțiunii și ficțiunea realității în cinemaul de azi/ *The Reality of Fiction and the Fiction of Reality in Today's Cinema*

Dr. Violeta TIPA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Tendințe în teatrul contemporan (în baza Festivalului de la Avignon, 2026)/ *Trends in contemporary theatre (based on the 2026 Avignon Festival)*

Drd. Elena TARAGAN, Universitatea de Stat din Moldova/ State University of Moldova
Anatomia puterii în piesele istorice ale lui William Shakespeare: cazul „Iulius Cezar"/ *The anatomy of power in William Shakespeare's history plays: the case of "Julius Caesar"*

Oana SAFTA, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", București, România/ "G. Călinescu" Institute of Literary History and Theory, Bucharest, Romania
Cum arată un laborator de creație (manuscrisul de lucru la Mircea Eliade)/ *What does a creative laboratory look like (the working manuscript by Mircea Eliade)*

Dr. Violeta TIPA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
„Regele Lear" – o poveste despre trădare și iertare/ *King Lear – a story of betrayal and forgiveness*

Drd. Lilia MUSTEA, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice/ Academy of Music, Theater and Fine Arts
Relația dintre teatru și publicul din Republica Moldova: provocări și perspective/ *The relationship between theatre and the audience in the Republic of Moldova: challenges and perspectives*

SECȚIUNEA III/ *SECTION III*:
CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL CONSTRUIT/
RESEARCH AND VALUATION OF BUILT CULTURAL HERITAGE

Biroul/ Office: 538 (etajul 5), Sala de ședințe
a Institutului Patrimoniului Cultural/
Room 538 (5th floor), Meeting Room of the Institute of Cultural Heritage

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Vitalie MALCOCI, dr. Aurelia TRIFAN

Dr. Aurelia TRIFAN, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Dinamism și inovație structurală: cercetarea și documentarea obiectivelor arhitecturale reprezentative din RSSM (1970–1980)/ *Structural dynamism and innovation: research and documentation of representative architectural landmarks in the Moldavian SSR (1970–1980)*

Dr. hab. Tudor STAVILĂ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni. Problema datării/ *The church of the dormition of the Mother of God in Căușeni: the issue of dating*

Dr. Eleonora BRIGALDA, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău/ "Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău
Semnificații simbolice ale luminii și culorii în tradiția vitraliului din Republica Moldova/ *Symbolic meanings of light and color in the stained-glass tradition of the Republic of Moldova*

Dr. Tamara NESTEROV, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Clădiri și construcții tehnice pe teritoriul dintre Prut și Nistru, pasibile pentru o datare anterioară formării statului moldovenesc/ *Buildings and technical structures in the territory between the Prut and the Dniester potentially predating the formation of the Moldavian state*

Dr. Vitalie MALCOCI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Arhitectura vernaculară din bazinul Răutului Inferior. Degradarea arhitecturii tradiționale din piatră și impactul asupra peisajului rural/ *Vernacular architecture in the lower Răut basin: the degradation of traditional stone architecture and its impact on the rural landscape*

Yuri PISMAK, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture/ Academia de Stat de Construcții și Arhitectură din Odessa
The dramatic fate of works of art associated with the memory of the Chernobyl disaster/ *Soarta dramatică a operelor de artă asociate cu memoria dezastrului de la Cernobîl*

Dr. Ana MARIAN, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Trei monumente memorabile din raionul Orhei/ *Three memorable monuments of Orhei district*

Drd. Mihaela AGA, Universitatea de Stat din Moldova/ Moldova State University
Patrimoniul cultural al RSS Moldovenești în anii dezghețului hrușciovist: perspective istorice și culturale/ *The cultural heritage of the Moldavian SSR during the khrushchev thaw: historical and cultural perspectives*

Dr. Aurelia TRIFAN, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Dinamism și inovație structurală: cercetarea și documentarea obiectivelor arhitecturale reprezentative din RSSM (1970–1980)/ *Structural dynamism and innovation: research and documentation of representa-tive architectural landmarks in the Moldavian SSR (1970–1980)*

Dr. Sergius CIOCANU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Capela funerară a cimitirului ebraic din Chișinău. De la abandon la intenții de valorificare/ *The funeral chapel of the Chisinau's jewish cemetery. From abandonment to plans for adaptive reuse*

Dr. Cristina CATEREV, Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău/ Chișinău City History Museum
Memoria patrimoniului construit: documente, imagini și reprezentări ale Chișinăului în colecțiile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău/ *The memory of built heritage: documents, images and representations of Chișinău in the museum collections*

Drd. Theodor-Ștefan FILIP, Universitatea Națională de Arte „George Enescu" Iași, România / „George Enescu" National University of Arts, Iași, Romania
Comunicarea vizuală în zonele de patrimoniu construit. Modele europene și perspective pentru Republica Moldova/ *Visual communication in built heritage zones. European models and perspectives for the Republic of Moldova*

PhD Alla CHASTINA, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
The Jewish community in the development of the town of Orhei in 19th century – 1917 year of 20th in archival documents/ *Comunitatea evreiască în dezvoltarea orașului Orhei în secolul al XIX-lea – anul 1917 al secolului al XX-lea în documente de arhivă*

Dr. Manole BRIHUNEȚ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Biserici de lemn cu o singură cupolă deasupra naosului din fostul ținut Hotin (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea)/ *Single-domed wooden churches over the nave from the former Khotyn county(the second half of the 18th century – the first half of the 19th century)*

Drd. Svetlana CIOBANU, Universitatea de Stat din Moldova/ Moldova State University
De la patrimoniu la atracție turistică: dinamica terminologică în discursul patrimonial. Studiu de caz: Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi"/ *From Heritage to Tourist Attraction: Terminological Dynamics in Heritage Discourse. A Case Study of the "Orheiul Vechi" Cultural-Natural Reserve*

Dr. Aurelia CARPOV, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Tipologia reședinței boierești în Basarabia: particularități ale ansamblurilor rezidențiale ale familiei Bogdan/ *Typology of the boyar residence in Bessarabia: specific features of the Bogdan family residential estates*

Arh. Natalia IACHIMOV, Eco Garden Construct
Gramatica peisajului boieresc: structuri, compoziții și transformări în domeniile familiei Bogdan/ *The grammar of the boyar landscape: structures, compositions and transformations of the Bogdan family estates*

Drd. Petruța-Iulia LUCHIAN, Universitatea Națională de Arte „George Enescu" Iași/ „George Enescu" National University of Arts, Iași
Imaginea patrimoniului absent. Memoria vizuală a arhitecturii sacre dispărute din Iași și regiunea istorică a Basarabiei – expresie a identității culturale și a comunicării artistice/ *The image of absent heritage. The visual memory of lost sacred architecture in Iași and the historical region of Bessarabia: An expression of cultural identity and artistic communication*

Andrei RABEI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Mărturii ale arhitecturii Chișinăului din secolul al XIX-lea: imobilul din str. 31 August 1989 nr. 97/ *Testimonies of 19th-century Chișinău architecture: the building at 97, 31 August 1989 Street*

Drd. Iulia VIȘNEVSCAIA, Universitatea de Stat din Moldova/ Moldova State University
Continuitatea protecției juridice a obiectelor de patrimoniu cultural în contextul reformei succesorale din 2026 în Republica Moldova/ *continuity of legal protection of cultural heritage objects in the context of the 2026 succession reform in the Republic of Moldova*

PhD Student Kim CALONIUS, PhD Student Stefan SMIRNOV, Suomi–Romania–Moldova-Seura ry (The Finnish-Romanian-Moldovan Friendship Association), Helsinki, Finlanda/ Asociația de prietenie Finlanda-România-Moldova, Helsinki, Finlanda
From heritage site to shared memory: promoting romanian cultural heritage in Finland through curated cultural travel/ *De la situri culturale la memorie comună: Promovarea patrimoniului cultural românesc în Finlanda prin tururi culturale organizate*

SECȚIUNEA IV/ *SECTION IV*:
CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA CULTURII TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI (I)/
RESEARCH AND VALORIZATION OF ROMANIAN TRADITIONAL CULTURE (I)

Biroul/ *Office*: Sala Argintie a Academiei de Științe a Moldovei (etajul 1)/
Silver Hall of the Academy of Sciences of Moldova (1st floor)

Moderatori/ Moderators:
Dr. Sergiu SUVAC, drd. Sorin GRAJDARI

Prezentare de carte/ *Book presentacion:*
Sergiu SUVAC, *Muzeele etnografice ale Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi": istorie și arhitectură vernaculară. Studiu etnografic*, Chișinău, Editura Princeps, 2025, 224 p.
Prezintă: Raisa OSADCI

Dr. Costin CROITORU, Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul a Universității Tehnice din Moldova; Muzeul Brăilei „Carol I" România/ The „Bogdan Petriceicu Hasdeu" University Centre in Cahul, part of the Technical University of Moldova; The „Carol I" Museum of Brăila, Romania; drd. Fatme NISTOROI, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova; Muzeul Brăilei „Carol I" România/ Doctoral School of Humanities and Education, Moldova State University; The „Carol I" Museum of Brăila, Romania
Contribuții cu privire la memoria multiculturală și plurietnică a Brăilei. Comunitatea albaneză/ *Contributions to the multicultural and multiethnic memory of Brăila. The Albanian Community*

PhD Elena ARDELEAN, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Romania/ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, România
The Romanian traditional blouse between authenticity and transformation in contemporary society/ *Cămașa tradițională românească între autenticitate și transformare în societatea contemporană*

Dr. Ion TIȚA-NICOLESCU, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, România/ The Museum of Viticulture and Pomology, Golești, Romania
Mărci apotropaice în Arta Sacră și motive magice în tradiția populară românească/ *Apopotropaic symbols in Sacred Art and magical motifs in Romanian folk tradition*

Dr. Natalia LAZAR, Facultatea de Litere, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Baia Mare, România/ Faculty of Literary Studies, Technical University of Cluj-Napoca, Northern University Centre in Baia Mare, Baia Mare, Romania
Despre armonie și echilibru în casa tradițională. Morfologie sacră/ *On harmony and balance in the traditional house. Sacred morphology*

Măriuca VERDEȘ, Asociația Rădăcinilor Străbune, Călinești, jud. Maramureș, România/ Association of Ancestral Roots, Călinești, Maramureș County, Romania
Horitul – mărturie a pragurilor vieții/ *Horitul – testimony to the thresholds of life*

PhD Nina IVANOVA, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
Features of local identity among the residents of Puhoi village/ *Particularitățile identității locale a locuitorilor satului Puhoi*

Dr. Natalia GRĂDINARU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Casa părintească și arhetipul plecării: continuitatea identității culturale în contextul migrației contemporane/ *The parental home and the archetype of departure: the continuity of cultural identity in the context of contemporary migration*

Drd. Crina-Rozalia MOLDOVAN (BLIDAR), Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, România/ “Ștefan cel Mare” University of Suceava, Romania
Instituțiile socioculturale tradiționale din Țara Codrului: analiză diacronică a funcției sociale, a simbolisticii și a mecanismelor de conservare a patrimoniului cultural imaterial/ *Traditional sociocultural institutions in Țara Codrului: a diachronic analysis of social functions, symbolism and mechanisms for the safeguarding of intangible cultural heritage*

Dr. Nicolae DUDNICENCO, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală/ The National Museum of Ethnography and Natural History; Dr. Anatolie BAJORA, Centrul de Studii Românești, Universitatea Zhejiang de Știință și Tehnologie din Hangzhou, China/ Centre for Romanian Studies, Zhejiang University of Science and Technology, Hangzhou, China
Unele aspecte privind utilizarea stejarului în cultura tradițională românească/ *Some aspects of the use of oak in traditional Romanian culture*

Dr. Liudmila CHICIUC, Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul a Universității Tehnice din Moldova/ The „Bogdan Petriceicu Hasdeu” University Centre in Cahul, part of the Technical University of Moldova
Salvgardarea patrimoniului cultural în viziunea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940)/ *The preservation of cultural heritage in the vision and work of the Romanian Social Institute of Bessarabia (1934-1940)*

Drd. Daniela Ileana BERCIU, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova, Localitatea Văleni, județ Maramureș, România/ Doctoral School of Humanities and Education, Moldova State University, Văleni, Maramureș County, Romania
Reprezentări ale suferinței și ale vindecării simbolice în descântece de deochi/ *Representations of suffering and symbolic healing in evil eye charms*

Drd. Sorin GRAJDARI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Bașcă sau bordei? O dispută terminologică în studiul locuințelor tradiționale semiîngropate/ *Bașcă or bordei? A terminological dispute in the study of traditional semi-subterranean dwellings*

SECȚIUNEA V/ *SECTION V*:
CULTURA TRADIȚIONALĂ A MINORITĂȚILOR ETNICE/
TRADITIONAL CULTURE OF ETHNIC MINORITIES

Biroul/ Office: Sala de Lectură a Academiei de Științe a Moldovei (etajul 1)/

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Diana NICOGLO, dr. Evdochia SOROCEANU

Dr. Nadejda CARA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Mâncăruri tradiționale cotidiene și de sărbătoare ale bulgarilor din Moldova în perioada de vară/ *Traditional everyday and festive dishes of Bulgarians from Moldova during the summer-time*

Dr. Diana NICOGLO, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Produsele lactate în tradițiile alimentare ale găgăuzilor (realități lexico-etnografice)/ *Dairy products in the food traditions of the Gagauz people (lexico-ethnographic realities)*

Dr. Svetlana PROCOP, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Rolul esențial al femeilor rome din Republica Moldova în pregătirea și desfășurarea sărbătorii Paștele Blajinilor/ *The essential role of Roma women in the Republic of Moldova in preparing for and observing „Paștele Blajinilor" celebration*

Drd. Maria SMIRNOVA, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova/ Doctoral School of Humanities and Education Sciences, Moldova State University
Locul profesorilor și al elevilor în procesul educațional și cultural al bulgarilor basarabeni în secolul al XIX-lea (conform materialelor de arhivă și istoriografice privind sudul Basarabiei și absolvenții Școlii Centrale din Comrat, 1858–1878)/ *The place of teachers, clergy, and students in the educational and cultural process of Bessarabian Bulgarians in the 19th century (according to archival and historical materials on Southern Bessarabia and graduates of the Comrat Central School, 1858–1878)*

PhD Irina IJBOLDINA, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
Spatial sacralization of the dwelling of the Russian Old Believers of the Republic of Moldova/ *Sacralizarea spațială a locuinței credincioșilor vechi ruși din Republica Moldova*

PhD Aleksey A. ROMANCHUK, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
The Structure of the Russian-speaking segment of Moldovan society: some observations/ *Structura segmentului vorbitor de limbă rusă al societății moldovenești: câteva observații*

PhD Tatiana ZAICOVSCHI, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
The impact of the prohibition on blood and spiritual kinship "up to the seventh generation" on the modern life of Old Believers in the Republic of Moldova/ *Impactul interdicției rudeniei de sânge și spirituală „până la a șaptea generație" asupra vieții moderne a credincioșilor ruși de rit vechi din Republica Moldova*

Виталий БОЙКОВ, Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М.В. Маруневич/ "M. V. Marunevici" Center for Scientific Research of Gagauzia
От национального возрождения гагаузского народа к сохранению его духовно-культурной идентичности (из опыта православного прихода с. Копчак)/ *From the national revival of the Gagauz people to the preservation of their spiritual and cultural identity (from the experience of the Orthodox parish of the village of Kopchak)*

Ольга ГАРУСОВА, Институт культурного наследия/ Institute of Cultural Heritage
Праздничный стол у старообрядцев Республики Молдовы/ *Festive table of the Old Believers in the Republic of Moldova*

Ирина КОНСТАНТИНОВА, Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М.В. Маруневич/ "M. V. Marunevici" Center for Scientific Research of Gagauzia
Традиционное жилище и архитектура в контексте изучения истории и культуры гагаузов/ *Traditional housing and architecture in the context of studying the history and culture of the Gagauz people*

Др. хаб. Жозефина КУШНИР, Институт культурного наследия/ Institute of Cultural Heritage
«Голографичность» идишских присловий евреев Республики Молдова как одно из проявлений свойственного человеку «ноэтического предощущения»/ *"Holographicity" of Yiddish sayings of Jews of the Republic of Moldova as an expression of intrinsic human "noetic presentiment"*

Dr. Marina MIRON, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova/ The Institute of History at Moldova State University; Dr. Viorel MIRON, A.O. Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova/ Association for Tourism Development in Moldova
Apa, plantele și mâncarea de Ziua Babei (moașei) la bulgari/ *Water, plants, and food on Baba's (Midwife's) Day in Bulgarian tradition*

Др. Евдокия СОРОЧЯНУ, Институт культурного наследия/ Institute of Cultural Heritage
Обрядовое кормление в погребальной практике гагаузов: по материалам южногагаузского ареала/ *Ritual feeding in the funerary practice of the Gagauz: based on materials from the Southern Gagauz area*

Др. Виталий СЫРФ, Институт культурного наследия/ Institute of Cultural Heritage
Традиционное жилище гагаузов Южной Бессарабии в научном наследии В. А. Мошкова/ *Traditional dwelling of the Gagauz people of Southern Bessarabia in the scientific heritage of V. A. Moshkov*

Dr. Ion DUMINICA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Aspectul comunitar social-util al meșteșugului fierăritului conservat în memoria familială a femeilor rome din orașele Edineț și Soroca/ *The socially useful community aspect of the blacksmithing craft preserved in the family memory of Roma women from Edineț and Soroca towns*

SECȚIUNEA VI/ *SECTION VI*:
CULTURA TRADIȚIONALĂ UCRAINEANĂ/
TRADITIONAL UKRAINIAN CULTURE

Biroul/ Office: 537 (etajul 5), Institutul Patrimoniului Cultural.

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Ecaterina COJUHARI, dr. Victor COJUHARI

Ekaterina ANDRIUSHCHENKO, University of Bologna/ Катерина АНДРЮЩЕНКО, Болонський університет
Ukrainian Identity in Transnistria and the War in Ukraine: An Exploratory Study/ *Українська ідентичність у Придністров'ї та війна в Україні: пошукове дослідження*

Дрт. Олег БОНДАР, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ PhD student Oleg BONDAR, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Цифрові ресурси бібліотек у збереженні книжкової спадщини та культурної пам'яті України/ *Digital library resources in preserving the book heritage and cultural memory of Ukraine*

Др. Любов БОСА, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України/ PhD Lyubov BOSA, M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology, NAS of Ukraine, Kyiv
Витоки екоантропологічного напряму в українській етнології (рецепція трансформованих ландшафтів)/ *Origins of the ecoanthropological direction in Ukrainian ethnology (reception of transformed landscapes)*

Др. Олександр БОСИЙ, Київська державна академія декоративно–прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука Київ, Україна/ PhD Oleksandr BOSYY, Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts named after M. Boychuk, Kyiv, Ukraine
Міфологема бика в культурах світу та України: від архаїчного символу до сучасної айдентики/ *The mytheme of the bull in world and Ukrainian cultures: from archaic symbol to modern identity*

Софія ВАСИЛЬЧУК, др. Олена СЛІТЮК, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна/ Sofia VASYLCHUK, PhD Olena SLITYUK, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine
Постер як засіб комунікації та візуалізації історичної пам'яті: розробка веб-сайту та серії постерів про українських поетів/ *Poster as a means of communication and visualization of historical memory: development of a website and a series of posters about Ukrainian poets*

Др. Марина ВИШИНСЬКА, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ Dr. Maryna VYSHINSKA, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine. **Культурна пам'ять у контексті формування міської ідентичності/** *Cultural memory in the context of urban identity formation*

Др. Вікторія ВОЛИНЕЦЬ, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ PhD Victoria VOLYNETS, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Українська хустка в сучасному культурному просторі: трансформація традиції та цифрові практики популяризації/ *Ukrainian headscarf in the modern cultural space: transformation of tradition and digital practices of popularization*

Ігор ВОРОБЧАК, др. Оксана ДРОГОБИЦЬКА, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна/ Igor VOROBCHAK, dr. Oksana ROGOBYTSKA, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
Леоніла (Ніна) Заглада (1896–1938): трагічна доля етнографа/ *Leonila (Nina) Zahlada (1896–1938): The Tragic Fate of an Ethnographer*

Габ. др. Людмила ГЕРУС, Інститут народознавства НАН України, Львів / PhD Lyudmyla HERUS, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv
«Хліб трьох епох» як соціокультурний феномен та символ української ідентичності/ *"Bread of Three Eras" as a Sociocultural Phenomenon and Symbol of Ukrainian Identity*

Олександр ГОЛОВКО, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ/ Oleksandr HOLOVKO, M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore Studies and Ethnology, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Використання каменю в народному будівництві українців Східнопо-дільського Придністров'я (за експедиційними матеріалами)/ *The Use of Stone in the Traditional Building Practices of Ukrainians in the Eastern Podolian Dniester Region (Based on Fieldwork Data)*

Тетяна ГРУДЕВИЧ, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Україна/ Tetyana GRUDEVYCH, National Historical and Ethnographic Reserve "Pereyaslav", Ukraine
Шевські вироби в експозиції хати чинбаря Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини/ *Shoemaking in the exhibition of the cinbar hut of the Museum of Folk Architecture and Life of the Middle Dnieper Region*

Др. Оксана ДРОГОБИЦЬКА, Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна/ PhD Oksana ROGOBYTSKA, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
Іванна Блажкевич (1886 – 1977) як етнограф/ *Ivanna Blazhkevych as an ethnographer*

Габ. др. Галина ІВАШКІВ, Інститут народознавства НАН України, Львів / PhD Halyna IVASHKIV, Institute of Ethnology, NAS of Ukraine, Lviv
Керамічні настінні хрести: осередки, майстри, форма, декор/ *Ceramic wall crosses: cells, craftsmen, shape, decor*

Др. Віктор КОЖУХАР, Інститут культурної спадщини, Кишинів, Республіка Молдова/ PhD Victor KOZHUKHAR, Institute of Cultural Heritage, Chisinau, Republic of Moldova
Паркани, ворота та хвіртки як складова сільського подвір'я українців півночі Молдови: трансформація традиції (за матеріалами польових досліджень)/ *Fences, Gates, and Gateways as Elements of the Rural Homesteads of Ukrainians in Northern Moldova: The Transformation of Tradition (Based on Field Research)*

Др. Катерина КОЖУХАР, Інститут культурної спадщини, Кишинів, Республіка Молдова / PhD Kateryna KOZHUKHAR, Institute of Cultural Heritage, Chisinau, Republic of Moldova
Рідкі страви українців Республіки Молдова (за польовими матеріалами)/ *Liquid Dishes of Ukrainians in the Republic of Moldova (Based on Fieldwork Materials)*

Габ. др. Марина КОЗЛОВСЬКА, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ Dr. Maryna KOZLOVSKA, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine. **Культурна подія як простір актуалізації культурної ідентичності: нові форми святкових практик/** *Cultural event as a space for actualizing cultural identity: new forms of festive practices*

Др. Євгенія КОРОЛЕНКО, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ PhD Yevheniya KOROLENKO, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Роль сучасних культурних подій в актуалізації традиційної української культури/ *The role of modern cultural events in the actualization of traditional Ukrainian culture*

Vineri, 25 Septembrie 2026/ Friday, September 25, 2026
09.00–12.00
Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni/ *Scientific proceedings in sections*

SECȚIUNEA I/ *SECTION I*:
CERCETAREA, VALORIFICAREA ȘI PROMOVAREA PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC/
RESEARCH, VALORIZATION AND PROMOTION OF THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE

Biroul/ Office: Sala Mică a Academiei de Științe a Moldovei (etajul 2)/
Small Hall of the Academy of Sciences of Moldova (2nd floor)

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. hab. Gheorghe POSTICĂ, dr. Sergiu POPOVICI

Dr. Vitalie BURLACU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Epi-aurignacianul din Republica Moldova: o sinteză a cercetărior arheologice. Prezent și perspective/ *The Epi-aurignacian in the Republic of Moldova: a synthesis of archaeological research. Current state and prospects*

Dr. Sergiu POPOVICI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Așezarea Cucuteni B Caracușenii Vechi VIII – *Centru*/ *The Cucuteni B Settlement of Caracușenii Vechi VIII – Centre*

Dr. Diana-Măriuca VORNICU, Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iași/ Institute of Archaeology, Romanian Academy, Iași Branch; dr. Felix-Adrian TENCARIU, Centrul Arheoinvest, Universitatea „AlexandruIoan Cuza" Iași/ Arheoinvest Center, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași; dr. Andrei ASĂNDULESEI, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Facultatea de Istorie/ "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Faculty of History
Cuptoarele de ardere a ceramicii cercetate în așezarea eneolitică de la Ursoaia: tipologie și unele observații asupra centrelor regionale de producere a ceramicii/ *The kilns investigated in the Copper Age settlement at Ursoaia: Typology and Considerations on Regional Pottery Production Centres*

Sergiu HEGHEA, Agenția Națională Arheologică / National Archaeological Agency, Chișinău
Situl arheologic Văratic V (Duruitoarea – Căsoaia cu apă II), retrospective ale cercetărilor arheologice/ *The Văratic V archaeological site (Duruitoarea – Căsoaia cu apă II): a review of archaeological research*

Dr. Ghenadie SÎRBU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage; dr. Dariusz KRÓL, Institute of Archaeology Rzeszów, University Rzeszów (Poland)/ Institutul de Arheologie din Rzeszów, Universitatea din Rzeszów (Polonia)
Did prehistoric humans influence the environment in which they lived? A case study based on the Late Eneolithic site of Gordinești II-Stânca Goală/ *Au influențat oamenii preistorici mediul în care trăiau? Un studiu de caz bazat pe situl eneolitic târziu Gordinești II-Stânca goală*

Dr. Sergiu MATVEEV, dr. Vlad VORNIC, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Vârfuri de săgeată din prima epocă a fierului descoperite la Lipoveni – La Nisipărie/ *Early Iron Age Arrowheads Found at Lipoveni – La Nisipărie*

Dr. Denis TOPAL, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Vectori în schimbare: regiunea nord-vest pontică la marginea lumii scitice (sec. VII–III a. Chr.)/ *Vectors of Change: The North-Western Pontic Region on the Periphery of the Scythian World (7th-3rd Century BC)*

Dr. Margareta-Simina STANC, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Iași, RomâniaFacultatea de Biologie/ "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Iași, Romania, Faculty of Biology; dr. Constantin BĂJENARU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Costanța, România/ Museum of National History and Archaeology Constanța, Constanța, Romania; Elizabeth-Georgiana ROMAȘCU, Otilia-Alina ANGHELUȚĂ, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, RomâniaFacultatea de Biologie/ "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Iași, Romania, Faculty of Biology
Studiul anatomo-comparat al unor resturi faunistice descoperite în cursul cercetărilor arheologice preventive în Castrul XXV (Tocilescu) al Valului de piatră (municipiul Constanța, România)/ *Anatomical – comparative study of some faunal remains recovered from the preventive archaeological investigations at Castrum XXV (Tocilescu) of the stone rampart (Constanța municipality, Romania)*

Dr. Nicolai BATOG, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage; dr. Vasile IARMULSCHI, Institute for Prehistoric Archaeology (Freie Universität Berlin)/ Institutul de Arheologie Preistorică, Universitatea Liberă din Berlin (Germania)
Dincolo de tipologie: biografia incintelor sarmatice delimitate prin șanțuri în lumina noilor date radiocarbon de la Cașunca-La Movile/ *Beyond Typology: The Biography of Sarmatian Ditched Enclosures in Light of New Radiocarbon Evidence from Cașunca-La Movile*

Dr. Vlad. VORNIC, dr. Sergiu MATVEEV, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Așezarea Sântana de Mureș–Cerneahov de la Cajba II: descoperiri arheologice recente/ *The Sântana de Mureș–Chernyakhov Settlement at Cajba II: Recent Archaeological Discoveries*

Dr. Vlad VORNIC, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage; dr. Vasile IARMULSCHI, Institute for Prehistoric Archaeology (Freie Universität Berlin)/ Institutul de Arheologie Preistorică, Universitatea Liberă din Berlin (Germania)
O fibulă rară din secolul al IV-lea p. Chr. de la Domulgeni: analogii, cronologie și semnificație culturală/ *A Rare Fourth-Century AD Fibula from Domulgeni: Analogies, Chronology, and Cultural Significance*

13.00–17.00
Moderatori/ *Moderators:*
Dr.Vlad VORNIC, dr. Sergiu MATVEEV

Dr. hab. Sergiu MUSTEAȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Particularitățile siturilor medievale timpurii din Republica Moldova/ *Specific features of early medieval sites in the Republic of Moldova*

Dr. Ion URSU, dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, dr. Vlad. VORNIC, dr. hab. Sergiu MUSTEAȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Cercetări arheologice în situl medieval de la Lozova – *la hotar cu Vornicenii*. Rezultatele preliminare ale campaniei din anul 2026/ *Archaeological research at the medieval site of Lozova – la hotar cu Vornicenii. Preliminary results of the 2026 campaign*

Dr. Vasilica-Monica GROZA, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov", Academia Română, Filiala Iași/ "Olga Necrasov" Center of Anthropological and Biomedical Research, Romanian Academy, Iași Branch; dr. Ion URSU, dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău/ Institute of Cultural Heritage, Chișinău; Mariana POPOVICI, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov", Academia Română, Filiala Iași/ "Olga Necrasov" Center of Anthropological and Biomedical Research, Romanian Academy, Iași Branch; Luminița BEJENARU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Facultatea de Biologie/ "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Romania, Faculty of Biology
Osteopathies and odonthopathies semnaled in the osteological series excavated from the Lozova necropolis (14th–15th centuries)/ *Osteopatii și odontopatii semnalate în seria osteologică excavată din necropola de la Lozova (secolele XIV–XV)*

Dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, dr. Ion URSU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage; Iacob MÂNDRESCU, Primăria comunei Tuzara/ Tuzara Commune Mayor's Office
Așezarea medievală rurală de la Tuzara (r. Călărași): descoperiri arheologice și interpretări/ *The medieval rural settlement at Tuzara (Călărași District): archaeological finds and interpretations*

Lucian-Remus POP, Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară, București/ University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine of Bucharest, Bucharest, Romania
Indicatori ai degenerării articulare și osificării ligamentare: cazul bolii DISH în necropola medievală de la Alexandria-Buzescu (secolele XVI-XVII)/ *Indicators of Joint Degeneration and Ligamentous Ossification: The Case of DISH in the Medieval Necropolis of Alexandria-Buzescu (16th–17th Centuries)*

Dr. hab. Svitlana BILIAIEVA, National University „Kyiv-Mohyla Academy", Ukraine/ Universitatea Națională „Academia Kyiv-Mohyla", Kiev, Ucraina
Маркери взаємодії культур археології Південної України (від середньовіччя до раннього модерну)/ *The markers of cultural interrelation in the archaeology of the South Ukraine (from middle age to early modern)*

Drd. Artur COTRUȚĂ, Centrul de Arheologie „Ion Niculiță", Universitatea de Stat din Moldova/ "Ion Niculiță" Archaeological Center, Moldova State University, Chișinău, Republic of Moldova
Regimul juridic al siturilor arheologice și zonelor cu potential arheologic/ *The Legal Framework Governing Archaeological Sites and Areas of Archaeological Potential*

SECȚIUNEA II/ *SECTION II*:
IDENTITATE, MEMORIE ȘI COMUNICARE ARTISTICĂ ÎN CONTEXT GLOBAL (II)/
IDENTITY, MEMORY, AND ARTISTIC COMMUNICATION IN A GLOBAL CONTEXT (II)

Biroul/ Office: 538 (etajul 5), Sala de ședințe a Institutului Patrimoniului Cultural/
Room 538 (5th floor), Meeting Room of the Institute of Cultural Heritage

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. hab. Victor GHILAȘ

PhD Elena IAGĂR, Committee for Culture, Education, Youth, and Sports, Argeș County Council, Romania/ Comisia pentru Cultură, Educație, Tineret și Sport, Consiliul Județean Argeș, România
Heritage as a subversive backdrop. Case study: the Golești Museum in commercial video productions/ *Patrimoniul ca fundal subversiv. Studiu de caz: Muzeul Golești în producțiile video comerciale*

Dr. hab. Lucian Emil ROȘCA, Universitatea de Vest din Timișoara, România/ West University of Timișoara, Romania
Centrul de cercetare Etno-Muzicologică „Nicolae Ursu" – Contribuții fundamentale la remergența etnomuzicologiei bănățene/ *The Nicolae Ursu" Ethnomusicological Research Center – fundamental contributions to the reemergence of banat ethnomusicology*

Drd. Gheorghe NICOLAESCU, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice/ Academy of Music, Theater and Fine Arts
Doina și Hostropățul în versiunea interpretativă a lui Nicolae Arseni/ *The „Doina" and the „Hostropăț" in Nicolae Arseni's interpretive vision*

Drd. Cristina GODOROJA, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice/ Academy of Music, Theater and Fine Arts
Trăsături modale ale cântecelor doinite/ *Modal caracteristics of 'doina stile songs'*

Drd. Damian SPINEI, Universitatea de Vest din Timișoara, Centrul Național de Cultură Tradițională, România/ West University of Timișoara, National Center for Traditional Culture, Romania
Versificația cântecului propriu-zis din satul Zăluceni, Republica Moldova: relația dintre structura poetică și cea melodică/ *The versification of the lyric folk song from Zăluceni, Republic of Moldova: the relationship between poetic and melodic structure*

Dr. Vasile CHIȘELIȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Cântecele despre limba română și credința creștină de Ion Aldea-Teodorovici ca expresie a identității naționale/ *Songs about the Romanian language and the Christian faith by Ion Aldea-Teodorovici as an expression of national identity*

13.00–17.00

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. hab. Victoria ROCACIUC, dr. Vitalie MALCOCI

Dr. hab. Victoria ROCACIUC, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Căutări identitare în imaginea picturală ale artiștilor plastici moldoveni din anul 1989/ *Identity searches in the pictorial imagery of Moldovan artists in 1989*

Dr. Vitalie MALCOCI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Audiovizualul în creația scenografului Petru Balan. Sinestezia spațiului teatral/ *The audiovisual in the work of set designer Petru Balan: the synesthesia of theatrical space*

Dr. Valeria BARBAS, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
La peinture comme partition visuelle dans l'œuvre de Mihai Țăruș/ *Pictura ca partitură vizuală în opera lui Mihai Țăruș*

Dr. Florina BREAZU, dr. Rodica URSACHI, dr. Natalia PROCOP, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău/ "Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău
Imaginea libertății în arta vizuală din Republica Moldova/ *The image of Freedom in the Visual Art of the Republic of Moldova*

PhD Student Maria GRABOVSCAIA, Moldova State University; A. S. Pushkin House-Museum from Chișinău/ Universitatea de Stat din Moldova; Casa-Muzeu „A. S. Pușkin" din Chișinău
The moldavian bookplate and its european context in the 17th–18th centuries/ *Ex-libris-ul moldovenesc în contextul european din secolele XVII–XVIII*

Dr. Lucia ADASCĂLIȚEI, dr. Viorica CAZAC, Nicoleta VASILIEV, Technical University of Moldova/ Universitatea Tehnică a Moldovei
Contribuția operei plasticianului Gheorghe Petrea la dezvoltarea benzii desenate autohtone: cazul ziarului „Florile Dalbe"/ *The contribution of visual artist Gheorghe Petrea's work to the development of local comic strips: the case of the newspaper"Florile dalbe"*

Drd. Andreea PRICOP, "George Enescu" National University of Arts, Iași, Romania/ Universitatea Națională de Arte „George Enescu", Iași, România
Deconstruction of the image through repetition/ *Deconstrucția imaginii prin repetiție*

PhD Student Valentina GRABOVSCAIA, Moldova State University; A. S. Pushkin House-Museum from Chisinau/ Universitatea de Stat din Moldova; Casa-Muzeu „A. S. Pușkin"din Chișinău
From the archive of Georgy Feodisievich Bogach. Dedicated to the memory of G. F. Bogach (1915-1991)/ *Din arhiva lui G. F. Bogaci. Dedicat memoriei lui G. F. Bogaci (1915-1991)*

Nicoleta BOGDAN, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan" a USM/ "Andrei Lupan" Scientific Library (Institute) of USM
Principii de design editorial în machetarea albumelor de artă: cerințe, erori și recomandări/ *Editorial design principles in the layout of art albums: requirements, errors and recommendations*

Ludmila OCHIEVSCHI, Gimnaziul Pașcani, r. Criuleni s. Porumbeni/ Pașcani Gymnasium, Porumbeni Village, Criuleni District
Reinterpretarea simbolurilor tradiționale prin limbajul conceptual al tapiseriei/ *Reinterpreting traditional symbols through the conceptual language of tapestry*

Drd. Iuliana GHERMAN, Muzeul Național de Artă al Moldovei/ The National Art Museum of Moldova
Portul tradițional românesc basarabean prin prisma expoziției „MărturIE a dragostei pentru port"/ *Traditional romanian basarabian folk costumes through the lens of the exhibition "A testimony of love for folk costumes"*

Drd. Ludmila COTELEA-CONDREA, Academia de Muzică, Teatru și Artă Plastică/ Academy of Music, Theater and Fine Arts
Pasărea – simbol al păcii și libertății, redat în pictura pe mătase de către artiștii plastici de pretutindeni/ *The bird – a symbol of peace and freedom, depicted in silk paintings by painters from everywhere***.**

Dr. Elena MADAN, Universitatea Tehnică a Moldovei/ Technical University of Moldova
Moștenirea tectonică și dimensiunea etică a metodologiei maestrului Ion Daghi la 90 de ani de la naștere/ *The tectonic legacy and ethical dimension of master Ion Daghi's methodology on the 90th anniversary of his birth*

SECȚIUNEA IV/ *SECTION IV*:
CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA CULTURII TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI (II)/
RESEARCH AND VALORIZATION OF ROMANIAN TRADITIONAL CULTURE (II)

Biroul/ Office: Sala Argintie a Academiei de Științe a Moldovei (etajul 1)/ *Silver Hall of the Academy of Sciences of Moldova (1st floor)*

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Valentin ARAPU, Carolina COTOMAN

Dr. Polina LUNGU, Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul a Universității Tehnice din Moldova/ The „Bogdan Petriceicu Hasdeu" University Centre in Cahul, part of the Technical University of Moldova
Patrimoniul cultural – expresie a identității naționale/ *Cultural heritage – an expression of national identity*

Dr. Sergiu SUVAC, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Porțile tradiționale din satul Lozova, raionul Strășeni: particularități constructive, decorative și funcționale rezultate din cercetarea etnografică de teren (01-07 iulie 2026)/ *Traditional gates in the village of Lozova, Strășeni District: structural, decorative and functional features revealed by ethnographic field research (1-7 July 2026)*

PhD student Ina ISAC, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
The gate – a point of transition between the worlds, beliefs and traditions/ *Poarta – un punct de trecere între lumi, credințe și tradiții*

Carolina COTOMAN, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Ospățul funerar în tradiția românească: funcții rituale, simbolice și sociale/ *The funeral feast in Romanian tradition: ritual, symbolic and social functions*

Raisa OSADCI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Caracteristici ale obiceiurilor și credințelor specifice etapei de încheiere a perioadei postnupțiale/ *Characteristics of customs and beliefs specific to the final stage of the post-nuptial period*

Drd. Daniela ȘEREMET, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova/ Doctoral School of Humanities and Education, Moldova State University
Propagandă, memorie și identitate culturală în RSS Moldovenească în primii ani postbelici (1945-1949)/ *Propaganda, memory, and cultural identity in the Moldavian SSR in the Early Postwar Years (1945-1949)*

Cristina TAMAZLÎCARI, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău/ "Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău
Sculptura populară în lemn – expresie a spiritualității și creativității tradiționale românești/ *Woodcarving as an expression of traditional Romanian spirituality and creativity*

Dr. Marina MALCOCI, Maria-Eudochia MALCOCI, Centrul de Excelență în Industria Ușoară/ Centre of Excellence in Light Industry
Armonie între tradiție și marochinărie modernă/ *Harmony between traditional and modern leatherwork*

Ecaterina ALAVAȚCHI, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău/ "Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău
Valorificarea patrimoniului cultural imaterial prin turism cultural experiențial și economie creativă. Studii de caz din Republica Moldova/ *Promoting intangible cultural heritage through experiential cultural tourism and the creative economy: case studies from the Republic of Moldova*

PhD student, Cristina SECRIERU, Doctoral School of Humanities and Education, Moldova State University/ Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova
Medical terminology: lexical heritage and international terminology/ *Terminologia medicală: patrimoniu lexical și terminologie internațională*

Anatol FORNEA, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău/ "Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău
Mărturia orală ca sursă de cercetare: Documentarea parcursului biografic și a meșteșugului ceramicii tradiționale prin interviuri cu meșterii populari/ *Oral testimony as a research source: Documenting the biographical journey and traditional ceramic craftsmanship through interviews with folk artisans*

Alexandru MAGOLA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Crucifixurile din piatră identificate în localitatea Sireți: rezultate ale cercetărilor de teren/ *Stone crucifixes identified in the village of Sireți: results of field research*

Dr. Valentin ARAPU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Dimensiunea etnoculturală a fântânii: aspecte istoriografice/ *The ethnocultural dimension of wells: historiographical aspects*

Dr. Valentin ARAPU, dr. Nina IVANOVA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage
Peisajul onomastic al satului Puhoi: originea numelor de familie (aspecte generale)/ *The onomastic landscape of the village of Puhoi: the origin of surnames (general aspects)*

SECȚIUNEA VI/ *SECTION VI*:
CULTURA TRADIȚIONALĂ UCRAINEANĂ/
TRADITIONAL UKRAINIAN CULTURE

Biroul/ Office: 537 (etajul 5), Institutul Patrimoniului Cultural.

Moderatori/ *Moderators:*
Dr. Ecaterina COJUHARI, dr. Victor COJUHARI

Stepan KUSHNIR, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine/ Степан КУШНІР, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна.
Memoirs as a historical source for the study of leisure practices of Eastern Galicia's urban population (late 19th century to the first third of the 20th century)/ *Спогади як джерело до вивчення особливостей проведення вільного часу міського населення Східної Галичини (кінець XIX – перша третина XX ст.)*

Др. Тетяна КУЦИР, Інститут народознавства НАН України, Львів/ PhD Tetyana KUTSYR, The Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv
Вишивка традиційного одягу кінця XIX – першої половини XX ст. села Цінева (за матеріалами польових досліджень 2026 року)/ *Traditional Clothing Embroidery of the Late 19th – first half of the 20th centuries of the Tsineva Village (based on field research materials in 2026)*

Др. Оксана ОЛІЙНИК, Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури», Україна/ PhD Oksana OLIYNIK, Private Higher Educational Institution "Kyiv University of Culture", Ukraine.
Цифрова репрезентація культурної спадщини у сучасному медіапросторі/ *Digital representation of cultural heritage in the contemporary media environment*

Dr. Iryna PETROVA, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine/ Габ др. Ірина ПЕТРОВА, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
Stuart Hall's concept of cultural identity: heuristic potential for the ukrainian context/ *Концепція культурної ідентичності Стюарта Голла: евристичний потенціал для українського контексту*

Др. Христина ПЛЕЦАН, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ PhD Khrystyna PLETSAN, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Репрезентація традиційної української культури в креативних індустріях: атрактивний потенціал спадщини Соломії Крушельницької/ *Representation of traditional Ukrainian culture in creative industries: the attractive potential of Solomiya Krushelnytska's legacy*

Др. Людмила ПОЛІЩУК, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ PhD Lyudmila POLISHCHUK, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Культурні практики українців в умовах війни: збереження спадщини та патріотичні смисли/ *Cultural practices of ukrainians in times of war: preservation of heritage and patriotic meanings*

Габ. др. Теофіл РЕНДЮК, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ/ Dr. Teofil RENDYUK, Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology M. T. Rylsky, NAS of Ukraine, Kyiv
Міграційні процеси часів російсько-української війни та національна ідентичність українців/ *Migration processes during the russo-ukrainian war and the national identity of ukrainians*

Др. Олена СЕРЕБРЯКОВА, Інститут народознавства НАН України, Львів/ PhD Olena SEREBRYAKOVA, Institute of Ethnology, NAS of Ukraine, Lviv
Семантика обрядових практик із воском у традиційних дівочих ворожіннях зимового циклу свят/ *Semantics of ritual practices with wax in traditional maiden fortune-telling of the winter cycle of holidays*

Єлізавета СИЛКА, Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна/ Elizaveta SILKA,Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
Відзначення Різдва і Великодня українськими політв'язнями ГУЛАГу в 1940-1950-х рр./ *Celebration of Christmas and Easter by Ukrainian Political Prisoners in the GULAG in the 1940s-1950s.*

Др. Сергій СІРЕНКО, Національний музей історії України, Київ/ PhD Serhiy SIRENKO, National Museum of History of Ukraine, Kyiv
Особливості відновлення та репрезентації українського житла в сучасних умовах (за матеріалами YouTube-каналу «Естетика хуто- ра. Ремонт. Переробки своїми руками»)/ *Features of the restoration and representation of Ukrainian traditional dwellings in modern conditions (based on the materials of the YouTube channel "Estetyka khutora. Remont. Pererobky svoimy rukamy")*

Др. Валентина СУШКО**,** Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ/ PhD Valentina SUSHKO, M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine, Kyiv
Народна освіта у традиційній культурі українців (на прикладі с. Липці Харківського району Харківської області)/ *Folk education in the traditional culture of Ukrainians (on the example of the village of Lyptsy, Kharkiv district, Kharkiv region)*

Мгр. Олена ТАБАК, **Київський Університет Культури**, Україна/ Mgr. Olena TABAK, Kyiv University of Culture, Ukraine
Театральна спадщина в умовах кризи: трансформація художньої комунікації та нові стратегії актуалізації/ *Theatrical heritage in times of crisis: transformation of artistic communication and new strategies of actualization*

Др. Олена ТАРАН, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ/ PhD Elena TARAN, M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine, Kyiv
Місця пам'яті полеглих захисників України в російсько-українській війні та конфлікти громадського простору: основні типи та механізми вирішення/ *Memorial sites for fallen defenders of Ukraine in the Russian-Ukrainian war and conflicts in public space: main types and resolution mechanisms*

Др. Лідія ФЕДИК, ЗВО «Університет Короля Данила», Івано-Франківськ, Україна/ PhD. Lydia FEDYK, King Danylo University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
Пластовий рух у збереженні та популяризації української обрядової культури/ *The plast movement in the preservation and promotion of ukrainian ritual culture*

Др. Ірина ШВЕЦЬ, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна/ PhD Iryna SHVETS, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Українські весільні традиції в сучасному культурному просторі/ *Ukrainian wedding traditions in the contemporary cultural space*

Yaroslav YUDENKO, Heinrich Heine University, Düsseldorf, Germany/ Ярослав ЮДЕНКО, Університет імені Генріха Гейне, Дюссельдорф, Німеччина
Between «Refugee» and «Migrant»: Identity and Belonging in Contemporary Germany/ *Між «біженцем» і «мігрантом»: ідентичність і належність у сучасній Німеччині.*

Валентина ЯРЕМЧУК, Інститут Народознавства НАН України, Львів/ Valentyna YAREMCHUK, Institute of Ethnology, NAS of Ukraine, Lviv
Спогади Юрія Шумовського «Зруйноване гніздо, чи історія однієї священицької родини на Волині» як етнографічне джерело для вивчення культури і побуту українців, чехів, росіян/ *Yuri Shumovsky's memoirs "The ruined nest, or the story of one priestly family in Volyn" as an ethnographic source for studying the culture and life of ukrainians, czechs, and russians*

REZUMATE A SECȚIUNII CERCETAREA, VALORIFICAREA ȘI PROMOVAREA PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC/

RESEARCH, VALORIZATION AND PROMOTION OF THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE

Așezarea medievală rurală de la Tuzara I (r. Călărași): descoperiri arheologice recente și perspective de interpretare

Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-6725-7578

Ion URSU, Institutul PatrimoniuluiCultural
https://orcid.org/0009-0004-8079-1179

Iacob MÂNDRESCU, Primăria comuneiTuzara

Situl medieval de la Tuzara (r. Călărași), situat în zona centrală a spațiului dintre Prut și Nistru, reprezintă una dintre așezările rurale identificate relativ recent, ale cărei vestigii oferă date relevante pentru cunoașterea comunităților locale în perioada stăpânirii Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei. Așezarea a fost identificată în teren în anul 2001 de Iacob Mândrescu, pe atunci student la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova. În urma unor cercetări de suprafață repetate, a fost recuperată o cantitate semnificativă de fragmente de vase ceramice caracteristice așezărilor rurale din secolul al XIV-lea și din perioada următoare constituirii Țării Moldovei. Materialele colectate au fost prezentate pentru încadrare cronologică și culturală arheologului medievist dr. Ion Hîncu, care a formulat primele aprecieri asupra cronologiei sitului.

În luna iulie 2026, au fost efectuate noi cercetări de suprafață în cadrul proiectului „*Cercetarea așezărilor rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei (secolul XIV)*”, finanțat prin programul național de proiecte de cercetare și inovare „*Stimularea excelenței cercetărilor științifice*” (2025–2026). Cercetările au urmărit stabilirea preliminară a limitelor sitului și evaluarea consistenței nivelului cultural, în perspectiva inițierii unor cercetări arheologice sistematice. Prospecțiunile efectuate în perimetrul așezării au permis recuperarea unui material arheologic divers, alcătuit din fragmente ceramice, fragmente de vase de fontă, resturi faunistice, bucăți de lut ars și zgură de fier. Calitatea și diversitatea formelor ceramice, alături de prezența fragmentelor de ceaune de fontă, sugerează un nivel ridicat al culturii materiale și conturează imaginea unei comunități rurale integrate în circuitele economice și culturale specifice regiunii în secolul al

XIV-lea. Datele arheologice pot fi puse în conexiune cu informațiile oferite de sursele scrise din primele decenii ale secolului al XV-lea. Astfel, actele emise de cancelaria domnească în timpul domniilor lui Iliaș și Ștefan voievozi atestă un sat Tuzara pe Bâc, la obârșia Jelcovei, dăruit boierului Staia, al cărui hotar urma „să fie după vechile hotare, pe unde au folosit din veac". Câțiva ani mai târziu, Tuzara, împreună cu o prisacă aflată în același hotar, era dăruită de domnie lui Nicoară „pentru dreaptă și credincioasă slujbă". Aceste mențiuni documentare, corelate cu vestigiile arheologice datate în secolul al XIV-lea, permit formularea ipotezei unei continuități a habitatului în zonă, aspect care urmează să fie verificat prin cercetări arheologice sistematice.

Rezultatele cercetărilor din 2026, colaționate cu descoperirile anterioare, constituie un punct de plecare pentru formarea unei baze de date arheologice și istorice necesare reconstituirii istoriei comunității medievale de la Tuzara. De asemenea, situl oferă perspective relevante pentru cercetarea transformărilor din mediul rural din spațiul de la răsărit de Prut în contextul sfârșitului stăpânirii Hoardei de Aur și al extinderii și consolidării Țării Moldovei.

Cuvinte-cheie: sit arheologic, așezare rurală, Tuzara, Hoarda de Aur, Țara Moldovei, secolul al XIV-lea

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: „*Cercetarea așezărilor rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei (secolul XIV)*" *(2025–2026).*

Dincolo de tipologie: biografia incintelor sarmatice delimitate prin șanțuri în lumina noilor date radiocarbon de la Cașunca-*La Movile*

Nicolai BATOG, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-2412-2948

Vasile IARMULSCHI, Institute for Prehistoric Archaeology,
Freie Universität Berlin, Germania
https://orcid.org/0000-0002-9013-1973

Cercetările incintelor delimitate prin șanțuri din necropolele sarmatice ale interfluviului Prut-Nistru s-au bazat îndeosebi pe tipologia inventarului și pe analogii planimetrice. Comunicarea propune o schimbare de perspectivă, de la datarea formei geometrice la reconstituirea biografiei stratigrafice a amenajării, pornind de la noile rezultate obținute în perimetrul necropolei de la Cașunca-*La Movile*. În campania din 2025 au fost investigate două morminte de înhumație și aproximativ jumătate dintr-o incintă patrulateră de circa 12×12 m. Sunt analizate patru determinări radiocarbon: trei pe oase umane din cele două morminte și una pe os faunistic din umplutura șanțului. Datele mormintelor sunt compatibile cu utilizarea necropolei în secolele II-III p.Chr. O strachină lucrată la roată, depusă pe fundul șanțului, lângă intrare, și atribuită fazelor B2b-C1a, susține aceeași cronologie pentru etapa inițială a incintei. În schimb, proba faunistică Poz-201632 (1660 ± 30 BP) concentrează cea mai mare parte a probabilității calibrate în intervalul cal AD 336-440. Rezultatul nu datează săparea incintei în Antichitatea târzie, ci momentul ulterior în care materialul a ajuns într-o umplutură compozită. În absența unei recutări sau a altor urme de redeschidere, cea mai plauzibilă explicație este persistența șanțului ca depresiune accesibilă, umplută lent; remanierea locală și procesele biogene rămân însă alternative posibile. Cazul de la Cașunca arată că artefactele sau resturile faunistice izolate din umplutură nu pot fi echivalate automat cu data construirii. Sunt necesare serii suplimentare de datări, eșantionare verticală și analize microstratigrafice pentru a testa durata umplerii și eventualele reveniri comemorative.

Cuvinte-cheie: cultura sarmatică; incinte delimitate prin șanțuri; datare radiocarbon; ritual funerar; Cașunca-*La Movile*.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Epi-aurignacianul din Republica Moldova: o sinteză a cercetărilor arheologice. Prezent și perspective

Vitalie BURLACU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-0086-6675

În prezent, în Republica Moldova se cunosc doar patru stațiuni atribuite epi-aurignacianului, toate fiind amplasate pe una dintre terasele înalte (terasa a II-V-a) ale fluviului Nistru sau pe unul dintre afluenții acestuia. Prima așezare de acest fel (Rașcov VII, ulterior și Rașcov VIII) a fost descoperită de către N. Chetraru și G. Grigorieva în anii ’60 ai secolului trecut, în apropiere de satul Rașcov, r-nul Camenca, pe malul stâng al râului Valea Adâncă. Sondajele efectuate la Rașcov VII au scos la iveală prezența unei industrii litice (necunoscută până atunci în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru) ce conține atât elemente tipice culturilor timpurii (aurignacianul târziu), cât și elemente de tradiție gravettiană. Un alt factor important în cercetarea epi-aurignacianului îl reprezintă cercetările arheologice efectuate de către I. Borziac în 1989, la stațiunea Climăuții de Jos II, unde au fost identificate, pe lângă o bogată colecție de material litic, și resturile unei locuințe din oase de mamut.

Investigațiile arheologice efectuate pe parcursul a 60 de ani clasifică aceste așezări drept tabere sezoniere, de lungă sau scurtă perioadă de funcționare, orientate în mare parte spre vânarea animalelor de dimensiuni mari, precum *Mammuthus primigenius* sau a celor de turmă cum este *Rangifer tarandus*, pe când prezența din abundență a materiei prime (sub formă de galeți de râu) în apropierea așezărilor a stat la baza formării unor bogate industrii litice ce includ atât piese finite, cât și o varietate largă de tipuri de așchii, lame, nuclee etc. Un element important în cercetarea epi-aurignacianului din Republica Moldova îl constituie prezența la stațiunile Climăuții de Jos II și Rașcov VII a unei bogate industrii de prelucrare a osului, cornului, fildeșului și moluștelor pentru confecționarea atât a pieselor de podoabă, cât și a unor unelte de vânătoare și de muncă.

Cuvinte-cheie: Paleoliticul Superior, Epi-aurignacian, material litic, os lucrat, piese de podoabă, mamut, ren.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Regimul juridic al siturilor arheologice și al zonelor cu potențial arheologic

Artur COTRUȚĂ, Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0000-0003-4082-0356

Cercetarea arheologică presupune un șir de acțiuni de cercetare, conservare și valorificare atât al patrimoniului cultural arheologic imobil, cât și mobil, întreprinse de către posesorul autorizației de săpătură. Subiecți ai Legii cu nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic sunt Agenția Națională Arheologică (în continuare ANA), administrația publică locală și, nu în ultimul rând, cetățenii Republicii Moldova.

Siturile arheologice și zonele cu potențial arheologic fac parte din fondul funciar al Republicii Moldova, terenurile pe care sunt amplasate constituie proprietăți și bunuri imobilie ale persoanelor fizice și juridice.

Reieșind din prevederile art. 2 lit.a) din *Legea cu nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului archeologic*, siturile arheologice sunt rezultatul activității umane din trecut care sunt *„păstrate în condiții naturale la suprateran, subteran sau subacvatic*". Prin urmare, în funcție de amplasarea geografică a sitului și elementele mediului înconjurător parte a zonei de protecție, siguranța juridică suplimentară poate fi oferită de actele normative cu privire la protecția mediului, solului, subsolului, apelor, etc.

Ca exemplu, poate servi „Rezervația cultural-naturală Orheiul Vechi" (com. Trebujeni, r. Orhei), care a fost constituită prin *Legea cu nr. 251 din 04.12.2008*, unde sunt situri arheologice și monumente ale naturii. Mai sunt locații care combină perfect patrimoniul natural cu cel cultural, cum ar fi „Rezervația peisagistică Saharna", „Rezervația Peisagistică Țîpova" și „ Rezervația peisagistică Călăreșeuca".

Administrația publică locală deține atribuții în vederea protejării, valorificării și conservării patrimoniului arheologic cu posibilități și mijloace juridice de a notifica proprietarii de teren cu patrimoniu arheologic pentru prevenirea degradării siturilor arheologice. În aceeași ordine de idei poate suspenda și sista lucrările de intervenție asupra solului în cazul descoperirii vestigiilor arheologice.

Odată cu adoptarea și publicarea în *Monitorul Oficial* al Republicii Moldova *a Legii cu nr. 75 din 21.04.2016 pentru modificarea unor acte legislative,*

au fost introduse mai multe articole noi în Codul Penal cu privire la protejarea patrimoniului arheologic și cultural, totuși cu privire la protecția siturilor arheologice și zonelor cu patrimoniu archeologic iese în evidență infracțiunea prevăzută la art. 1992 *„Efectuarea lucrărilor neautorizate în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic"*. De asemenea, Codul Contravențional a fost completat, fiind introdus art. 74 *„Încălcarea legislației cu privire la patrimoniul cultural și monumentele de for public"*. O altă completare a acestui cod o reprezintă *Legea cu nr. 75 din 21.04.2016 pentru modificarea unor acte legislative*, la art. 4238 Cod Contravențional ca agent constatator pentru contravențiile ce țin de patrimoniul cultural arheologic, fiind nominalizați reprezentanții ANA și colaboratorii organelor de poliție.

Cuvinte-cheie: regimul juridic al sitului arheologic, protecția siturilor arheologice, recuperarea patrimoniului arheologic, valorificarea patrimoniului arheologic, teren.

Situl arheologic Văratic V (Duruitoarea – Căsoaia cu apă II): retrospectiva cercetărilor arheologice

Sergiu HEGHEA, Agenția Națională Arheologică
https://orcid.org/0000-0003-1315-6410

Situl a fost descoperit de către N. Chetraru în anul 1958, fiind prospectat ulterior de către P. Bîrnea și V. Beilecci în anul 1962. Investigațiile ulterioare efectuate de către V. Marchevici în anul 1982 au contribuit la stabilirea unor detalii privind configurația sitului care prezenta vestigii eneolitice târzii, acesta fiind inclus în literatura de specialitate cu denumirea Duruitoarea – *Căsoaia cu apă* II. Astfel, situl este localizat la 1,6 km est de satul Văratic (raionul Râșcani) – în extremitatea nordică a unui platou ușor înclinat spre nord-vest, pe promontoriul aflat la confluența pârâului Ciuhureț și afluentul de stânga a acestuia – Șaptebani.

În anul 1983, în urma efectuării a trei sondaje arheologice, a fost descoperit un vas zoomorf fragmentat, modelat dintr-o pastă fină de lut, ars la gălbui-roșiatic, cu corpul oval – aplatizat, prevăzut cu patru picioruşe masive. De asemenea, în zona celui de-al treilea sondaj au fost surprinse bucăți de lut ars cu amprente de bârne. În anul 1984 această zonă a fost cercetată sistematic de către V. Marchevici, fiind descoperite vestigiile unei locuințe de suprafață cu dimensiunile de 15 × 7 m. Aceasta prezenta straturi succesive de lipitură între care au fost identificate elemente de interior – un cuptor prevăzut cu boltă, o construcție cu caracter ritual (cuptoraș-altar) și urme ale unui perete care delimita cele două camere ale locuinței. Inventarul litic cuprinde lame de seceră și gratoare lucrate pe așchii. Ceramica fină (amfore bitronconice, cratere, străchini) arsă la gălbui-roșiatic este decorată cu pictură brun-închisă, mai rar în combinație cu roșu. Ceramica grosieră este realizată din pastă de lut cu adaos de cochilii pisate. Repertoriul pieselor de inventar este completat de plastica antropomorfă, fusaiole, greutăți de la războiul de țesut.

Pe lângă vestigiile eneolitice, în cadrul cercetărilor sistematice au fost identificate urme ale unei construcții distruse de lucrările agricole. În cuprinsul acesteia au fost identificate vestigii atribuite culturii Hallstatt-ului canelat și un depozit de celturi de bronz în număr de zece.

În condițiile în care depozitul de bronzuri a fost deja valorificat științific, vestigiile eneolitice ale sitului Văratic V (cu excepția unor mențiuni) rămân a

fi inedite. Contextele bine conservate ale locuinței și documentarea riguroasă a elementelor constructive, regăsite în datele de arhivă, oferă date importante despre habitatul eneolitic târziu caracteristic așezărilor de tip Brânzeni III – *Țiganca* și necesită a fi incluse în circuitul științific.

Cuvinte-cheie: Văratic V; eneolitic târziu; locuință de suprafață; ceramică pictată; Brânzeni III–Țiganca.

Vârfuri de săgeată din prima epocă a fierului descoperite la Lipoveni II – *La Nisipărie*

Sergiu MATVEEV, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-8515-2852

Vlad VORNIC, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-2796-7716

Cercetările arheologice de salvare desfășurate în anii 2013–2022 în situl Lipoveni II – *La Nisipărie* au evidențiat existența, în cadrul comunităților primei epoci a fierului, a unor meșteșuguri bine dezvoltate, legate de prelucrarea metalelor, lutului, osului, cornului și pietrei. Dintre descoperirile arheologice se remarcă o serie de piese aparținând armamentului ofensiv, reprezentate prin vârfuri de săgeți realizate din materiale diferite și prin tehnici variate.

În funcție de materia primă utilizată, vârfurile de săgeți pot fi împărțite în două categorii principale: exemplare confecționate din bronz și exemplare realizate din os sau corn. Singurul vârf de săgeată din bronz identificat în sit și atribuit perioadei respective a fost obținut prin turnare într-un tipar monovalv. Piesa are formă plată, este prevăzută cu două aripioare și cu un spin pentru fixare. Deși acest tip este relativ rar, analogii apropiate sunt cunoscute în descoperiri din Hallstattul timpuriu din spațiul pruto-nistrean, inclusiv la Cucoara, Novoselica și Mahala.

Lotul vârfurilor de săgeți din os și corn este mult mai divers din punct de vedere morfologic. După sistemul de fixare, acestea pot fi încadrate în două grupe principale: piese cu tub de înmănușare și piese cu peduncul. Exemplarele cu tub de înmănușare au secțiune circulară și sunt prevăzute cu trei aripioare. Vârfurile cu peduncul se împart, la rândul lor, în exemplare cu peduncul simplu, de secțiune rectangulară sau circulară, și exemplare cu peduncul bifurcat. Cele dintâi prezintă, de regulă, un corp piramidal alungit, cu contur aproximativ triunghiular, uneori prevăzut cu incizii transversale, analogii fiind cunoscute la Zoltan și Hârbovăț. Exemplarele cu peduncul bifurcat se caracterizează printr-un corp aplatizat, prevăzut cu două aripioare atent finisate, și printr-un sistem de fixare alcătuit din doi dinți.

Pe lângă piesele întregi, au fost descoperite semifabricate și fragmente de exemplare aflate în diferite stadii de prelucrare, fapt ce indică producerea

locală a unor asemenea piese și sugerează o utilizare mai frecventă a tipului cu peduncul simplu. Totodată, unele exemplare din os și corn reproduc trăsături morfologice cunoscute la vârfurile metalice din perioade mai târzii, ceea ce permite formularea ipotezei privind persistența sau adaptarea unor modele constructive în evoluția armamentului de proiectil.

Descoperirile de la Lipoveni II – *La Nisipărie* evidențiază o diversitate tipologică remarcabilă a vârfurilor de săgeți, reflectată atât în alegerea materiilor prime, cât și în varietatea sistemelor de fixare și a soluțiilor constructive adoptate. Aceste descoperiri contribuie la o mai bună cunoaștere a armamentului și a tehnologiilor de producție practicate de comunitățile din prima epocă a fierului din spațiul pruto-nistrean.

Cuvinte-cheie: Lipoveni II – La Nisipărie, vârf de săgeată, bronz, os, corn.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Particularitățile siturilor medievale timpurii din Republica Moldova

Sergiu MUSTEAȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-2206-9298

Comunicarea își propune să evidențieze principalele particularități ale siturilor medievale timpurii de pe teritoriul actual al Republicii Moldova, datate în intervalul secolelor VI–XIII, prin raportare la tipologia așezărilor, organizarea spațiului locuit, caracteristicile complexelor arheologice și specificul culturii materiale. În această perioadă, spațiul dintre Prut și Nistru a constituit o zonă de interferență între diferite tradiții culturale și structuri politice, fapt reflectat în diversitatea formelor de habitat, a practicilor economice și a repertoriului arheologic.

Siturile medievale timpurii din Republica Moldova reflectă un peisaj cultural complex, rezultat al interacțiunilor dintre populațiile sedentare și grupurile mobile, precum și al conexiunilor cu spațiul carpato-dunărean, pontic și est-european. Totodată, distribuția și evoluția acestora oferă informații importante privind dinamica locuirii, organizarea comunităților, practicile economice și procesele de transformare socială din perioada medievală timpurie. O atenție deosebită este acordată așezărilor deschise și fortificate, modului de amplasare a acestora în raport cu relieful, surselor de apă și căilor naturale de comunicație, precum și particularităților locuințelor, instalațiilor gospodărești și sistemelor defensive.

Prin valorificarea cercetărilor arheologice mai vechi și recente, comunicarea urmărește să contureze o imagine de ansamblu asupra specificului siturilor din această perioadă și să evidențieze importanța lor pentru înțelegerea evoluției istorice și culturale a teritoriului Republicii Moldova în context regional.

Cuvinte-cheie: situri medievale timpurii; tipologia așezărilor; cultura materială; organizarea comunităților; Republica Moldova.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Indicatori ai degenerării articulare și osificării ligamentare: cazul bolii DISH în necropola medievală de la Alexandria-Buzescu (secolele XVI–XVII)

Lucian-Remus POP,
Universitatea de Ştiinţe Agronomice şi Medicină Veterinară din Bucureşti
https://orcid.org/0009-0002-8702-4971

Comunicarea de față analizează descoperirile funerare din situl medieval de la Alexandria-Buzescu (jud. Teleorman), studiu ce se înscrie în cercetările multidisciplinare generate de arheologia preventivă și marile proiecte de infrastructură din ultimele decenii. Astfel, în anul 2011, lucrările la centura ocolitoare a municipiului Alexandria au dus la identificarea sitului amplasat la 1 km nord de comuna Buzescu. Cele mai importante descoperiri au fost concentrate în secvența „Buzescu 6” (km 10+520-10+680), unde a fost scoasă la iveală o necropolă datând din secolele XVI-XVII, cuprinzând aproximativ 48 de morminte ce ocupau 20% din suprafața cercetată. Scheletele identificate prezintă o stare bună și foarte bună de conservare, iar inventarul funerar include frecvent monede și obiecte de podoabă. Complexitatea sitului este confirmată stratigrafic de prezența mormintelor suprapuse sau amenajate peste cuptoare mai vechi. În cele din urmă, proximitatea unor bordeie față de zona cimitirului ridică o importantă problemă de cercetare: existența unei așezări medievale aflate în directă conexiune cu această necropolă.

Mormântul cu numărul 74 conținea scheletul unui bărbat cu vârsta cuprinsă între 30 și 40 de ani. Din acesta a putut fi recoltată o bună parte din elementele componente, aflate într-o stare bună de conservare. Dintre acestea menționăm craniul, oasele lungi, vertebrele, coxalele și câteva oase ale mâinilor și picioarelor. Craniul prezintă o ușoară aplatizare.

Resturile osteologice ale individului din mormântul 74 prezintă un stres biomecanic avansat. Atât pe radiusul stâng, cât și pe cel drept se observă modificări entezofitice semnificative, asociate cu un efort fizic repetat, ce a implicat mișcări de pronație și supinație ale antebrațului. Ulna prezintă o suprafață corticală mai rugoasă, cu striații longitudinale.

Din elementele de care dispunem, considerăm că acest schelet a fost afectat de așa-numita afecțiune DISH (Hiperostoza Scheletică Idiopatică Difuză).

Acesta prezenta aceeași afecțiune ca și individul descoperit în mormântul nr. 8, cu un grad diferit de afectare, probabil din cauza vârstelor diferite. Această afecțiune, numită și *boala Forestier*, ale cărei cauze nu sunt pe deplin cunoscute, constă, în principal, în calcifierea și osificarea tendoanelor și ligamentelor de la nivelul coloanei vertebrale, dar și, în unele cazuri, în apariția unor exostoze de dimensiuni variabile, dar semnificative, pe oasele lungi, pe rotule sau pe calcanee.

Așadar, modificările degenerative articulare identificate la cele două schelete reflectă un stil de viață dur, marcat de munci fizice grele, solicitare articulară zilnică și un efort biomecanic intens, caracteristic populației din acea perioadă.

Cuvinte-cheie: evul mediu, patologii, Alexandria-Buzescu, DISH, stres biomecanic.

Așezarea Cucuteni B Caracușenii Vechi VIII – *Centru*

Sergiu POPOVICI, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-8575-8667

Așezarea Caracușenii Vechi VIII – *Centru* este amplasată în zona centrală a satului Caracușenii Vechi, raionul Briceni, pe malul drept al râului Lopatnic. Situl ocupă o suprafață de aproximativ 500 × 400 m și este puternic afectat de construcțiile gospodărești ale localității. A fost identificat de N. Chetraru și V. Verina în anul 1959. În anul 1970, localnicul I. I. Pleșca l-a informat pe V. Marchevici despre distrugerea parțială a sitului. În timpul construirii Casei de Cultură și al excavării gropii de fundație au fost distruse mai multe locuințe de suprafață și gropi. Din aceste complexe provin fragmente de lipitură arsă, ceramică pictată, figurine antropomorfe, unelte din corn și silex, precum și greutăți pentru războiul de țesut. Ceramica, de culoare roșie, este decorată cu pictură brun-închisă sau neagră și este reprezentată prin vase bitronconice, sferoconice și piriforme, străchini tronconice, oale și capace de tip „coif suedez". Decorul include spirale, benzi, festoane și reprezentări stilizate de păsări. Printre descoperirile deosebite se remarcă un cap de figurină antropomorfă. Pe baza caracteristicilor morfologice și decorative ale vaselor, situl poate fi încadrat în manifestările timpurii ale fazei Cucuteni B din nordul spațiului pruto-nistrean.

Cuvinte-cheie: Caracușenii Vechi VIII – Centru; cultura Cucuteni; faza Cucuteni B; ceramică pictată; figurine antropomorfe.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Așezările medievale timpurii din Codrii Lăpușnei: evoluții istorico-cronologice

Gheorghe POSTICĂ, Muzeul Național de Istorie a Moldovei
https://orcid.org/0000-0002-2609-1575

În zona Codrilor Lăpușnei, într-un areal de circa 90 x 50 km sunt identificate 96 de situri arheologice cu urme de locuire medievală timpurie din perioada secolelor V–XIII. În cadrul acestor așezări sunt delimitate patru etape de bază: secolele V–VII – 39 de așezări, secolele VIII–IX – 64 de așezări, secolele X–XI – 50 de așezări și secolele XII–XIII – 27 de așezări.

Așezările medievale timpurii sunt amplasate după principiul de vale, de-a lungul unor râuri care se varsă în Nistru, Prut sau în lacurile din preajma Mării Negre. Majoritatea așezărilor se concentrează în bazinele râurilor Bâc – 47 de situri (48,9%) și Botna – 23 de așezări (24,0%), mai rar, în bazinele râurilor Cogâlnic – 12 așezări (12,5%) și Lăpușna – 8 așezări (8,3%) și foarte rar în bazinele râurilor Nârnova, Soltănești, Bâcșeni și Brătuleanca – 6 situri (6,3 %).

Așezările, de regulă, se grupează în unități teritoriale bine delimitate (cuiburi), iar în alte cazuri sunt amplasate în mod singular. Astfel, 22 de așezări din secolele V–VII (circa 54,6%) sunt grupate în opt unități teritoriale (cuiburi), iar 17 (circa 45,4 %) sunt dispuse izolat. În același context, 48 de așezări din secolele VIII–IX (circa 75%) sunt concentrate în 19 unități teritoriale, iar 16 (circa 25%) sunt amplasate în mod singular. La etapa ulterioară, 33 de așezări din secolele X-XI (circa 66,0%) se grupează în 12 unități teritoriale (cuiburi), iar 17 (circa 34%) se află în spații izolate. La finalul epocii evuluimediu timpuriu, în secolele XII–XIII, 17 așezări (circa 62,9%) sunt grupate în șapte unități teritoriale (cuiburi), iar 10 (circa 37,1%) sunt dispuse izolat.

Printre aceste situri se deosebesc așezări cu o durată de două-trei secole consecutive – 55 de cazuri, așezări cu o durată de patru-cinci secole – 22 de cazuri, așezări cu o durată de șase-șapte secole – 10 cazuri și așezări cu o durată de opt-nouă secole – 9 cazuri. Evoluția așezărilor medievale timpurii din Codrii Lăpușnei denotă o perpetuare pronunțată a vetrelor de locuit, indicele mediu al continuității acestora, pentru secolele V-XIII, fiind de 56,2%. Or, pentru așezările din secolele V–VII indicele continuității constituie 66,7% (din 39 de vetre de locuit, 26 denotă continuitate în secolele VIII–IX), pentru așezările din secolele VIII–IX – 50,0% (din 64 de așezări, 32 au continuitate

în secolele X–XI), iar pentru așezările din secolele X–XI – 52,0% (din 50 de așezări, 26 se perpetuă în secolele XII–XIII).

Cuvinte-cheie: așezare, evul mediu timpuriu, spațiul pruto-nistrean, codru, Lăpușna, continuitate, cronologie, secolele V-XIII.

* Această comunicare este elaborată în cadrul subprogramului de cercetare: *Patrimoniul istoric-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifică-culturală* (cod: 18.01.01) la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău.

Studiul anatomo-comparativ al unor resturi faunistice descoperite în cursul cercetărilor arheologice preventive în Castrul XXV (Tocilescu) al Valului de piatră (municipiul Constanța, România)

Margareta-Simina STANC,
Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Iași, România
https://orcid.org/0000-0003-2514-9779

Constantin BĂJENARU,
Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, România
https://orcid.org/0009-0003-5654-5050

Elizabeth-Georgiana ROMAȘCU,
Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Iași, România,

Otilia-Alina ANGHELUȚĂ,
Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Iași, România

Întinsă pe perioada a 4 ani (2020–2023), cercetarea arheologică preventivă realizată în cadrul proiectului de remediere a solului și de reconstrucție ecologică a unui amplasament pe care a existat un fost depozit de produse petroliere al OMV-Petrom, situat în intravilanul municipiului Constanța, strada Caraiman nr. 32, a condus la descoperirea a numeroase dovezi de locuire și artefacte arheologice, datate într-o perioadă largă (sec. II – prima jumătate a sec. X p.Chr.). Cercetările efectuate au condus la identificarea traseului urmat de valul de piatră în paralel cu valul mare de pământ, a zidului de incintă al „castrului" nr. XXV Tocilescu – cca. 295 × 200 m, ~6 ha (inclusiv două turnuri și o poartă de acces flancată de bastioane) și a șanțului de apărare al acestuia de pe latura de V. Locuirea intensă din fortificație și parțial din afara ei a fost cercetată pe o suprafață de aproximativ 2 ha, fiind înregistrate peste 1100 de complexe arheologice (reprezentate în principal de bordeie, diverse amenajări gospodărești, gropi de provizii sau menajere, fântâni, șanțuri de delimitare). De asemenea, s-au identificat 123 de morminte de inhumație, care formează cel puțin trei orizonturi funerare distincte (anterioare?, contemporane și posterioare locuirii în castru și în afara lui). Totodată, au fost documentate 30 de complexe de locuire și două morminte datate în perioada romană și

romano-bizantină. Descoperirile numismatice rafinează cronologia locuirii în fortificație, din cele peste 230 de exemplare inventariate existând un lot important de monede elenistice, romane sau bizantine timpurii, multe dintre ele refolosite în perioada medievală timpurie. Cele mai vechi monede bizantine sunt două exemplare de la Leon VI (886-912), iar cele mai multe monede recuperate sunt emise în timpul lui Ioan Tzimiskes (969-976) (miliaresia și folles anonimi din clasa A1).

Acest sit poate fi considerat un candidat important pentru localizarea toponimului Constantia, menționat la mijlocul sec. X de împăratul Constantin VII Porfirogenetul și de cronicarii Skyllitzes și Zonaras în contextul campaniei lui Ioan Tzimiskes împotriva trupelor kievene ale lui Sviatoslav.

Din complexele datate în secolul X p.Chr. provine o cantitate mare de material faunistic, pentru care a fost realizată analiza preliminară. Au fost identificate resturi faunistice atribuite peștilor, păsărilor și, în cea mai mare parte, mamiferelor. Pentru grupul păsărilor a fost identificată găina. Speciile de mamifere domestice identificate sunt: bovina, oaia, capra, porcul, calul, măgarul, câinele. Speciile de mamifere sălbatice identificate sunt: cerbul, mistrețul, bourul, căpriorul și iepurele. Resturile de mamifere provin atât de la specii domestice (care sunt majoritare), cât și sălbatice, fiind indicatoari ai celor două ocupații importante pentru comunitatea umană, și anume creșterea animalelor și vânătoarea.

Cuvinte-cheie: „Castrul" XXV Tocilescu; val de piatră; perioada bizantină; arheozoologie; resurse animale.

Vectori în schimbare: regiunea nord-vest pontică la marginea lumii scitice (sec. VII–III a. Chr.)

Denis TOPAL, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-8586-4427

Regiunea nord-vest pontică ocupă o poziție distinctă la marginea vestică a stepei eurasiatice, între Carpați, Dunărea de Jos, Nistru și Marea Neagră. În prima epocă a fierului, acest spațiu a fost integrat în lumea culturală scitică, aflându-se, totodată, la intersecția mai multor direcții de interacțiune: stepa estică, Caucazul, Europa Centrală, lumea tracică și orașele grecești de la Marea Neagră. Peisajul funerar al regiunii reflectă schimbarea în timp a principalelor orientări culturale și rețele de interacțiune între secolele VII și III a. Chr. În spațiul nord-vest pontic sunt cunoscute în prezent peste o mie de morminte scitice tumulare, a căror distribuție s-a modificat considerabil de-a lungul timpului. Cele mai timpurii concentrări se observă în nord, îndeosebi în Bucovina; în perioada scitică mijlocie, distribuția se deplasează spre sud, iar în perioada clasică Dunărea de Jos și Nistrul de Jos devin principalele zone de concentrare a înmormântărilor tumulare. Aceste schimbări spațiale au fost însoțite de transformări ale culturii elitelor și ale culturii militare. Armele, piesele de harnașament, sculptura în piatră, cazanele de bronz, obiectele din metale prețioase și ceramica grecească indică succesiunea unor rețele diferite de interacțiune. Cultura materială scitică timpurie păstrează legături puternice cu Caucazul și cu stepa eurasiatică de est. În secolul al VI-lea și la începutul secolului al V-lea a. Chr., spade de tip *akinakai* cu terminații ornitomorfe și anumite forme de harnașament indică conexiuni care ajungeau până în Asia Centrală și în Siberia de Sud. Începând cu secolul al V-lea a. Chr., însă, vectorii dominanți se reorientează treptat spre lumea greacă și tracică. Vasele grecești pentru băut sunt integrate în practicile funerare și în reprezentarea statutului social, iar formele tradiționale ale armamentului scitic sunt înlocuite treptat de tipuri grecești, tracice și de variante locale inspirate de acestea. Peisajul tumular nord-vest pontic nu trebuie, prin urmare, privit ca o extensie marginală a unui centru cultural situat mai la est, ci ca o zonă dinamică în care tradițiile scitice au fost adaptate și reformulate repetat. Schimbarea geografiei tumulilor și a bunurilor de prestigiu arată modul în care comunitățile de la marginea vestică a stepei au participat succesiv la rețele eurasiatice, grecești și tracice de interacțiune, păstrând totodată forme recognoscibile de expresie socială și funerară scitică.

Cuvinte-cheie: sciți, regiunea pontică de nord-vest, frontieră culturală, schimbări culturale, perioada arhaică-clasică.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Cercetări arheologice în situl medieval de la Lozova – *La hotar cu Vornicenii*. Rezultatele preliminare ale campaniei din anul 2026

Ion URSU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0009-0004-8079-1179

Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-6725-7578

Vlad VORNIC, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-2796-7716

Sergiu MUSTEAȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-2206-9298

Situl medieval de la Lozova–*La hotar cu Vornicenii*, alcătuit dintr-o așezare rurală și o necropolă adiacentă, reprezintă unul dintre cele mai importante complexe arheologice din spațiul est-carpatic pentru înțelegerea perioadei de dominație a Hoardei de Aur și de formare a Țării Moldovei. Investigațiile desfășurate în campaniile anterioare, atât în perimetrul așezării, cât și în spațiul funerar, au scos în evidență un nivel înalt al culturii materiale. Din zona de locuire a fost recuperată o cantitate semnificativă de fragmente de vase ceramice specifice așezărilor rurale aflate sub influența Hoardei de Aur, în timp ce cercetarea necropolei a dus la documentarea a 123 de complexe de înhumație, atribuite unei comunități locale creștine.

În anul 2026, cercetările arheologice au fost reluate în cadrul proiectului „*Cercetarea așezărilor rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei (secolul XIV)*", finanțat prin programul național de proiecte de cercetare și inovare „*Stimularea excelenței cercetărilor științifice*" (2025–2026). Obiectivul acestei etape a fost extinderea investigațiilor în perimetrul necropolei, fiind trasate și cercetate patru noi secțiuni. Un rezultat topografic de importanță majoră al acestei campanii a constat în stabilirea limitelor de sud-vest și de nord-est, fapt ce a permis delimitarea și determinarea suprafeței totale a cimitirului medieval.

Din punct de vedere arheologic, intervențiile din 2026 s-au soldat cu descoperirea și cercetarea a 28 de noi morminte de înhumație. Cotele de adâncime la care au fost identificate complexele variază semnificativ, fiind cuprinse între -0,25 m și -1,50 m față de nivelul actual de călcare. Această adâncime neuniformă este rezultatul direct al proceselor geomorfologice (depuneri de sol sau eroziunea și spălarea stratului vegetal), provocate în timp de factorii de mediu și de panta terenului.

Analiza preliminară a eșantionului documentat indică o prevalență numerică a mormintelor de copii față de cele ale adulților. Din punct de vedere al distribuției spațiale, înhumările infantile sunt concentrate preponderent în zona mai înaltă a necropolei, fiind surprinse, în general, la adâncimi mai mici comparativ cu mormintele indivizilor maturi. Gradul de conservare a materialului osteologic este unul mediu, scheletele copiilor fiind puternic afectate de factorii tafonomici și de presiunea solului.

Ritualul funerar se înscrie, în general, în practicile creștine. Defuncții au fost depuși în decubit dorsal, cu orientarea constantă pe direcția vest-est (craniul spre vest). În concordanță cu observațiile din campaniile anterioare, depunerea defuncților s-a făcut cel mai probabil direct în groapă. Nu s-au păstrat urme clare ale utilizării sicrielor de lemn, excepție făcând doar câteva fragmente de cuie din fier. Majoritatea mormintelor conțineau inventar funerar compus din piese de podoabă și accesorii vestimentare. Din categoria pieselor de port se remarcă prezența nasturilor globulari, de diferite forme și dimensiuni, confecționați din argint și bronz, alături de elemente decorative de la centură. Podoabele sunt reprezentate de inele din argint, cercei din bronz și argint, precum și verigi de tâmplă spiralate. O atenție deosebită o merită piesele de podoabă pentru cap, fiind descoperite elemente decorative complexe ce includeau diademe formate din plăcuțe de bronz. De asemenea, inventarul utilitar cu valențe simbolice este ilustrat de descoperirea unui degetar din bronz, depus în mod ritualic.

Rezultatele obținute în campania din 2026 completează baza de date a cercetărilor anterioare, oferind repere importante pentru studiul perioadei de formare a Țării Moldovei. Materialul arheologic recuperat aduce noi informații cu referire la viața socială, culturală, politică și spirituală a populației autohtone din spațiul pruto-nistrean. Studierea aprofundată a comunității care a utilizat această necropolă va ajuta la înțelegerea mecanismelor de tranziție și conviețuire de la sfârșitul perioadei de dominație a Hoardei de Aur, premergătoare consolidării statalității medievale românești la est de Prut.

Cuvinte-cheie: sit arheologic, necropolă, așezare rurală, ritual funerar, inventar funerar, Lozova, Hoarda de Aur, Țara Moldovei, secolul al XIV-lea

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: „*Cercetarea așezărilor rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei (secolul XIV)*" *(2025–2026).*

Așezarea Sântana de Mureș–Cerneahov de la Cajba II: descoperiri arheologice recente

Vlad VORNIC, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-2796-7716

Sergiu MATVEEV, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-8515-2852

În comunicare vor fi prezentate și analizate materialele arheologice recuperate prin cercetări de suprafață din așezarea de tip Sântana de Mureș–Cerneahov de la Cajba II (satul Cajba, raionul Glodeni), identificată în anul 2023 în extravilanul localității, la o distanță de circa 1,2 km nord-nord-vest de aceasta. Lotul de vestigii cuprinde o cantitate însemnată de ceramică, precum și următoarele artefacte: un denar roman republican din argint, șapte fibule și o cataramă din bronz, o fusaiolă de lut și o cute din gresie.

O atenție aparte este acordată fibulelor, reprezentate printr-un exemplar roman emailat, o fibulă fragmentară din argint cu placă și semidisc și cinci piese din bronz aparținând tipului cu piciorul întors pe dedesubt și înfășurat, dar încadrabile în variante morfologice diferite. Acestea din urmă se deosebesc prin lățimea și secțiunea corpului, gradul de fațetare și configurația piciorului, ilustrând diversitatea morfologică a uneia dintre cele mai răspândite categorii de accesorii vestimentare din mediul Sântana de Mureș–Cerneahov. Fibula din argint cu placă și semidisc aparține, la rândul ei, unei categorii caracteristice etapelor mai târzii ale culturii și completează repertoriul relativ restrâns al unor asemenea piese cunoscute în spațiul pruto-nistrean.

Un interes deosebit prezintă fibula romană emailată, databilă în sec. II – începutul sec. III p. Chr., precum și denarul republican emis de L. Plautius Plancus în anul 47 a. Chr. Cele două piese reprezintă descoperiri excepționale pentru teritoriul actual al Republicii Moldova și, fiind sensibil mai vechi decât orizontul principal de locuire de la Cajba, pot fi interpretate drept artefacte relicte sau anacronice, păstrate și ajunse în mediul cultural al sec. IV p. Chr. Prezența lor, împreună cu ceramica romană de import, oferă date importante pentru înțelegerea contactelor și relațiilor dintre comunitățile din *Barbaricum* și lumea romană.

Repertoriul ceramic se înscrie în structura specifică a așezărilor culturii Sântana de Mureș–Cerneahov, reunind ceramică lucrată cu mâna, ceramică lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă și ceramică fină, exclusiv cenușie, precum și ceramică romană de import. Aceasta din urmă include vase de uz comun și, mai ales, recipiente amforice provenite preponderent din centre pontice, care documentează participarea comunității de la Cajba la circuitele de schimb specifice epocii romane târzii. Unele particularități ale ceramicii lucrate cu mâna și fusaiola tronconică pot reflecta păstrarea sau receptarea unor tradiții sarmatice, fără ca aceste elemente, considerate izolat, să permită concluzii de ordin etnic.

Cuvinte-cheie: Cajba II; cultura Sântana de Mureș–Cerneahov; fibule; denar roman republican; ceramică romană de import.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

O fibulă rară din secolul al IV-lea p. Chr. de la Domulgeni: analogii, cronologie și semnificație culturală

Vlad VORNIC, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-2796-7716

Vasile IARMULSCHI, Institute for Prehistoric Archaeology, Freie Universität Berlin, Germania
https://orcid.org/0000-0002-9013-1973

În comunicare va fi prezentată și analizată o fibulă rară din bronz, cu portagrafă fixă și două plăcuțe, descoperită izolat în apropierea satului Domulgeni, raionul Florești. Piesa a fost găsită la suprafața terenului arat, în proximitatea unui tumul, fără a fi asociată cu alte vestigii arheologice. În condițiile în care în perimetrul localității nu este cunoscută, deocamdată, nicio așezare sau necropolă atribuită culturii Sântana de Mureș–Cerneahov, descoperirea trebuie tratată drept una izolată.

Fibula, turnată din bronz și păstrată fragmentar, are un arc masiv și puternic curbat, două plăcuțe, una rectangulară la cap și alta ușor trapezoidală la nivelul piciorului, precum și o portagrafă fixă, resortul și acul fiind lipsă. Prin particularitățile sale morfologice și constructive, exemplarul se încadrează în categoria rară a fibulelor cu două plăcuțe, răspândită mai ales în mediul culturii Sântana de Mureș–Cerneahov din zona de silvostepă a Europei de Est.

O atenție aparte va fi acordată încadrării tipologice a piesei. În tipologia lui O. Petrauskas și E. Sinitsa, exemplarul de la Domulgeni poate fi inclus în tipul 2, varianta 1, definită prin plăcuța rectangulară de la cap. Exemplarele reunite în această variantă sunt însă eterogene, diferențiindu-se prin forma piciorului, secțiunea arcului, construcția portagrafei și a resortului, decor și prezența sau absența butonilor. Prin urmare, analogiile trebuie stabilite pe baza ansamblului trăsăturilor morfologice și constructive.

Cele mai relevante paralele provin de la Lozovaya, Oselivka, Cherkasy-Centru și, mai ales, Bogdănești-Fălciu (jud. Vaslui, România), ultima reprezentând cea mai apropiată analogie geografică și morfologică. Analiza comparativă permite conturarea provizorie a unei serii morfologice desemnate convențional Cherkasy–Bogdănești, caracterizată prin două plăcuțe unghiulare, arc masiv și simetric, portagrafă fixă și, la exemplarele mai bine conservate, resort scurt.

Descoperirile se concentrează în zona sudică a silvostepei est-europene, îndeosebi între Nipru și Prut, cu extensii spre regiunile de la vest de Prut. Exemplarele de la Domulgeni și Bogdănești-Fălciu marchează extinderea spre sud-vest a acestei serii. Principalele repere cronologice sunt oferite de Bogdănești-Fălciu și Cherkasy-Centru, pe baza cărora fibula de la Domulgeni poate fi atribuită cu precauție perioadei târzii a culturii Sântana de Mureș–Cerneahov, cel mai probabil celei de-a doua jumătăți a sec. IV p. Chr.

Va fi discutată și semnificația culturală a acestei categorii rare de accesorii vestimentare. Concentrarea geografică și lipsa standardizării sugerează mai curând creații regionale decât importuri romane, rezultate din preluarea și reinterpretarea unor elemente constructive cunoscute atât în mediul provincial-roman, cât și în Barbaricum. Diversitatea pieselor poate indica existența unor tradiții meșteșugărești regionale, iar raritatea și aspectul lor neobișnuit ar putea sugera și un statut distinct al purtătorilor.

Cuvinte-cheie: Domulgeni; fibulă; cultura Sântana de Mureș–Cerneahov; secolul al IV-lea p. Chr.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Cuptoarele de ardere a ceramicii cercetate în așezarea eneolitică de la Ursoaia: tipologie și unele observații asupra centrelor regionale de producere a ceramicii

Diana-Măriuca VORNICU,
Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iași
https://orcid.org/0000-0002-7391-4239

Felix-Adrian TENCARIU,
Centrul Arheoinvest, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași
https://orcid.org/0000-0001-8616-7415

Andrei ASĂNDULESEI,
Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași
https://orcid.org/0000-0001-8781-0468

Calitatea excepțională a olăriei caracteristice culturii Cucuteni–Trypillia reflectă un nivel tehnologic remarcabil al procesului de coacere a vaselor, nivel neegalat în rândul altor comunități preistorice. Identificarea și investigarea instalațiilor de ardere a ceramicii reprezintă astfel o direcție esențială de cercetare pentru înțelegerea nivelului avansat al cunoștințelor deținute de comunitățile eneolitice din spațiul carpato-niprovian privind controlul combustiei. În acest context, cercetarea cuptoarelor de ars ceramica relevate de prospecțiunile geofizice din așezarea de la Ursoaia (județul Iași) aduce noi date privind tipologia acestor instalații. Din punct de vedere tipologic, cele trei cuptoare pentru arderea ceramicii investigate până în prezent aparțin aceluiași tip de instalație, caracterizat prin utilizarea plăcilor suport mobile (tipul A, definit de Țerna *et al.* 2019), diferențele dintre acestea fiind reprezentate de dimensiuni și de perioada de funcționare. Totodată, situl de la Ursoaia se remarcă prin densitatea mare a acestor instalații de ardere a ceramicii în raport cu clădirile de locuit și prin amplasarea acestora în proximitatea șanțurilor de apărare. Astfel, investigațiile recente au adus și o nouă perspectivă asupra organizării economice și a posibilei existențe a unor centre regionale de olărie în faza B a culturii Cucuteni (cca 4000–3700 BCE).

Cuvinte-cheie: cultura Cucuteni-Trypillia, cuptoare de ars ceramica, centre regionale de producere a ceramicii, organizarea producției ceramice, prospecțiuni geofizice.

Osteopathies and odonthopathies semnaled in the osteological series excavated from the Lozova necropolis (14th–15th centuries)

Vasilica-Monica GROZA,
Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov",
Academia Română, Filiala Iași
https://orcid.org/0000-0003-1396-707X,

Ion URSU, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
https://orcid.org/0009-0004-8079-1179,

Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU,
Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iași
https://orcid.org/0000-0002-6725-7578,

Mariana POPOVICI,
Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași
https://orcid.org/0000-0003-0925-0025,

Luminița BEJENARU, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov", Academia Română, Filiala Iași; Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași
https://orcid.org/0000-0001-5409-7248

This study analyzes osteopathies and odontopathies observed in the skeletal series found in the medieval necropolis of Lozova – the "*La Hotar cu Vorniceni*" site (Strășeni District, Republic of Moldova). According to the data provided by the research team, based on the funerary inventory, the use of the necropolis is chronologically placed between the 14th century and the beginning of the 15th century. The necropolis belonged to a Christian community because the deceased were buried according to the Christian ritual.

The anthropological study was preceded by bone marking and restoration, to allow estimation of age at death and determination of sex, morphological analysis, osteometry, as well as paleopathological evaluation.

In this excavation campaign, 18 skeletons from 17 funeral complexes were investigated: six children (three infant I and three infant II – 33,33%), four adolescents – indeterminable sex (22,22%) and eight adults (three ♂ and five ♀ – 44,45%). It is a well known fact that bone diseases (the incidence and

gravity of osteopathies) are used as "markers" for advanced ages, but they can also be associated with hygienico sanitary conditions (infections), diet, hard labour, carrying burdens, etc. Also, dental remains, the hardest and most chemically stable tissues in the organism, provide valuable information about a population's state of health and nutrition. In an anthropological study, having knowledge about the tooth disorders, as well as the dental pathology in general, has great significance in establishing a connection between these disorders and the culture of the age. The presence of osteopathies and odonthopathies is moderate. At the cranial level, the following were identified: dental enamel hypoplasia, dental caries (four cases each – 22.22%) and radicular cyst (one case – 5.55%). At the postcranial segment level, the following were reported: osteoarthritis, olecranon perforation (two cases each – 11.11%) and *spina bifida occulta* (one case – 5.55%).

Keywords: osteopathies and odontopathies, human skeletons, medieval necropolis, Lozova, 14th–15th centuries.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: „*Cercetarea așezărilor rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei (secolul XIV)*" *(2025–2026)* (L. Pîrnău, Ion Ursu).

Did prehistoric humans influence the environment in which they lived? A case study based on the Late Eneolithic site of Gordineşti II-Stânca Goală

Ghenadie SÎRBU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-4525-1239,
Dariusz KRÓL, Institute of Archaeology Rzeszów University
https://orcid.org/0000-0001-7696-1308

The transition from agricultural-dominant economies to mobile pastoralism during the Late Eneolithic in Eastern Europe marks a major socio-economic turning point, frequently associated with changing climatic conditions. This study presents a comprehensive palaeoecological reconstruction of the fortified Late Trypillia (CII) settlement at Gordineşti II-*Stînca Goală* (northern Moldova), dating to the late 4th millennium BC (ca. 3300-2950 BC). The primary objective os t evaluate the extent of prehistoric human-environment interactions and investigate the environmental and anthropogenic factors that culminated in the decline and eventual abandonment of the settlement.

To elucidate this complex socio-environmental dynamic, we employ a diverse array of geochemical and bioarchaeological methodologies. This multi-analytical framework integrates high-resolution radiocarbon dating, geomorphological and soil-cover analyses, archaeozoological assessments, and multi-isotope analyses conducted on faunal remains. Stable isotope values from domesticated and wild faunal specimens are used to establish regional baselines and reconstruct local isotopic ecology.

The results reveal a local environment undergoing progressive regional aridification, particularly reflected in the stable carbon and nitrogen isotope signatures of larger herbivores. Furthermore, strontium isotope ratios indicate distinct animal mobility and grazing patterns, offering critical insights into Late Eneolithic husbandry strategies. Rather than causing catastrophic environmental degradation, the inhabitants of Gordineşti II-*Stînca Goală* adapted to these shifts by transitioning toward more flexible pastoral practices. Ultimately, the progressive drying of the micro-region, combined with the site's highly exposed limestone topography and limited access os table water sources, constrained agricultural viability. This study demonstrates that while human presence left visible traces on the landscape, prehistoric communities

were primarily forced to navigate and adapt to severe climatic stress, providing a key model for understanding Eneolithic societal resilience and collapse.

Keywords: Late Eneolithic, Settlement, Environmental archaeology, Paleoecology.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027).*

Маркери взаємодії культур археології Південної України (від середньовіччя до раннього модерну)

Svitlana БІЛЯЄВА, National University „Kyiv-Mohyla Academy", Ukraine
https://orcid.org/0000-0003-3113-7619

Із початком середньовіччя наступає новий етап взаємодії культур Європейського простору, що виходять на арену світової історії. Археологія Південної України середньовіччя- раннього модерну демонструє яскраві маркери контактів із Європою, Візантією, іншими країнами Азійського світу. Вони відбивають специфічні риси кожного історичного періоду і не збігаються ані з часом цивілізаційного поділу за теоретичними побудовами С. Хатінгтона (1500 р.) ані за сутністю цивілізаційного процесу на території Півдня і України в цілому, на визначенні якого, можливо, мав місце вплив хибної російської концепції. Проте, археологічні пам'ятки регіону відбивають риси культури Русі, зокрема місцевого населення (уличі, тиверці). З прийняттям християнства Південь стає важливим джерелом проникнення Візантійської традиції монументального будівництва, урбанізації та торгівлі (м.Білгород, Олеш'я, руська колонія Сурож у Криму, пізніше поселення на о. Березань). XII-початок XIII ст. стають часом проникнення сельджуцьких мистецьких традицій та архітектури. Руни на Березані свідчать про далекий зв'язок на шляху з «варяг у греки». На початку XIII ст. Південь стає місцем створення торгівельних колоній італійських міст. З захопленням Південних земель монгольською імперією тут налагоджуються торгівельні зв'язки по осі Схід-Захід від Європи до Китаю. У XIVст. головний напрямок цивілізаційних шляхів- до європейського кола, з входженням цих земель як частини Київського князівства до складу Великого князівства Литовського, розбудови фортець європейського типу та портів. Боротьба за володіння регіоном триває впродовж всього XV ст. із Кримським ханством і має багато різних складових впродовж Османського періоду. Матеріальна культура відбиває синкретичний характер, як синтез впливу багатьох етносів Північного Причорномор'я та Європи, мистецькі стилі якої, зокрема бароко, знаходять широке розповсюдження. Зберігаються риси молдавського зодчества фортець Причорномор'я, зв'язки з Річчю Посполитої, використовується загальноєвропейська система торгівлі,

про що свідчать археологічні знахідки (монети, жетони, пломби). За етнокультурними зв'язками (керамічний та скляний посуд) зберігається вплив української культури, спільні риси в антропології населення Придніпров'я та Причорномор'я. З окупацією Півдня Російською імперією наприкінці XVIII ст. відбувається наступ на етнічне середовище та культуру, що знаходить продовження у подіях сучасної російської агресії проти України.

Ключові слова: культура, взаємодія, археологія, Європа, Південна Україна, цивілізація.

REZUMATE ALE SECȚIUNII IDENTITATE, MEMORIE ŞI COMUNICARE ARTISTICĂ ÎN CONTEXT GLOBAL/

IDENTITY, MEMORY, AND ARTISTIC COMMUNICATION IN A GLOBAL CONTEXT

Valențe estetice și structuri narative în grafica secvențială a plasticianului Alexandr Gladîșev*

Dr. Lucia ADASCALIȚA,
Universitatea Tehnică a Moldovei
https://orcid.org/0000-0003-1010-3380

Plasticianul Alexandr Gladîșev este o personalitate marcantă a graficii satirice, inclusiv a graficii secvențiale publicistice din Republica Moldova. În calitatea sa de creator de benzi desenate artistul se remarcă datorită colaborării cu suplimentul „Steluța" al revistei „Scânteia leninistă" în anii '60 ai secolului al XX-lea. În acest segment temporal, protagonistul publică seria de benzi desenate dedicată personajului Toderică – un băiețel angajat în explorarea empirică a diverselor profesii prin lucrări intitulate sugestiv „Toderică vânător", „Toderică aviator„ sau „Toderică naturalist" ș.a. Sub aspectul structurilor narative și al compoziției, artistul utilizează o grilă structurală riguroasă, compusă constant din opt cadre cu contur clar, ordonate pe trei registre orizontale și verticale. Funcția principală a acestor benzi desenate este didactic-formativă, îndeplinind un rol esențial în educația civică și orientarea profesională timpurie a publicului juvenil. Iar în a doua jumătate a anilor '90 ai secolului al XX-lea, Alexandr Gladâșev publică benzi desenate în paginile ziarului „Florile dalbe". În acest nou context socio-politic și cultural, arhitectura paginii câștigă o flexibilitate considerabilă. Artistul adaptează structuri compoziționale mai libere, constituite din trei, patru sau șase cadre conturate. Tematica se reconfigurează la rândul ei, operând o schimbare de la registrul strict instructiv către o abordare axată pe explorarea naturii, a ecologiei și a situațiilor hazlii, în special recreative și copilărești. Suportul material al edițiilor periodice, tehnicile de tipar și publicul țintă infantil l-au impulsionat pe Alexandr Gladîșev să utilizeze pentru benzile desenate o sintaxă vizuală simplificată. Aceasta se remarcă prin eliminarea deliberată a detaliilor de prisos, utilizarea laconică a liniilor și a unor pete cromatice discrete, menite să garanteze o lizibilitate optimă și un impact vizual-emoțional direct.

Plasticianul Alexandr Gladîșev, prin intermediul benzilor desenate, a reușit de-a lungul deceniilor să convertească rigorile presei periodice într-o veritabilă creație estetică. Opera sa reflectă nu doar o evoluție a tehnicilor grafice, ci și a limbajului plastic, a expresiilor semantice generate de subiectele axate pe

universul copilăriei. Deci, artistul Alexandr Gladîșev a consolidat deschiderea modernistă a graficienilor spre libertatea de expresie plastică prin intermediul graficii secvențiale.

Cuvinte-cheie: presă pentru copii, grafică, bandă desenată, structuri narative, educație vizuală.

* Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare și inovare 25.80012.0807.53SE – *Valorificarea și salvgardarea benzilor desenate din Republica Moldova din perioada 1945-2025 ca parte integrantă a patrimoniului cultural național.*

Contribuția operei plasticianului Gheorghe Petrea la dezvoltarea benzii desenate autohtone: cazul ziarului „Florile dalbe”*

Dr. Lucia ADASCALIȚA, Universitatea Tehnică a Moldovei
https://orcid.org/0000-0003-1010-3380

Dr. Viorica CAZAC, Universitatea Tehnică a Moldovei
https://orcid.org/0000-0003-0745-1931

Nicoleta VASILIEV, Universitatea Tehnică a Moldovei
https://orcid.org/0009-0009-3491-6408

În prezentul studiu se analizează impactul creativității plastice a lui Gheorghe Petrea în evoluția graficii secvențiale din Republica Moldova. O componentă esențială a parcursului său artistic o constituie colaborarea prodigioasă din a doua jumătate a anilor ’90 ai secolului al XX-lea cu ziarul „Florile dalbe”, unde Gheorghe Pertea a publicat benzi desenate în cadrul rubricii „Poiana picilor”, îngrijită de Lica Movilă. Benzile desenate semnate de protagonist adesea se concentrează asupra micro-universului copiilor. Sub aspectul structurilor narative și al arhitecturii planșei, artistul a creat în limitele unui format compact, specific benzilor desenate de presă (*comic strip*). Compozițiile vizuale concepute de Gheorghe Petrea sunt structurate constant din trei cadre dispuse pe orizontală, delimitate prin linii de contur clare. Această soluție sintactică asigură o lectură fluentă, lineară și o decodificare ușoară a mesajelor din partea micilor cititori. Din perspectivă tematică, benzile desenate abordează o gamă variată de subiecte cu caracter etic și ecologic: de la îngrijirea și ocrotirea mediului natural la gospodărirea casei și a ogrăzii, ori la redarea dinamică a jocurilor de iarnă. Un element narativ frecvent îl constituie introducerea unor personaje tip, precum fetița *Luminița*, care acționează ca un alter-ego al cititorului și facilitează procesul de identificare empatică. Rezultatele cercetării subliniază că aceste benzi desenate depășesc simpla funcție ilustrativă, fiind concepute ca instrumente pedagogice interactive. Prin structura lor secvențială laconică, benzile desenate semnate de Gheorghe Petrea sunt menite să stimuleze dezvoltarea cognitivă a copiilor: să-i îndemne la o observație atentă a detaliilor vizuale, să le faciliteze exprimarea orală prin solicitarea de a povesti acțiunea ilustrată, să sprijine construirea autonomă de narațiuni sau

să antreneze gândirea logică prin exerciții de reconstituire a ordinii cronologice a cadrelor. Astfel intervenția plastică a lui Gheorghe Petrea în paginile ziarului „Florile dalbe” a contribuit substanțial la consolidarea limbajului benzii desenate autohtone. Prin îmbinarea rigorii compoziționale cu funcția formativ-educativă, artistul a transformat grafica secvențială publicistică într-un veritabil instrument de socializare timpurie și de educație vizuală pentru generațiile de tineri cititori.

Cuvinte-cheie: presă, copii, bandă desenată, limbaj plastic, mesaj, educație.

* Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare și inovare 25.80012.0807.53SE – Valorificarea și salvgardarea benzilor desenate din Republica Moldova din perioada 1945-2025 ca parte integrantă a patrimoniului cultural național.

Realitatea ficțiunii și ficțiunea realității în cinemaul de azi

Dr. Alexandru BOHANȚOV,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-8745-0538

Subiectul comunicării este unul de actualitate, întrucât abordează modalitățile de interacțiune dintre realitate și ficțiune în cinematografia contemporană. Până în zorii perioadei postmoderne se afirma că orice film de nonficțiune are mai totdeauna în vizorul său un referent din realitatea obiectivă, de aceea delimitarea filmului documentar de cel de ficțiune era clară și fără ambiguități. În cinemaul de astăzi binomul *realitate-ficțiune* nu include termeni de perfectă opoziție, ci se atestă tot mai frecvent zonele lor de intersecție (interferență), în care lumea realității este modelată prin intermediul procedeelor ficționale, iar secvențele de ficțiune (rodul imaginației) capătă configurații veridice și forță expresivă specifice unor entități reale. Sintagma *realitatea ficțiunii* presupune capacitatea unei structuri cinematografice imaginare de a deveni credibilă, aproape documentară, parcă „ruptă din viață", capabilă să creeze iluzia autenticității.

Prin urmare, ficțiunea de pe marele ecran produce o „experiență estetică" (Mikel Dufrenne) de realitate *par lui-même*. Convenția bazată pe ficțiune ne oferă posibilitatea să pătrundem mai adânc în sensurile unei anumite realități. Nu întâmplător, criticii de film au vorbit despre caracterul documentar al „Noului val de cinema românesc". Pentru exemplificare am ales filmul „A fost sau n-a fost?" (2006) în regia lui Corneliu Porumboiu – o capodoperă a cinematografiei românești (și nu numai) – care în anul 2006 a primit la Cannes premiul „Camera d'Or", destinat celui mai bun debut din cadrul acestui prestigios Festival.

Vom examina și fenomenul invers – *ficțiunea realității* – la fel de important în economia comunicării cinematografice actuale, când realitatea propriu-zisă este tratată ca o ficțiune. În această categorie se înscrie și *cinemaul hibrid*, care combină faptul documentar cu cel de ficțiune, realizatorii încercând să construiască multiple identități – reale ori imaginare – în funcție de scopurile urmărite. În cazurile cele mai reușite, aceste filme de natură hibridă pot spune un adevăr mult mai profund despre realitatea abordată, structura documentar-artistică reconstituită fiind o realitate cinematografică de apreciabilă încărcătură estetică prin selecția unor fapte consistente, virtuozitățile montajului și construcția unei narațiuni incitante. Analiza noastră se va centra pe filmul „Cravata galbenă" (2025), care aduce în prim-plan personalitatea complexă a marelui dirijor român Sergiu Celibidache. Ambele producții cinematografice – „A fost sau n-a fost?" și „Cravata galbenă" – au fost prezentate în cadrul TIFF Chișinău – Transilvania International Film Festival (Ediția a VI-a), desfășurat în perioada 24 – 26 iulie 2026.

Cuvinte-cheie: realitate, ficțiune, film documentar, film de ficțiune, structuri hibride.

Principii de design editorial în machetarea albumelor de artă: cerințe, erori și recomandări

Nicoleta BOGDAN,
Biblioteca Științifică (Institutul) „Andrei Lupan" a USM

În contextul dezvoltării continue a designului editorial, albumul de artă ocupă un loc aparte, reprezentând una dintre cele mai complexe categorii de publicații ilustrate. Spre deosebire de alte tipuri de carte, în albumul de artă imaginea constituie elementul central al comunicării vizuale, iar machetarea mediază relația dintre operă, publicație și cititor. Prin urmare, albumul de artă nu reprezintă doar un suport pentru reproducerea operelor, ci un obiect editorial în care componentele estetice, funcționale și documentare trebuie să formeze un ansamblu coerent.

Prezentul studiu urmărește evidențierea principalelor principii și reguli de machetare aplicabile albumelor de artă, precum și identificarea unor erori de proiectare care pot afecta percepția și valorificarea conținutului artistic. O reproducere de înaltă calitate își poate diminua valoarea dacă este integrată într-o structură grafică necorespunzătoare, dacă raportul dintre imagine și text este dezechilibrat, dacă tipografia este utilizată neadecvat sau dacă soluțiile cromatice și compoziționale nu interferează cu perceperea operei.

Cercetarea se bazează pe analiza comparativă a unor albume de artă selectate, prin aplicarea unor criterii de evaluare specifice designului editorial: compoziția paginii, raportul imagine-text, utilizarea spațiului alb, grila de machetare, alegerea și ierarhizarea tipografică, proporția și ritmul vizual, calitatea reproducerii imaginilor, armonia cromatică. Analiza urmărește atât identificarea soluțiilor eficiente, cât și evidențierea erorilor de machetare și a efectelor acestora asupra lizibilității, echilibrului vizual și percepției operei de artă.

Un album de artă reușit nu depinde de un singur element de design, ci de armonizarea tuturor componentelor editoriale. În acest sens, respectarea principiilor de machetare contribuie nu doar la creșterea valorii estetice a publicației, ci și la transmiterea mesajului artistic și la documentarea corespunzătoare a patrimoniului cultural. Studiul propune o aplicare adecvată, profesionistă a machetării albumelor de artă și corelării soluțiilor grafice cu specificul conținutului artistic.

Cuvinte-cheie: album de artă, design editorial, machetare, compoziție, reproducere, patrimoniu cultural.

Imaginea libertății în arta vizuală din Republica Moldova*

Dr. Florina BREAZU,
https://orcid.org/0009-0004-2416-9617

Dr. Rodica URSACHI
https://orcid.org/0000-0001-6084-9506

Dr. Natalia PROCOP
https://orcid.org/0000-0003-4900-1787
Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă" din Chișinău

Anii 1960–1970 reprezintă una dintre cele mai fertile și contradictorii perioade din evoluția artelor plastice din Republica Moldova. Liberalizarea culturală produsă în timpul „dezghețului" hrușciovist a creat premisele unei deschideri semnificative către valorile modernismului european. Transformările devin vizibile spre sfârșitul anilor 1950, când pictura se îndepărtează treptat de narațiunea descriptivă și se orientează spre sinteză, metaforă și simbol. Libertatea artistică s-a manifestat mai ales indirect, prin simbol, metaforă, experiment cromatic și material, decorativism și sinteză formală. Pictorii Mihail Grecu, Igor Vieru și Valentina Rusu-Ciobanu au contribuit la modernizarea picturii, reinterpretând tradiția și transformând-o într-o sursă de expresie contemporană. În artele decorative s-au afirmat forme autonome de expresivitate.

Artele vizuale în anii 1980–1990 traversează un proces profund de emancipare, determinat de schimbările politice și ideologice ale perioadei: *perestroika*, *glasnosti*, căderea „Cortinei de Fier" și proclamarea suveranității. Artiștii se detașează treptat de realismul socialist, experimentează noi tehnici, materiale și forme de expresie și se racordează la tendințele artei europene și occidentale. Proiectul „Rugina&Co" (1984–1985) și grupul „Fantom" marchează apariția unor forme radicale de artă alternativă, conceptuală și performance. „Grupul zece" continuă procesul de înnoire prin abstracționism, expresionism și explorarea subiectivității. În anii 1990, arta se deschide către teme precum identitatea, memoria, spiritualitatea și sacrul. În această perioada taberele CarbonART contribuie la afirmarea instalației, performance-ului, land-art-ului și video-art-ului, sincronizând arta națională cu discursul contemporan internațional

Artiștii vizuali din perioada anilor 2000 nu mai au problema cenzurii, ei se orientează către libertatea expresiei, diversitatea genurilor, abordarea a noi problematici de limbaj și comunicare, afirmarea în spațiul european. În aceeași perioadă se formează grupări artistice care susțin direcția „schimbărilor", printre care s-au evidențiat pe scena artelor vizuale „Centrul pentru Artă Contemporană, Chișinău KSA:K", „Asociația Tinerilor Artiști Oberliht", „Grupul IZM" ș.a.

Un loc important de manifestare pentru artiștii ce practică arta underground a fost tabăra și platforma de artă contemporană „CarbonART", la care au participat numeroși artiști ambițioși precum Pavel Brăila, Veaceslav Druță, Iurie Scerbina, Vasile Rață, Mark Verlan, Stefan Sadovnicov, Alexandru Tinei, Iurie Cibotari, Alexandru Ermurache ș.a. Evenimentele din ultima perioadă, cu implicarea artiștilor din republică, confirmă maturizarea treptată a mediului artistic și capacitatea de a dialoga cu formele, practicile și discursurile actualității artistice europene și mondiale.

Cuvinte-cheie: libertate, artă alternativă, performance, instalație, art-obiect.

* Studiul este elaborat în cadrul proiectului Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025–2026, 25.80012.0807.62SE „Arta ca formă excelentă de re prezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova", Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău.

Cântecele despre limba română și credința creștină de Ion Aldea-Teodorovici ca expresie a identității naționale

Dr. Vasile CHISELIȚĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-8594-5780

Un loc important în categoria cântecelor de tranziție din cuprinsul operei componistice de stil folk-rock a lui Ion Aldea-Teodorovici îl ocupă două specii tematice înrudite: cântecele despre limba română și cele despre religia creștină. Create pe versurile lui Grigore Vieru și interpretate în duet cu consoarta sa, Doina, cu suportul formațiilor „Telefon", „Diate" ș.a., acestea s-au impus, în contextul tranziției sovietice tardive și post-sovietice de la confluența anilor 1980-1990, drept forță motrice esențială, marcher social și stindard ideologic director al mișcării de emancipare națională din fosta RSS Moldovenească (ulterior – Republica Moldova). Limba și credința deveniseră simbolul idealului cultural suprem, expresia fundamentului social și civilizațional în procesul dinamic al mobilizării, transformării și renașterii naționale.

Emblema intonațională a ideii de recuperare estetică a eului muzical național în creația din epoca respectivă o constituie mai multe cântece-manifest centrate în jurul acestui subiect, printre care: „Eminescu", „Pentru ea la Putna clopot bate", „Graiul neamului", „Răsai", "Iertare", „Reaprindeți candela-n căscioare", „La mănăstirea Căpriana" ș.a. Aceste creații cultivă simboluri culturale și imagini sonore-cheie menite a promova în mentalul colectiv al tranziției adevărul despre limbă, grai și grafia latină, despre rolul mesajului religios, evlaviei creștine și memoriei istorice în salvarea morală a neamului românesc de la Est de Prut, care începuse a se redeștepta după decenii de înstrăinare și aculturație sovietică. Resuscitarea puternică a sentimentului național, pledoaria sinceră pentru identitate și unitate spirituală, mai cu seamă, caracterul antisovietic expres al creațiilor au atras reacția furibundă a guvernării și forțelor politice retrograde, care s-a soldat cu jertfa supremă a artiștilor Ion și Doina Aldea-Teodorovici, fiind plătită cu viața în tragicul accident din noaptea de 29-30 octombrie 1992.

Analiza conținutului semantic, a elementelor de limbaj, organizării arhitectonice și sistemului stilistic al cântecelor la tema enunțată permite delimitarea unor caracteristici specifice genului respectiv, printre care pot fi evi-

denţiate: a) axarea pe suflul narativ larg şi caracterul monumental al genurilor discursive de imn, baladă, doină, cântec religios ca simboluri ale tradiției culturale ancestrale; b) apelul la forța expresivă a unor resurse culturale emblematice pentru viața comunitară etnică, precum limba, graiul străbun, biserica, credința creştină, simbolistica semnalului de clopot, conectivitatea socială a dansului de horă lentă la 6/8; c) instrumentalizarea variată a formelor strofice cu refren; d) valorificarea elocvenței intonaționale a limbajului specific ansamblurilor folk-rock: acorduri desfăşurate la chitara acustică electrizată; pedalarea pe polifonia tip ison în partida chitarei-bas; formule speciale de acompaniament ritmico-armonic de tipul riff-urilor ş.a.

Cuvinte-cheie: cântece de tranziție, specii tematice, muzica folk-rock, identitate națională, Ion Aldea-Teodorovici, Republica Moldova.

Cenzura uitării

Prof. univ. dr. hab. Anca Doina CIOBOTARU,
Universitatea „Georg Enescu”, Iași, România
https://orcid.org/0009-0003-3377-0431

Tema cenzurii ne conduce, de regulă, către identificarea factorilor externi care ar putea opri diseminarea unor informații declanşatoare de conştientizări prețioase. Lumea teatrului – indiferent de formula de exprimare utilizată –, s-a confruntat, de-a lungul timpului, cu numeroase forme de cenzură; metafora de expresie scenică are puterea de a declanşa emoții, reacții, acțiuni – ca atare trebuie ținută „sub lupă”; întreaga istorie a acestei arte cuprinde astfel de exemple.

Există însă şi forme subtile, care produc efecte puternice, uneori ireversibile, pe nesimțite. Una dintre acestea cuprinde riscurile subtile ale lipsei de informare, în legătură cu istoria teatrului de păpuşi (şi nu numai); uităm evenimentele, uităm atitudinile, păpuşarii, textele, sensul artei. În timp, încet, obsedați de viteză şi nou, catalogăm teatrul de păpuşi popular ca fiind „desuet”; apoi abandonăm subiectul, îl lăsăm pradă uitării, care va lucra cu eficiență maximă. Cenzura interioară este mult mai puternică. Studiul istoriei teatrului de păpuşi (dar şi a artei dramatice) constituie un instrument de prevenire a deformării memoriei colective; mediul universitar, de cercetare şi muzeal se află în fața unei noi provocări; finanțarea insuficientă a programelor de acest tip reprezintă, însă, în fapt, o formă de ... cenzură a uitării.

Cuvinte-cheie: Iertare!, cenzură, memorie culturală, istoria teatrului de păpuşi, cercetare

Pasărea – simbol al păcii și libertății, redat în pictura pe mătase de către artiștii plastici de pretutindeni

Drd. Ludmila COTELEA-CONDREA,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
https://orcid.org/0009-0002-4541-8657

Pasărea este unul dintre cele mai vechi și mai răspândite simboluri din arta universală. Datorită capacității sale de a zbura, ea este asociată cu libertatea, speranța, aspirația către înălțimi și eliberarea de limitele pământești. În multe culturi, pasărea simbolizează sufletul, renașterea și legătura dintre lumea pământească și cea spirituală. Porumbelul alb este, probabil, cel mai cunoscut simbol al păcii. Imaginea sa a devenit celebră în arta modernă, mai ales prin lucrările lui Pablo Picasso, care a reprezentat porumbelul ca simbol al păcii și al speranței într-o lume afectată de războaie.

Pictura pe mătase naturală reprezintă un domeniu al artei decorative cu o istorie îndelungată, în special în China și Asia de Est. Mătasea oferă culorilor o luminozitate și o transparență aparte, ceea ce o face potrivită pentru reprezentarea păsărilor, florilor și a peisajelor. În arta chineză tradițională, păsările apar frecvent alături de flori, arbori și peisaje. Acestea pot avea diferite semnificații: fericire, longevitate, iubire, prosperitate sau armonie. Pictura pe mătase pune accent pe linie, echilibru, și delicatețea culorilor.

În pictura modernă și contemporană, păsările sunt reprezentate în numeroase stiluri: realist, abstract, simbolic, decorativ sau expresionist. Artiștii de pretutindeni comunică prin limbajul plastic universal înțeles de toți, mai ales simboluri – cheie precum sunt: pasărea, soarele, pomul, apa, animale și altele. Pentru o pictură pe mătase, cu păsări, se pot folosi linii fine pentru contur, pete de culoare transparente, degradeuri și contraste între culori. Luciul sidefat al mătasei, finețea și noblețea țesăturii redă perfect penajul, coloritul și dinamica păsării în zbor. Albastrul poate sugera cerul și libertatea, albul – pacea, verdele – natura și viața, iar auriul și galbenul – lumina și speranța.

Printre artiștii textiliști, din întreaga lume, care aplică pasărea – simbol în picturile lor pe mătase naturală, enumerăm: Olga Belova, Diane Hill, Pauline Townsend, Julia Ismambetova, Marzena Walczuk, Jin Zhang, Le Pho, Alexandru Drobaha, Vasile Grama și alții.

Prin reprezentarea păsării pe mătase, pictorii din diferite culturi pot transmite un mesaj universal: indiferent de țară, limbă sau tradiție, dorința de pace și libertate îi unește pe oameni. Pasărea devine astfel o imagine simplă, dar puternică, a speranței și a unui viitor fără războaie și fără îngrădiri.

Cuvinte-cheie: pasăre, pictură pe mătase naturală, libertate, pace, artă.

Portul tradițional românesc basarabean prin prisma expoziției „MărturIE a dragostei pentru port”

Drd. Iuliana GHERMAN,
Muzeografă, Muzeul Național de Artă al Moldovei
https://orcid.org/0000-0001-8717-7092

Expoziția „MărturIE a dragostei pentru port”, organizată pe 27 iunie 2025 de instituții culturale de prestigiu din Republica Moldova (Muzeul Național de Artă al Moldovei, Muzeul Național de Etnografie și Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău), a adus în prim-plan portul tradițional românesc basarabean prin oglindirea lui în arta plastică și grafica din a doua jumătate a secolului XX și începutul secolului XXI. Manifestarea a realizat un dialog valoros între patrimoniul vestimentar autentic și lucrările unor artiști consacrați (Mihai Grecu, Igor Vieru, Elena Bontea, Ada Zevin ș.a.), colecția fiind completată de 26 de schițe grafice, semnate de Boris Nesvedov, Ioachim Postolachi, ValentinaNeceaeva.

În grafica națională, costumul popular depășește rolul de simplu document etnografic, devenind o „marcă a identității” și un simbol vizual al continuității istorice și spirituale în spațiul românesc, în pofida ideologizării din perioada sovietică. Reprezentarea portului a evoluat semnificativ: de la direcția realist-documentară din prima jumătate a secolului XX, axată pe reflectarea fidelă a vieții rurale, s-a trecut la abordări decorative și folclorizante (anii ’50-’80), pictorul Igor Vieru fiind un promotor de referință în acest sens. Ulterior, arta contemporană a migrat spre interpretări simbolice și metaforice, recuperând autenticitatea ornamentelor într-un context modern.

Din punct de vedere plastic, tehnicile utilizate (linogravura, xilogravura, desenul în tuș) au favorizat sintetizarea formelor și accentuarea elementelor decorative geometrice, vegetale sau zoomorfe. Portul este individualizat prin trăsături tipice habitatului românesc: albul pânzei (cu funcție etnică și socială), gulerul tăiat, prezența brâului obligatoriu și croiul liber de tip manta.

În concluzie, portul tradițional îndeplinește în grafica basarabeană multiple funcții esențiale: identitară, documentară, artistico-estetică și simbolică. Acesta nu reprezintă doar un subiect de documentare rurală, ci un vehicul artistic complex, menit să asigure dialogul profund dintre tradiție, modernitate și memoria spațiului românesc.

Cuvinte-cheie: portul tradițional, simbol autohton, expoziție, autenticitate culturală, patrimoniul cultural.

Textul clasic în spectacolul contemporan: viziuni artistice și forme teatrale*

Dr. hab. Ana GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-5440-660X

Problema abordată se referă la relația text (dramaturgic, narativ) – spectacol teatral în viziunea regizorilor contemporani, care apelează la opere clasice în crearea demersului artistic. Lectura actualizată a unor asemenea texte, procesele de rescriere prin deconstrucție și reconstrucție a discursului clasic le oferă regizorilor și scenariștilor posibilități de actualizare a pretextelor la nivel de idei, de divesrificare a formelor teatrale la nivel de compoziție, de structurare a spațiu-timpului scenic, utilizarea elementelor video în crearea atmosferei în spectacol – toate contribuind la dezvoltarea limbajului teatral în general. Totodată, la nivel teoretic sunt evidențiate deosebirile dintre procesul de lucru asupra pretextului dramaturgic și, respectiv, a celui narativ în crearea spectacolului, principii de teatralizare a speciilor epice. În acest sens, au fost investigate formele teatrale propuse de scenarist, regizor, pictor-scenograf, realizarea scenică a demersului artistic prin jocul, teatralitatea actorilor, rolul imaginilor video în crearea atmosferei din acțiunea scenică, demonstrând astfel atât specificul rescrierii în viziunea regizorală a individualității creatoare respective cât și rolul textelor clasice în dezvoltarea, evoluția limbajului scenic la etapa actuală.

Drept surse de investigare a problemei au constituit pretextele dramaturgice și narative, realizate scenic în formele teatrale propuse de regizori în spectacolele „Romeo și Julietea” după W. Shakespeare (regizoare Luminița Țâcu, Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău), „Cerere în căsătorie” după textele dramatice de forme mici „Căsătoria” și „Ursul” de Anton P. Cehov, unite și realizate scenic într-o singur demers teatral, dar care se derulează paralel – viziune regizorală Alexandru Grecu, Teatrul Național Satiricus „Ion Luca Caragiale” din Chișinău; spectacol montat de același regizor în teatre din România și Ungaria), „Anna Karenina” după L.Tolstoi (dramatizare Angelina Roșca, regizor Dumitru Acriș, autori din Republica Moldova, care au realizat și au prezentat acest spectacol (și altele) în teatrele din România). În urma analizei realizate, constatăm valențe noi ale textelor clasice în aceste spectacole

prin rolul îmbinării elementelor dramatic, tragic, comic, prin revizuirea și accentuarea relației istorie, tradiție – contemporaneitate, postmodernitate, prin accentuarea subtextului din textele epice în spectacolul actual.

Cuvinte-cheie: relația text clasic – spectacol teatral contemporan, deconstrucție reconsctrucție, viziuni regizorale, limbaj scenic.

* Comunicarea face parte din Proiectul *Tendințe actuale în spectacologia din Republica Moldova* cu cifrul 25.80012.0807.58SE

Teatrul documentar în spectacologia actuală

Dr. hab. Ana GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-5440-660X

Teatrul documentar apare istoric ca o direcție dramaturgică nouă, răspunzând atât crizei dramaturgiei cât și imperativelor timpului de a reflecta, a exprima idei actuale, în special privind relația memorie – om – realitate. Acest tip de teatru creează posibilitatea ca omul să reevalueze timpul în care trăiește acum, realitatea este reflectată în mod obiectiv, realist, uneori chiar naturalist, în funcție de viziunea regizorului, în ultimă instanță. Acțiunea teatrală este compusă din lumea subiectivă a oamenilor care devin prototipi ai personajelor și care vorbesc în limbajul lor, uneori direct, dur, în așa fel acționând mai mult asupra spectatorului, a viziunii lul asupra vieții. O trăsătură specifică a acestui tip de discurs artistic este apelul la memorie – colectivă, culturală, istorică, traumatică și care, totodată, îi dă posibilitate scenaristului, regizorului, actorului să-l studieze pe Celălalt, pe alt om, de la autocunoaștere să treacă spre înțelegerea unei experienței străine. Aceste obiective realizate în spectacol îi acordă un rol mai mare receptorului care trăiește adevărul unei fapte, al unui eveniment, judecând, exprimându-și atitudinile și descoperindu-se astfel mai mult pe sine. La analiza discursului teatral documentar apelăm la ideile privind memoria ca loc de păstrare și memoria ca acțiune practică (M. Halbwax, A. Assman, P. Nora ș.a.), memoriile teatrului, după G. Banu, evidențiind astfel care este specificul teatrului documentar privit din această perspectivă.

Ceea ce unește spectacolele de acest tip de discurs este tematica care pornește de un moment tragic, dramatic din viața omului sau a colectivității, întruchipată sau expusă însă prin cuvântul dur, dureros al celui care își amintește. Astfel încât actorul nu atât interpretează un rol, un personaj, ci trăiește în locul celuia care își amintește, convingând receptorul în cele mai mici detalii. Exemple pentru acest studiul sunt spectacolele prezentate de teatrele din Chișinău despre foametea din 1946 („Copiii foametei", Teatrul Național „Mihai Eminescu", „1946 –Teatrul „Luceafărul"); războiul de pe Nistru din 1992 constituie subiectul textului „Tără(z)boi", de Mariana Starciuc (montat la Teatrul de Nord din Satu Mare, România); exodul femeilor în căutare de lucru peste hotare („Podul de piatră. Elegiacelordelakmdistanță", Teatrul „Alexie Matee-

vici"), „Dragoste la pachet", acesta fiind prezentat ca monodramă de autoarea textului, actrița Tatiana Lazăr (Teatrul Național „Mihai Eminescu"), dreptul la identitate națională sau postcomunsmul ca spațiu al amintirii („Noaptea scrisă cu roșu", Teatrul Fără Nume, Chișinău) și altele. În linii mari, documentul istoric din arhivă sau documentul viu – destăinuirile, amintirile unor persoane concrete devin sursa principală a teatrului documentar, iar spectacolul demonstrează ce a fost, cum a fost și, ceea ce este esențial – ce au simțit cei care sunt protagoniștii spectacolului și cum se repercutează trăirile lor asupra actorilor și, în final, asupra receptorului.

Cuvinte-cheie: formă teatrală, memorie, document, autocunoaștere

Trăsături modale ale cântecelor doinite

Drd. Cristina GODOROJA,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
https://orcid.org/0009-0004-0734-2182

Problemele ce țin de organizarea sonoră în muzica folclorică sunt unele esențiale pentru a înțelege structura interioară a melodiilor izvorâte din psihologia colectivă a comunității. Există pericolul de a folosi științele teoretice aplicate muzicii culte la trăsăturile modale specifice muzicii tradiționale. Termenii de *mod, scară sonoră, tonalitate* etc. pot fi explicate diferit pentru muzica de autor și cea folclorică.

Se știe că morfologia folclorului muzical nu se limitează doar la conceptul modal major-minor (aidoma muzicii occidental-europene), ci presupune mai multe varietăți de structuri melodice, reduse ca număr de sunete: tipuri oligocordice (prepentacordice și prepetnatonice), pentatonice (anhemitonice și hemitonice), pentacordice și hexacordice (policordii), heptacordice (diatonice naturale, acustice și cromatice). La baza acestei clasificări stau criteriile de cantitate a sunetelor și salturile între trepte. Totodată, *modul*, în cazul melodiilor folclorice, poate fi definit ca organizare a sunetelor muzicale în urma atracției și respingerii reciproce a sunetelor, determinate ritmic. În discursul melodico-ritmic, fiecare sunet poate să preia și funcțiile treptelor stabile, dar și funcțiile treptelor instabile, evidențiind din mulțimea treptelor *finala* ca ultimul sunet din strofă. În cazul altor trepte, anume durata contribuie la schimbarea sensului lor funcțional (stabil – instabil). Subliniem importanța componentei ritmice pentru a depista pilonii modali în cântecele doinite, deoarece suflul larg al acestora poate crea ambiguitate în identificarea structurilorsonore.

Pentru a analiza trăsăturile modale ale melodiilor folclorice și, în special ale cântecelor doinite, vom atrage atenția la următoarele condiții: ambitusul întregii melodii; cantitatea sunetelor și succesiunea lor (-corduri sau -tonuri; sunetele sunt amplasate treptat sau au salturi între ele); locul finalei în scară; identificarea treptelor stabile și instabile; structurile modale ce apar nu doar în întreaga melodie, ci și în fiecare componentă (rând melodic).

Repertoriul selectat din Arhiva de Folclor a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice demonstrează prezența sistemelor sonore diverse. Pentru analiza exemplelor utilizăm notarea sinoptică și transcrierea melodiilor în-

tr-o tonalitate: cu fundamentala *sol* în cazul cântecelor cu înclinarea majoră și cu fundamentala *mi* în cazul cântecelor cu înclinarea minoră. Menționăm trăsăturile modale identificate în cântecele doinite: tendința melodiei de a se încadra în sistemele modale hexacordice, heptacordice și depășirea ambitusului de octavă; amplasarea finalei pe treptele I sau II al scării sonore; cadența frigică; prezența într-o melodie a mai multor „fragmente" de moduri în fiecare rând melodic (am numit acest fenomen *fragmentarea sistemelor sonore*), din suprapunerea și alipirea acestor fragmente unul lângă altul rezultă formarea modului policordic al întregii melodii; polifuncționalitatea sunetelor în celulele melodice cu scări *oligocordice și prepentatonice;* aspectul tonal-modal evidențiat pe măsură ce se mărește ambitusul și cantitatea sunetelor în melodie.

Cuvinte-cheie: folclor muzical românesc, cântec doinit, modurile muzicii folclorice, scară sonoră, ambitus.

Valeriu Țurcanu: valorificarea teatrului folcloric și pentru copii

Dr. Dorina KHALIL-BUTUCIOC,
Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (IATC / AICT), Germania
https://orcid.org/0000-0001-61-05-6989

Atât în calitate de director al Teatrului Epic de Etnografie și Folclor „Ion Creangă" din Chișinău, cât și de dramaturg, Valeriu Țurcanu contribuie la revitalizarea teatrului folcloric prin îmbinarea motivelor tradiționale cu procedee dramatice moderne și cu problematica societății contemporane. Piesele *Facerea lumii*, *Soacra cu trei nurori* și *Prostia omenească* se disting prin caracterul ludic, muzicalitate și spectaculozitate, dar și prin funcția satirică și moralizatoare.

În feeria *Facerea lumii*, geneza este transformată „pe înțelesul tuturor" într-un „joc interesant" și într-un „spectacol pe cinste". Alternarea dialogului cu versurile, teatrul în teatru, aparte-urile și personificările dinamizează actul creației, în timp ce jocurile de cuvinte, metaforizarea fenomenelor și simbolurile îi amplifică expresivitatea. Aghiuță și Îngerașul se adresează direct copiilor, implicându-i în universul scenic. Parafrazarea episodului biblic se construiește prin confruntarea dintre ordinea instituită de Dumnezeu și tentativele lui Aghiuță de a o perturba. Finalul deschis sugerează recrearea continuă a lumii, iar temele rostului artei și ale puterii cuvântului conferă dramatizării poetice o dimensiune reflexivă.

În piesa *Soacra cu trei nurori* și în spectacolul omonim, jucat până în prezent la Teatru, V. Țurcanu reinterpretează spiritul poveștii lui Ion Creangă prin interferența planului real cu cel fantastic, invocând personaje mitologice din folclorul românesc. Conflictul dintre soacră și nurori reflectă raporturile de putere și consecințele abuzului, iar tema iertării conferă textului o perspectivă morală: nora cea mică își cere iertare postum, nurorile o iartă pe soacră, iar Socrul cel Mare își apără soția de Talpa Iadului. Astfel, deznodământul deplasează accentul de la pedepsirea răului spre reconciliere.

În comedia muzicală *Prostia omenească*, inspirată intertextual din snoavele lui Ion Creangă, transformate în acte ale piesei, folclorul este valorificat prin decor, costume, muzică, limbaj, proverbe reinterpretate și situații comice. Acțiunea, plasată într-o crâșmă unde este cercetată o crimă încă nesăvârșită, permite abordarea problemei migrației. Plecarea oamenilor instruiți esteaso-

ciată nu doar cu sărăcia, ci și cu un mediu dominat de degradarea valorilor morale și sociale. Judecătorul revenit din străinătate devine o figură satirică, iar utilizarea limbii franceze parodiază superioritatea afișată de unii emigranți. Mijloacele artistice folosite includ hiperbola și exagerarea, dar, mai ales, umorul și ironia.

Odată cu preluarea conducerii Teatrului „Ion Creangă", fondat în anii '70 de Andrei Vartic, Andrei Tamazlâcaru și Silviu Fusu și constituit oficial în 1991, Valeriu Ţurcanu continuă promovarea instituției, care, chiar și în lipsa unui sediu propriu, ajunge în numeroase comunități din țară. Prin recuperarea datinilor, a cântecului, a jocului și a limbajului tradițional, Teatrul se constituie nu doar într-un spațiu al memoriei și al transmiterii identității culturale între generații, ci și într-un mijloc de înțelegere a prezentului.

Cuvinte-cheie: teatru folcloric, tradiție, umor, morală, memorie culturală, identitate națională.

Moștenirea tectonică și dimensiunea etică a metodologiei maestrului Ion Daghi la 90 de ani de la naștere

Dr. Elena MADAN,
Universitatea Tehnică a Moldovei,
https://orcid.org/0000-0003-4955-1789

În contextul marcării, la 16 august 2026, a 90 de ani de la nașterea maestrului, artistului plastician și profesorului Ion Daghi (1936–2022), prezenta comunicare își propune o reevaluare teoretico-didactică a operei sale metodologice, fundamentale pentru școala de design din Republica Moldova. Trecerea a nouă decenii de la nașterea autorului oferă cadrul propice pentru a demonstra că sistemul său pedagogic nu constituie un simplu capitol din istoria învățământului artistic, ci o metodologie integratoare de actualitate în era tehnologizării accelerate.

Lucrarea explorează în profunzime „Structura Tectonică" a procesului educațional elaborat de maestru pe parcursul a peste șase decenii de activitate academică și implementat în prezent în cadrul Universității Tehnice a Moldovei, la disciplina „Bazele Designului". Se analizează modul în care metodologia lui Ion Daghi reușește coagularea organică dintre omul creator de știință și cel creator de artă, depășind abordările pur tehnice prin cultivarea celor șapte facultăți creatoare ale ființei umane: bagajul de cunoștințe, percepția vizuală, energia gândirii, finețea gustului, voința psihologică, dibăcia mâinilor și spiritul.

Un accent deosebit este pus pe metoda didactică *crescendo*, care asigură o tranziție logică de la analiza compoziției bidimensionale și studiul experimental al coloristicii (amestecuri gradate, substractare, contraste cromatice) spre construirea spațial-volumetrică și legitatea tectonicii 3D. În acest parcurs, forma plastică se îmbină coerent cu rigoria constructivă a obiectului.

Totodată, comunicarea pune în lumină dimensiunea etică a pedagogiei sale, definită prin imperativele de „HAR" și „ecologie spirituală". În viziunea sa, educația artistică trebuie să depășească alfabetizarea vizuală primară, devenind un catalizator pentru identificarea vocației autentice și formarea unei elite de specialiști responsabili față de mediul ambiant. Reconsiderarea operei sale la acest popas comemorativ reconfirmă viabilitatea unui model didactic capabil să ofere repere valorice și estetice durabile în educația artistică contemporană.

Cuvinte-cheie: Ion Daghi, omagiu 90 ani, structură tectonică, metodologie crescendo, ecologie spirituală.

Audiovizualul în creația scenografului Petru Balan. Sinestezia spațiului teatral

Dr. Vitalie MALCOCI,
Institutul Patrimoniului Cultural
https//orcid.org/0000-0001-5528-4723

În teatrul contemporan, scenografia a încetat demult să mai fie un simplu fundal ilustrativ sau o ramă pasivă a acțiunii dramatice. El a devenit un organism viu, o structură dinamică în care artele plastice fuzionează organic cu artele temporale. Scenografia modernă nu se mai adresează exclusiv privirii, ci configurează o experiență senzorială totală, în care imaginea, lumina, mișcarea și sunetul coexistă într-o interdependență absolută. În acest peisaj al căutărilor estetice, creația scenografului Petru Balan se distinge printr-o abordare profund interdisciplinară, transformând spațiul scenic într-un teritoriu al sintezei artelor.

Ne propunem să cercetăm opera plasticianului dintr-o perspectivă novatoare: aceea a dimensiunii audiovizuale și a fenomenului de sinestezie teatrală. Dincolo de rigoarea geometrică, de inventivitatea texturilor și de arhitectura volumelor care îi definesc stilul plastic, universul vizual semnat de Petru Balan posedă o profundă calitate muzicală. Decorurile sale nu sunt simple structuri statice, ele vibrează, rezonează și pulsează în acord cu unda sonoră a spectacolului. Prin modul în care modulează lumina, decupează planurile scenice și selectează materialele, scenograful nu construiește doar un design vizual, ci orchestrează o veritabilă „partitură a spațiului", capabilă să potențeze și să materializeze invizibilul sonor.

Conceptul-cheie în jurul căruia gravitează acest studiu este sinestezia – acea capacitate de fuziune a simțurilor în care culoarea capătă timbru, iar unda sonoră împrumută volum și densitate plastică. Analiza operei lui Petru Balan prin prisma sinesteziei ne permite să demonstrăm cum materialitatea decorului (lemnul, metalul, pânza) acționează ca o cutie de rezonanță pentru dramaturgia sonoră, dictând atmosfera psihologică și ritmul spectacolului. Fiecare accent de lumină sau mutație de decor din creația sa nu reprezintă doar o schimbare de cadru, ci un *crescendo* sau un *decrescendo* vizual, o traducere plastică a tempoului regizoral și muzical.

Actualitatea și importanța acestei cercetări derivă din necesitatea de a depăși analizele teatrale bidimensionale, preponderent literare sau strict plastice.

Investigând componenta audiovizuală din opera lui Petru Balan, studiul aduce în prim-plan mecanismele prin care scenograful contemporan devine un co-autor al spectacolului total. Prin această grilă de lectură fenomenologică, ne propunem să explicăm că spațiul plastic din scenografia lui Petru Balan nu se rezumă la a fi contemplat, ci se cere trăit multisenzorial, devenind o prelungire vizuală a sunetului și o materializare poetică a gândului regizoral.

Cuvinte-cheie: audiovizual, spectacol, scenografie, sinestezie, decor, Petru Balan.

Relația dintre teatru și publicul din Republica Moldova: provocări și perspective

Lilia MUSTEA
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Relația dintre teatru și public reprezintă un element fundamental al existenței teatrului ca fenomen artistic și social. Strategia Națională pentru Cultură și Patrimoniu 2025–2035 reprezintă un reper pentru înțelegerea acestei evoluții. Documentul plasează participarea largă și incluzivă la viața culturală printre obiectivele majore. Programul național intitulat „Acces la cultură" a susținut, în anul 2025, peste 150 de evenimente culturale gratuite în 120 de localități.

Fidelizarea spectatorului presupune transformarea unei participări ocazionale într-o relație stabilă. Astfel, raportul de activitate al Teatrului Republican „Luceafărul" pentru 2024 menționează definirea publicului-țintă, comunicarea programului, publicitatea, reducerile și invitațiile. Teatrul Dramatic Rus de Stat „A.P. Cehov" oferă un exemplu concret: programul „Împodobim bradul împreună" permite copiilor să participe la decorarea unui brad, iar ulterior primesc o reducere de 25% pentru un spectacol. Totodată, relația dintre teatru și comunitate poate contribui la construirea educației și incluziunii sociale. În această privință, Teatrul „Luceafărul" menționează în raportul lui prezentări de spectacole în cadrul unor organizații precum Centrul de copii „Speranța", Centrul de plasament „Regina Pacis", Centrul Comunitar din Peresecina, Centrul Național de Transfuzie a Sângelui, Ministerul Apărării ș.a.

Un element definitoriu al teatrului contemporan este trecerea de la comunicarea unidirecțională la cea participativă. Spectatorul devine parte a procesului artistic, prin interacțiunea directă. Cu toate că pandemia de COVID-19 a reprezentat o ruptură în relația tradițională dintre teatru și public, totuși în acea perioadă s-a produs o accelerare a digitalizării, iar teatrele au experimentat forme alternative de distribuire a conținutului. Sub alt aspect, devine tot mai importantă deschiderea teatrului moldovenesc către colaborări internaționale. În martie 2025, Ministerele Culturii din Republica Moldova și România au semnat un Memorandum privind cooperarea în domeniul artelor teatrale, prin care se prevede susținerea coproducțiilor, parteneriate și participări comune la festivaluri internaționale. Turneele internaționale ale teatrelor moldovenesti contribuie la consolidarea relației dintre teatru și diaspora.

Analiza relației dintre teatru și public în Republica Moldova în ultimii ani evidențiază o transformare de la modelul tradițional al relației instituție–spectator către un model mai complex, bazat pe comunicare, participare și dezvoltarea comunității.

Cuvinte-cheie: teatru, public, comunitate, strategie, educație, incluziune, colaborare, provocare.

Doina și Hostropăț în versiunea interpretativă a lui Nicolae Arseni

Drd. Gheorghe NICOLAESCU,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

În cadrul cercetării de teren a folclorului muzical, realizate la Ungheni (20.03.2026), dintre creațiile înregistrate am selectat *Doina* și *Hostropățul*, interpretate de Nicolae Arseni, așa cum aceste melodii ilustrează două modalități diferite de organizare a simultaneității sonore în practica instrumentală tradițională: isonul instrumental al cimpoiului și relieful timbral al drâmbei.

Doina interpretată la cimpoi cu carabă simplă aparține genului de doină instrumentală, unde caracterul *parlando-rubato* de tip doinit este determinat de libertatea agogică și aspectul improvizatoric al discursului melodic. Relevantă, în organizarea sonoră, este relația dintre linia melodică executată la carabă și sunetul prelungit al bâzoiului. În timp ce vocea melodică este extrem de mobilă, fragmentată în formule ornamentale și grupări ritmice de mare densitate, partea inferioară rămâne invariabilă, funcționând ca ison instrumental continuu. Aceste două componente nu posedă aceeași autonomie melodică, deoarece burdonul creează un câmp sonor stabil, în raport cu melodia care capătă un relief oscilant. Faptul că ambele componente sunt emise de același instrument accentuează caracterul specific al fenomenului – *pluristratificare sonoră organologică*. Prin urmare, este vorba de o monofonie instrumentală, susținută de ison instrumental invariabil, cu caracter de monofonie burdonică.

Dacă *Doina* demonstrează posibilitatea construirii unui discurs liber deasupra unui ison instrumental, atunci în *Hostropăț* producerea simultană a componentei fundamentale și a celei rezonatorii are loc în interiorul aceluiași instrument – drâmbă. Conform particularităților organologice, drâmba este instrumentul la care interpretul produce un sunet fundamental, iar cavitatea bucală funcționează ca rezonator, selectând și amplificând anumite armonice. Prin modificarea formei cavității bucale și a poziției limbii, anumite componente ale spectrului sonor devin mai pregnante și pot fi percepute ca linie melodică. Astfel, în piesa *Hostropățul* se constituie o *monofonie instrumentală cu relief timbral*. Spre deosebire de *Doină*, în piesa *Hostropățul* componenta gravă contribuie la perceperea unui *ostinato* ritmic și pulsativ, deasupra căruia

evoluează variația melodică, realizată prin mecanismul specific de producere a sunetului la drâmbă.

În concluzie, *Doina* și *Hostropățul* evidențiază două ipostaze distincte ale monofoniei instrumentale tradiționale: *monofonia burdonică*, realizată prin suprapunerea liniei melodice a cimpoiului peste isonul instrumental invariabil, și *monofonia timbrală în relief*, specifică drâmbei, unde diferențierea dintre componenta fundamentală și rezonanțele spectrale produce o stratificare internă a sonorității.

Cuvinte-cheie: cimpoi, drâmbă, ison instrumental, relief timbral, pluristratificare.

Reinterpretarea simbolurilor tradiționale prin limbajul conceptual al tapiseriei

Ludmila OCHIEVSCHI,
Gimnaziul Pașcani, s. Porumbeni, r. Criuleni
https://orcid.org/0009-0005-5103-9153

Lucrarea abordează problematica valorificării simbolurilor și motivelor tradiționale în arta tapiseriei, prin raportarea acestora la posibilitățile de expresie ale limbajului plastic conceptual. Cercetarea are la bază un demers teoretico-practic, dezvoltat prin realizarea unei serii de tapiserii în care am reprezentat motivele și le-am integrat în structuri compoziționale personale. Interesul meu principal de studiu îl constituie cercetarea unor simboluri vegetale cu o puternică încărcătură culturală, precum Pomul Vieții, floarea, spicul, ramura și frunza. Aceste elemente sunt analizate atât din perspectiva formei și a structurii lor decorative, cât și a semnificațiilor asociate: continuitatea vieții, regenerarea, fertilitatea, rodnicia, echilibrul, legătura dintre om și natură, memoria și valorile culturale. În procesul de creație, simbolurile nu sunt preluate în forma lor tradițională, ci sunt supuse unui proces de selecție capabile să transmită un mesaj artistic personal.

Cercetarea practică urmărește, totodată, relația dintre desen, structură compozițională, ritm, proporție, suprafață și materialitate. Un rol esențial îl are experimentarea texturii firelor, a grosimii, densității și direcției acestora, precum și combinarea unor tehnici textile diferite pentru obținerea unor efecte de relief, volum și expresivitate. Materialul textil nu este tratat doar ca suport al imaginii, ci devine un component activ al discursului artistic. Firul, prin traseu, densitate și suprapunere, poate îndeplini o funcție asemănătoare gestului pictural, contribuind la construirea formei și la accentuarea mesajului simbolic.

Seria de lucrări realizate în cadrul cercetării propune o transpunere artistică a motivelor vegetale tradiționale într-o formulă conceptuală, în care floarea, spicul, ramura, frunza sau Pomul Vieții depășesc caracterul pur decorativ și devin purtătoare de idei. Prin această transformare, patrimoniul simbolic este valorificat nu prin reproducere, ci prin reinterpretare și resemnificare, păstrând legătura cu memoria culturală și, simultan, deschizând posibilități pentru un discurs plastic individual.

Astfel, tapiseria se conturează ca un spațiu de întâlnire dintre memorie și expresie, dintre tradiție și experiment, în care simbolurile moștenite sunt reactualizate prin material, tehnică, textură și compoziție. Studiul evidențiază capacitatea artei textile de a transforma valorile simbolice ale patrimoniului într-un limbaj plastic personal, în care tradiția reprezintă un punct de plecare pentru elaborarea unor noi sensuri și forme de comunicare artistică.

Cuvinte-cheie: tapiserie, simbol traditional, reinterpretare, limbaj conceptual, patrimoniu cultural, memorie culturală, identitate.

Căutări identitare în imaginea picturală a artiștilor plastici moldoveni din anul 1989

Dr. hab. Victoria ROCACIUC,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/00000-0002-5682-256X

O serie de opere picturale, realizate în anul 1989 și păstrate în colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei, reflectă diversitatea subiectelor, motivelor și modalităților de expresie plastică, abordate de artiștii autohtoni în contextul transformărilor social-culturale ale perioadei. Analiza acestora permite identificarea unor direcții tematice și stilistice care își găsesc continuitatea în arta plastică națională contemporană.

Una dintre direcțiile importante este interesul pentru personalitățile culturii și literaturii române, în special Mihai Eminescu și Ion Creangă. Aceasta se regăsește în tripticul Nataliei Plămădeală, „Dedicație", în lucrarea lui Mihail Burea, „Poezia lui M. Eminescu", precum și în „Amintire" de Andrei Mudrea. În ultima lucrare, figura lui Ion Creangă este asociată cu efigia lui Eminescu și elemente simbolice – cărți, lumânare, lună, steag și stema Moldovei –, configurând un discurs vizual cu conotații identitare.

O altă direcție este valorificarea motivelor inspirate din spațiul rural și memoria locului natal. În „Peisaj la Leușeni (Cărările copilăriei)", Eleonora Romanescu transformă motivul rural într-o imagine cu expresivitate lirică. Interesul pentru motivele cotidiene și expresivitatea cromatică se observă și în naturile statice ale unor artiști din generații diferite. Astfel, „Vază albă cu flori" de Ada Zevin și lucrările Aureliei Roman, ale lui Dimităr Peicev demonstrează sensibilitatea pentru acorduri cromatice și nuanțe tonale.

Motivele rustice, tradiționale și religioase ocupă un loc important. În „Reînviere", Mihai Jomir asociază figura unei copile cu nimb cu imaginea lui Ștefan cel Mare, blazonul Moldovei medievale, oșteni și turle de biserici, construind un discurs axat pe memoria istorică și identitatea culturală. Expresivitatea cromatică a universului tradițional este valorificată de Tudor Zbârnea în „Toamna rapsozilor populari". În aceeași direcție se înscriu „Natură moartă cu covor" de Innessa Țîpina și „Porți de mănăstire" de Ludmila Țoncev.

În paralel, creația demonstrează preocuparea pentru experimentul formal și abstractizare. „Deșteptarea" de Dumitru Bolboceanu este o compoziție

decorativ-abstractă în care organizarea verticală și acordurile cromatice sugerează atmosfera perioadei. O formulă plastică similară se regăsește în lucrarea „Sonet. Odă" de Andrei Sârbu, în care suprafețele verticale sunt integrate într-o gamă cromatică rece, contribuind la crearea unei profunzimi spațiale.

Totodată, sunt abordate motive consacrate ale picturii, precum natura statică și figura umană, în „Geometrie" (natură statică) de Maia Cheptănaru-Serbinov, „Nud" de Ion Serbinov ș.a.

Prin urmare, pictura anului 1989 evidențiază preocupări de la personalitățile culturii române și motivele istorice, religioase și tradiționale până la peisaj, natura statică, figura umană și experimentul abstract. Diversitatea creațiilor reflectă pluralitatea orientărilor estetice și preocuparea pentru identitate, memorie culturală și patrimoniu, care continuă în arta plastică națională contemporană.

Cuvinte-cheie: 1989, pictură, motive, identitate culturală, patrimoniu.

Centrul de cercetare Etno-Muzicologică „Nicolae Ursu” – contribuții fundamentale la remergența etnomuzicologiei bănățene

Dr. habil., Prof.univ. Lucian Emil ROȘCA,
Universitatea de Vest din Timișoara,România
https://orcid.org/0009-0008-8079-4109

Centrul de Cercetare Etno-Muzicologică „Nicolae Ursu” funcționează ca structură academică în cadrul Asociației pentru Cultură Bănățeană. Chiar dacă asociația nu aparține unei instituții universitare, activitatea este susținută de către universitari cu proiecte dedicate investigării, teoretizării și conservării patrimoniului muzical tradițional din arealul vestului românesc și din zonele de interferență culturală balcanică. Înființarea acestui centru sau departament este răspunsul sistemic la declinul cercetărilor folclorice regionale, centrul își fundamentează activitatea pe o paradigmă dinamică, ce transcende abordările exclusiv muzeale în favoarea unei hermeneutici riguroase a faptului etnomuzicologic. Demersul onorează și continuă în aceeași măsură opera etnomuzicologului și compozitorului Nicolae Ursu, beneficiind de un transfer de legat documentar, care permite reașezarea surselor primare în circuitul academic contemporan. Direcțiile fundamentale de acțiune ale centrului sunt configurate structural pe coordonate metodologice de natură interdisciplinară, realizând o legătură riguroasă între analiza structural-muzicală de laborator, antropologia culturală sistemică și principiile avansate ale etnomuzicologiei, bizantinologiei, etnologiei și mai recent a etnocorelologiei. Direcțiile de cercetare includ organizarea de conferințe și reuniuni științifice la nivel local, regional, național și internațional, crearea unor parteneriate și proiecte de cercetare între specialiști în spațiul balcanic și european, realizarea unor reuniuni naționale și internaționale, parteneriate cu toate instituțiile universitare și culturale, restaurarea, restituirea unor volume de referință și integrarea publicațiilor în bibliografia universitară și internațională.

Inițiativa de a înființa în premieră acest centru a fost susținută de către regizorul Timotei Ursu – fiul distinsului universitar folclorist și compozitor bănățean Nicolae Ursu, în semn de omagiu, prețuire, dar și de sprijin necondiționat în demersurile noastre științifice prezente și viitoare.

Cuvinte-cheie: Centrul de Cercetare Etno-Muzicologică „Nicolae Ursu”, Nicolae Ursu, etnomuzicologie, antropologie culturală

Teatrul *Dionisie Tanasoglu* din Găgăuzia: memoria identitară și comunicarea interculturală

Dr. Angelina ROȘCA-ICHIM,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
https://orcid.org/0000-0001-6754-8917

În contextul globalizării, teatrul comunităților etnoculturale minoritare îndeplinește o funcție dublă: conservă memoria și identitatea comunității și creează contexte pentru dialog intercultural. Teatrul Național Găgăuz „Dionisie Tanasoglu” din Ceadîr-Lunga constituie un exemplu relevant, activitatea sa demonstrând că afirmarea identității minoritare nu presupune izolarea, ci poate deveni o formă de comunicare.

Memoria culturală este valorificată prin dramaturgia găgăuză și prin recuperarea patrimoniului comunității. În același timp, repertoriul instituției integrează creații din alte spații culturale. Un exemplu îl constituie „Колодец Ангелины„ („Fântâna Anghelinei”) de Andrei Burac, montat în anul 2000 și prezentat la Festivalul Internațional „Tuganlyk” de la Ufa, unde teatrul a primit un premiu special al Comitetului Republicii Başkortostan pentru UNESCO. Un alt exemplu semnificativ este „Taş Ev İçinde„ („Piatra din casă”) de Vasile Alecsandri, adaptat în limba găgăuză. În 2010, spectacolul a participat la Festivalul Internațional „Bin Nefes Bir Ses” de la Konya, fiind prezentat la Karaman și Konya. Un text al dramaturgiei române/moldovenești a fost astfel reinterpretat prin sensibilitatea culturală găgăuză și prezentat într-un spațiu internațional al culturilor turcice.

Participările la festivalurile Internaționale din Tatarstan (Kazan), precum și la festivalurile din Turcia (Konya, Trabzon, Denizli ș.a.) confirmă continuitatea deschiderii internaționale.

Comunicarea interculturală se manifestă și prin spectacole multilingve. „Cocoșul și Soarele”, realizat în română, găgăuză și rusă, a fost prezentat în Republica Moldova și la Festivalul Internațional de Teatru pentru Copii „Cărăbuș” de la Brăila (România).

În perioada recentă, participarea la *MOLDFEST* 2025 cu „Жизнь поэтов… жизнь в любви” și obținerea, la Gala Premiilor UNITEM 2026, a Premiului pentru cel mai bun spectacol de forme mici demonstrează integrarea creației teatrale găgăuze în circuitul profesional național.

Experiența Teatrului „Dionisie Tanasoglu” permite, astfel, reconsiderarea raportului dintre identitate și globalizare: memoria culturală devine repertoriu, limba devine instrument de comunicare, iar identitatea minoritară devine resursă pentru dialog intercultural.

Cuvinte-cheie: teatru găgăuz, identitate culturală, memorie colectivă, context global, comunicare interculturală

Cum arată un laborator de creație (manuscrisul de lucru la Mircea Eliade)

Oana SAFTA, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, România
https://orcid.org/0009-0006-3640-9344

Precum cartea rară, tabloul sau orice operă de artă, manuscrisul literar a fost inclus între valorile de patrimoniu național și, în cazul marilor scriitori, cele de patrimoniu internațional. Tot mai multe țări au conștientizat nevoia și urgența de a le proteja, ca documente de neînlocuit pentru istoria culturală a respectivelor state (vezi hotărârea nr. 304, votată în 1987 în cadrul Conferinței UNESCO).

Analiza minuțioasă a manuscriselor a devenit de câteva decenii obiectul de studiu al unei discipline de sine stătătoare, critica genetică, aspect care susține valoarea lor ca obiecte culturale și documente esențiale pentru istoria literară.

În cazul lui Mircea Eliade, manuscrisul de lucru se dovedește extrem de ofertant. El se prezintă ca un laborator de creație care furnizează informații esențiale privind geneza scrierilor (identificarea unui stil de lucru specific, note și program de lucru, stadii de redactare, surse de inspirație). Aceste prime redactări, cu aspectul unor șantiere, reflectă un proces de creație specific autorului (Eliade mărturisea că începea să scrie ca urmare a unui impuls căruia nu-i putea rezista, astfel geneza pornește de la imagini și vise obsesive; următorul nivel este impasul, care cuprinde îndoielile și temerile scriitorului, cele ce-l impulsionează să recitească și să copieze același fragment de mai multe ori).

Pentru o imagine cât mai fidelă a importanței manuscriselor în cazul lui Eliade, merită urmărit modul în care scriitorul însuși s-a raportat la proiectele literare rămase în acest stadiu, abandonate sau convertite ulterior. În memorialistica sa, scriitorul oferă informații prețioase despre proiectele abandonate sau întrerupte și revine constant la drama pe care a trăit-o atunci când, la plecarea în exil, a fost nevoit să renunțe la o mare parte din scrierile aflate în manuscris.

Pentru filolog, procesul întocmirii unui dosar genetic al unui astfel de manuscris comportă trei etape succesive: recuperarea, reconstituirea și valori-

zarea lui. Înaintea fondului tematic, a valorii literare și culturale a manuscrisului în cauză, el trebuie supus analizei filologice, unei metode de lucru care întâmpină numeroase dificultăți: problema datării și ordonării materialului (dosare, file), posibile incompletitudini ale materialului, dar și particularități (grafie cu schimbări periodice, cuvinte ortografiate incomplet sau abrevieri atipice, simboluri etc.).

Toate aceste dificultăți și acțiuni sunt oglindite în ediția critică Mircea Eliade, Opere, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă. Următorul volum va cuprinde manuscrisele unor nuvele de prestigiu („Pelerina", „Les trois Grâces", „În curte la Dionis", „19 trandafiri" etc.), recuperate din arhiva Bibliotecii Universității din Chicago și editate pentru prima dată într-o formă științifică.

Cuvinte-cheie: manuscris, Mircea Eliade, memorii, grafie, interbelic

Versificația cântecului propriu-zis din satul Zăluceni, Republica Moldova: relația dintre structura poetică și cea melodică

Drd. Damian SPINEI,
Universitatea de Vest din Timișoara, Centrul Național de Cultură Tradițională
https://orcid.org/0009-0002-8785-9485

Articolul examinează versificația cântecului propriu-zis din satul Zăluceni, zona de nord a Republicii Moldova, din punctul de vedere al raportului dintre structura poetică și cea melodică. Cercetarea se sprijină pe un corpus de 30 de cântece propriu-zise, culese, transcrise și analizate de autor, având ca obiectiv evidențierea tiparelor metrice, a tipologiilor de vers și a particularităților prozodice ale versului popular cântat. Demersul metodologic combină analiza metrică și analiza structurală a textului poetic cu urmărirea felului în care acesta se adaptează la structura melodică. Analiza indică o predominanță a versurilor tetrapodice catalectice și acatalectice, la fel și apariția unor excepții datorate improvizației sau necesităților expresive ale interpretării. Sunt conturate fenomene precum completarea și eliziunea silabică, folosirea interjecțiilor și rolul refrenelor în dinamica strofei, anacruza de sprijin. În cadrul corpusului au fost identificate, de asemenea, mai multe tipuri de rimă, între care rima împerecheată, monorima, rima asonantă, precum și rima perfectă și imperfectă. Un element particular îl constituie prezența refrenelor, care pot ocupa o entitate melodică de sine stătătoare, precum și a refrenelor de sprijin asociate structurilor tripodice. Se observă, totodată, că adaptarea textului la construcția melodică determină anumite modificări ale formei versului, prin completări, eliziuni și utilizarea unor elemente de sprijin melodic.

Aceste procedee contribuie la realizarea corespondenței dintre structura metrică a textului și organizarea rândului melodic, păstrând totodată particularitățile expresive ale interpretării locale. În ceea ce privește organizarea strofică, cântecele analizate prezintă o structură flexibilă, iar numărul rândurilor melodice poate varia. Predominanța tiparelor tetrapodice este însoțită de alternarea formelor catalectice și acatalectice, în special în cadrul tiparului octosilabic. Tripodia catalectică apare într-un singur cântec din corpus, iar în două cazuri se constată amestecul versurilor tripodice cu cele tetrapodice. A fost observată și o situație singulară în care unul dintre versuri se extinde la 10 silabe. Elementele „măi" și „of" pot îndeplini și funcții de sprijin melodic,

iar eliziunea, inclusiv apocopa, apare în situațiile în care structura melodică impune ajustarea formei textului. Anacruza de sprijin contribuie, de asemenea, la realizarea începutului rândului melodic. Refrenele, deși apar mai rar, pot avea un rol în organizarea strofei și în amplificarea expresivității mesajului poetic. Particularitățile lexicale ale graiului local participă la individualizarea repertoriului. În final, se observă că versificația cântecului propriu-zis din Zăluceni manifestă trăsături structurale similare cu alte zone etnografice românești, cuprinzând însă variații locale, care întăresc caracterul autentic al materialului studiat.

Cuvinte-cheie: versificație, cântec propriu-zis, vers popular cântat, folclor muzical românesc, structuri metrice.

Scenaristica în cinematografia contemporană din Republica Moldova: între memoria colectivă și construcția ficțională

Dr. Mariana STARCIUC,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
https://orcid.org/0000-0003-1457-2184

Articolul analizează modul în care memoria colectivă devine sursă a construcției dramaturgice în scenariul cinematografic contemporan din Republica Moldova. Cercetarea pornește de la ideea că scenariul nu reproduce istoria și nu urmărește reconstituirea fidelă a trecutului, ci transformă experiențele istorice și sociale în conflicte dramatice cu semnificație universală. Memoria colectivă este înțeleasă ca ansamblul experiențelor, traumelor, valorilor și reprezentărilor comune ale unei comunități, care continuă să influențeze felul în care oamenii gândesc, aleg și relaționează.

Articolul urmărește procedeele scenaristice prin care această memorie este transformată în ficțiune: condensarea experiențelor istorice în conflicte personale, construirea personajelor ca purtătoare ale unei memorii comune și utilizarea unor istorii individuale pentru a reflecta realități sociale și istorice mai ample. Contextul istoric și geopolitic nu este explicat prin discursuri sau comentarii directe, ci devine subtext dramatic, perceptibil prin reacțiile personajelor, prin relațiile dintre acestea și prin alegerile morale pe care sunt nevoite să le facă.

Studiul are ca obiect de analiză filmele *Carbon* și *Hotarul*, în care conflicte aparent simple, încercarea de a îngropa un mort în timpul unui război absurd sau disputa dintre doi vecini pentru un hotar, dobândesc semnificații mai largi prin raportarea la experiențe istorice și sociale care au marcat societatea moldovenească. Trauma trecutului sovietic, pierderea reperelor identitare, problema proprietății și tensiunile generate de conflictele de frontieră nu sunt prezentate ca teme explicite, ci sunt integrate în structura dramatică și în comportamentul personajelor.

Analiza demonstrează că forța scenariului cinematografic nu constă în reconstituirea istoriei, ci în capacitatea de a transforma experiența istorică într-un conflict uman, accesibil și relevant. Prin intermediul unor povești individuale, scenariul poate reflecta probleme colective și poate construi metafore despre memorie, identitate și responsabilitate morală. Noutatea cercetării con-

stă în abordarea memoriei colective ca principiu dramaturgic al construcției scenariului, demonstrând că aceasta nu este explicată, ci exprimată prin conflict, personaje și subtext narativ.

Cuvinte-cheie: scenariu cinematografic, cinematografia Republicii Moldova, memorie colectivă, ficționalizare, conflict dramatic, context istoric, context geopolitic

Anatomia puterii în piesele istorice ale lui William Shakespeare: cazul „Iulius Cezar”

Drd. Elena TARAGAN,
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0009-0005-9264-3103

În articol sunt aduse în discuție complexitățile ce caracterizează piesa „Iulius Cezar” de William Shakespeare, una dintre primele piese istorice romane ale autorului. Considerată mult timp o piesă simplă, aceasta s-a dovedit, o dată cu multiplicarea cercetărilor asupra ei, o „problem-play” (Ernest Schanzer). Complexitățile ei derivă din faptul că nu se poate susține cu certitudine cine este „eroul piesei”: Cezar sau Brutus. Totodată, este ambiguu faptul dacă asasinatul este justificat politic – Brutus invocând apărarea republicii de un dictator în devenire, sau acest complot este condamnabil. Sunt aduse în discuție două atitudini ale doi critici eminenți: Profesorul Dover Wilson și Sir Mark Hunter. Cel dintâi invocă perspectiva renascentistă asupra lui Cezar, derivată din Lucan, care îl consideră pe Cezar un tiran monstruos. Sir Mark Hunter însă plasează piesa în tradiția medievală, care este în întregime elogioasă la adresa lui Cezar. Studiul propune și o comparație între „Iulius Cezar” și „Macbeth”, unde se manifestă un regicid și unde personajul principal de asemenea cunoaşte o trsansformare tragică. Totodată este adusă în discuție ironia istoriei, faptul că oamenii nu pot anticipa consecințele faptelor lor: vrând să salveze republica, conspiratorii, neanticipând inclusiv reacția maselor, au pregătit terenul pentru o formă și mai acută de concentrare a puterii.

Autoarea confruntă piesa cu sursa de inspirație a lui Shakespeare, „Vieți paralele” de Plutarh, existând o serie de diferențe pe care Shakespeare le-a operat. Spre deosebire de abordarea dramaturgului, la Plutarh identificăm mai multe motive care să justifice tiranicidul. Imaginea luminoasă a lui Brutus însă este fidelă sursei. Vom prezenta figura complexă a lui Brutus, un idealist, care, spre deosebire de ceilalți conjurați, nu are alt interes decât apărarea republicii: „Cu inima curată singur el/ Li se alătură spre obștescul bine” (Actul V, scena 5) – cuvinte ce-i aparțin lui Antoniu, rostite la moartea lui Brutus. Intră în discuție și figura lui Cassius, considerat un epicurean, care are convingerea că „Nu stelele-s de vină”, și că „Supuși de suntem vina este-a noastră” (Actul I, scena 2). Se pare că Shakespeare nu oferă o perspectivă unilaterală privind

faptul cum se poziționează el față de Cezar – lăsând spațiu pentru interpretare publicului și cititorului, dar, în mod clar, putem deduce ideea că moartea lui Cezar nu a însemnat și moartea cezarismului.

Cuvinte-cheie: „Iulius Cezar", putere, legitimitate, Brutus, ideal republican

Tendințe în teatrul contemporan (în baza Festivalului de la Avignon, 2026)*

Dr. Violeta TIPA,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-9930-8520

Teatrul contemporan prezintă diverse forme și stiluri de spectacole, care sunt mereu într-o transformare atât conceptuală, cât și stilistică. Pentru a urmări tendințele actuale în teatru, mai adecvată considerăm scena Festivalurilor Internaționale. Din mulțimea de evenimente teatrale organizate anual, cel mai semnificativ Festival de teatru din lume este cel de la Avignon, alături de Festivalul de la Edinburgh. Festivalul d'Avignon, inițiat de Jean Vilar, în conformitate cu conceptul regizorului, trebuia să rezolve una dintre problemele principale ale teatrului contemporan francez: nu doar decentralizarea lui, ci și democratizarea, prin includerea maselor largi. Până în prezent, Festivalul păstrează conceptele estetice stabilite de Jean Vilar: spectacolele se joacă pe scena aproape goală, fără unele sugestii la decoruri/scenografie; se menține estetica „teatrului (spectacolelor) la aer liber", care încep la ora 22.00 și permit prezența unui public mai numeros. Cel mai grandios spațiu pentru prezentarea spectacolelor este Curtea de Onoare a Palatului Papilor (Palais des Papes), o impresionantă construcție gotică din secolul al XIV-lea.

Festivalul de la Avignon, fiind și cel mai vechi, anul acesta istoria sa a înscris cea de a 80-a ediție (1946-2026), a devenit un for artistic mondial, deschis pentru toate artele spectaculare: atât pentru creații, cât și pentru întâlniri între artiști, discuții, schimb de opinii etc. Festivalul explorează limitele teatrului și potențialul său ca instrument de promovare a valorilor culturale, sociale și general-umane. Cele peste 50 de creații incluse în programul ediției festive, deși cuprind o varietate de stiluri și genuri, se înscriu direct sau indirect în generic-ul festivalului, desfășurat sub semnul întrebărilor. Spectacolele și-au propus să incite publicul la meditații asupra problemelor stringente, actuale, să suscite atenția la crizele politice, sociale, estetice etc., probleme ce frământă azi lumea întreagă. Spectacolele prezentate în programul festivalului sunt, în mod special, de ultimă oră și propun viziuni inedite, experimente novatorii, care mai mult sau mai puțin vor dirija evoluția artei teatrale în viitorul apropiat.

În urma vizionării unor spectacole din programul Festivalului, am încercat să identificăm unele tendințe specifice teatrului contemporan. În primul rând, scena contemporană este dominată de texte canonice și dramaturgie contemporană, opere care sunt recitite și reinterpretate din perspectiva zilei. În acest context, mereu în vogă rămân dramele lui William Shakespeare, ce se pliază exact pe orice timp și spațiu. Îndrăznețe sunt experimentele în crearea spectacolelor participative, în care publicul este inclus activ în acțiunea lui prin diverse forme. Tot mai mult se impun monospectacolele.

Cuvinte-cheie: teatru, spectacol, festival de teatru, Festivalul de la Avignon, spectacol participativ

* Comunicarea face parte din Proiectul Tendințe actuale în spectacologia din Republica Moldova cu cifrul 25.80012.0807.58SE

Regele Lear – o poveste despre trădare și iertare

Dr. Violeta TIPA,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-9930-8520

Tragedia „Regele Lear" este una dintre cele mai populare lucrări ale lui Wiliam Shakespeare, scrisă și pusă pentru prima dată pe scenă în decembrie 1606. De atunci până în prezent drama a fost și este mereu în centrul atenției regizorilor de teatru, fiind montată pe toate scenele lumii. Iar cu apariția cinematografiei a cunoscut o nouă viață prin ecranizările pe marele ecran.

Istoria teatrului universal înscrie în analele sale montările marilor regizori, precum Peter Brook (1962), Giorgio Strehler de la Piccolo Teatro di Milano (1972), Iurii Butusov la Teatrul „Satirikon" (2006) și la „Vahtangov" (2021), Lev Dodin la Teatrul Europei (2006) și alții.

În spațiul românesc au prezentat interes interpretările „Regelui Lear" în viziunile lui Radu Penciulescu (1970) și David Doiashvili (2016) la Teatrul Național din București, Silviu Purcărete (2026) la Teatrul „Marin Sorescu" din Craiova și altele. În Republica Moldova cea mai recentă este montarea lui Mihai Țărnă la Teatrul „Eugene Ionesco" (2021).

Comunicarea se va axa pe câteva spectacole create în diverse arii geografice: „Re Lear" la Piccolo Teatro di Milano, în regia lui Gabriele Lavia, un omagiu adus lui Giorgio Strehler și a spectacolului său din 1972. „Regele Lear" la Teatrul „Marin Sorescu" din Craiova în viziunea notoriului regizor Silviu Purcărete prezintă o grandioasă montare a dramei, care începe la masa cu bucate, unde are loc împărțirea împărăției și se încheie la aceeași masă, ca o metaforă la luptele ce se duc pentru putere; „Casting Lear" de Andrea Jiménez, prezentat la Festivalul de la Avignon, este o cercetare/ analiză psihologică asupra transformărilor spirituale ale lui Lear, interpretat de fiecare dată de un nou actor, care își va lăsa amprenta sa individuală asupra personajului; și spectacolul „Regele Lear " la Teatrul „Eugene Ionesco" în regia lui Mihai Țărnă, cu Petru Vutcărău în rolul titular. Fiecare dintre aceste montări prezintă drama lui Lear în viziunea și stilul propriu regizorului. Drama lui Shakespeare cuprinde întreg universul caracterelor umane, a relațiilor în familie și nu numai, a luptei pentru putere prin orice mijloace. Iar istoria se repetă în orice spațiu și timp, precum sunt veșnice viciile umane vanitatea, viclenia, falsitatea, ambiția

bogăției și a puterii. Totuși Shakespeare lasă o fereastră deschisă în relațiile dintre părinte și fiică, arătând că trebuie să exista și iertare.

Cuvinte-cheie: spectacol, „Regele Lear", Wiliam Shakespeare, Silviu Purcărete, Mihai Țarină.

La peinture comme partition visuelle dans l'œuvre de Mihai Țăruș

PhD Valeria BARBAS,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-3895-112X

La création de de l'artiste moldave Mihai Țăruș au cours des années 1990 représente une étape de maturité artistique durant laquelle la relation entre le son et l'image est explorée comme un principe constitutif du langage plastique. La série d'œuvres à thématique musicale constitue un opus plastique, fondé sur la réduction des formes, la rigueur compositionnelle et la transformation du motif sonore en un alphabet visuel autonome. L'artiste s'éloigne de la représentation réaliste et développe une esthétique du symbole et du signe, dans laquelle la figure du musicien et l'instrument sont essentialisés jusqu'à n'être plus que contour, rythme et pulsation chromatique.

À partir de tableaux tels que *Duo en blanc* (1990), *Moz-Art* (1993), *Concert en noir et blanc* (1993), *Son rouge* (1995), *Jazz Man* (1999), *Hiéroglyphe musical* (1999), entre autres, le peintre Mihai Țăruș transpose les structures musicales en organisations visuelles composées de lignes brisées, de segments rythmiques, de contrepoints formels et d'équilibres chromatiques soigneusement dosés. Les instruments sont fragmentés et intégrés au corps de l'interprète, tandis que le geste musical est transposé dans une écriture synthétique, proche de la logique de la notation musicale. L'image acquiert ainsi une structure sonore, et la composition fonctionne à la manière d'une partition visuelle.

Les palettes monochromes jouent un rôle essentiel, suggérant une intensité timbrale assourdie. Les tonalités de gris, de bleu ou de vert évoquent l'intériorisation et une vibration atténuée, tandis que le rouge et l'ocre activent les registres de la tension, du dramatisme et de la pulsation sonore. La couleur n'assume donc plus une fonction descriptive, mais devient porteuse de tonalités, de contrastes et de nuances sonores.

La série de peintures à thématique musicale réalisée par Mihai Țăruș dans les années 1990 témoigne de l'élaboration d'un vocabulaire plastique distinct, dans lequel la musique devient la structure invisible de la composition, tandis que la forme essentialisée exprime une synthèse entre le visuel et le sonore.

Mots-clés: Mihai Țăruș, essentialisation de la forme, peinture sonore, série de peintures à thématique musicale, partition visuelle.

Between Aestheticism and Spirituality: „El Tonto Por Cristo" by Josh David Jordan

PhD Elena DULGHERU,
Universitatea „1 decembrie", Alba-Iulia, România
https://orcid.org/0009-0005-3320-4434

The feature film "El Tonto Por Cristo" is an American Christian art movie, directed by Josh David Jordan after his own screenplay, an ambitious independent production, shot under the auspices of the film companies Holy Fool Films and More Productions. The film was released in 2025 exclusively in religious circles, although its high artistic quality makes it suitable for any film festival and for the art-house scene.

The film breaks the patterns of contemporary American Christian cinema, a rather limited phenomenon (even within independent cinema), characterised either by rare populist blockbusters on epic biblical themes or by neo-Protestant-inspired moralistic and motivational formats, both genres being rather lacking in artistic and ideological depth.

The film's main merit lies, first and foremost, in bringing American Christian cinema back into the realm of art-house cinema with aesthetic and philosophical aspirations. From a confessional perspective, "El Tonto Por Cristo" can probably be described as the first American art film with an explicitly Christian-Orthodox message.

This paper will make a short analysis of the film, following its sources of artistic inspiration, in order to subsequently examin the internal contradictions raised by this film (such as that between its high artistic standard and its strictly confessional promotion, the contradiction between its aesthetic discourse and its ideological or Orthodox confessional intent, etc.) and the extent to which these inner tensions are likely to enrich the field of contemporary Christian cinema and the ground for confessional reflection regarding the integration of Christian asceticism into the contemporary life of the believers.

Keywords: Christian-Orthodox American cinema, spirituality in cinema, Ingmar Bergman, "Ostrov" by Pavel Lungin, ascetic life in cinema, spiritual delusion in cinema.

Cultural Heritage, Memory, and Intercultural Communication in *Far from Algeria* by Djelloul Marbrook: An Anthropological Approach

PhD Miloud HOMIDA,
Ziane Achour University of Djelfa, Algeria
https://orcid.org/0009-0002-6577-7948

This research paper examines *the relationship between cultural heritage, memory*, and *intercultural communication* in *Djelloul Marbrook's* poetry collection *„Far from Algeria"* from an anthropological perspective, as it moves from treating the collection as a literary text or an aesthetic expression to considering it a cultural medium through which heritage is preserved, memory is transmitted, and *dialogue between cultures is promoted*. As an American poet born to an Algerian father and an American mother and raised in the United States, Djelloul Marbrook reconstructs the image of Arab and European heritage not through direct experience, but through inherited memory, cultural narratives, and poetic imagination.

Accordingly, through the poetry collection, this research paper presents cultural heritage as a living process that transcends geographical boundaries and is continuously reinterpreted through poetic discourse, exploring how representations of cultural heritage, collective memory, and cultural belonging interact to create a space for intercultural communication. Consequently, Algerian and European cultural experiences, for example, do not stand in opposition but engage in an ongoing dialogue. By integrating anthropological perspectives with literary and cultural studies, the research demonstrates that „Far from Algeria" is not limited to being merely a poetic work, but rather constitutes a cultural bridge linking heritage, identity, memory, and intercultural understanding within a global context. The study concludes that diasporic poetry, despite its flexible and evolving structure, plays an important role in preserving cultural heritage while simultaneously promoting *intercultural communication*, thereby contributing to contemporary discussions on heritage, identity, and artistic communication.

Keywords: Cultural Heritage, Cultural Memory, Intercultural Communication, Anthropological Approach, Diasporic Poetry.

Romanian National Music – Vector of Inspiration Between the Ukrainian National School and French and Spanish Romanticism

Dr. hab. Victor GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-5011-36

The present study explores how the Romanian musical idiom established itself within the complex landscape of European Romanticism as a vital source of inspiration for prominent figures of the universal compositional pantheon, transcending the conventions of academic classicism in the pursuit of the "national spirit". To demonstrate the geographical scope of this phenomenon, the analysis focuses on three leading artistic personalities from different cultural spaces: the Ukrainian Mykola Lysenko, the Frenchman Charles Gounod, and the Spaniard Pablo de Sarasate.

First, Mykola Lysenko (1842–1912), the founder of the Ukrainian national musical school, offers a perspective of geographical proximity through his valuable early work *Moldovan Dance for String Quintet* (composed in 1858 or 1869). This piece reveals the author's early interest in Moldovan melos by using a fluid cyclic architectural structure, major-minor parallelism, and instruments employed in a traditional folk band (*taraf*) style, with the first violin taking the solo role. Thus, Lysenko succeeds in assimilating and stylizing the distinctive coloration of Romanian motifs, foreshadowing the synthesis between folk traditions and Western European techniques.

Second, Charles Gounod (1818–1893), the symbol of French refinement, sublimates the sonorities of Romanian music in his work *Romanian Dance* (CG 521) for pedal piano and orchestra, created in Paris during the winter of 1888–1889. Written in sonata form, the piece does not directly quote archetypal folklore, but rather recreates an East European atmosphere through the use of syncopated rhythmic elements, ostinato patterns, harmonic pedal points evoking the sound of the bagpipe or cobza, and colorful orchestration. Gounod thus transforms the vigor of the Romanian idiom into an elevated cultural product tailored to Parisian salons.

Last but not least, the Spanish virtuoso Pablo de Sarasate (1844-1908) was deeply influenced by his concert tours undertaken in Romanian and Bessarabian territories (Timişoara, Bucharest, Chişinău), where he received enthusiastic acclaim, including from the renown Romanian poet Mihai Eminescu. This interaction materialized in the miniature *Romanian Melody, Op. 47* for violin and piano. The piece is distinguished by the lilting meter of the *hora* (6/8), its moderate tempo (*Moderato con passione*), the use of mutes (*con sordino*) on the lower strings to create a veiled and understated timbre, as well as its virtuosic ornamentation and harmonics, which lend transparency and lyrical expressiveness to the music.

In conclusion, the analysis of the works signed by Lysenko, Gounod, and Sarasate highlights the remarkable universality and versatility of the Romanian melos. Moving beyond superficial exoticism, the three composers successfully integrated the deep structures of Romanian music into a variety of genres – from chamber music to symphonic and concerto repertoire – turning it into a genuine cultural bridge between East and West.

Keywords: Romanian music, European romanticism, Mykola Lysenko, Charles Gounod, Pablo de Sarasate, sonic identity

The Moldavian Ex-Libris in a European Context (17th–18th Centuries)

PhD Student Maria GRABOVSCAIA,
Moldova State University/ A. Pushkin House-Museum
https://orcid.org/0009-0003-1348-1026

The formation of the bookplate in the Moldavian cultural environment during the 17th–18th centuries took place amid active interaction with various European cultural processes. During this period, the bookplate gradually moved beyond the purely functional indication of book ownership and acquired an independent artistic expressiveness. Alongside heraldic symbolism, composition, ornament, typography, and the quality of graphic execution became increasingly important. These transformations were connected with broader artistic and intellectual processes in European culture. The aesthetics of the Baroque, characterized by dynamism, complex compositions, and rich decoration, had a significant influence on the design of early bookplates. In the 18th century, the spread of Enlightenment ideas and the gradual establishment of Classicist principles contributed to the emergence of clearer, more symmetrical, and rationally organized compositions.

The study examines the artistic characteristics of book ownership marks and bookplates of the 17th–18th centuries within Western European and East Slavic traditions. Particular importance is given to the political, dynastic, diplomatic, and book-related connections of the Principality of Moldavia with other European cultural centers. These contacts facilitated the circulation of books, artistic and graphic tendencies, as well as the formation of libraries belonging to representatives of the ecclesiastical and secular elites.

Within this context, the study analyses bookplates and other artistically designed book ownership marks associated with representatives of the Moldavian cultural and political environment, as well as with aristocratic and intellectual circles whose activities extended beyond a single state. Their examination makes it possible to trace not only the heraldic, but also the compositional, ornamental, and stylistic characteristics of book ownership marks, as well as to determine the place of the Moldavian tradition within the broader European development of book art and graphic design.

The study demonstrates that book ownership marks of the 17th–18th centuries should be viewed as part of the broader artistic development of the European book, in which the heraldic tradition gradually interacted with the new aesthetic principles of the Baroque, Enlightenment, and Classicism, creating the conditions for the emergence of the bookplate as an independent work of art.

Keywords: bookplate; heraldic tradition; Baroque; Enlightenment; Classicism.

From the Archive of Georgy Feodisievich Bogach. Dedicated to the memory of G. F. Bogach (1915–1991)

PhD Student Valentina GRABOVSCAIA,
Moldova State University, A.S. Pushkin House-Museum,
Chișinău, Republic of Moldova
https://orcid.org/0009-0004-2399-1940

Georgiy Feodosievich Bogach (Georgy Bogach) was a renowned Moldovan philologist, folklorist, ethnologist, textual critic, literary scholar, and Pushkin scholar. He authored numerous monographs and articles, including "Original Wallachian Folk Songs Translated by Pushkin in Chisinau" (1955), "Pushkin and Moldovan Folklore" (1963), "From the Moldovan Gallery of Pushkin Graphics" (1983), and others.

In his article "Horizons of a Scholar" (1992), Ukrainian literary scholar Nikolay Bogaychuk wrote about Georgy Bogach as a popularizer of Taras Shevchenko's works in Moldova. In 2005, Georgy Bogach's name was included in the encyclopedic reference book "Literature and Art of Bukovina in Names".

Georgy Bogach was one of the first Moldovan Pushkin scholars to consider studying the graphic legacy of A. S. Pushkin essential. The scholar calculated that during his years of southern exile, Pushkin created a unique graphic diary in manuscript form, including nearly 300 portraits of his new acquaintances in Chisinau and Odessa. Only 60 of these portraits have been identified: 20 drawings by all art and literary scholars up to 1986, and 40 by Georgy Bogach. Unfortunately, R. Zhuykova's catalog of attributions, "Pushkin's Portrait Drawings" (1996), included only 30 of Georgy Bogach's identifications.

The scholar developed a unique "Methodology for Identifying Portraits from the Period of Pushkin's Southern Exile" (preserved only in manuscript form), which the author of this article also tested, identifying approximately ten portraits.

In his research ("A Masterpiece of Pushkin's Graphic Art: Portrait of Laura Sicard"), Georgy Bogach wrote that each portrait created by Pushkin becomes a document, as it is drawn by a perceptive, brilliant poet, conveying not only the sitter's appearance, unique psychology, and inner world, but also the artist's attitude toward their surroundings.

We find Georgy Bogach's proposal to engage contemporary artists in "revitalizing" Pushkin's graphic portraits, that is, in their contemporary interpretation, innovative. Renowned artists from the Republic of Moldova, including Edward, Maidenberg, Vyacheslav Ignatenko and Mikhail Brunea, have responded to this proposal.

The author of this article dedicated the book "Kishinev Beauties in the Drawings of A.S. Pushkin" to the memory of G. F. Bogach. It features portraits of 19th-century Chisinau nobility and was published in 1995 in three languages (Russian, English, and Romanian).

Of particular interest is G. F. Bogach's collection of photocopies depicting scenes from the everyday life of the boyars and peasants of Moldavia and Wallachia, created by little-known artists of the early 19th century, such as Amedeo Preziosi (Maltese artist and traveler), Dieudonné Lancelot (French artist and engraver) and others.

G. F. Bogach's ideas find a response in the works of his students, including the author of the article.

Keywords: G. F. Bogach, archive, Pushkin's drawings, attribution, "Methodology".

Heritage as a subversive backdrop. Case study: the Goleşti Museum in commercial video productions

PhD Elena IAGĂR,
County Councilor,
Chairman of the Committee for Culture, Education, Youth, and Sports,

This paper was prompted by widespread public outrage following the filming of highly inappropriate music videos within the Goleşti Museum. Significantly, this backlash came from broad groups of citizens who, despite lacking a formal background in ethnology, anthropology, or sociology, felt an organic aversion to this misuse of the museum space. This discontent was shared even by regular listeners of commercial pop-folk music (*manele*), who nonetheless rejected the juxtaposition because they view the traditional household and the wooden church as sacred spaces that must remain untouched by commercial entertainment.

Grounded in this social reality, the study examines how entertainment industries misuse national heritage (both tangible and intangible), turning it into an instrument for manipulating public perception. Focusing on two concrete cases (the music videos of Dani Mocanu, 2018, and Florin Cercel, 2025), this research shows how a commercial rhetoric of illicit opulence, fast wealth, and gender subordination is abusively superimposed over the core values of the traditional Romanian village – labor, morality, simplicity and sacredness.

Using Pierre Bourdieu's concept of symbolic violence and Mircea Eliade's work on the sacred and the profane, the study explains how filming commercial entertainment in these spaces strips traditional buildings and wooden churches of their historical, communal, and spiritual meaning. Special attention is paid to how these videos normalize behaviors linked to organized crime (such as the "lover-boy" method, analyzed alongside the 2018 official statistics of the Romanian National Agency Against Trafficking in Persons – ANITP). By placing these harmful messages within a familiar and trusted rural setting, the videos make exploitation look like a normal model of success to vulnerable youth. The paper does not make a personal judgment about musical tastes, but offers a practical analysis to guide better cultural management. Ultimately, it argues for the urgent need to create strict ethical guidelines that protect the public dignity of national heritage while respecting freedom of expression.

Keywords: cultural heritage, traditional culture, intangible heritage, symbolic violence, sacred and profane, cultural management, Goleşti Museum, Disneyfication.

"One, two, three – you're it!" Children's play as an integral part of children's (choreographic) performances

PhD Anna KRÓLICA,
Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland
https://orcid.org/0000-0003-4431-1858

The text analyses the processes of change in the specificity of young adults as a theatrical audience within the contemporary cultural industry. Traditional theatre relied on a social contract, at the center of which stood the "fourth wall" – a barrier separating the world of the spectators from the world of the actors/actresses, and representing something far more substantial than the footlights or the curtain itself. This agreement, accepted by the audience who believed in what was being portrayed on stage, made it possible to create a wide variety of worlds; and although formally these worlds were within arm's reach, the convention of theatre established an insurmountable distance between them, giving imagination the freedom to transform this space into any conceivable setting.

In the field of children's theatre, however, one cannot fail to notice cases where young spectators – having believed in the world presented on stage – strive to become part of it. The magic of the stage captivates them so strongly that they may break the unspoken rule and run onto the stage to touch elements of the set or capture them on a phone camera as a selfie.

The response to this inherent need of children to become part of the theatrical world is the increasingly active involvement of children in the very action of the performances – most often through play. Although this interactive element is planned in advance, it resembles improvisation in that it leaves participants a certain freedom of action.

In my presentation, I will focus on analysing children's play that engages young spectators in the performance; this aspect of co-participation has become an integral feature of contemporary productions aimed at young audiences.

Keywords: theatre, young audiences, performance, children's theatre.

Elena Barlo between Chișinău and Bucharest: Biographical Landmarks, Artistic Memory, and Contributions to Romanian Scenography

PhD Ala POPESCU,
University of Bucharest, Romania
https://orcid.org/0009-0001-1058-0112

This article aims to reconstruct the artistic profile and professional trajectory of set and costume designer Elena Barlo (Zhytomyr, 1905 - București, 1992), one of the understudied figures of 20th-century Romanian scenography. The research shows the discrepancy between the scope of her work and her limited visibility in theater histories, where her name often appears only sporadically. Trained at the School of Fine Arts in Chișinău, where she was a fellow student of Viktor Fiodorov and a pupil of Auguste Baillayère, Elena Barlo continued her training in Paris in the studio of Édouard Mac Avoy and created set designs for productions staged at the Théâtre des Champs-Élysées. Her European career is further evidenced by her winning the gold medal at the 1927 International Exhibition in Barcelona.

The study outlines the key stages of Elena Barlo's work in Romanian theater: her debut at the National Theater in Craiova (1923–1925), her collaborations with the National Theater in Bucharest (1927–1931), her work at the Opera in Bucharest (1937–1946), and subsequently at the Giulești Workers' Theater (1952–1957). Consulted sources identify Barlo as the first costume designer at the National Theater in Bucharest; the repertoire to which she contributed includes productions such as *Glauco, Hamlet, A Midsummer Night's Dream, Aesop, Judith and Holofernes, Lorenzaccio, Measure for Measure, Man and Superman, Much Ado About Nothing, The Golden Pomegranate* and others. Her collaborations with directors such as V. Bumbești, Soare Z. Soare, and P. Gusty demonstrate the artist's integration into the modernizing core of interwar theater.

The analysis draws on archival data, theater reviews, repertoire lists, and costume sketches preserved in the archives of the National Theatre in Bucharest. These drawings highlight a variety of visual approaches, chromatic freedom, an interest in ornamentation, the geometric rhythm of the costumes, and an ability to individualize characters through silhouette and detail. Although the interwar press typically focused more on the director's vision than on scenographic contributions, the references found underscore Elena Barlo's talent and the inventiveness of her set and costume designs.

By correlating biographical data, her body of work, and visual materials, Elena Barlo is shown to have played a significant role in the emergence of modern Romanian scenography. She contributed to renewing the visual language of theatrical productions, establishing costume design as an essential element of stagecraft, and opening Romanian theater to European trends of the era. Recovering the history of her work also allows for a reconsideration of the artistic connections between Chișinău, Bucharest, and major Western cultural centers, as well as a re-evaluation of women's contributions to the modernization of the Romanian stage.

Keywords: Elena Barlo, set design, theatrical costume, interwar theatre, Chișinău, Bucharest.

Deconstruction of the Image Through Repetition

PhD Student Andreea PRICOP,
"George Enescu" National University of Arts, Iași, Romania

This paper proposes a deconstructive analysis of a pictorial ensemble composed of two complementary works: a canvas structured in horizontal calligraphic bands and a modular installation formed by networks of circular forms that evoke abstracted clock-faces. Starting from Jacques Derrida's concepts of arché-écriture, iterability, différance and supplement, the study argues that the visual field produced by these works behaves as a writing system that suspends the possibility of a stable origin or final meaning. The repeated gestural strokes on the canvas operate simultaneously as inscription and erasure, generating strata of quasi-legible marks that recall handwriting while withdrawing any fixed semantic content. In parallel, the serial proliferation of circular modules in the installation spatializes temporal succession and transforms the clock into a dispersed mechanism in which time can no longer be read in a linear fashion.

Methodologically, the paper combines close visual analysis with Derridean textual strategies such as double reading, dissemination and the tracing of internal tensions. The canvas is examined as a site where arché-écriture precedes the distinction between image and text, while the installation is interpreted as a three-dimensional supplement that both completes and destabilizes the apparent unity of the painted surface. The interplay between layered bands and modular networks reveals how repetition ceases to be a mere redundancy and becomes the very condition of difference: each stroke, each circular unit, even while recognizably "the same", slightly displaces the previous one, producing a chain of deferrals that prevents closure. In this sense, rhythm and pattern function less as tools of order than as devices that expose the instability of any pictorial syntax.

The analysis shows that the two works function as a single system of signs in which temporality and legibility are perpetually deferred, the viewer being caught in a double movement of recognition and uncertainty. Rather than communicating a message to be decoded, the ensemble stages the operations of spacing, delay and rewriting that underlie any act of reading–visual or verbal. By foregrounding the materiality of gesture and support, as well as

the serial fragmentation of chronological time, the project demonstrates how deconstruction can be practised in the field of contemporary visual art not as a purely theoretical overlay, but as a concrete pictorial and spatial strategy. The ensemble ultimately invites the viewer to inhabit a field where meaning is never simply present, but is continuously rewritten through repetition, displacement and difference.

Keywords: deconstruction, iterability, différance, arché-écriture, writing, visual seriality.

REZUMATE ALE SECȚIUNII CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL CONSTRUIT/

RESEARCH AND VALUATION OF BUILT CULTURAL HERITAGE

Patrimoniul cultural al RSS Moldovenești în anii dezghețului hrușciovist: perspective istorice și culturale

Drd. Mihaela AGA,
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0009-0000-6955-1343

În anul 1953 se stinge din viață tiranul popoarelor aflate sub jugul sovietic, iar în 1956 este condamnat „cultul personalității" și se deschid porțile lagărelor din URSS. Astfel, se inaugurează o nouă etapă, numită în epocă „dezghețul hrușciovian", care a permis o liberalizare parțială a sistemului social și cultural. În aceste condiții, intelectualitatea din RSSM încearcă, prin diferite forme și mijloace, să manifeste interes pentru reabilitarea limbii române.

Cunoașterea și valorificarea patrimoniului cultural național în perioada sovietică a constituit un subiect important pentru politica culturală promovată de PCUS. În anii „dezghețului hrușciovist", manifestat prin diminuarea rigorilor regimului și slăbirea cenzurii, apar premise pentru descătușarea libertății de gândire, reabilitarea limbii române, precum și pentru recuperarea și punerea în circuit a valorilor literare clasice.

Deși în RSSM patrimoniul cultural continua să fie interpretat prin grila ideologiei comuniste, în anii 1953–1964 se constată o dinamizare a vieții culturale. În acest sens, autoritățile au încurajat creșterea numărului de muzee, biblioteci și ziare, contribuind la consolidarea identității culturale a republicii – evident, în limitele impuse de politica URSS. În perioada menționată au fost întreprinse măsuri pentru identificarea și restaurarea monumentelor arhitecturale, acordându-se o atenție sporită conservării unor obiective importante pentru istoria și cultura Moldovei, precum biserici medievale și monumente de arhitectură civilă.

Înființarea Ministerului Culturii în anul 1953 a jucat un rol esențial în administrarea și valorificarea patrimoniului, chiar dacă activitatea sa rămânea strict subordonată conducerii sovietice. Este important de subliniat faptul că orașele au fost reconstruite în stil sovietic, iar arta și literatura erau subordonate Partidului Comunist, promovând predominant teme muncitorești și ideea „prieteniei popoarelor". În paralel, folclorul și dansul popular erau încurajate pentru a fi valorificate în cadrul festivalurilor oficiale.

Astfel, în anii „dezghețului”, patrimoniul cultural al RSSM parcurge o etapă de înviorare care a contribuit la conservarea valorilor istorice și artistice, desfășurată însă sub un riguros control sovietic.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural, cenzură, ideologie, dezgheț hrușciovian, RSSM, valorificare istorică.

Semnificații simbolice ale luminii și culorii în tradiția vitraliului din Republica Moldova

Dr. Eleonora BRIGALDA,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău
https://orcid.org/0009-0007-0593-2316

Studiul abordează semnificațiile simbolice ale luminii și culorii în tradiția vitraliului din Republica Moldova, urmărind modul în care aceste componente ale expresiei plastice participă la constituirea mesajului artistic și la configurarea relației dintre imagine, spațiu și percepție. Prin specificul său material și tehnic, vitraliul valorifică lumina nu doar ca factor de revelare a formei, ci și ca element activ al discursului artistic, situându-se la interferența dintre material și imaterial, arhitectură și culoare.

Filtrată prin sticlă, lumina dobândește valențe expresive și dinamizează spațiul arhitectural. În acest context, culoarea funcționează corelat cu lumina, iconografia și structura clădirii. O atenție aparte este acordată reinterpretării simbolismului tradițional în vitraliul modern și contemporan, unde semnificațiile religioase sunt completate sau substituite de valori plastice, emoționale și conceptuale.

Culoarea, în relație directă cu lumina, constituie un mijloc esențial de transmitere a mesajului. Nuanțele cromatice generează asocieri simbolice și spirituale flexibile, determinate de contextul cultural și artistic. În tradiția locală, culoarea devine un limbaj plastic capabil să articuleze idei despre sacralitate, puritate, sacrificiu, speranță, natură, memorie și identitate culturală.

Cercetarea urmărește particularitățile acestei relații în Republica Moldova, analizând moștenirea europeană și creștină, dar și interferențele cu arta populară, motivele ornamentale și sensibilitatea locală. Sunt investigated modalitățile prin care artiștii Filimon Hămuraru, Pavel Guțu, Filip Nutovic, Aurel Prosin și Veaceslav Ghimpu valorifică transparența, intensitatea cromatică și efectele variable ale luminii pentru a crea compoziții cu funcție decorativă, simbolică și conceptuală.

Prin analiza raportului dintre lumină, culoare, formă și spațiu, studiul evidențiază capacitatea vitraliului de a construi un limbaj autonom, în care lumina devine materie vizuală. Cercetarea contribuie la valorificarea patrimoniului vitraliului din Republica Moldova și la înțelegerea locului acestuia în evoluția artelor decorative și a relațiilor interdisciplinare dintre artă și arhitectură.

Cuvinte-cheie: vitraliu, lumină, culoare, simbol, semnificație.

Biserici de lemn cu o singură cupolă deasupra naosului din fostul ținut Hotin. A doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea

Dr. Manole BRIHUNEȚ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Pe baza descrierilor sumare, a imaginilor de epocă, a publicațiilor de specialitate și a monumentelor ecleziastice păstrate *in situ*, putem afirma că bisericile de lemn din Basarabia, datate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea (o perioadă de tranziție, marcată atât de războaiele ruso-turce, cât și de o anumită renaștere a arhitecturii sacre din lemn) pot fi împărțite în trei categorii distincte. Criteriul principal de clasificare îl constituie aspectul exterior al lăcașurilor, determinat, în primul rând, de absența sau de numărul cupolelor. Din acest punct de vedere, primul grup cuprinde bisericile fără cupolă, al doilea - lăcașurile cu o singură cupolă, amplasată deasupra naosului, iar al treilea - bisericile cu trei cupole. Această clasificare permite evidențierea unor particularități constructive și stilistice specifice arhitecturii ecleziastice din lemn din Basarabia în perioada cercetată.

Deoarece în studiile noastre anterioare ne-am referit deja la tipologia bisericilor fără cupolă și a celor cu trei turle, în această comunicare vom aborda subiectul unui valoros monument de arhitectură ecleziastică – biserica din lemn cu o singură turlă „Înălțarea Domnului" din satul Hădărăuți, raionul Ocnița.

Construit în anul 1807, lăcașul este specific arhitecturii ecleziastice din fostul ținut Hotin, o zonă de frontieră aflată, până în 1812, sub influența directă a Imperiului Otoman, în cadrul raialei Hotin, ulterior anexată de Imperiul Rus. Pereții bisericii sunt realizați din lemn, pe o structură de stâlpi (în carcasă), ale cărei goluri sunt umplute cu scânduri groase. Din punct de vedere planimetric, edificiul are o formă dreptunghiulară, cu compartimentele tradiționale dispuse longitudinal: pronaos, naos și altar, la care se adaugă ulterior un turn-clopotniță ridicat deasupra pridvorului, pe latura de vest.

Naosul este supralărgit, iar în prelungirea pereților acestuia se înalță, pe verticală, o turlă masivă, de formă octogonală. La interior, turla este încheiată cu o boltă în formă de cort, în timp ce pronaosul și altarul sunt acoperite fie-

care cu câte o boltă semicilindrică. La exterior, pronaosul și altarul au acoperișuri în două ape, deasupra cărora domină învelitoarea turlei centrale. Această structură octogonală, de proporții joase și lipsită de ferestre, este integrată în pantele abrupte ale acoperișului patrulater, care depășește în lățime grinzile pronaosului și altarului, dominând prin amploare și proporții întreaga secțiune centrală a edificiului.

În trecut, pereții exteriori ai bisericii erau căptușiți cu scânduri dispuse vertical, terminate în partea superioară prin mici profiluri semicirculare. În prezent, aceștia sunt placați cu foi metalice dispuse orizontal. Turnul-clopotniță, adiacent pronaosului, are plan pătrat și este structurat pe două niveluri: cel inferior, construit din piatră și tencuit, iar cel superior, realizat din lemn și placat, de asemenea, cu foi metalice. Clopotnița este încununată de un acoperiș piramidal din șindrilă, finalizat cu un turnuleț și o cruce. Deși în prezent biserica nu mai este funcțională, aceasta este întreținută în condiții corespunzătoare, ceea ce contribuie la păstrarea și conservarea monumentului.

Forme arhitecturale similare au fost caracteristice și altor lăcașuri de cult din fostul ținut Hotin, printre care se numără bisericile: „Adormirea Maicii Domnului" din satul Comarova (1765); „Sf. Arh. Mihail" din satul Lomacineț (1813); „Sf. Treime" din satul Grimincăuț; „Nașterea Maicii Domnului" din satul Lencouț; „Sf. Arh. Mihail" din satul Mîndîcăuț (1774) și „Sf. Ioan Teologul" din satul Molodova (1765) ș.a.

Cuvinte-cheie: biserici, lemn, turlă, cupolă, șindilă, Hotin.

Tipologia reședinței boierești în Basarabia: particularități ale ansamblurilor rezidențiale ale familiei Bogdan

Aurelia CARPOV,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0009-0004-4507-5329

Reşedinţele boiereşti constituie o categorie reprezentativă a patrimoniului construit al Basarabiei, reflectând atât statutul social şi economic al proprietarilor, cât şi transformările culturale şi teritoriale produse în timp. Dincolo de valoarea arhitecturală a conacului propriu-zis, aceste reşedinţe au funcţionat ca ansambluri complexe, în care locuirea, reprezentarea, activităţile economice şi organizarea peisajului se aflau într-o relaţie strânsă. În acest context, comunicarea analizează particularităţile tipologice şi principiile de organizare ale reşedinţelor familiei Bogdan, una dintre familiile boiereşti importante din Basarabia, prin raportare la trei dintre principalele sale domenii: Saharna, Cuhureştii de Sus şi Ţaul.

Cercetarea urmăreşte evoluţia ansamblurilor rezidenţiale şi relaţiile funcţionale şi compoziţionale dintre principalele lor componente: conacul, construcţiile anexe, spaţiile de reprezentare, parcurile şi plantaţiile, instalaţiile şi construcţiile cu funcţie economică, precum şi căile de acces şi relaţia cu teritoriul moşiei. O atenţie deosebită este acordată modului în care configuraţia terenului, dimensiunea şi profilul economic al domeniului, perioada de edificare şi statutul proprietarilor au influenţat organizarea spaţială şi caracterul arhitectural al fiecărei reşedinţe. Sunt analizate, de asemenea, transformările produse în diferite etape istorice şi impactul acestora asupra integrităţii şi autenticităţii ansamblurilor.

Metodologia cercetării combină analiza documentelor de arhivă şi a surselor bibliografice cu interpretarea materialului iconografic şi cartografic, cercetarea de teren, documentarea fotografică şi arhitecturală, precum şi analiza comparativă. Această abordare permite identificarea atât a unor elemente comune, caracteristice modului de organizare a reşedinţelor familiei Bogdan, cât şi a unor particularităţi determinate de condiţiile locale şi de evoluţia istorică a fiecărui domeniu.

Rezultatele cercetării evidenţiază necesitatea reconsiderării reşedinţei boiereşti ca **ansamblu cultural şi teritorial integrat,** în care arhitectura, peisajul,

funcţiunile economice şi relaţia cu teritoriul participă împreună la definirea identităţii locului. Studiul comparativ al domeniilor familiei Bogdan contribuie la aprofundarea cunoaşterii tipologiei reşedinţei boiereşti din Basarabia şi poate constitui un reper pentru identificarea valorilor patrimoniale, evaluarea gradului de integritate şi fundamentarea unor strategii de conservare şi valorificare a acestor ansambluri.

Cuvinte-cheie: reşedinţă boierească, Basarabia, familia Bogdan, ansamblu rezidenţial, patrimoniu cultural.

Memoria patrimoniului construit: documente, imagini și reprezentări ale Chișinăului în colecțiile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău

Dr. Cristina CATEREV,
Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău
https://orcid.org/0000-0002-1055-0634

Patrimoniul cultural construit reprezintă o componentă fundamentală a memoriei istorice și identitare a unui oraș. Edificiile, ansamblurile arhitecturale, străzile, piețele și spațiile urbane nu constituie doar elemente ale peisajului citadin, ci și suporturi ale memoriei colective. În cazul Chișinăului, patrimoniul construit reflectă succesiunea unor transformări istorice, sociale, economice și culturale, marcate de modernizări, reconstrucții, demolări și schimbări ale structurii urbane. În acest context, colecțiile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău reprezintă o resursă importantă pentru investigarea și recuperarea memoriei orașului.

Cercetarea patrimoniului construit prin intermediul colecțiilor muzeale presupune depășirea unei abordări strict arhitecturale. O clădire poate fi interpretată ca document al unei epoci, reper al identității urbane și loc al memoriei. Atunci când un edificiu a dispărut, a fost modificat sau și-a schimbat funcția, fotografiile, documentele, hărțile, planurile și cărțile poștale conservate în muzeu devin surse esențiale pentru reconstituirea aspectului și a contextului său istoric.

Fotografiile istorice îndeplinesc o dublă funcție, documentară și memorială, deoarece permit identificarea unor elemente ale orașului și păstrează imaginea unor spații care nu mai există în forma lor inițială. Compararea acestora cu imagini contemporane poate evidenția continuitățile și discontinuitățile dezvoltării urbane. Cărțile poștale contribuie, la rândul lor, la înțelegerea modului în care Chișinăul a fost reprezentat și perceput, selectând clădiri, monumente și perspective considerate simbolice pentru identitatea orașului. Hărțile și planurile completează această imagine prin documentarea extinderii orașului și a modificării structurii sale spațiale.

O dimensiune importantă a cercetării o constituie patrimoniul construit dispărut. Orașul contemporan nu mai păstrează toate formele arhitecturale ale

trecutului, iar colecțiile muzeale devin, în aceste condiții, spații de recuperare a memoriei. Patrimoniul construit trebuie analizat și în relație cu experiențele oamenilor care au locuit, au lucrat sau au interacționat cu aceste spații, constituind astfel un punct de întâlnire între memoria materială și memoria socială.

Digitalizarea oferă noi posibilități de valorificare a patrimoniului prin baze de date tematice, arhive digitale și expoziții online. Asocierea imaginilor cu documente, planuri și mărturii poate transforma informația fragmentară într-o narațiune coerentă despre evoluția orașului. De asemenea, storytellingul muzeal și conceptul de „biografie a edificiului" pot contribui la o comunicare mai accesibilă și mai atractivă a patrimoniului.

Prin cercetare interdisciplinară, digitizare și proiecte educaționale, colecțiile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău pot contribui la consolidarea conștiinței patrimoniale și la apropierea comunității de propria istorie. Astfel, muzeul devine un mediator între orașul trecut și orașul prezent, iar patrimoniul construit – inclusiv cel dispărut – poate fi recuperat prin memoria documentară și vizuală păstrată în colecțiile sale.

Cuvinte-cheie: patrimoniu construit, memorie urbană, colecții muzeale, Chișinău, documentare muzeală.

De la patrimoniu la atracție turistică: dinamica terminologică în discursul patrimonial. Studiu de caz: Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”

Drd. Svetlana CIOBANU,
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0009-0002-9202-5602

Studiul investighează dinamica terminologică în discursul patrimonial, cu accent pe modul în care patrimoniul cultural este desemnat, conceptualizat, interpretat și promovat în contextul dezvoltării turismului contemporan. Cercetarea pornește de la premisa că transformările intervenite în perceperea, conservarea, valorificarea și promovarea patrimoniului se reflectă în terminologia utilizată în discursurile instituționale, culturale și turistice. În această perspectivă, dinamica terminologică nu este considerată doar o variație lexicală, ci un indicator al schimbărilor conceptuale și al diversificării funcțiilor patrimoniului în societatea contemporană.

Obiectivul cercetării constă în identificarea și analiza dinamicii terminologice asociate tranziției de la conceptualizarea patrimoniului ca bun cultural și obiect al protecției la cea de resursă, obiectiv și atracție turistică. Sunt examinate unități terminologice precum „*patrimoniu cultural*”, „*monument*”, „*monument istoric*”, „*sit arheologic*”, „*obiectiv de patrimoniu*”, „*rezervație cultural-naturală*”, „*atracție turistică*”, „*destinație turistică*”, „*imersiune culturală*”, „*turismul experiențial*” „*tururi experiențiale*”, „*turism participativ*”, „*turism creativ*” etc. Analiza urmărește variația denominativă, relațiile semantice dintre termeni, schimbările de sens și funcțiile comunicative ale acestora în diferite contexte discursive.

Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi” constituie un studiu de caz relevant datorită complexității sale patrimoniale, în cadrul căreia componentele arheologice, istorice, arhitecturale, religioase, naturale și peisagistice formează un ansamblu cu o valoare culturală și turistică deosebită. Această complexitate permite observarea modului în care aceeași realitate patrimonială este conceptualizată și denumită diferit în funcție de contextul comunicativ. În discursul instituțional și patrimonial sunt privilegiați termenii care evidențiază valoarea istorică, autenticitatea, protecția și conservarea, în timp

ce discursul turistic și promoțional valorifică mai ales termenii asociați atractivității, vizitării, experienței și accesibilității patrimoniului.

Metodologia cercetării se bazează pe analiza terminologică și discursivă a unui corpus alcătuit din documente instituționale, materiale referitoare la patrimoniul cultural, texte de informare și promovare turistică, precum și surse online dedicate „Orheiului Vechi”. Cercetarea compară discursul patrimonial cu discursul turistic și promoțional, pentru a evidenția modul în care diferitele perspective asupra patrimoniului determină selectarea și utilizarea unor unități terminologice specifice.

Rezultatele cercetării demonstrează că trecerea de la „patrimoniu” la „atracție turistică” nu presupune înlocuirea termenilor tradiționali, ci coexistența unor denominări care reflectă perspective conceptuale și funcții discursive diferite. „Patrimoniu cultural” și „monument” activează în principal concepte asociate valorii istorice, autenticității, memoriei și protecției, în timpce „obiectiv turistic” și „atracție turistică” accentuează accesibilitatea, interesul pentru vizitare și experiența culturală. Între aceste categorii se constituie o rețea terminologică ce reflectă procesul de recontextualizare a patrimoniului în discursul turistic.

Studiul concluzionează că dinamica terminologică reprezintă un indicator relevant al transformărilor conceptuale din domeniul patrimoniului și turismului. În cazul „Orheiului Vechi”, trecerea discursivă de la patrimoniu cultural la resursă și atracție turistică evidențiază diversificarea funcțiilor sociale, culturale și economice ale patrimoniului. Terminologia nu doar desemnează și descrie realitatea patrimonială, ci contribuie la construirea imaginii sale publice și turistice, la promovarea valorilor culturale și la integrarea acestora în oferta și strategiile contemporane de dezvoltare turistică.

Cuvinte-cheie: dinamică terminologică, patrimoniu cultural, discurs patrimonial, atracție turistică, Orheiul Vechi.

Capela funerară a cimitirului ebraic din Chișinău. De la abandon la intenții de valorificare

Dr. Sergius CIOCANU,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-1421-2672

Actualul cimitir ebraic din Chișinău a fost înființat în anul 1819, la marginea de atunci a orașului, în contextul deciziei autorităților de a evacua toate cimitirele existente anterior din limitele intravilanului localității.

Pe la cumpăna secolelor XIX–XX, lângă intrarea de la deal în acest cimitir, a fost edificată o construcție ritualică specifică, Beit Tahara. Dispunea de un plan de tip central, în cruce înscrisă într-un dreptunghi. Spațiul interior al clădirii este organizat de patru piloni masivi de piatră, care delimitează un spațiu pătrat central, încununat de o turlă înălțată prin intermediul a patru ample arcuri.

Patru perechi de arcuri mai mici leagă într-un sistem structural unic pilonii de susținere ai turlei și dreptunghiul zidurilor exterioare ale edificiului. Opt bolți în cruce susținute de arcurile menționate, definitivează compoziția spațiului boltit al clădirii. Clădirea dispune de trei intrări dotate cu portaluri, amenajate în axa pereților de nord, est și vest. Zidăria masivă a portalurilor constituie un element suplimentar de preluare a împingerilor provocate de turlă. Fațadele edificiului se remarcă printr-o arhitectură sobră de sorginte eclectică (cu influențe neoclasice pronunțate).

La începutul anilor 1970, odată cu adoptarea deciziei autorităților sovietice de a închide cimitirul ebraic din Chișinău, clădirea Beit Tahara a fost abandonată. Lipsa de întreținere pe parcursul a mai multor decenii a provocat degradarea ei treptată sub presiunea factorilor naturali și antropici, faptul soldându-se mai întâi cu cedarea acoperișului, apoi cu prăbușirea parțială a bolților și arcurilor interioare.

Recunoscându-i-se valoarea istorică și culturală, prin decizia Parlamentului, cimitirul a fost înscris în *Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat*. Ca și în cazul altor bunuri culturale istorice din registrul menționat, atribuirea statutului de monument, în contextul neadoptării ulterioare de către autoritățile gestionare a unui program de acțiuni specific, nu a fost în stare să tempereze procesul continuu de degradare a acestua. În 2018 autori-

tățile locale au transmis cimitirul în proprietatea publică a Guvernului. Pentru administrarea practică a acestui bun imobil, el a fost făcut filială a Instituției publice *Muzeul de istorie a evreilor din Republica Moldova*, care a fost înființat în același an.

În septembrie 2023, Ambasada SUA din Republica Moldova a anunțat disponibilitatea Guvernului SUA de a susține aducerea în ordine a clădirii Beit Tahara prin intermediul unui grant. În cadrul proiectului, care reprezintă un parteneriat între guvernele Statelor Unite și Republicii Moldova, s-a preconizat cercetarea arheologică, cercetarea istorico-arhitecturală, precum și restaurarea acestei clădiri.

Cuvinte-cheie: cimitirul ebraic din Chișinău, Beit Tahara, spațiu de tip central, abandon, degradare, ruinare, cercetare arheologică, cercetare istorico-arhitecturală, proiect de restaurare.

Comunicarea vizuală în zonele de patrimoniu construit. Modele europene și perspective pentru Republica Moldova

Drd. Theodor-Ștefan FILIP,
Universitatea Națională de Arte „George Enescu" Iași
https://orcid.org/0009-0007-0369-203X

Patrimoniul construit reprezintă un mediu vizual în care intervențiile contemporane de comunicare comercială intră într-un raport direct cu arhitectura existentă. Firmele, literele volumetrice, casetele luminoase, vitrinele și alte elemente de *signmaking* nu constituie doar suporturi funcționale ale identității comerciale, ci participă la configurarea imaginii spațiului urban. Problema devine cu atât mai relevantă în cazul clădirilor de patrimoniu, unde necesitatea vizibilității comerciale trebuie conciliată cu păstrarea coerenței, lizibilității și identității arhitecturale.

Cercetarea continuă conceptul de „arhitectură a vizualității" dezvoltat în cadrul cercetării doctorale, potrivit căruia eficiența comunicării presupune organizarea deliberată a compoziției, culorii, luminii, textului și materialității într-o experiență perceptivă coerentă. În această perspectivă, semnul comercial aplicat unei clădiri poate fi analizat ca parte a unei compoziții vizuale mai ample, în care arhitectura însăși devine context și condiție a comunicării.

Studiul propune analiza comparativă a unor exemple din Veneția, Iași și Chișinău, cu accent asupra reglementării intervențiilor de comunicare vizuală pe clădirile cu valoare patrimonială din Chișinău. Sunt urmărite amplasarea și dimensiunea literelor volumetrice, proporția față de elementele fațadei, cromatica, materialele, iluminarea, vizibilitatea instalațiilor tehnice și sistemele de prindere. Aceste componente sunt analizate din perspectiva capacității lor de a comunica identitatea comercială fără a fragmenta sau domina vizual arhitectura. Dimensiunea tehnologică este relevantă deoarece materialele, iluminarea LED, frezarea CNC și soluțiile de montaj influențează atât obiectul publicitar, cât și percepția sa în raport cu mediul construit.

Demersul are caracter aplicat, specific doctoratului profesional, și valorifică experiențe din practica artistică și profesională a autorului: expoziția personală „Contraste între arhitectură și producția publicitară contemporană" (Iași, 2025), construită în jurul unui experiment vizual asupra Veneției, precum și proiectul personal KRO Caffe, realizat la Chișinău în 2025. Fotografia

este utilizată ca instrument de observație, documentare și analiză comparativă.

Prin raportarea modelelor europene la situația Chișinăului, cercetarea urmărește identificarea unor principii prin care reglementarea, designul și tehnologia de producție pot permite integrarea comunicării comerciale fără perturbarea identității vizuale a patrimoniului construit.

Cuvinte-cheie: patrimoniu construit, comunicare vizuală, *signmaking*, identitate urbană, reglementare.

Gramatica peisajului boieresc: structuri, compoziții și transformări în domeniile familiei Bogdan

Natalia IACHIMOV,
Eco Garden Construct
https://orcid.org/0009-0003-0842-6567

Peisajul domeniului boieresc constituie o componentă esențială a patrimoniului istoric al Basarabiei, reflectând modul în care arhitectura, vegetația, relieful și organizarea teritoriului au fost articulate într-un sistem spațial coerent. Dincolo de valoarea individuală a parcului sau a conacului, domeniul boieresc poate fi interpretat ca un peisaj cultural în care componentele construite și naturale participă împreună la definirea caracterului și identității locului. Comunicarea propune investigarea acestei „gramatici" a peisajului prin analiza comparativă a domeniilor familiei Bogdan de la Saharna, Cuhurești de Sus și Țaul.

Cercetarea urmărește identificarea elementelor constitutive și a relațiilor spațiale care definesc structura peisageră a acestor domenii: conacul și construcțiile anexe, parcul și plantațiile, aleile și axele de compoziție, perspectivele, spațiile deschise și închise, elementele de apă, precum și relația dintre zona rezidențială, componentele productive și teritoriul moșiei. Sunt analizate principiile de organizare și de compoziție peisageră, raportul dintre arhitectură și vegetație, precum și modul în care particularitățile naturale și funcționale ale fiecărui domeniu au influențat structura acestuia.

Metodologia combină cercetarea documentară și bibliografică cu analiza surselor cartografice și iconografice, cercetarea de teren, documentarea fotografică și analiza comparativă. O atenție deosebită este acordată transformărilor produse în timp: modificarea structurii parcurilor și plantațiilor, dispariția unor elemente compoziționale, schimbarea funcțiunilor și alterarea relațiilor istorice dintre componentele domeniului.

Rezultatele cercetării evidențiază existența unor structuri și principii de compoziție recurente, dar și a unor particularități determinate de configurația terenului, dimensiunea și funcțiunile domeniilor și evoluția lor istorică. Analiza demonstrează că peisajul istoric al domeniilor familiei Bogdan reprezintă o componentă patrimonială distinctă, a cărei valoare rezultă din relația dintre arhitectură, vegetație și teritoriu. Identificarea acestei „gramatici" apeisajului

poate constitui un instrument pentru înțelegerea, conservarea și valorificarea integrată a patrimoniului peisager asociat reședințelor boierești din Basarabia.

Cuvinte-cheie: peisaj cultural, domeniu boieresc, arhitectură peisageră, familia Bogdan, patrimoniu peisager.

Imaginea patrimoniului absent. Memoria vizuală a arhitecturii sacre dispărute din Iași și regiunea istorică a Basarabiei – expresie a identității culturale și a comunicării artistice

Drd. Petruța-IuliaLUCHIAN,
Universitatea Națională de Arte „George Enescu" Iași
Școala Doctorală de Arte Vizuale
Coord.: prof. univ. dr. hab. Adrian STOLERIU

Cercetarea propune o reconsiderare a arhitecturii sacre dispărute din optica istoriei artei și a studiilor asupra culturii vizuale, pornind de la ipoteza că imaginea monumentului supraviețuiește dispariției sale materiale și continuă să funcționeze ca suport al memoriei culturale și al identității colective. În acord cu direcțiile recente privind patrimoniul absent (*absent heritage*) și memoria culturală, demersul investigativ deplasează accentul de la edificiul conservat către reprezentările care îi perpetuează existența simbolică – gravuri, desene de arhitectură, relevee, planuri istorice, fotografii și documente de arhivă – considerate nu simple surse auxiliare, ci artefacte vizuale cu valoare documentară, artistică și memorială. Studiul dezvoltă o analiză comparativă a patrimoniului eclezial medieval și premodern din Iași și din regiunea istorică a Basarabiei, două spații unite printr-o tradiție artistică comună, dar marcate de procese istorice diferite de transformare și pierdere patrimonială. În cazul Iașului sunt investigate vechea *Biserică Sfânta Vineri–Dancu*, bisericile dispărute din proximitatea Curții Domnești și alte edificii cunoscute prin cercetările lui Nicolae A. Bogdan, Dan Bădărău, Ioan Caproșu, Constantin Cihodaru și Gheorghe Platon, alături de monumente precum *Biserica Talpalari*, ctitorită în jurul anului 1640 de marele vistiernic Iordache Cantacuzino, a cărei evoluție evidențiază relația dintre continuitatea funcțională și transformarea expresiei artistice. Pentru regiunea istorică a Basarabiei sunt analizate vechea biserică a *Mănăstirii Căpriana*, ansamblurile ecleziale medievale din *Cetatea Albă și Hotin*, precum și vestigiile monastice de la *Orheiul Vechi, Țipova și Saharna,* unde memoria monumentului este conservată aproape exclusiv prin documentația istorică, arheologică și iconografică.Originalitatea cercetării rezidă în interpretarea reprezentărilor vizuale ca forme autonome de comunicare artistică, capabile să conserve și să reactiveze memoria unui patrimoniu dispărut. Prin corelarea izvoarelor iconografice cu analiza istorică și urbană, studiul demonstrează că imaginea monumentului nu constituie doar o mărturie a trecutului, ci reprezintă un factor activ în configurarea identității culturale și a memoriei colective, oferind o perspectivă comparativă asupra modului în care artele vizuale mediază relația dintre patrimoniu, spațiu și istorie în Europa de Est.

Cuvinte-cheie: patrimoniu absent, memorie vizuală, identitate culturală, memorie colectivă, Iași, Basarabia, patrimoniu ecleziastic.

Arhitectura vernaculară din bazinul Răutului Inferior. Degradarea arhitecturii tradiționale din piatră și impactul asupra peisajului rural

Dr. Vitalie MALCOCI,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-5528-4723

Patrimoniul arhitectural vernacular se confruntă frecvent cu un proces accentuat de degradare, alimentat de nepăsare și de lipsa unei documentări riguroase. Schimbările socio-culturale au dus la abandonarea tehnicilor tradiționale de construcție în mediul rural. Cercetarea de față analizează arhitectura din piatră specifică localităților din bazinul Răutului Inferior. Această componentă a zonei Orheiului conservă o moștenire valoroasă, dar extrem de vulnerabilă, care riscă să fie pierdută definitiv. În acest context, devine imperativă o schimbare profundă de atitudine la toate nivelurile societății: de la gospodarul local care intenționează să își repare sau să își construiască o locuință, până la autoritățile responsabile de reglementarea și eliberarea actelor urbanistice.

În ultimele decenii, se observă o proliferare a caselor reabilitate, a reconstrucțiilor sau a pensiunilor turistice care promovează un stil etichetat în mod eronat drept „tradițional". În realitate, aceste intervenții reflectă un proces de modernizare necontrolată, care contravine normelor autentice de edificare specifice arhitecturii locale. Elementele identitare și tehnicile constructive de altădată sunt înlocuite masiv cu materiale și tehnologii moderne, total străine peisajului cultural din zona Răutului Inferior. Această abordare pseudo-tradițională alterează grav valoarea de patrimoniu a construcțiilor, transformând moștenirea vernaculară autentică într-un produs comercial lipsit de substanță istorică.

Respectarea riguroasă a principiilor fundamentale specifice arhitecturii vernaculare ar contribui decisiv la revitalizarea identității vizuale și la redarea demnității peisajului rural actual. Printr-o astfel de abordare, gospodăriile locale ar recăpăta o organizare spațială armonioasă, perfect integrată în relieful specific al zonei. Locuințele ar redeveni structuri zvelte și bine luminate natural, punând în valoare proporțiile corecte și tehnicile constructive specifice locului. Totodată, elementele perimetrale, precum porțile din lemn masiv și

stâlpii sculptați din piatră fasonată locală, ar conferi străzilor rurale un caracter unitar și o expresivitate culturală unică. În final, aplicarea acestor bune practici ar conserva memoria locului și ar transforma comunitățile din bazinul Răutului Inferior în repere de autenticitate și estetică tradițională.

Cuvinte-cheie: arhitectură vernaculară, patrimoniu cultural construit, Răutul Inferior, zona Orheiului, degradare arhitecturală, peisaj rural.

Trei monumente memorabile din raionul Orhei

Dr. Ana MARIAN,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-1530-0765

Edificat în perioada afirmării artei realismului socialist, în 1966, în curtea Conacului familiei Lazo, din satul Piatra, raionul Orhei, *Bustul lui Serghei Lazo* constituie o prezență masivă, impunătoare, cu detalii veridice de portret. Lucrat în ghips, monumentul, deși a suferit de activitatea distructivă a timpului, este expresia idealurilor societății și perioadei socialiste. Născut la 7 martie 1894 și decedat în mai 1920, Serghei Lazo a fost un militant comunist din perioada Războiului civil din Rusia. A condus mișcarea comunistă din Extremul Orient rus și, fiind capturat de japonezi, se crede că a fost ars de viu în focarul unei locomotive, dar sunt date care susțin că el, de fapt, a fost împușcat în fața închisorii în care era întemnițat. În memoria sa a fost amenajat ca muzeu conacul familiei Lazo din satul Piatra.

Edificarea unui bust dedicat marelui poet-fabulist, devenit clasic al literaturii române, care și-a petrecut o parte din viață în Basarabia, în conacul familiei sale, devenit, între timp, Casa-muzeu *Alexandru Donici.* Alecu (Alexandru) Donici s-a născut la 19 ianuarie 1806 în satul Piatra-Bezin, azi Donici, raionul Orhei și a decedat la 21 ianuarie 1865, la Piatra-Neamț. În 1840 și 1842, editează două cărți cu titlul *Fabule*, în care sunt incluse opere proprii și traduceri. *Bustul lui Alexandru Donici* din satul Donici, edificat în 1976, sculptor Iosif Cheptănaru a fost precedat de câteva busturi ale fabulistului, printre care primul este cel modelat de Alexandru Plămădeală, rămas doar în fotografii, și cel de pe segmentul vechi al Aleii Clasicilor din Chișinău, autor același sculptor, Iosif Cheptănaru, edificat la 29 aprilie 1958.

Personalitatea neordinară a marelui poet rus Aleksandr Pușkin (1799–1837) a fost reflectată frecvent în genul sculpturii monumentale, prezente în spațiile urbanistice ale Moldovei. În anul 1820, la vârsta de doar 21 de ani, Aleksandr Pușkin, unul dintre cei mai importanți poeți romantici ruși, a intrat în conflict cu acoliții țarului Aleksandru I. Poetul rebel a fost pedepsit cu exilarea în Basarabia. *Bustul lui Aleksandr Pușkin* din municipiul Orhei se înalță cu demnitate pe un soclu cilindric înalt, situat mai sus de linia orizontului și domină spațiul adiacent al scuarului unde se află, având pe postament cu numele

său, inscripționat caligrafic, în limba rusă. Situat în scuarul din municipiul Orhei, acest monument a fost dezvelit în 1985. Privirea protagonistului înspre înalturi exprimă inspirație, cutezanță, rebeliune, dar și tragismul sorții sale.

Aceste trei monumente de for public din raionul Orhei sunt incluse în Repertoriul Monumentelor de for public din Republica Moldova, sunt parte integrantă a Patrimoniului Cultural Artistic din țară și sunt ocrotite de stat.

Cuvinte-cheie: monument, sculptură monumentală, realism socialist, Orhei, sculptori moldoveni.

Clădiri și construcții tehnice pe teritoriul dintre Prut și Nistru, pasibile pentru o datare anterioară formării statului moldovenesc

Dr. Tamara NESTEROV,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-3937-8628

Istoria cunoscută a arhitecturii din Republica Moldova a fost creată în conformitate cu informațiile cronicarilor și ale surselor documentare medievale, peste care, în ultimul secol și jumătate, s-au adăugat și rezultatele investigațiilor arheologice. Valoarea artefactelor, al căror număr crește exponențial, împreună cu interpretarea informațiilor istorice, n-a schimbat esențial cunoașterea perioadei care a precedat apariția Țării Moldovei, aceasta păstrându-și caracteristica dată anterior pentru Moldova – „*mileniul întunecat*", început de la retragerea romană și până la formarea statului moldovenesc. Investigațiile arheologice (fragmente ceramice, metalice și vestigiile locuințelor adâncite sau de suprafață) n-au contribuit cu nimic senzațional la cunoașterea vieții în regiune, considerată apriori, în lipsa de construcții, „*tabula rasa*".

Ideea unor posibile structuri arhitecturale păstrate, ridicate înainte de „*descălecatul Moldovei*" din 1359 – n-a găsit susținere în mediul savant. Unul din pionierii arheologiei Moldovei din perioada sovietică, Ion Gh. Hâncu, specialist în vestigiile habitatului pe acest teritoriu în mileniul întâi d. Cr., era un adept al pierderii irevocabile a patrimoniului construit anterior: „*Marea migrare a popoarelor a distrus totul, nimic n-a rezistat timpului*", opinia susținută unanim.

În contrasens, sunt suficiente probe care parvin de la cercetarea structurilor și detaliilor unor monumente de arhitectură și tehnică, databile cu alte perioade istorice, decât cele în care sunt azi plasate.

În absolută premieră sunt determinate drept construcții antice romane: terasamentul și podurile peste Răut de lângă satele Rogojeni și Roșieticii Vechi, raionul Florești și podul de lângă satul Filipeni, raionul Leova.

Arhitectura cetăților din piatră din RM – Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, este o mărturie a construcției lor anterior utilizării la apărare a artileriei, iar analiza comparată a planurilor cu cele ale mostrelor similare europene – indică timpul de edificare – cel târziu secolul XIV.

Arhitectura ecleziastică a clădirile de cult, lipsite de datare certă – biserica din satul Vadul Rașcov, r-l Șoldănești, biserica din or. Căușeni, biserica mănăstirii Calarașovca, raionul Ocnița, ș.a. nu se înscriu în tipologia școlii moldovenești, cristalizată deja în secolul XV.

Istoria arhitecturii perioadelor străvechi, ca regulă, este eclipsată de surse istorice, iar pe teritoriul dintre Prut și Nistru, a fost, cum este și firesc pentru o soră mai mică a științelor istorice, impusă să se conforme opiniilor formate deja și întărite de presiunea autorității profesionale a înaintașilor. Arhitectura însă, ca fenomen social complex, se află la intersecția a trei sfere de activitate, cărora le este tributară în egală măsură: inginerie, artă și știință, unde autoritatea cedează în fața cercetării detaliate.

Cuvinte-cheie: arhitectură romană, medievală, reevaluarea datării.

Mărturii ale arhitecturii Chișinăului din secolul al XIX-lea: Imobilul din str. 31 August 1989 nr. 97

Andrei RABEI,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0009-0008-1953-5351

Imobilul situat în nuclelul istoric al Chișinăului, la intersecția străzilor 31 August 1989 și Mihai Eminescu (nr. 97), reprezintă un obiectiv valoros din Registrul monumentelor protejate de stat. Integrat în țesutul istoric urban, complexul păstrează caracteristici definitorii pentru fondul construit din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Cercetările arhivistice atestă prima mențiune documentară a acestei adrese încă din anul 1834, pe Planul General al orașului Chișinău. Primele informații istorice identifică proprietatea ca aparținând preoților Nicolae și Ioan Kompanski, precum și a văduvei Elena Cernobîlskaia. În decembrie 1872 proprietatea a fost achiziționată la licitație publică de negustorul Favel F. Kogan. În luna mai 1873, bunul imobil – ce consta dintr-o casă, cu anexe, construcții secundare, o fântână și o curte îngrădită parțial cu gard de lemn și parțial cu zid de piatră – a fost cumpărat de Ana Andreevna Seroținskaia, soția unui evaluator colegial și mama arhitectului eparhial Mihail Seroținski. Între anii 1883 și 1884, vechile construcții au fost demolate și au fost ridicate alte două case noi, autorul proiectului fiind cel mai probabil, fiul proprietarei. Ulterior în anul 1885, A. Seroținskaia divizează parcela cadastrală și donează lotul situat chiar la intersecția străzilor fiului ei, M. Seroținski (1851–1916). Personalitate marcantă a arhitecturii din Basarabia, acesta a semnat proiecte de referință, precum: Biserica „Schimbarea la Față" din Chișinău, Biserica „Întâmpinarea Domnului" din Chișinău, Biserica „Sf. Ier. Nicolae" de la Mănăstirea Chițcani sau imobilul situat astăzi pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 77.

Ansamblul proprietății care i-a aparținut lui Seroținski este alcătuit dintr-un corp principal de colț și o clădire secundară alipită, ambele parter, cu fațadele aliniate la liniile roșii ale străzilor. Structura prezintă un plan unghiular realizat din zidărie istorică (1883–1884), la care s-au adăugat o anexă de la începutul secolului al XX-lea, intervenții din perioada interbelică și extinderi postbelice. Clădirea secundară alipită pe strada M. Eminescu, ce a adăpostit inițial biroul de proiectare al lui Seroținski, se păstrează într-o stare fragmentară în urma demolării parțiale a corpului din vecinătatea stângă, conservând doar cinci axe. Divizarea cadastrală din 1997 a separat definitiv corpul secundar estic de casa principală.

Compozițional, fațada de pe strada M. Eminescu este simetrică, flancată de două rezalite cu frontoane triunghiulare și patru axe de ferestre (cadrul din rezalitul drept fiind ulterior zidit). Fațada de pe strada 31 August 1989 prezintă o compoziție asimetrică cu un rezalit lateral ce adăpostea ușa de acces spre curte. În ciuda tuturor intervențiilor ce au mutilat acest imobil, păstrarea volumetriei, a detaliilor stucaturilor și a subsolurilor istorice este esențială pentru conservarea autenticității acestui monument reprezentativ al centrului istoric.

Cuvinte-cheie: patrimoniul arhitectural al Chișinăului, casă urbană, strada 31 August 1989, acte notariale, arhitectul eparhial Mihail Seroținski.

Evoluția arhitectural-urbanistică a orașului Tighina în perioada interbelică

Dr. hab. Mariana ȘLAPAC,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0003-0904-1610

În perioada interbelică, în componența orașului Tighina, un important port fluvial, centru comercial și nod feroviar pe tronsonul Chișinău-Tiraspol, intrau 11 suburbii: Lipcanii Vechi, Borisovca, Proteagailovca, Lipcanii Noi, Prețepovca, Nahalovca, Homatianovca, Balca, Caucaz, Gâsca și Plavni. *Planul orașului Tighina cu cele 11 suburbii* din august 1930 delimitează opt zone urbane: zona comercială, zona industrială, zona rezidențială, zona căii ferate, zona suburbiilor de clasa I, zona suburbiilor de clasa a II-a, zona șoselelor și zona prevăzută pentru extinderea orașului. Un alt plan cunoscut al orașului, întocmit înainte de 1924, prezintă rețeaua stradală a urbei sistematizată după un plan riguros stabilit încă din secolul al XIX-lea.

În anii interbelici, Tighina a beneficiat, sub aspect urbanistic și edilitar, de o atenție permanentă din partea autorităților. Acest fapt este confirmat de numeroase proiecte de clădiri, schițe de parcelare, acte oficiale și corespondență de epocă. Un interes deosebit îl prezintă proiectul pentru parcelarea unui teren destinat împroprietăririi demobilizaților din orașul Tighina, precum și documentele referitoare la atribuirea de loturi de casă pentru orășenii afectați de inundațiile din cursul anului 1932. Regulamentul de edilitate, politica construcțiilor și salubritate publică a orașului Tighina din 5 iunie 1934 reglementa condițiile de ocupare a terenurilor, amplasarea diferitelor tipuri de construcții pe teritoriul urban, trasarea străzilor, precum și modul de întreținere a clădirilor și instalațiilor. Planul de situație al orașului Tighina, din anul 1942, depozitat la Agenția Națională a Arhivelor, înfățișează trama stradală a urbei determinată de două axe reciproc perpendiculare. Pe acest document sunt indicate principalele edificii de interes public și obiectivele industriale. Modernizarea localității a fost întregită de amenajarea rețelelor de apă și canalizare, de iluminatul electric al străzilor și de ridicarea unor clădiri impozante. La acea vreme, la Tighina s-au construit edificii socio-culturale, centre sanitare, sedii bancare și o serie de imobile de locuit. Printre construcțiile noi se numără Hala comercială, Spitalul județean, Banca Națională, Banca de Economii și

Trezoreria. Tot atunci a fost refăcută clădirea actuală a Muzeului de Istorie și Etnografie din localitate (construită în anii 1880), care în perioadainterbelică găzduia o bancă comercială. De asemenea, un interes sporit îl prezintă proiectul de construcție a sediului Primăriei pentru plasa Tighina, elaborat în 1942.

Anii interbelici au constituit o perioadă de fertile căutări stilistice , noile construcții din Tighina exprimând un vizibil pluralism al limbajului arhitectural. Edificiile atestă influențe ale stilului neoromânesc, ale modernismului, funcționalismului și ale stilului Art Deco. La evoluțiaarhitectural-urbanistică a orașului și a plășii Tighina au contribuit personalități precum arhitectul Benedict Mulman, inginerul Ștefan Papazian, subinginerul Gheorghe Pereteatcu ș.a.

Cuvinte-cheie: Basarabia, orașul Tighina, arhitectura neoromânească, modernism, funcționalism, Benedict Mulman.

Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni. Problema datării

Dr. hab. Tudor STAVILĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-5901-1498

Printre edificiile medievale de cult din Republica Moldova, biserica din Căușeni se remarcă prin laconismul arhitecturii exterioare, completat de originalitatea constructivă a spațiului interior, unde se află un ansamblu unic de frescă, pictat de zugravii secolelor trecute. Față de alte lăcașuri de cult, monumentul se individualizează prin faptul că este semiîngropat.

Despre acest monument unic al patrimoniului artistic național au fost publicate, pe parcursul timpului, numeroase studii și articole. Primul care amintește de Biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Căușeni a fost guvernatorul Basarabiei, Pavel Fiodorov, în listele Comisiei pentru descrierea antichităților din ținut (1837), mențiune urmată de publicația lui A. Zașciuk din 1862. În scop de popularizare, preotul Ioan Neaga publică un articol în anul 1882, iar în următoarele decenii edificiul atrage atenția filologului V. I. Grigorovici (1873), a profesorului de la Seminarul Teologic din Chișinău, Elefterie Mihalevici (1887), și a cercetătorului manuscriselor slave și românești, Aleksandr Iațimirschi (1890).

În secolul al XX-lea, biserica este cercetată de poetul Alexei Mateevici (1915) – nepot al preotului Ioan Neaga, de Vasile Kurdinovski (1918) și, ulterior, de Kiril Rodnin (1972). Planul asimetric al bisericii (pronaos, naos și altar) amintește de vechile construcții bazilicale și de bisericile din lemn, reprezentând o structură cu o singură navă, alungită de la vest la est; doar micul turn de pe absidă, încununat cu o cruce, indică funcția religioasă a edificiului. Lumina pătrunde în interiorul bisericii prin șapte ferestre de dimensiuni reduse: una în pronaos, patru în naos și două în altar. Vechimea monumentului este atestată de arhitectura tradițională specifică secolului al XV-lea, de imaginile animalelor fantastice de la intrare și de artefactele arheologice descoperite în perimetrul bisericii, începând cu secolul al XVI-lea.

Cuvinte-cheie: Căușeni, publicații, Adormirea Maicii Domnului, istorie, mituri.

Dinamism și inovație structurală: Cercetarea și documentarea obiectivelor arhitecturale reprezentative din RSSM (1970–1980)

Dr. AureliaTRIFAN,
Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-9738-3842

Cercetarea de față abordează o tematică de mare relevanță pentru istoria arhitecturii din Republica Moldova, înscriindu-se în dinamica valorificării Modernismului Socialist. Perioada anilor 1970–1980 reprezintă faza de maturitate a arhitecturii din RSSM, caracterizată prin tranziția de la neoclasicismul stalinist la un funcționalism modern, bazat pe volumetrii geometrice clare și eliminarea ornamentului. În acest context, compoziția arhitecturală a devenit un veritabil laborator de creație pentru exprimarea unei noi plasticități urbane.

Fațadele clădirilor publice și administrative au căpătat o dinamică inedită prin redimensionarea golurilor de fereastră și utilizarea vitrajelor continue, panoramice sau în bandă, care au preluat un dublu rol: decorativ și constructiv. În paralel, au fost experimentate structuri complexe, elemente prefabricate din beton armat, sisteme suspendate și soluții inginerești de avangardă.

Prin sintagma-cheie „dinamism și inovație structurală", lucrarea analizează modul în care inovația tehnică a dictat și a potențat volumetria clădirilor. Un accent deosebit este pus pe utilizarea structurilor spațiale reticulare din oțel, de tip „MArhI". Concepute la mijlocul secolului al XX-lea, în cadrul Institutului de Arhitectură din Moscova, sub conducerea lui V. Faibișenko, aceste structuri au fost aplicate intens în RSSM pentru acoperirea clădirilor publice, sportive, comerciale și industriale cu deschideri mari. Testate de numeroase ori în practică, sistemele din oțel, rapid montabile, au reprezentat o soluție universală și extrem de eficientă pentru realizarea unei game variate de edificii.

Odată cu noul Plan General de dezvoltare al orașului Chișinău din anul 1971, autoritățile au decis modernizarea radicală a zonei centrale. Scopul era transformarea pieței existente într-un complex comercial socialist modern. Proiectul a fost elaborat la sfârșitul anilor 1970, punând accent pe monumentalitate și funcționalitate. S-a dorit edificarea unui complex capacitat să gestioneze un flux uriaș de oameni (7000 de vizitatori simultan), o performan-

ță tehnică remarcabilă pentru acele timpuri. Clădirea a fost finalizată și dată în exploatare la începutul anilor 1980, la elaborarea proiectului aducându-și aportul arhitecții V. Modârca, V. Șalaghinov și T. Telpiz, alături de inginerii-constructori G. Belousova și A. Marian.

Demersul metodologic se bazează pe cercetarea fondurilor arhivistice, a proiectelor de execuție, a fișelor tehnice și a publicațiilor de specialitate din epocă, aducând în prim-plan aportul creator al arhitecților și inginerilor. Reevaluarea și protejarea acestor programe arhitecturale răspund astăzi necesității de conservare a moștenirii moderniste și de integrare a acesteia într-un proces firesc de continuitate culturală.

Cuvinte-cheie: arhitectură modernist-socialistă, volumetrie geometrică, dinamică, elemente prefabricate, structură spațială reticulară.

Continuitatea protecției juridice a obiectelor de patrimoniu cultural în contextul reformei succesorale din 2026 în Republica Moldova

Drd. IuliaVIȘNEVSCAIA,
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0009-0008-1189-0383

Conservarea bunurilor patrimoniului cultural este esențială pentru păstrarea identității culturale și a memoriei istorice. Reforma succesorală din 2026 nu a luat în considerare continuitatea obligațiilor de drept privat privind conservarea acestor bunuri în perioada de incertitudine a statutului succesoral. Cercetarea a permis formularea următoarelor constatări:

1) apariția unei perioade lipsite de protecție juridică efectivă. Acceptarea moștenirii în termen de 12 luni poate amâna determinarea moștenitorului capabil să asigure conservarea bunului, generând riscul deteriorării sau pierderii valorii sale istorice și culturale. Situația este agravată de informațiile incomplete privind proprietatea și gestionarea acestor bunuri, constatate de Curtea de Conturi;

2) insuficiența mecanismului custodiei temporare pentru conservarea bunurilor patrimoniului cultural. Codul civil al Republicii Moldova prevede custodia asupra masei succesorale în cazurile prevăzute de lege. Aceste măsuri vizează, în principal, conservarea bunului, în timp ce bunurile patrimoniului cultural necesită adesea gestionare activă: conservare, reabilitare, regenerare și alte măsuri, pe care art. 2412 nu le poate asigura;

3) coliziunea juridică dintre legislația succesorală și cea privind patrimoniul cultural. Art. 2390 alin. (7) din Codul civil al Republicii Moldova limitează dispunerea de bunurile succesorale până la finalizarea procedurii, în timp ce legislația privind patrimoniul cultural impune titularului, indiferent de statutul juridic, obligația de a asigura conservarea bunului. Potrivit auditului Curții de Conturi, informațiile eronate din Registrul bunurilor imobile agravează problema: moștenitorul, limitat de Codul civil, nu își poate confirma statutul de „titular al drepturilor” în fața autorităților pentru a-și executa obligațiile legale de protecție.

Prin urmare, reforma succesorală din 2026 nu garantează continuitatea protecției juridice, generând riscuri pentru conservarea patrimoniului cultural și identitate. Importanța practică este confirmată de starea fostului gimnaziu pentru fete din Soroca, a cărui degradare reflectă consecințele lipsei unui titular al protecției continue.

Noutatea științifică constă în propunerea unui mecanism de protecție temporară, care să prevadă notificarea autorităților competente privind includerea bunului patrimoniului cultural în masa succesorală și desemnarea unei persoane împuternicite să asigure, până la determinarea moştenitorului, conservarea bunului.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural, conservarea obiectelor de patrimoniu cultural, continuitatea protecției juridice, identitate, titularii de drepturi.

From Heritage Site to Shared Memory: Promoting Romanian Cultural Heritage in Finland through Curated Cultural Travel

Kim CALONIUS, MSc & PhD Student
https://orcid.org/0000-0001-6430-5370

Stefan SMIRNOV, MA & PhD Student
Helsinki, Finland
https://orcid.org/0009-0008-9275-8236

Cultural heritage is also promoted by civil society organizations mediating knowledge across national and linguistic boundaries. This paper examines the Finland–Romania–Moldova Society (Suomi–Romania–Moldova-seura ry.) as a long-established actor promoting Romanian cultural heritage among Finnish audiences, focusing on its organised cultural journeys and the subsequent interpretation, documentation and communication of the places and heritage encountered.

The Society's itineraries are curated around historically, architecturally, ethnographically and culturally significant places and landscapes. The Society's journey in 2017 through the Black Sea and Danube regions combined archaeological, religious, urban and natural heritage in and around Constanța and the Danube Delta. The 2018 centenary journey was devoted to the Great Union (Marea Unire) and connected cultural travel with Romanian national history through Curtea de Argeș, Sibiu, Alba Iulia, and Iași. The 2019 journey to Bukovina and Maramureș focused on UNESCO World Heritage sites, including the wooden churches of Maramureș and monasteries of Bukovina. By crossing the Ukrainian border to examine traces of Romanian culture in Northern Bukovina, it showcased Romanian heritage as a historical continuum transcending present-day national borders. The 2022 journey to Transylvania and the Apuseni Mountains combined urban, religious, minority and natural heritage, illustrating Romanian, Hungarian, and Saxon cultural traditions. In 2024, a journey through the Republic of Moldova and Romanian Moldavia explored sites including Cricova, Butuceni, Orheiul Vechi and the monasteries of Bukovina, while highlighting regional wine culture. Most recently, the Society's 2026 journey through Romanian and Bulgarian Dobrogea explored a historically multicultural landscape combining ancient and religious heritage,

Romanian, Bulgarian, Lipovan, Turkish and Tatar traditions, and the natural heritage of the Danube and Black Sea coast.

We argue that such journeys constitute one stage in a longer process of heritage mediation. Selection and contextualization of culturally significant destinations are followed by advance publicity, direct encounters with heritage sites and local experts, communication during and after the journey, and documentation in the Society's own journal. The resulting knowledge can subsequently be revisited in public events, transforming temporary travel experiences into durable Finnish-language records and part of the Society's institutional memory. We propose that a process of deliberate selection, contextualization, encounter, documentation, and dissemination by members of a Finnish association mediate Romanian cultural heritage for Finnish audiences and repeatedly reintroduced it through long-term activities of this same society. The case highlights the potential of such societies as informal intermediaries contributing to the international interpretation and social memory of cultural heritage.

Keywords: Romanian cultural heritage, cultural travel, heritage mediation, friendship societies, Finland–Romania relations.

The jewish community in the development of the town of Orhei from 19th century to 1917: evidence from archival documents

Alla CHASTINA,
Institutul PatrimoniuluiCultural,
https//orcid.org/0000-0002-7288-1252

After 1812 Bessarabia became part of the Russian Empire and the Jewish population size in this region began to grow quickly. This can be traced through the example of the town of Orhei, whose history is inextricably linked with the Jewish community. Early archival documents testify to the flourishing of trade there, which is documented in 1815, when the representatives of Christian and Jewish communities appealed to the governor of the Bessarabian region regarding changes in trading days in the city of Orhei. Due to the fact that on the same days the market was open in Telenesti and Orhei, society suffered from losses in commerce, which was reflected in the reduction of their means necessary for sustenance and life.

According to the legislation of the Russian Empire, starting from 1835 authorities had to grant permission for the construction of synagogues and Jewish prayer schools. In Orhei, prayer houses: Ryzhinsky, Leib Reznik, Bazarny, Torgovtsev (Traders), and others were built according to approved plans, away from Christian churches, taking into account the availability of voluntary donations collected by the Jewish community.

In 1839, statistical data for Orhei was presented to the Chancellery of the Military Governor of Bessarabia, Major General and Cavalier Pavel Fedorov. Referring to this information, a number of Orhei residents were 3147, among them the Jews were 1976. The history of the construction of Jewish synagogues, schools, hospitals, pharmacies, printing houses, illusion theaters, etc., was reflected in numerous archival documents. In 1863, representatives of the Jewish community of the lower and middle parts of the city appealed to the Bessarabian Civil Governor with a petition to move the market square which was relocated above the public offices building, making it convenient only for residents of the upper part of Orhei, while those living in the lower and middle parts of the city were disadvantaged, especially after a severe fire that struck Orhei in 1857. In 1897, in the alphabetical list of merchants of Orhei and Orhei district, information was found about major merchants of the town

of Orhei such as the brothers Branover, Volovsky Moisey, Dukhovny Shaya, Kiro Sukher, Levenzon Ikhel, Lifshin Iosif, Pagis Israel and Perlya, Rekiz Vikdor, Feldman Meer, Fikhman Haim, Shakhnovich Elka, Grinberg Ios and etc. with indication of trade turnover and profit. Thus, the Jews, being artisans, entrepreneurs, merchants, farmers, and tenants, made a worthy contribution to the economic, cultural, and spiritual development of the city of Orhei from 19th century to 1917 year. The archival evidence demonstrates that the Jewish community was an integral and influential component of the town's urban life and played an important role in shaping its economic and social development.

Keywords: Jewish community of Orhei, synagogues, construction, merchants, entrepreneurs.

Destinul dramatic al operelor de artă care păstrează memoria dezastrului de la Cernobîl

Yuri PISMAK,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
https://orcid.org/0000-0001-5383-3880

From 24 April to 10 May 2026, the exhibition halls of the National Union of Artists of Ukraine at the Central House of Artists in Kyiv hosted the large-scale art exhibition "40 Years of the Chernobyl Tragedy", an all-Ukrainian cultural and artistic project.

Among the exhibited works was the author's graphic composition ***Wormwood Star*** (2026). This work represents the culmination of the author's Chernobyl cycle, created between 1987 and 1996 and dedicated to commemorating the courage, self-sacrifice, and devotion of those who participated in the liquidation of the consequences of the Chernobyl disaster.

As a participant in the Chernobyl clean-up operation himself, the author enthusiastically accepted the joint decision of administration and curators of the National Chernobyl Museum to include this work in the museum's permanent collection. It was also agreed that the author would donate several unique works created directly within the Chernobyl Exclusion Zone: the plein-air watercolor landscape ***The Village of Rozsokha. Chernobyl Exclusion Zone*** (paper, watercolor, 29 × 20 cm), together with two original design sheets (variants) of the commemorative badge "Participant in the Liquidation of the Consequences of the Chernobyl Nuclear Power Plant Accident", intended for the Internal Troops of the USSR Ministry of Internal Affairs.

The badge was minted from the design created by a conscript soldier of the 17th "Atomic" Regiment stationed in the Chernobyl Exclusion Zone, who later became an architect. This modest decoration was awarded to Chernobyl servicemen, many of whom – those who have lived to the present day – continue to preserve it as both a tangible historical document and a symbol of their participation in one of the greatest humanitarian rescue operations of the twentieth century following the Chernobyl disaster, a tragedy of global significance.

The author spent most of his military service in the Chernobyl Exclusion Zone in the village of Rozsokha, where he remained continuously – twenty-fo-

ur hours a day, seven days a week – for more than a year, celebrating both his nineteenth and twentieth birthdays there. Despite demanding military duties, he continued to create graphic portraits of his fellow Chernobyl servicemen – soldiers and officers of the 17th "Atomic" Regiment – as well as landscapes depicting abandoned settlements.

Between 1987 and 1996, the young artist created the artistic cycle ***Wormwood Star***. Thirty years ago, in April – May 1996, the Odessa House of Scientists hosted Yuri Pismak's first solo exhibition, also entitled ***Wormwood Star,*** dedicated to the tenth anniversary of the Chernobyl disaster.

Tragically, in January 2001, while in the Main-Kinzig District of the German federal state of Hesse, a substantial part of the Ukrainian Chernobyl artist Yuri Pismak's works was lost under circumstances that remain unknown.

On the night of 24 May 2026, an enemy missile strike targeted the territory of the Ancient Kyiv National Conservation Area. As a result of the attack, the building of the National Chernobyl Museum, a unique institution dedicated to preserving the memory of the history and consequences of the Chernobyl disaster, was almost completely destroyed. On that day, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine reported that approximately 40% of the museum's collection had been irretrievably lost.

At 6:26 p.m. on 25 May 2026, the Chief Curator of the National Chernobyl Museum informed the artist by message: *"Your artwork has survived; only the frame was damaged…"*

This brief message became a powerful symbol of the dramatic fate of artworks dedicated to preserving the historical memory of the Chernobyl catastrophe – a memory that continues to face new threats even four decades after the disaster itself.

Keywords: Chernobyl disaster, cultural heritage, artistic memory, Chernobyl Exclusion Zone, museum collections.

REZUMATE ALE SECȚIUNII CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA CULTURII TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI/

RESEARCH AND VALORIZATION OF ROMANIAN TRADITIONAL CULTURE

Valorificarea patrimoniului cultural imaterial prin turism cultural experiențial și economie creativă. Studii de caz din Republica Moldova

Ecaterina ALAVAȚCHI, meșter popular,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău
https://orcid.org/0009-0009-3740-5910

În contextul politicilor europene și internaționale privind dezvoltarea durabilă și salvgardarea patrimoniului cultural imaterial, meșteșugurile tradiționale sunt recunoscute drept resurse importante pentru dezvoltarea economiei creative și a turismului cultural experiențial. În acest cadru, meșteșugurile tradiționale contribuie nu doar la transmiterea patrimoniului cultural, ci și la dezvoltarea unor forme inovatoare de educație, antreprenoriat cultural și implicare comunitară. Scopul lucrării este de a analiza modul în care inițiativele bazate pe meșteșuguri tradiționale contribuie la salvgardarea și valorificarea patrimoniului cultural imaterial, la dezvoltarea economiei creative și la diversificarea ofertei de turism cultural în mediul rural din Republica Moldova.

Cercetarea adoptă metodologia studiului de caz, completată prin analiza documentară, observația participativă și interviuri semi-structurate cu meșteșugari și actori implicați în dezvoltarea turismului cultural. Cercetarea examinează trei studii de caz reprezentative pentru niveluri complementare de valorificare a patrimoniului cultural imaterial: Casa de Meșteșug AIEVEA din satul Cinișeuți (raionul Rezina), Complexul de Meșteșuguri „Arta Rustica" din satul Clișova Nouă (raionul Orhei) și Ruta Meșteșugarilor, dezvoltată la nivel național. Cele trei studii de caz au fost selectate deoarece ilustrează modele complementare de valorificare a patrimoniului cultural imaterial: la nivelul atelierului meșteșugăresc, al centrului cultural și al rețelei turistice.

Casa de Meșteșug AIEVEA este analizată ca model de turism cultural experiențial, bazat pe ateliere interactive de încondeiere a ouălor, care transformă practica meșteșugărească într-o experiență participativă de învățare, creație și interpretare culturală. Complexul „Arta Rustica" ilustrează un model integrat de conservare, educație și antreprenoriat cultural, reunind muzeul covorului basarabean, spații demonstrative, activități de formare și producție artizanală. Ruta Meșteșugarilor este abordată ca infrastructură cultural-turistică ce conectează ateliere, meșteri și comunități locale, facilitând experiențe participative și consolidând rețelele economiei creative.

Originalitatea cercetării constă în propunerea unui model conceptual de valorificare integrată a patrimoniului cultural imaterial, fundamentat pe analiza comparativă a trei inițiative complementare: atelierul meșteșugăresc, centrul cultural și rețeaua turistică.

Rezultatele evidențiază că integrarea meșteșugurilor tradiționale în turismul cultural experiențial contribuie la salvgardarea patrimoniului cultural imaterial, diversificarea economiei rurale, consolidarea identității locale și implicarea comunităților în dezvoltare durabilă. Modelul conceptual propus demonstrează că interacțiunea dintre atelierul meșteșugăresc, centrul cultural și rețeaua turistică oferă un cadru replicabil pentru dezvoltarea inițiativelor bazate pe patrimoniu în comunitățile rurale din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: turism cultural experiențial, economie creativă, dezvoltare rurală durabilă.

Dimensiunea etnoculturală a fântânii: aspecte istoriografice

Dr. Valentin ARAPU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-1103-9758

Problema fântânii, în dimensiunea sa etnoculturală, a fost abordată în istoriografia românească în contextul credințelor populare, al practicilor tradiționale, a construcțiilor inginerești și al mijloacelor tehnice, menite să faciliteze accesul oamenilor la sursele de apă potabilă.

În perioada interbelică, istoricul, fotograful și publicistul român Aurel I. Gheorghiu a cutreierat „drumurile basarabene", constatând că în peisajul cultural al fiecărui sat erau prezente fântânile cu „ghizdelele de piatră", cu ciutură, iar pe zidul fântânii sau cișmelei neapărat atârna „câte o icoană – de cele mai multe ori a Maicii Domnului – pretutindenea aceleași semne de pravoslavnică credință".

Autoritățile române au desfășurat multiple campanii de informare a populației privind igienizarea fântânilor și menținerea calității bune a apei. Directorul general al Serviciului Sanitar, dr. Ion Bordea, a publicat în 1924 sub îndrumarea editorială a Prof. univ. I. Simionescu un șir de recomandări privind hrana și modul de alimentație, apa, îmbrăcămintea și locuința. Autorul susține că în țările unde „poporul este luminat" fântânile sunt îngrijite „cât se poate de bine", oamenii obișnuind să ia apa „din fântâni bine făcute", dar în România, mai ales la sate, este necesară introducerea unei autorizații din partea unor comisii compuse din înaintașii satului atunci când cineva vrea să construiască o fântână.

Mihail Zolog (n. 1894), doctor în medicină și chirurgie, docent, agregat onorific de igienă colectivă, „diplomat al școalei de igienă Harvard (Harvard School of Public Health) Boston USA", Comandor al „Coroanei României", a colaborat prodigios cu inginerul N. German, publicând în anul 1939 un studiu amplu dedicat igienei rurale în care este elucidată detaliat problema fântânilor din sate. Autorii accentuează rolul și importanța apei pentru viața omului, pentru necesitățile lui fiziologice și cele igienice. O apă bună trebuie „să fie liberă de microbi patogeni", să fie limpede, să nu conțină substanțe toxice.

În istoriografia contemporană au fost elaborate multiple studii etnoculturale speciale sau doar tangențiale, axate pe problema fântânii, relevante în acest sens fiind contribuțiile istoriografice ale cercetătorilor Ioan-Aurel Candrea, Emil Țîrcomnicu, Natalia Grădinaru, Ioana Repciuc, Varvara Buzilă, Valentina Iarovoi, Lelia Pavel, Alina Bojoga, Anatol Munteanu și Arcadie M. Bodale. Ca un fir roșu, în studiile cercetătorilor nominalizați ideea că tradițiile și percepțiile populare privind construcția și întreținerea unei fântâni sunt în fond aceleași în toate spațiile geografice populate de români, la fel și în comunitățile de aromâni, relevant fiind în acest sens exemplul aromânilor din Grabova (Albania) care cred în continuare în forța tămăduitoare și vindecătoare a câtorva fântâni vechi de piatră, respectiv, locurile unde se află, fiind considerate „benefice pentru oameni".

Cuvinte-cheie: fântână, apă, istoriografie, cercetare, abordări etnoculturale.

Peisajul onomastic al satului Puhoi: originea numelor de familie (aspecte generale)

Dr. Valentin ARAPU, Institutul PatrimoniuluiCultural
https://orcid.org/0000-0002-1103-9758

Dr. Nina IVANOVA, Institutul PatrimoniuluiCultural
https://orcid.org/0000-0003-3623-5242

Peisajul onomastic al satului Puhoi se caracterizează prin diversitate, numele de familie purtate de puhoieni fiind rezultatul unor procese istorice îndelungate, marcate de diverşi factori de ordin socioeconomic, politic, administrativ, militar, demografic, cultural şi religios.

Conform datelor statistice, oferite de primăria satului Puhoi, în sat sunt 5 350 de locuitori, numele lor de familie ordonate descrescător în funcție de frecvență după cum urmează: Catărău (Catîrău, Catarău, Catarev, Catârev) – 316; Toma – 166; Iachim – 146; Soltan (Sultan) – 142; Ştirbu – 133; Ciobanu (Ceban, Cebanu) – 111; Bumbu – 105; Paladi (Palade) – 98; Goreanu – 96; Uțîcă (Uțica) – 96; Modvală (Modval) – 95; Furdui – 92; Timotin – 87; Grăjdeanu (Grajdeanu, Grejdeanu) – 86; Bîtcă (Bîtca) – 81; Oprea – 78; Cotorobai – 72; Botnaru (Botnari) – 69; Coadă (Coada, Coda) – 69; Bîrcă (Bîrca) – 67; Potereanu – 67; Răuleț (Reuleț, Rîuleț) – 62; Scoarță (Scoarța, Scorța) – 60; Caradjea (Carajea, Caragea) – 60; Botezatu – 59; Indoitu (Îndoitu, Indoetu) – 58; Iurcu – 58; Mîrleanu – 55; Țurcanu (Țurcan) – 53;Gavriluță (Gavriluța) – 49; Ciobănică (Cebanica) – 49; Ungureanu – 49; Ilaşcu (Ilaşco) – 39; Cebotari (Ciobotari) – 39; Băluțel (Baluțel) – 38; Popa – 38; Carauș – 38; Cerescu (Ceresco) – 37; Zavidei (Zavedeeev) – 37; Cojocaru (Cojocari, Cojuhari) – 36; Vesti (Veste) – 36; Nogailîc – 35; Chirița – 34; Jechiu – 33; Vrabie (Vrabii) – 33; Pîrțu – 31; Buruiană (Buruiana) – 30; Donciu – 29; Cosoi – 28; Topor – 28; Baracu – 26; Vdovicenco (Vdovicencu) – 26; Dominte (Dementiev) – 24; Garabadjiu (Garabagiu) – 23; Ilovanu (Ilovan) – 23; Rotaru (Rotari) – 23; Sîrbu – 22; Titica – 22; Vetcu – 21; Leca – 18; Lazăr (Lazar) – 17; Călugări (Calugari) – 16; Burcă (Burca) – 15; Buzu – 15; Castraveț – 14; Munteanu (Muntean) – 14; Palachi (Palache) – 14; Cemacenco (Ciumacenco) – 13; Dogaru (Dogari) – 13; Leu – 12; Cazacu – 10; Alte nume – 1466.

Exemplificând un caz, consemnăm că numele de familie *Soltan* este de origine arabă, cuvântul *sultan* având sensul de „putere”. În varianta masculină, *sultan* are sensul de „conducător, stăpân, suveran” într-un şir de state islamice. În timp, *sultan* a devenit „titlul conducătorului statului otoman”. În varianta feminină, prin titulatura *sultan* era numită „prinţesa din familia imperială otomană”.

Cuvinte-cheie: onomastică, nume de familie, statistică, satul Puhoi, Soltan.

* Rezumat şi comunicare elaborate în cadrul proiectului „Cercetarea patrimoniului cultural material şi imaterial din localitatea Puhoi, raionul Ialoveni: între tradiție şi modernitate” (cifrul: 25.80012.0807.59SE) în conformitate cu contractul de finanțare încheiat cu Agenția Națională pentru Cercetare şi Dezvoltare în baza rezultatelor concursului național de proiecte de cercetare şi inovare” „Stimularea excelenței cercetărilor ştiințifice pentru anii 2025–2026”.

Reprezentări ale suferinței și ale vindecării simbolice în descântece de deochi

Drd. Daniela Ileana BERCIU,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova,
localitatea Văleni, județul Maramureș, România
https://orcid.org/0009-0009-4420-4455

Lucrarea își propune să analizeze reprezentările suferinței și ale vindecării simbolice în descântecele românești de deochi, înțelese ca forme de expresie ale literaturii orale și ale mentalității tradiționale. Cercetarea pornește de la ideea că deochiul nu este perceput doar ca o simplă stare de rău, ci ca o tulburare produsă de o privire primejdioasă, încărcată de admirație, invidie sau forță malefică. În textele analizate, suferința este exprimată prin imagini concrete ale corpului afectat: ochii, sângele, inima, ficatul, oasele și întreaga ființă devin spații ale dezechilibrului.

Analiza urmărește modul în care descântecul numește, localizează și alungă răul prin forța cuvântului rostit. Formulele imperative, repetițiile, invocațiile, blestemele și comparațiile ritualice transformă suferința într-un scenariu simbolic de purificare și refacere. Un rol important îl au descântătoarea, Maica Domnului, apa, mătura, paiul de mătură și gesturile ritualice, care susțin procesul de vindecare. Astfel, descântecul nu doar descrie durerea, ci acționează asupra ei prin limbaj, transferând răul, izolându-l și restabilind echilibrul celui afectat.

Prin interpretarea acestor texte, lucrarea evidențiază relația dintre om, comunitate, natură și sacru în imaginarul tradițional românesc. Descântecele de deochi apar ca discursuri ale suferinței, dar și ca forme de vindecare simbolică, în care durerea este verbalizată, controlată și transformată într-un act ritualic de protecție, curățare și reintegrare în ordinea firească a vieții.

Cuvinte-cheie: descântece de deochi, suferință, vindecare simbolică, literatură orală românească, mentalitate tradițională.

Salvgardarea patrimoniului cultural în viziunea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940)

Dr. Liudmila CHICIUC,
Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
a Universității Tehnice din Moldova
https://orcid.org/0000-0002-4111-6865

Deși activitatea primordială a Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940) a vizat cercetarea monografică a lumii rurale, protejarea patrimoniului cultural a reprezentat o axă fundamentală a demersului său instituțional. Prin programele sale anuale și de perspectivă, Institutul și-a asumat organizarea unei game variate de acțiuni dedicate salvgardării patrimoniului cultural local. În identificarea și selectarea localităților pentru campaniile de teren era aplicat riguros criteriul existenței unor monumente și obiecte cu valoare identitară majoră, de la biserici de lemn, troițe și mori, până la case tradiționale și piese ceramice.

Dincolo de evaluarea stării de conservare, Institutul a urmărit concret constituirea unui Muzeu Sociologic al Basarabiei, achiziționând piese etnografice de valoare, organizând expoziții permanente de fotografie din viața satului și participând activ la manifestările expoziționale ale Institutului Social Român din București.

Studiul de față își propune să analizeze acțiunile Institutului din etapele de pre-documentare și de teren, evidențiind modul în care selecția localităților și cercetarea monografică au fost orientate spre salvarea patrimoniului cultural. În mod special, studiul evocă semnalele de alarmă trase de monografiști precum Petre Ștefănucă, I. Antonovici, V. Adiasevici ș.a., care au evidențiat cazuri dramatice de degradare și risipire a meșteșugurilor și arhitecturii populare (precum ruina bisericii de lemn din sec. al XVII-lea și dispariția caselor din bârne la Nișcani, moara subterană de la Cigîrleni, oloinițele primitive de pe valea Nistrului sau covoare vechi). Ca soluție de urgență, Institutul a pledat pentru achiziționarea și protejarea acestor bunuri prin intermediul căminelor culturale locale, confirmând o viziune vizionară și o grijă constantă pentru conservarea identității și memoriei culturale românești din spațiul basarabean.

Cuvinte-cheie: Institutul Social Român din Basarabia, patrimoniu cultural, monumente etnografice, obiecte de patrimoniu cultural local.

Ospățul funerar în tradiția românească: funcții rituale, simbolice și sociale

Carolina COTOMAN, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-7911-0274

Ospățul funerar reprezintă o componentă semnificativă a ceremonialului de înmormântare din tradiția românească, a cărei complexitate depășește dimensiunea alimentară propriu-zisă. Integrat în ansamblul practicilor de pomenire, acesta se află într-o relație directă cu pomana, praznicul și mesele comemorative, constituind un important act ritual prin care comunitatea participă la gestionarea simbolică a morții și la menținerea memoriei celui decedat. Din perspectivă etnologică și antropologică, ospățul funerar poate fi analizat ca o practică de mediere între lumea celor vii și lumea celor morți, în care hrana, actul oferirii și consumul colectiv dobândesc valori rituale și simbolice. În cadrul acestei cercetări se va urmări configurarea ospățului funerar în cultura tradițională românească, cu accent asupra practicilor consemnate în Republica Moldova, evidențiind locul acestuia în structura ceremonialului funerar și relația sa cu principalele forme de pomenire a defunctului. Analiza vizează funcțiile rituale ale mesei funerare, semnificația alimentelor și a obiectelor oferite de pomană, precum și rolul gestului de dăruire și al consumului comunitar în procesul de comemorare. În acest context, ospățul funerar este interpretat ca un act de reciprocitate simbolică, prin care familia și comunitatea participă la realizarea obligațiilor rituale față de cel decedat. Totodată, cercetarea evidențiază funcția socială a ospățului funerar, acesta contribuind la consolidarea solidarității comunitare și la restabilirea echilibrului social perturbat prin dispariția unui membru al colectivității. Participarea rudelor, vecinilor și a altor membri ai comunității la pregătirea, distribuirea și consumarea hranei exprimă forme tradiționale de întrajutorare și solidaritate. În același timp, practicile alimentare funerare reflectă concepții tradiționale despre moarte, suflet, continuitatea relației dintre vii și morți și necesitatea îndeplinirii obligațiilor rituale. Un interes deosebit îl prezintă transformările contemporane ale ospățului funerar, determinate de schimbările sociale, economice și culturale. Deși formele de organizare și repertoriul alimentar s-au modificat, funcțiile fundamentale ale practicii – pomenirea, oferirea, comemorarea, solidaritatea și afirmarea continuității comunitare – se mențin, demonstrând capacitatea ritualului funerar de a se adapta noilor realități sociale. Prin urmare, ospățul funerar poate fi considerat nu doar o practică alimentară asociată înmormântării, ci un act ritual complex, în care se intersectează dimensiunile religioasă, simbolică, socială și memorială. Studierea acestei practici contribuie la înțelegerea mecanismelor prin care comunitatea tradițională și contemporană gestionează experiența morții, păstrează memoria defunctului și reafirmă continuitatea relațiilor dintre individ, familie și comunitate.

Cuvinte-cheie: ospăț funerar, pomană, praznic, ofrandă, ritual de trecere, tradiție românească.

Contribuții la memoria multiculturală și plurietnică a Brăilei. Comunitatea albaneză

Dr. Costin CROITORU,
Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul a Universității Tehnice din Moldova; Muzeul Brăilei „Carol I", România
https://orcid.org/0000-0002-4732-2301

Drd. Fatme NISTOROI,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova; Muzeul Brăilei „Carol I", România
https://orcid.org/0009-0008-0920-8330

Intervenția de față, parte a unui demers mai amplu inițiat de Centrul Diversității Culturale al Muzeului Brăilei „Carol I", își propune să evidențieze istoria comunității albaneze din acest oraș-port care, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, a constituit un important spațiu de întâlnire al diverselor comunități etnice. Prin dinamismul său economic, dar mai ales prin caracterul cosmopolit, Brăila a oferit și un teren fertil afirmării mișcărilor patriotice de eliberare națională ale popoarelor din Balcani, devenind astfel un adevărat centru de adăpost și susținere pentru bulgari, greci și albanezi.

În această primă etapă, cercetarea examinează felul în care prezența albaneză s-a păstrat în memoria culturală a Brăilei prin documente, relatări de presă ori diverse evocări. Această comunitate etnică a dat o serie de personalități locale care au lăsat urme în istoria Brăilei, participând activ la viața economică, politico-administrativă și culturală. Demersul nostru se înscrie, așadar, într-o serie dedicată recuperării și valorificării contribuțiilor comunităților etnice la identitatea multiculturală și plurietnică a Brăilei.

Cuvinte-cheie: comunitate albaneză, Brăila, memorie culturală, identitate culturală, diversitate etnică.

Unele aspecte privind utilizarea stejarului în cultura tradițională românească

Dr. Nicolae DUDNICENCO,
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală
https://orcid.org/0000-0002-1789-5301

Dr. Anatolie BAJORA,
Centrul de Studii Românești, Universitatea Zhejiang de Știință și Tehnologie din Hangzhou
https://orcid.org/0000-0002-9866-1389

Printre cei mai răspândiți și utilizați arbori de pe Terra, inclusiv în spațiul românesc, a fost și este stejarul, a fost insuficient analizat de către etnografii din spațiul românesc. Îi menționăm doar pe unii cercetători care s-au referit la arborele respectiv: T. Pamfile, V. Butura, C. Giurescu, C. Pârvu, E. Mihăescu, O. Pop și M. Pop. Pornind de la aceste constatări, am considerat să remediem această situație, punându-ne drept scop să prezentăm unele aspecte ale utilizării stejarului la poporul român. În cultura universală, stejarul desemnează soliditate, putere, longevitate și măreție, atât în domeniul spiritual, cât și material. Arborele este asociat cu axa lumii. Prin trunchiul său, prin ramurile sale groase și frunzișul său stejarul reprezintă o emblemă a ospitalității. În spațiul românesc stejarul este considerat unul dintre cei mai valoroși arbori sacri, fiind catalogat ca un arbore totemic. Creanga de stejar pusă de flăcăi în porțile fetelor și ale altor locuitori din regiunea Transilvaniei în noaptea de Sângeorz (23 aprilie) este considerată ca având însușirea de a opri forțele malefice. Aceasta era apreciat și datorită faptului că părțile sale componente (lemnul, scoarța, ghinda, frunzele) erau folosite în diferite scopuri ca material de construcție, ingrediente pentru obținerea coloranților naturali, preparate medicinale etc. Lemnul de stejar e tare, elastic, durabil în aer și în apă, fiind utilizat la construirea corăbiilor, edificiilor, la instalații hidraulice, pentru grinzi, stâlpi, traverse de căi ferate, vase din doage (căzi, butoaie) de diferite capacități, la confecționarea mobilierului, podelelor, ferestrelor, ușilor, acoperișurilor, uneltelor și a altor obiecte de uz casnic. Coaja de stejar se utiliza la prelucrarea pieilor. Frunzele unor specii de stejar se foloseau la obținerea cernelii negre. Cenușa lemnului de stejar era utilizată la prepararea colorantului maro pentru textile

(covoare). O valoare deosebită, din punct de vedere medicinal, o reprezintă coaja stejarului, din care se preparau decocturi și infuzii. Aceste preparate obținute din coajă de stejar au efecte astringente, cicatrizante, antidiareice, hemostatice, antibacteriene, antitoxice. Decoctul de stejar se administra atât intern (în enterite, diaree, deranjamente stomacale și intestinale), cât și extern, sub formă de gargară, băi, spălături locale (în faringite, gingivite, arsuri, hemoroizi, degerături). Fiertura de stejar se folosea și împotriva căderii părului, împotriva transpirației excesive a picioarelor și pentru tratarea rănilor. În scopuri medicinale se folosea și ghinda. Prin prăjirea și măcinarea ei se prepara o băutură asemănătoare cafelei, care avea un rol considerabil în reechilibrarea sistemului digestiv. Din ghinde uscate, măcinate, amestecate cu făină de cereale se obținea un preparat care se folosea în panificație. Frunzele erau utilizate la prepararea murăturilor.

Însumând cele expuse, concluzionăm că stejarul, prin vasta sa întrebuințare, a avut o contribuție importantă la evoluția societății românești în ansamblu, contribuind totodată la dezvoltarea și diversificarea vieții socioeconomice, a culturii materiale și spirituale de-a lungul timpului.

Cuvinte-cheie: lemn, stejar, ghindă, medicină populară, coloranți naturali.

Mărturia orală ca sursă de cercetare: documentarea parcursului biografic și a meșteșugului ceramicii tradiționale prin interviuri cu meșterii populari

Anatol FORNEA, Facultatea de Arte Vizuale șiDesign,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău
https://orcid.org/0009-0006-0018-6062

Lucrarea de față își propune să analizeze și să valorifice mărturia orală drept o sursă fundamentală de cercetare în documentarea artei populare și a patrimoniului cultural imaterial. Demersul investigativ se bazează pe o serie de interviuri de specialitate realizate cu personalități marcante ale ceramicii artistice și tradiționale, precum Nicu Scutelnic, Iarîna Savițkaia-Baraghin și Sergiu Chetrari. Prin intermediul dialogului direct, cercetarea urmărește două direcții majore de analiză: reconstituirea parcursului biografic al fiecărui creator și analiza tehnică și estetică a meșteșugului ceramicii tradiționale.

Dimensiunea biografică evidențiază modul în care experiențele de viață, mediul formativ, mentoratul și motivațiile personale au conturat identitatea artistică a fiecărui meșter. Interviurile oferă acces la istorii de viață autentice, dezvăluind parcursul individual de la primele interacțiuni cu materia primă până la atingerea maturității plastice și conceptuale.

Totodată, cercetarea analizează latura aplicată a meșteșugului ceramicii tradiționale, abordând detalii specifice legate de tehnicile de lucru, selecția și pregătirea lutului, modelarea, metodele tradiționale de decorare, pigmenții utilizați și procesul complex al arderii. Dialogul de specialitate funcționează ca un instrument eficient de salvgardare și fixare a cunoștințelor tacite, acele secrete de atelier transmise adesea pe cale orală sau prin practică directă, care riscă altfel să se piardă.

Cuvinte-cheie: meșteri populari, ceramică tradițională, interviu de specialitate, mărturie orală, patrimoniu imaterial.

Bașcă sau bordei? O dispută terminologică în studiul locuințelor tradiționale semiîngropate

Drd. Sorin GRAJDARI, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-9385-5195

Locuințele tradiționale semiîngropate care s-au mai păstrat în unele regiuni ale Republicii Moldova sunt cunoscute la nivel local cu denumirile de *băşti* sau *bordeie*. Totuşi, analizând literatura de specialitate, ne dăm seama că, de fapt, între aceşti termeni există unele deosebiri. Cercetările recente arată că termenul de *başcă* are origine poloneză sau italiană şi desemnează ridicături de pământ sau întărituri, care protejează o fortificație; un alt sens ar fi de încăpere subterană boltită, adică *beci*, *subsol*. De asemenea, în unele regiuni din spațiul pruto-nistrean, termenul de *başcă* nu este atribuit neapărat locuințelor tradiționale semiîngropate, ci unei construcții care are rolul de anexă, uneori aceasta fiind alipită casei de locuit, care poate îndeplini diverse funcții gospodărești: bucătărie de vară, spațiu de depozitare sau chiar adăpost pentru animale. Este dificil de stabilit de ce localnicii utilizează termenul de *başcă* pentru acest tip de locuință. În satele în care au fost desfăşurate cercetări etnologice de teren, având drept obiectiv studierea locuințelor tradiționale semiîngropate, niciunul dintre informatorii locali nu a putut oferi o explicație cu privire la originea acestui termen.

Termenul de *bordei* este, de asemenea, destul de răspândit în regiunile unde se mai păstrează locuințe tradiționale semiîngropate, dar şi în rândul jurnaliştilor care au realizat documentări şi reportaje despre aceste construcții. În literatura de specialitate există mai multe definiții ale *bordeiului*. Potrivit cercetătoarelor Ana Ieşeanu şi Aliona Celac, *bordeiul* reprezintă o groapă săpată în pământ, acoperită cu lemne, aşezate în forma acoperişului de la casă, deasupra cărora se punea pământ. Alteori, el era format dintr-o groapă săpată special, în ungherele căreia se băteau 4 furci din lemn şi două la locul gurii, lăsându-le mai înalte ca pereții cu un metru. Pe crăcanele furcilor se situa bârna, peste care se întindeau jos lătunoaie, ale căror capete se afundau în pământ. *Bordeiul* a servit şi ca locuință provizorie la câmp sau la stână. O altă explicație este oferită de istoricul şi arheologul P. P. Bîrnea, care defineşte *bordeiul* ca o locuință adâncită în pământ, al cărei acoperiş se sprijină direct pe nivelul solului.

Pentru a evita orice ambiguitate terminologică, este necesară utilizarea cu precauție a termenilor, în deplină concordanță cu semnificația specifică a fiecăruia. Aşa cum reiese din analiza de mai sus, aceeaşi denumire poate desemna tipuri diferite de construcții, în funcție de contextul regional, de funcționalitate sau de tradiția locală.

Cuvinte-cheie: başcă, bordei, cercetări etnologice, locuință tradițională, Republica Moldova.

Casa părintească și arhetipul plecării: continuitatea identității culturale în contextul migrației contemporane

Dr. Natalia GRĂDINARU, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-8144-5997

Studierea casei părinteşti în contextul mobilității contemporane deschide o perspectivă aparte asupra felului în care oamenii își păstrează legătura cu locul de origine, chiar și atunci când membrii familiei ajung să trăiască în spații geografice și culturale diferite.

Dincolo de funcția sa de locuință, casa rămâne un reper al memoriei culturale, al identității și al continuității dintre generații. Ea este locul unde se păstrează experiențele, amintirile și valorile transmise de la o generație la alta și, adesea, spațiul prin care cel plecat continuă să se raporteze la ideea de „acasă”.

Această semnificație a casei ca reper al memoriei și al apartenenței poate fi înțeleasă mai profund prin raportare la vechi structuri simbolice ale plecării și revenirii. Experiența desprinderii de locul natal, a drumului și a transformării celui plecat, dar și permanența legăturii cu „acasă” se regăsesc, sub forme diferite, atât în textele biblice, cât și în basmul și simbolistica tradițională.

Aceste corespondențe pot fi la rândul lor, interpretate prin concepte consacrate ale antropologiei, oferind o perspectivă mai largă asupra experienței migrației contemporane.

Exodul (Exodul 12:31-42; 13-14), *Turnul Babel* (Geneza 11:1-1) și *Parabola Fiului risipitor* (Luca 15:11-32) oferă repere simbolice pentru înțelegerea plecării ca experiență ce transformă individul și comunitatea fără a anula legătura cu locul de origine. Casa rămâne, în acest parcurs, un reper al memoriei și al continuității, iar cel plecat își reconstruiește identitatea între lumea de origine și cea în care se stabilește. Plecarea lui Avram (Geneza 12:1-9) și traseele eroilor din basmele românești – *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* de Petre Ispirescu (1882) și *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă (1877) – pot fi interpretate prin schema tripartită formulată de Arnold van Gennep în *Les Rites de passage* (1909): separare, tranziție și reintegrare, sugerând că omul pleacă, trece prin experiențe care îl schimbă, dar continuă să se definească prin relația cu locul din care a pornit. În aceeași cheie, *Arca lui Noe* (Geneza 6-9) permite interpretarea metaforică a casei drept o „Arcă a memoriei”,

în care obiectele, practicile și istoriile familiale păstrează și transmit legătura dintre generații.

Privite din perspectivă antropologică, aceste texte sugerează o idee relevantă și pentru experiența actuală a migranților: depărtarea nu înseamnă neapărat desprindere, ci poate face ca locul de origine să dobândească o valoare afectivă și identitară mai puternică.

Cuvinte-cheie: casa părintească, migrație, diasporă, identitate și memorie culturală, liminalitate.

Despre armonie și echilibru în casa tradițională. Morfologie sacră

Dr. Natalia LAZAR
Facultatea de Litere, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Baia Mare, România

Spațiul locuit de pe teritoriul românesc constituie un univers sincretic, în care dimensiunea funcțională, cea estetică și imaginația creatoare se intercondiționează reciproc. Configurația interioarelor a fost determinată de un ansamblu de factori: condițiile geo-climatice, tipul de economie și ocupațiile tradiționale, progresele tehnologice, evoluția arhitecturală a planimetriei locuinței. Sub impactul dinamicii istorice, reprezentările conceptuale privind habitatul au suferit reconfigurări succesive, adaptându-se condițiilor specifice fiecărei epoci.

Fiecare casă avea ritmul propriu, piesele fiind lucrate, majoritatea, în cadrul gospodăriei, sau altele erau moștenite, iar completarea inventarului – mobilier, textile și ceramică – , de la generații diferite, a dus la un rezultat armonios.

Interiorul locuinței constituie, în mod cert, cea mai bogată expresie a modului de viață, a spiritualității și mentalității unui popor, a vieții socio-profesionale și familiale. Structura și evoluția interioarelor țărănești au fost influențate, în general, de factori de natură umană și istorică.

Interiorul casei tradiționale din întregul spațiu geografic și etnografic românesc evidențiază o unitate structurală și estetică, manifestată independent de vicisitudinile istorice și disparitățile economice. Frumusețea interioarelor și a pieselor de mobilier este conferită de faptul că fiecare piesă are unicitate, încadrându-se foarte bine în interiorul respectiv și contribuind la construirea ansamblului.

Ornamentica tradițională autohtonă cuprinde, în mare parte, elemente care la origine nu au fost simple elemente de decor, ci simboluri cu rol magico-religios, dar procesele de desacralizare și desemantizare, survenite, inevitabil, de-a lungul timpului, au dus la reinterpretări care astăzi, nu mai evidențiază valoarea lor originală.

Ornamentica tradițională românească devine o cheie esențială în interpretarea și înțelegerea nu doar a artei populare românești, ci și a întregii

noastre culturi populare. Prin diversitatea de motive prezente, nu vorbim doar despre decor, ci găsim exprimată o viziune asupra lumii, a vieții, devenirii, morții și nemuririi, un mod de comunicare a arhetipurilor care, pe parcursul secolelor, au ilustrat istoria spirituală și existențială a acestui neam. Aceste motive duc mai departe ecoul unei vieți de demult, care servește drept sursă de inspirație pentru creația contemporană.

Și în casele din muzeele etnografice în aer liber găsim un inventar bogat, care vine să susțină ideea potrivit căreia casa este o *imago mundi*, ce îmbină perfect rafinamentul estetic cu funcționalitatea, demonstrând fundamentul mentalității tradiționale – echilibrul și armonia.

Cuvinte-cheie: casa, mobilier, textile, ceramică, ornamentică, simbol.

Patrimoniul cultural – expresie a identității naționale

Dr. Polina LUNGU,
Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul a
Universității Tehnice din Moldova
https://orcid.org/0000-0001-8581-2523

Subiectul propus spre cercetare este actual, accentuând două concep- techeie: *patrimoniu cultural* și *identitate națională*. Valorile materiale și imateriale incluse în patrimoniul cultural păstrează memoria și autenticitatea unui popor. Promovarea și valorificarea intensă a patrimoniului cultural contribuie la conturarea identității naționale, raportându-se la mai multe elemente: monumente istorice, opere de artă, arhitectură, istorie, tradiții, meșteșuguri, muzică, dansuri etc.

Prin intermediul patrimoniului cultural se consolidează apartenența la o comunitate, oamenii își cunosc originile și înțeleg locul și rolul lor în societate. În același timp, patrimoniul cultural creează legătura dintre trecut, prezent și viitor, servind ca liant între generații. Totodată, se asigură dialogul, relaționarea, respectul pentru diversitatea culturală, crearea și păstrarea imaginii pozitive a unui popor și a specificului acestuia.

În aceeași ordine de idei, patrimoniul cultural contribuie la promovarea unei națiuni în lume, finalitatea fiind afirmarea identității naționale, formarea conexiunilor complexe și asigurarea comunicării în context global.

Așadar, patrimoniul cultural nu reprezintă doar o moștenire a trecutului, ci constituie o componentă inseparabilă a identității naționale și trebuie cunoscut, respectat, protejat și transmis generațiilor următoare. El reprezintă o dimensiune esențială cu contribuție majoră la făurirea identității naționale.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural, identitate națională, popor, comunitate, națiune.

Crucifixurile din piatră identificate în localitatea Sireți: rezultate ale cercetărilor de teren

Alexandru MAGOLA, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0009-0000-0978-134X

În timpul cercetărilor de teren din anul 2024 în satul Sireți din raionul Strășeni au fost identificate și documentate mai multe crucifixuri vechi și noi, numite de localnici *Răstigniri*. La o examinare detaliată s-a constatat că acestea sunt de câteva tipuri. Având în vedere materialul și modul în care au fost confecționate, le putem împărți în trei tipuri: sculptate din lemn, sculptate din piatră și pictate pe diferite materiale. În această comunicare vor fi prezentate răstignirile vechi din piatră, din care s-au păstrat în prezent doar 14, toate fiind amplasate în spațiul public sau în cel privat pe teritoriul localității sau în cimitirul satului.

Conform spuselor lui Nicolae Olaru, profesor de istorie la liceul din Sireți, răstignirile din piatră datează din perioada interbelică și au fost sculptate în prima jumătate a sec. XX, fiind aduse de la Trebujeni și din alte sate ale jud. Orhei, unde erau cariere de piatră. Din păcate, datarea lor este anevoioasă, pentru că din cauza vitregiilor vremii, în timpul renovărilor, în procesul dislocării și reinstalării, au fost deteriorate inscripțiile votive, care ar permite datarea lor exactă.

La rândul lor, răstignirile din piatră le putem împărți în patru grupuri: cele în formă de stâlp, în formă de cruce, în forma unui trunchi de copac și în formă de bust. Urmare cercetărilor efectuate, s-a constatat că tradiția înălțării crucifixurilor din piatră s-a păstrat până în zilele noastre și pe lângă cele vechi, în ultimii ani au mai fost sculptate și instalate pe teritoriul satului Sireți o mulțime de crucifixuri noi, dar care, cu părere de rău, nu mai au valoarea artistică de altădată.

Localitatea Sireți din raionul Strășeni este situată în zona de centru a Republicii Moldova, la 17 km de municipiul Chișinău, fiind atestată documentar în anul 1593. Biserica parohială cu hramul *Sf. Nicolae*, construită din piatră în sec. XVIII, a funcționat permanent și nu a fost închisă nici chiar în perioada sovietică. De aceea, în sat s-au păstrat vechile tradiții și obiceiuri religioase, inclusiv tradiția de a înălța crucifixuri la fântâni, lângă izvoare, la răscruci de drumuri, în curtea caselor și în alte locuri. În anii ,50 – ,60 ai sec. XX, în tim-

pul prigoanei ateiste, când multe localități erau văduvite de toate însemnele religioase, o parte din aceste răstigniri au fost evacuate forțat din spațiul public în curtea bisericii parohiale, în cimitirul satului sau chiar ascunse în casele sătenilor. Astfel, aceste monumente de cultură tradițională au dăinuit până în anii ,90 ai sec. XX și, după căderea Uniunii Sovietice, o parte din aceste crucifixuri au fost renovate și reinstalate la locurile lor inițiale.

Cuvinte-cheie: crucifixuri din piatră, răstigniri, satul Sireți, perioada interbelică.

Armonie între tradiție și marochinărie modernă

Dr. Marina MALCOCI,
Instituția Publică Centrul de Excelență în Industria Ușoară
https://orcid.org/0009-0009-9952-4659

Maria-Eudochia MALCOCI,
Instituția Publică Centrul de Excelență în Industria Ușoară

Conceptul prezentat în acest rezumat rezidă într-o abordare inovatoare în domeniul designului de îmbrăcăminte și accesorii din piele, realizând o punte stilistică între meșteșugul marochinăriei moderne și patrimoniul textil tradițional. Cercetarea are ca obiectiv central crearea unor curele late (*chimire*) din piele naturală, a căror suprafață este înnobilată prin broderie manuală. Conceptul estetic reinterpretează simbolistica și structura vizuală a ornamenticii populare specifice cămășilor tradiționale, transferând motive geometrice și florale complexe de pe pânză pe un suport nobil și durabil.

Sursa primară de inspirație pentru motivele decorative cusute o constituie broderiile tradiționale, realizate pe pânză albă, caracterizate printr-un filtru geometric riguros și o cromatică vibrantă. Motivele de pe ia de referință – structurate pe benzi verticale și registre orizontale în zig-zag, formate din romburi, motivul „pomul vieții", motive stelare și ramificații florale stilizate – au fost transpuse și adaptate specificului curelelor. Cusătura în cruce reprezintă tehnica de bază prin care s-a obținut textura tridimensională a desenului.

Cromatica broderiei este dominată de o combinație armonioasă de albastru și galben solar. Această paletă luminoasă creează un contrast vizual puternic și elegant pe fundalul întunecat al pielii naturale de culoare neagră. Compoziția ornamentală variază de la un model la altul: în primul model, ornamentul este dispus simetric pe întreaga lungime sub forma unei benzi centrale geometrice, compuse din romburi și linii dinamice, în timp ce al doilea model folosește o distribuție de motive izolate, de tip casetă și registre decorative distincte.

Confecționarea acestor curele a presupus parcurgerea unor etape tehnologice riguroase: croirea reperelor din piele naturală, pregătirea și însemnarea traseului pentru broderie, perforarea prealabilă a reperului pentru a permite trecerea ușoară a acului și a firului fără a deteriora structura materialului, pre-

cum și executarea propriu-zisă a broderiei manuale. Un element tehnic și estetic deosebit îl constituie sistemul de închidere lateral: marginile curelei sunt prevăzute cu capse metalice colorate prin care sunt trecute panglici textile din satin. Acest sistem oferă nu doar un plus de expresivitate vizuală, ci și posibilitatea de ajustare funcțională pe talia purtătorului.

Rezultatul final constă în accesorii vestimentare unicat, cu o puternică valoare identitară și estetică. Prin combinarea durabilității pielii naturale cu rafinamentul broderiei manuale, curelele obținute depășesc rolul simplu utilitar, devenind piese de accent ce pot completa atât ținute etno-contemporane, cât și ansambluri moderne de îmbrăcăminte. Lucrarea demonstrează potențialul creativ semnificativ pe care îl are valorificarea patrimoniului național în designul modern de marochinărie.

Cuvinte-cheie: piele naturală, broderie manuală, motive tradiționale, curea lată, patrimoniu folcloric.

Instituțiile socioculturale tradiționale din Țara Codrului: analiză diacronică a funcției sociale, a simbolisticii și a mecanismelor de conservare a patrimoniului cultural imaterial

Drd. Crina-Rozalia MOLDOVAN (BLIDAR),
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, România
https://orcid.org/ 0009-0002-7528-7475

Studiul dinamicii obiceiurilor tradiționale din zona etnografică Țara Codrului relevă o transformare profundă a practicilor comunitare sub impactul modernității și al schimbărilor socio-economice. Instituții precum *danțul la șură*, claca și șezătoarea nu au reprezentat simple manifestări folclorice, ci au constituit pilonii fundamentali ai organizării sociale, ai reglării morale și ai reproducerii culturale a comunității rurale. Prezenta lucrare își propune să analizeze diacronic aceste trei practici, urmărind tranziția lor de la o funcție utilitară și de coeziune comunitară către forme contemporane de reprezentare și patrimonializare folclorică.

Pentru a înțelege profunzimea acestor mutații, analiza recurge la un aparat conceptual multidisciplinar, integrând teorii din antropologie, sociologie și istoria culturii:

- **Tradiții inventate și metamorfoză:** În conformitate cu paradigma teoretizată de Eric Hobsbawm, practicile tradiționale nu sunt moșteniri pasive, ci resurse redefinite activ în modernitate, trecând de la o dimensiune utilitară la o funcție estetică și identitară.
- **Sacrul și profanul:** Din perspectivă antropologică, dialectica elaborată de Mircea Eliade permite interpretarea spațiului profan al șurii, transfigurat prin intermediul jocului ritualic, drept un „Centru al Lumii”, cu funcție simbolică de ordonare a universului comunitar.
- **Capital social și habitus:** Conceptele sociologice ale lui Pierre Bourdieu permit descifrarea modului în care aceste practici reglează habitusul tinerilor, convertind munca în credit social și prestigiul în capital simbolic.
- **Memorie culturală:** Perspectivele formulate de Jan Assmann și Pierre Nora arată cum obiceiurile acționează ca marcatori mnemonici colectivi și „locuri de memorie”, destinate să oprească eroziunea temporală a identității.

Danțul la șură a îndeplinit un rol crucial în reglementarea socială și matrimonială a tinerilor din Țara Codrului. Administrat strict de tineri numiți *chizeși*, acest obicei reprezenta un adevărat rit de trecere și un spațiu de negociere a statutului social. Prin intermediul strigăturilor și al satirei, comunitatea exercita un mecanism eficient de sancționare socială a comportamentelor deviante. În perioada contemporană însă, *danțul la șură* a suferit un proces accentuat de deritualizare, trecând de la statutul de practică integrată vieții comunitare la cel de spectacol folcloric regizat sau atracție turistică.

Claca constituia o formă de întrajutorare gratuită bazată pe reciprocitate și solidaritate comunitară. Aceasta depășea dimensiunea strict economică a muncii, fiind sacralizată prin masa comună ritualică ce transforma efortul fizic colectiv într-un eveniment festiv. Odată cu mecanizarea agriculturii și trecerea la economia de piață, claca și-a diminuat treptat funcționalitatea, datoria de onoare și reciprocitatea fiind înlocuite de tranzacții financiare impersonale.

Definită adesea drept „școala satului" și un adevărat tribunal moral, șezătoarea reprezenta spațiul privilegiat al transmiterii orale a cunoștințelor și credințelor populare. În cadrul ei se îmbinau învățarea meșteșugurilor casnice cu vehicularea creațiilor orale, precum poveștile, colindele și credințele legate de strigoi. În prezent, șezătoarea a parcurs un proces de muzeificare și folclorism de scenă, în care munca efectivă este doar simulată scenic pentru public.

Disoluția treptată a acestor forme de organizare este consecința directă a tranziției de la economia de subzistență la economia de piață, la care se adaugă depopularea rurală și pătrunderea tehnologiei. Înlocuirea obligației morale de reciprocitate cu plata în bani a condus la erodarea solidarității comunitare și la afirmarea individualismului. Această evoluție a marcat o mutație de profunzime, transformând comunitatea dintr-un spațiu al participării directe și al trăirii organice într-unul al recepției pasive.

Pentru a asigura o conservare autentică a moștenirii culturale din Țara Codrului, este esențial ca demersurile să nu se limiteze doar la salvarea esteticii exterioare sau la recuperarea scenică a formelor folclorice. Este necesară protejarea codului sociocultural și a principiilor nescrise de „bună rânduială" ce guvernau viața comunitară, astfel încât patrimoniul imaterial să redevină o resursă vie și funcțională de reziliență identitară.

În concluzie, analiza diacronică a *danțului la șură*, a clăcii și a șezătorii din Țara Codrului demonstrează modul în care instituțiile rurale s-au reconfigurat sub presiunea modernizării. Trecerea de la funcționalitatea utilitară

și ritualică la folclorismul de scenă reflectă o reorientare a comunității de la trăirea participativă la patrimonializarea reprezentativă. Conservarea viitoare a acestui tezaur depinde de capacitatea de a înțelege și de a valorifica spiritul comunitar și legile nescrise ale tradiției, depășind simpla spectacularizare a formelor folclorice.

Cuvinte-cheie: instituții socio-culturale tradiționale, Codru, analiză diacronică, funcție socială, simbolistică, patrimoniu cultural imaterial.

Caracteristici ale obiceiurilor și credințelor specifice etapei de încheiere a perioadei postnupțiale

Raisa OSADCI, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-3741-5328

Etapa de încheiere a perioadei postnupțiale finalizează complexul de obiceiuri nupțiale, menit să asigure trecerea unui cuplu de tineri – o fată mare și un flăcău – de la categoria de vârstă a tinerilor la categoria oamenilor adulți; trecerea unei fete mari din casa/familia părinților în cea a flăcăului cu care se mărită; întemeierea unei noi familii, care să prelungească neamul. Menționăm că etapa inițială a perioadei postnupțiale, care se termină în cursul sau la sfârșitul primei săptămâni după nunta propriu-zisă, este caracterizată prin accente diverse: reparatoare, reconciliatoare, compensatoare, de reintegrare și integrare. După segmentul respectiv, urmează etapa de încheiere a perioadei postnupțiale, ce se desfășoară pe parcursul primului an după nuntă, iar, în unele zone, se prelungește până în al doilea sau al treilea an. În această etapă, ponderea principală o dețin obiceiurile cu funcție postliminară de agregare și de consolidare (oferirea darurilor, schimbul reciproc de daruri, organizarea ospățurilor etc.).

O datină răspândită la românii din aproape toate zonele este ca finii să se ducă la nași cu colaci. Evenimentul are loc la un anumit termen după nuntă, care, de obicei, este invariabil în aceeași localitate, dar poate fi diferit în funcție de zonă: de la câteva săptămâni până la un an. Colacii sunt întotdeauna acoperiți cu ștergar sau cu alt obiect de pânză, darul fiind însoțit de un vas cu vin roșu. Conform mentalității tradiționale, nașii trebuie să întoarcă darul (principiu definit de M. Mauss ca lege universală a darului) și, deoarece familia nașilor este considerată mai prestigioasă, darul pe care îl oferă aceștia finilor trebuie să fie mai valoros (obiecte vestimentare și o viță sau un vițel). Nașii pregătesc o masă, la care, de cele mai multe ori, sunt invitați și alți fini, pe care i-au cununat mai înainte, precum și rude apropiate. Uneori sunt chemați și lăutari. Analizată sub aspectul obiceiurilor de trecere, datina comportă caracter de consolidare și de agregare.

În aceiași parametri temporali, se obișnuiește ca nașa, uneori și soacra, să dea câte un ospăț în cinstea tinerei neveste, la care participă numai femei. La petrecerea organizată de soacră, sunt prezente femeile din neamul mirelui și

esența evenimentului constă în agregarea nurorii la spița de neam a mirelui. La ospățul dat de nașă, sunt invitate femeile care au participat la nuntă, astfel fiind depășită o nouă treaptă de agregare la comunitatea femeilor măritate. În unele localități, în același interval de timp, și tânăra nevastă oferă femeilor din comunitate un ospăț, care, de asemenea, are funcție de agregare. De regulă, la astfel de petreceri, se face schimb de daruri între nevasta tânără și femeile invitate, iar ele îi fac acesteia cadouri și la anumite sărbători de peste an, în special la Rusalii – sărbătoare cu tentă feminină și, totodată, consacrată strămoșilor răposați. Schimbul de daruri repetat se dovedește a fi un instrument important, prin care noul statut este marcat și acceptat.

Cuvinte-cheie: obiceiuri postnupțiale, colaci, schimb de daruri, ospăț, funcție de agregare, de consolidare.

Sprijinul continuu al Patriarhiei Române pentru înființarea școlilor teologice ale Bisericii Ortodoxe din Albania (1930–1945): documente, arhive, presa vremii și memoriile contemporanilor

Dr. Elsa STAVRO
Centrul Cultural Albanez al Asociației Prietenie & Integrare,
Galați, România
https://orcid.org/0000-0003-4113-9378

Înainte ca Albania să-și proclame independența (1912), într-o perioadă când preoții aromâno-albanezi erau uciși pentru că voiau slujba în limba albaneză, la București a fost ținută prima liturghie bilingvă, albanezo-aromână (1909). După doi ani de la acest eveniment important pentru comunitatea ortodoxă aromâno-albaneză din România, Biserica Ortodoxă Română a pus la dispoziția comunității o biserică, cea a Sfântului Nicolae („Dintr-o Zi"). Acest ajutor susținut a fost extins prin acordarea de burse pentru tineretul ortodox albanez la Seminarele Teologice din Iași, Cluj, Arad, București, Chișinău și Cernăuți. Așa a început, cu susținerea României, școlarizarea acestor lideri spirituali care au pus bazele învățământului ieratic albanez, având drept scop întărirea poziției Bisericii Ortodoxe Albaneze până la primirea Tomosului de Autocefalie și după aceea. Ei au fost educați în spiritul valorilor morale și spirituale, în special în Academiile Teologice din România, întorcându-se ulterior la ei în țară, pentru a transmite cu demnitate și respect aceste valori generațiilor următoare, creând astfel modele ale educației clericale.

Analiza parcursului istoric evidențiază faptul că susținerea României a fost de multe ori decisivă pentru soarta statului albanez. Acest ajutor care nu a venit doar din partea statului român, a regelui sau a unor personalități precum Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Tache Ionescu etc., de multe ori a purtat și sutana reverată a păstorilor de suflete, Înalți Prelați ai Bisericii Ortodoxe Române. Fiindcă ei cunoșteau foarte bine situația ortodoxiei din Balcani, având o vedere de ansamblu asupra dinamicii interetnice și interreligioase între diferitele imperii, ajutorul acordat comunității ortodoxe albaneze a început la București, cu mult timp înaintea proclamării independenței Albaniei.

Studiul analizează, printre altele, și înființarea primului Seminar Teologic Național al Bisericii Ortodoxe Albaneze „Apostul Pavel" și ajutorul semnificativ al Patriarhiei Române, din 1930, an când au fost date primele burse, până

în 1945, când Albania a trecut din volbura războiului în regimul dictatorial comunist.

Cuvinte-cheie: PF Miron Cristea, Patriarhia Română, Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Albaneză, Patriarhia din Constantinopol, Seminarul Teologic Național „Apostul Pavel", Dhimitër Beduli, Ilia Stavro, Vlash Nushi, Theofan Popa, aromâni, Regele Carol I, patriotism, independență.

Porțile tradiționale din satul Lozova, raionul Strășeni: particularități constructive, decorative și funcționale rezultate din cercetarea etnografică de teren (01-07 iulie 2026)

Dr. Sergiu SUVAC, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-8662-7450

Poarta tradițională constituie un element important al arhitecturii gospodărești rurale, având atât funcții practice de delimitare și protejare a spațiului privat, cât și semnificații sociale, estetice și simbolice. Cercetarea porții permite identificarea unor particularități privind modul de organizare a gospodăriei, statutul proprietarului, nivelul de măiestrie al meșterilor și evoluția gustului estetic în comunitatea rurală. În cadrul cercetărilor etnografice efectuate în satul Lozova, raionul Strășeni, în perioada 1–7 iulie 2026, au fost urmărite formele tradiționale ale porților, materialele utilizate, soluțiile constructive, elementele decorative și raportarea acestora la ansamblul gospodăresc.

Porțile identificate în localitate prezintă o diversitate de forme și soluții arhitecturale, care reflectă atât particularitățile tradiției locale, cât și influențele unor perioade mai recente. Un interes aparte îl prezintă raportul dintre poarta mare, portiță și stâlpii de susținere, precum și modul în care acestea sunt integrate în sistemul de împrejmuire a gospodăriei. Elementele ornamentale întâlnite pe porțile din lemn valorifică un repertoriu decorativ variat, în care pot fi observate motive geometrice, vegetale și simbolice, realizate prin diferite tehnici de prelucrare a lemnului. Aceste componente contribuie la individualizarea gospodăriei și la configurarea imaginii arhitecturale a străzii tradiționale.

Analiza materialului documentar și discuțiile purtate cu locuitorii satului au permis evidențierea rolului meșterilor locali în realizarea și repararea porților, precum și a procesului de transmitere a cunoștințelor tehnice și decorative de la o generație la alta. În numeroase cazuri, poarta era concepută ca o parte inseparabilă a gospodăriei, fiind realizată în concordanță cu gardul, fațada casei și celelalte construcții din curte. Dimensiunile, proporțiile, masivitatea stâlpilor și bogăția ornamentației puteau constitui, totodată, expresii ale posibilităților materiale și ale statutului social al proprietarului gospodăriei. Cercetarea efectuată la Lozova evidențiază faptul că poarta tradițională

nu reprezintă doar un element funcțional al gospodăriei, ci și o componentă a patrimoniului cultural local, care păstrează informații despre tehnicile de construcție, estetica rurală și modul de organizare a spațiului tradițional. În același timp, transformările recente ale gospodăriilor și înlocuirea porților tradiționale cu modele contemporane accentuează necesitatea documentării și valorificării exemplarelor încă păstrate în localitate.

Cuvinte-cheie: Lozova, raionul Strășeni, poartă tradițională, poartă de lemn, gospodărie rurală, ornamentică, stâlp de poartă.

Propagandă, memorie și identitate culturală în RSS Moldovenească în primii ani postbelici (1945–1949)

Drd. Daniela ȘEREMET,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0000-0002-3860-1608

Perioada postbelică a reprezentat pentru RSS Moldovenească o etapă de consolidare a structurilor și valorilor sovietice, însoțită de redefinirea reperelor prin care trecutul, comunitatea și cultura românească erau reprezentate în spațiul public. În acest context, propaganda a avut un rol important în organizarea discursivă a experienței colective, prin selectarea, reinterpretarea și ierarhizarea unor evenimente, valori și modele sociale și culturale. Reprezentarea oficială a războiului și a perioadei definite în discursul sovieticdrept «ocupație», reprezentarea transformărilor produse de noua ordine politică și definirea apartenenței colective au fost integrate într-un cadru interpretativ menit să legitimeze sovietizarea societății.

Analiza se bazează pe documente de arhivă, materiale de propagandă și publicații periodice, raportate la contextul instituțional și social în care mesajele erau produse și difuzate. Perspectiva adoptată urmărește atât conținutul reprezentărilor oficiale, cât și formele prin care acestea erau comunicate diferitelor categorii ale populației. În acest sens, prelegerile, conferințele, adunările publice, activitățile cultural-educative și formele de comunicare artistică sunt privite ca spații de transmitere și reiterare a unor semnificații ideologice și identitare.

Un loc central îl ocupă modul în care trecutul recent era reorganizat discursiv. Experiența războiului și a ocupației era integrată într-o narațiune oficială a «eliberării», construită în jurul eliberării, victoriei și reconstrucției socialiste, în timp ce anumite reprezentări ale perioadei anterioare erau asociate cu „trecutul burghez” și delimitate de valorile noii societăți. În paralel, discursul oficial contribuia la definirea unor repere identitare prin articularea apartenenței locale cu cea sovietică. Cultura și experiența comunitară puteau fi valorificate în măsura în care erau reinterpretate și integrate în cadrul ideologic dominant.

Această articulare dintre memorie, identitate și cultură evidențiază caracterul dinamic al propagandei ca practică de construcție simbolică. Prin diversificarea canalelor de comunicare și prin repetarea unor teme și semnificații în contexte diferite, discursul oficial sovietic urmărea consolidarea unor repere comune și integrarea populației RSS Moldovenești în cadrul simbolic și ideologic al societății sovietice.

Astfel, dimensiunea culturală a propagandei permite reconsiderarea procesului de sovietizare din perspectiva producerii și circulației reprezentărilor despre trecut și comunitate. Relația dintre memoria oficială, identitatea culturală și formele de comunicare publică evidențiază modul în care propaganda a contribuit la reorganizarea imaginarului social în RSS Moldovenească în primii ani postbelici.

Cuvinte-cheie: propagandă sovietică, memorie culturală, identitate culturală, RSS Moldovenească, sovietizare.

Sculptura populară în lemn – expresie a spiritualității și creativității tradiționale românești

Cristina TAMAZLÎCARI,
Facultatea Arte Vizuale și Design,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
https://orcid.org/0009-0009-4410-2766

Investigația abordează sculptura populară în lemn ca formă reprezentativă a culturii tradiționale românești, evidențiind rolul acesteia în exprimarea creativității, a valorilor spirituale și a identității comunitare. Lemnul, prin accesibilitatea sa și prin proprietățile care permit prelucrarea, a constituit de-a lungul timpului unul dintre materialele fundamentale utilizate de meșterii populari pentru realizarea unor obiecte cu funcție practică, decorativă, ritualică și simbolică. Cercetarea urmărește evoluția sculpturii în lemn în spațiul românesc, particularitățile meșteșugului și diversitatea formelor de expresie plastică dezvoltate în diferite zone etnografice.

În prima parte sunt analizate geneza și evoluția sculpturii populare în lemn, cu accent asupra relației dintre material, tehnică și specificul creației tradiționale. Sunt evidențiate principalele unelte și procedee de lucru, precum și transmiterea cunoștințelor meșteșugărești de la o generație la alta. Totodată, sunt avute în vedere centrele și zonele etnografice în care sculptura în lemn a cunoscut o dezvoltare semnificativă, fiecare dintre acestea contribuind la diversificarea repertoriului formal și ornamental.

A doua parte este consacrată analizei formelor, motivelor și expresiilor plastice ale sculpturii populare în lemn. Sunt examinate principalele categorii de obiecte sculptate, de la elemente de mobilier și obiecte gospodărești până la piese cu caracter ceremonial și religios. Atenția este orientată asupra motivelor ornamentale și simbolurilor tradiționale, asupra particularităților morfologice și stilistice, precum și asupra relației dintre funcția obiectului și expresivitatea sa artistică. Ornamentica sculptată este interpretată ca un sistem vizual prin intermediul căruia comunitățile tradiționale au transmis valori, credințe și reprezentări despre lume.

Ultima parte evidențiază dimensiunea spirituală și identitară a sculpturii populare în lemn. Obiectele sculptate nu sunt privite exclusiv ca produse ale unui meșteșug, ci și ca expresii ale mentalității tradiționale, în care funcția

practică se intersectează cu simbolicul, ritualul și sacrul. Motivele și formele ornamentale reflectă concepții despre natură, comunitate, protecție, fertilitate, continuitate și relația omului cu lumea înconjurătoare. În acest context, sculptura populară în lemn reprezintă o importantă formă de memorie culturală și de afirmare a identității.

Cercetarea subliniază, de asemenea, necesitatea conservării și valorificării patrimoniului legat de sculptura populară în lemn. În condițiile transformărilor societății contemporane, continuitatea acestui meșteșug depinde atât de transmiterea tehnicilor și a cunoștințelor tradiționale, cât și de integrarea acestora în forme actuale de valorificare culturală și artistică. Astfel, sculptura populară în lemn rămâne o expresie relevantă a spiritualității și creativității tradiționale românești, contribuind la păstrarea memoriei colective și la perpetuarea valorilor culturale.

Cuvinte-cheie: sculptură populară, lemn, cultura tradițională românească, spiritualitate, identitate culturală.

Mărci apotropaice în Arta Sacră și motive magice în tradiția populară românească

Dr. Ion TIȚA-NICOLESCU,
Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, România
https://orcid.org/0009-0004-3135-4511

Elementele magice de protecție împotriva duhurilor malefice, a blestemelor, deochiului sau a diferitelor influențe demonice nu se regăsesc doar în ornamentica vernaculară, așa cum se consideră la prima vedere, ci și în ansamblul arhitectural și pictural bisericesc. Teama ancestrală a omului față de forțele nevăzute ale unei lumi la care el nu avea acces l-a determinat să-și însușească, de-a lungul secolelor, și în urma unor experiențe tulburătoare, semne și gesturi magice capabile să protejeze un spațiu considerat sacru sau cel puțin de importanță majoră, așa cum era incinta unei biserici sau casa în care locuia. Pe zidurile exterioare ale Mănăstirii „Dintr-un lemn", cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", din localitatea Frânceşti, județul Vâlcea, se întâlnesc o mulțime de imagini ce par a fi linii șerpuite alambicate, noduri complexe și semne geometrice etc. care la prima vedere nu au vreo legătură cu Arta Sacră, ci par a fi doar elemente pur decorative. Aceste ornamente nu sunt întâmplătoare, ci există pentru a delimita locul considerat sacru, de cel profan. Demonii sunt prezenți în număr mare, conform Sfintei Tradiții a Bisericii (Patericul Egiptean), acolo unde oamenii au puternică credință în Dumnezeu și se comportă precum sfinții și lipsesc aproape cu desăvârșire în locurile în care oamenii trăiesc în păcat.

În credința populară, aceste elemente decorative aveau rolul de a-i opri pe diavoli și îi obligau, totodată, să „descâlcească" nodurile complicate (Nodul lui Solomon), chinuindu-se pentru veșnicie să afle misterul căilor întortocheate și ocolite. Credința populară într-un diavol extrem de puternic, dar greu de cap, păcălit cu ușurință de istețul sătean se întâlnește frecvent în poveștile și basmele românilor („Dănilă Prepeleac", „Kir Ianulea"). Mai mult decât atât, „Aghiuță", putea fi convins/păcălit să-i ajute pe oameni în anumite împrejurări. Conceptul cunoscut drept „ambivalența sacrului" a fost analizat de Mircea Eliade în „Tratat de istorie a religiilor". Motivul *funiei răsucite*, care înconjoară nava bisericii, avea un rol protector mult mai puternic decât formele geometrice complexe, și anume de a delimita spațiul sacru asemenea unei bariere de neoprit. Motivul creștin, prezent de altfel și în construcțiile antice, este inspirat din Evanghelia după Matei și reprezenta dragostea lui Iisus ce ține în picioare Biserica.

În tradiția populară ornamente precum flori sau sori cu șase sau opt raze, motivul dinților de lup, spirale în poziție verticală și orizontală, romburi, pătrate, cercuri și alte forme geometrice aveau același rol de protecție, dar și acela de a atrage prezența forțelor benefice și odată cu acestea sănătatea și belșugul.

Cuvinte-cheie: mărci apotropaice, Arta Sacră, motive magice, tradiție populară românească.

Horitul – mărturie a pragurilor vieții

Măriuca VERDEȘ,
Asociația Rădăcinilor Străbune,
Călinești, jud. Maramureș, România

Nu este suficient să te naști într-un sat tradițional, unde să înveți ceea ce s-a perpetuat de la o generație la alta, fără înțelegerea semnificațiilor culturale care stau la baza acestor practici. Localnicii din Maramureșul Istoric au avut o memorie deosebită. În absența scrisului, informațiile erau memorate și transmise oral. Ca să nu le uite le repetau, de fiecare dată, când aveau ocazia. Unii bătrâni nu-și deschid inima și mintea „sie cui" pentru a povesti cele auzite, cele învățate. Comorile cele mai de preț, pe care le adunau înaintașii noștri, erau în sufletul lor.

Riturile de trecere ocupă un loc important în viața satelor din Maramureș. Nunta, desfășurată după un scenariu bine stabilit, cu etape care se întind pe mai multe zile, este o instituție comunitară prin excelență. Ea implică participarea întregului sat, iar prin cântece, dansuri și port popular se transmite nu doar bucuria unirii a două familii, ci și legitimitatea socială a noului cuplu. Prin contrast, ritualurile funerare exprimă dimensiunea spirituală a comunității, bocetele, cântecele funerare ilustrând modul în care moartea este integrată în orizontul colectiv, în respect pentru continuitatea dintre vii și strămoși.

Cântecul popular românesc din această regiune se caracterizează printr-o mare varietate tematică și stilistică. Doina, prezentă și în Maramureș, rămâne expresia lirică a sufletului românesc, încărcată de melancolie și profunzime. Cântată, de obicei, fără acompaniament instrumental, ea surprinde trăirile individuale: dorul, iubirea, suferința sau legătura cu natura.

Alături de doină, cântecele de joc și cântecele ritualice constituie un repertoriu colectiv, transmis pe cale orală. Horea bătrânească este un grai, care face ca omul să poată comunica cu sinele, atât pentru a se cunoaște mai bine, dar și pentru a transmite niște gânduri.

Cuvinte-cheie: horitul, riturile de trecere, cântecul popular românesc, doina, Maramureșul Istoric.

The Romanian traditional blouse between authenticity and transformation in contemporary society

PhD Elena ARDELEAN, Faculty of Orthodox Theology,
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Romania
https://orcid.org/0000-0002-2873-7966

The Romanian traditional blouse can be interpreted as a genuine cultural document. Unlike a textual document, it conveys information through its material, form, techniques, ornamentation, and use. From this perspective, the blouse can provide information about traditional occupations; social status; age and marital status; regional affiliation; ceremonial practices; textile techniques; traditional aesthetics; the relationship between the functional and the symbolic; and cultural exchanges between different regions. Thus, the traditional blouse is the product of a complex system of knowledge, techniques, aesthetic conventions, and social meanings transmitted acrossgenerations.

In contemporary society, the traditional blouse occupies a paradoxical position. On the one hand, it enjoys unprecedented visibility: it is present in museums, exhibitions, festivals, private collections, identity-related events, as well as in the fashion industry. On the other hand, this very visibility may lead to the loss of its meanings and its transformation into a commercial object. It is a fact that, in contemporary society, the transformation of the traditional blouse is inevitable. Changes in materials, production techniques, functions, and contexts of use do not, in themselves, constitute a loss of authenticity. The problem arises when the connection with cultural memory is severed and the blouse becomes merely a commercial product that makes superficial use of traditional symbols. Therefore, preserving a traditional blouse without preserving the knowledge that explains its production, symbolism, and use represents an incomplete form of conservation.

Looking to the future, the preservation of the traditional blouse should pursue three major objectives: 1. Preservation of the object (protecting historical blouses and existing collections); 2**.** Preservation of information (documenting and transmitting techniques, motifs, and regional repertoires); and 3. Reinterpretation of tradition in contemporary contexts, without falsifying or standardizing it.

From this perspective, the true challenge is not to determine whether the "modern *ia*" is authentic or inauthentic, but rather to establish criteria that allow us to distinguish between cultural continuity, reproduction, reinterpretation, and commercialization.

The traditional blouse can survive the trends of contemporary society not by isolating itself from modernity, but through its capacity to remain relevant to the communities that claim it as their own, practice it, and transmit it responsibly.

Keywords: traditional blouse, authenticity, intangible cultural heritage, conservation, cultural transformation.

The gate – a point of transition between the worlds, beliefs and traditions

PhD student Ina ISAC, Institute of Cultural Heritage
https://orcid.org/0000-0002-2129-7320

In Romanian popular tradition, the gate and the fence are not merely physical elements of the home, but represents a point of transition between the outer and inner worlds, between reality and the sacred. The gate is a symbol of passage and boundary between two worlds, seen as a "threshold" and an intermediary space between the human world and the spiritual world. The fence serves to protect the household from negative forces and to demarcate property, being associated with the protection of the home and family.

The gate holds special significance in major life events, such as weddings, baptisms, and funerals. At a wedding, it marks the transition from being a "girl" and "boy" to becoming a "husband" and "wife", serving as a symbol of a new chapter and of protection. At a baptism, the gate is linked to the purification and protection of the child and their entry into the religious community. At a funeral, the gate represents the threshold between the world of the living and the world beyond, with customs regarding its opening or closing expressing the departure and release of the deceased. The gateposts are an important element of the protective traditions in Romania and the Republic of Moldova. They are considered a "spiritual fence" and a barrier between the protected home and the outside world, designed to guard the household against evil spirits, courses, and harmful influences. Adorned with symbols, plants, or other items, the gateposts are tied to rituals of protection, purification, and bringing good fortune.

Another tradition is „stealing the gates", practiced in certain regions of Romania and the Republic of Moldova during the winter holidays. The gate is „stolen" and hidden, and the homeowner offers a „ransom" in the form of gifts or food. Beyond its playful nature, the custom carries symbolic meaning, linked to home protection, purification, balance, and community solidarity.

Thus, the gate and the fence reflect man's connection to nature, community, and the spiritual world, standing as symbol of protection, change, and life's major transitions.

Keywords: popular traditions, symbol, religious community, protection, barrier, balance.

Features of local identity among the residents of Puhoi village

PhD Nina IVANOVA, Institute of Cultural Heritage
https://orcid.org/0000-0003-3623-5242

A positive local identity is characterized by a high degree of attachment to one's place of residence, based on a range of factors relating both to individual biography and to favorable characteristics of the surrounding environment, including its social dimension. Its study is particularly relevant for young states, as local communities and self-organized groups can serve as important economic, cultural, and social resources for state development. We conducted a series of empirical studies in Puhoi village, Ialoveni District, including research aimed at identifying the local identity of the village's residents. One of the methods employed was a questionnaire survey conducted among adult residents and students aged 16–17.

The results demonstrated a positive local identity in both groups, based primarily on family continuity, kinship ties, and religious practices. Thus, religious holidays are of particular importance among both adults and young people, with Christmas and Easter predominating over personal and secular holidays such as birthdays and New Year. At the same time, the principal practice of celebrating these occasions remains the family gathering around a shared meal, which brings together all family members, including those living in the diaspora. This reinforces the orientation toward the family as a core value. Self-identification as a resident of Puhoi ranks second among the various forms of social identity, following civic identity but preceding ethnic and regional (European) identities. Tradition also plays a significant role in the local identity of the residents and is represented through both religious and folkloric practices. Although the village is located close to the capital and has undergone considerable modernization, a number of traditional local practices have been preserved, particularly the village's patronal feast. This celebration continues to attract broad participation and sustain horizontal social ties, bringing together different groups of residents. Among the markers of local identity, in addition to place of birth and other life-cycle stages, respondents identified the geographical characteristics of the village and several prominent local figures, in particular the historian G. Paladi, who was mentioned by more than half of the respondents. When asked to identify distinctive features

of Puhoi - a task that is generally challenging in the case of villages - respondents emphasized its uniqueness through the positive qualities of its residents (hard work, hospitality), the beauty of its natural surroundings, and the modernization efforts undertaken by the local administration.

The near absence of negative connotations in the image of the native village, together with its association with a poeticized image of the small homeland through such associations as childhood, happy memories, the parental home, etc. indicates a positive local identity among the residents of Puhoi. At the same time, respondents expressed concern about the preservation of their cultural heritage, as reflected in a number of responses. The findings also point to a certain lack of shared symbols that could serve as resources for an objectively articulated sense of belonging to local memory, historical events, and cultural phenomena.

Key words: local identity, Puhoi, shared symbols, holiday, homeland.

* Rezumat și comunicare elaborate în cadrul proiectului „Cercetarea patrimoniului cultural material și imaterial din localitatea Puhoi, raionul Ialoveni: între tradiție și modernitate" (cifrul: 25.80012.0807.59SE) în conformitate cu contractul de finanțare încheiat cu Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare în baza rezultatelor concursului național de proiecte de cercetare și inovare" „Stimularea excelenței cercetărilor științifice pentru anii 2025–2026".

Medical terminology: lexical heritage and international terminology

PhD student Cristina SECRIERU,
Doctoral School of Humanities and Education,
Moldova StateUniversity
https://orcid.org/0009-0006-5902-5618

Medical terminology is one of the most dynamic domains of the Romanian vocabulary, situated at the intersection of linguistic tradition and globalization. Over time, the Romanian community has developed its own system of medical denominations (names of diseases, symptoms, remedies, and therapeutic practices), reflecting collective experience, beliefs, and the values of traditional culture. Many of these terms have been preserved in contemporary folk terminology, coexisting with standardized medical terminology.

This paper aims to highlight the interrelationship between traditional medical terminology and globalized medical terminology, demonstrating how folk-derived lexical elements coexist with, adapt to, or are gradually replaced by internationally recognized scientific terms. The research is based on a lexical-terminological approach, complemented by ethnolinguistic perspectives, and focuses on the analysis of folk names for diseases, symptoms, medicinal plants, and therapeutic practices extracted from dictionaries, ethnographic works, terminological studies, and other Romanian lexicographic sources.

The analysis shows that the terminology of traditional folk medicine constitutes a valuable source for understanding how Romanian traditional culture has conceptualized health and disease. At the same time, the study reveals that the process of terminological globalization promotes the adoption of international terms, particularly those of neoclassical Greek and Latin origin, as well as borrowings from French and English, without leading to the complete disappearance of the traditional lexical heritage. The relationship between tradition and innovation demonstrates the dynamic nature of medical terminology and its ability to integrate external influences while preserving identity-related elements specific to the Romanian cultural space. The findings contribute to the promotion of Romania's national terminological heritage and underscore the need to preserve it as an integral part of the country's cultural and linguistic heritage. At the same time, they provide new insights into the development of Romanian medical terminology in the context of globalization.

Keywords: medicine, terminology, lexical heritage, terminological creativity, terminological globalization.

REZUMATE ALE SECȚIUNII
CULTURA TRADIȚIONALĂ A MINORITĂȚILOR ETNICE/
TRADITIONAL CULTURE OF ETHNIC MINORITIES

Mâncăruri tradiționale cotidiene și de sărbătoare ale bulgarilor din Moldova în perioada de vară

Dr. Nadejda CARA, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0001-8646-7442

Studiul abordează particularitățile bucătăriei tradiționale de vară a bulgarilor din Republica Moldova, pe baza materialelor etnografice colectate în cadrul cercetărilor de teren desfășurate în satele Moscovei și Valea Perjei, precum și în orașul Tvardița. Alegerea acestor localități permite surprinderea atât a elementelor specifice culturii alimentare bulgare, cât și a proceselor de interferență culturală generate de conviețuirea îndelungată a diferitelor grupuri etnice, în special a bulgarilor și moldovenilor.

În perioada verii, alimentația tradițională este strâns legată de ciclul agricol și de resursele gospodăriei. O mare parte dintre produsele necesare consumului cotidian sunt cultivate în gospodăriile proprii, fiind utilizate atât în stare proaspătă, cât și pentru pregătirea proviziilor destinate sezonului rece. Cercetarea urmărește repertoriul alimentar cotidian, practicile de preparare și consum al hranei, precum și preparatele asociate principalelor sărbători creștin-ortodoxe din perioada estivală: Sfinții Apostoli Petru și Pavel (12 iulie, după stilul vechi), Schimbarea la Față a Domnului (19 august) și Adormirea Maicii Domnului (28 august).

O componentă distinctă a culturii alimentare estivale este determinată de perioadele de post, în special de Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel (8 iunie–11 iulie) și Postul Adormirii Maicii Domnului (14–27 august). Alternanța dintre zilele de post și cele în care este permis consumul alimentelor de dulce structurează repertoriul culinar și practicile alimentare cotidiene. În perioadele în care nu se ține post sunt consumate carnea, produsele lactate și ouăle, iar modul de pregătire și distribuire a mâncărurilor pe parcursul zilei – la micul dejun, prânz și cină – relevă existența unor norme și practici tradiționale care configurează un veritabil cod alimentar.

Alimentația de post se caracterizează printr-un repertoriu diversificat de preparate pe bază de legume, cereale și aluat. Cercetările de teren evidențiază faptul că, deși sunt utilizate frecvent ingrediente similare, denumirile preparatelor și tehnicile de pregătire diferă de la o localitate la alta. Aceste variații permit identificarea, pe de o parte, a unui fond alimentar tradițional comun

comunităților bulgare și, pe de altă parte, a unor particularități locale formate în contextul evoluției istorice și al contactelor culturale cu populația de alte etnii.

Un segment important al cercetării îl constituie preparatele și băuturile asociate sărbătorilor religioase, precum și practicile de ospitalitate reflectate în organizarea mesei pentru oaspeți. Sunt analizate, de asemenea, practicile sezoniere de conservare și pregătire a produselor pentru iarnă, inclusiv utilizarea condimentelor tradiționale pe bază de produse vegetale. O atenție aparte este acordată practicii, aflate în prezent în declin, a uscării fructelor destinate preparării „oșavului", băutură tradițională obținută din fructe uscate.

Un rol semnificativ în alimentația de vară îl au produsele obținute din lapte de oaie, între care diferite tipuri de brânză sărată, laptele de oaie și zerul. Totodată, legumele, fructele și strugurii sunt utilizate, mai ales în perioadele de post, dar nu exclusiv, la prepararea unor produse tradiționale de panificație și patiserie.

Materialele etnografice relevă predilecția bucătăriei tradiționale bulgărești pentru utilizarea ingredientelor cu gust iute, precum ardeiul și usturoiul, a produselor cu gust acru, între care roșiile și borșul de casă, precum și a iaurtului tradițional bulgăresc („kiselo mlyako"). Practicile alimentare depășesc însă dimensiunea strict gastronomică, întrucât prepararea și consumul anumitor mâncăruri sunt însoțite de obiceiuri, narațiuni și credințe populare, constituind expresii ale memoriei și identității comunitare.

Analiza comparativă a bucătăriei tradiționale de vară a bulgarilor din Republica Moldova și a celei din Bulgaria relevă un grad ridicat de conservare a repertoriului alimentar și a tehnicilor tradiționale de preparare. În același timp, numeroasele similitudini constatate între alimentația tradițională de vară a bulgarilor și cea a moldovenilor din Republica Moldova reflectă procese îndelungate de conviețuire, schimb și interferență culturală. În această perspectivă, bucătăria tradițională poate fi interpretată nu doar ca un ansamblu de practici alimentare, ci și ca un important mecanism de conservare, transmitere și negociere a identității etnoculturale.

Cuvinte-cheie: bulgari, Republica Moldova, cultură alimentară, bucătărie tradițională de vară, alimentație cotidiană, alimentație de post, practici alimentare, identitate etnoculturală.

Aspectul comunitar social-util al meșteșugului fierăritului conservat în memoria familială a femeilor rome din orașele Edineț și Soroca

Dr. Ion DUMINICA,
Institutul PatrimoniuluiCultural
https://orcid.org/0000-0001-5896-6850

La începutul secolului al XXI-lea, în comunitățile tradiționale ale romilor ciocănari din Republica Moldova, practicarea fierăritului s-a diminuat drastic, din cauza contextelor complexe ale transformărilor social-economice globale, interferente la nivel local cu decesele naturale, „rânduite de boli și bătrânețe", ale meșterilor fierari romi. Astfel, practicarea fierăritului nu a fost moștenită de urmașii fierarilor, fiind curmată succesiunea transgenerațională a acestui meșteșug. În consecință, în prezent, spre regret, au fost atestate multiple cazuri de demolare a fierăriilor și de risipire a instrumentelor unicate ale meșterilor fierari romi, după decesul acestora.

În cadrul comunicării vor fi prezentate rezultatele cercetărilor etnografice de teren efectuate în anul 2026 în orașele Edineț și Soroca, fiind documentate și valorificate trei mărturii relevante ale unor femei rome, care au conservat în memoria familială informații privind starea actuală și aspectul comunitar, social-util al meșteșugului fierăritului, practicat odinioară în comunitatea tradițională a romilor ciocănari:

Aurica Căldărari „Bomboana" (n. 1940), or. Edineț: „Soțul meu răposat, Valentin Căldărari, a fost un meșter apreciat; toată viața a lucrat în fierărie, de cu zori și până seara târziu. Atunci când el lucra, lângă fierărie nu se termina rândul clienților; din localitățile învecinate veneau mereu țăranii cu diverse comenzi. Pe lângă comenzile individuale pe care soțul meu le primea și le executa zilnic, celelalte produse confecționate din fier, care rămâneau în fierărie, a doua zi se vindeau la piață. Un meșter fierar știe să producă orice lucru din fier care este necesar în gospodăria țărănească. Lucrul în fierărie asigura un venit stabil; buzunarele soțului meu, ca și ale oricărui alt meșter fierar, erau pline cu bani. Fierăritul practicat de meșterii fierari hrănea întreaga comunitate locală: și pe romi, și pe conlocuitorii lor de alte etnii. În trecut, când toată lumea lucra, oamenii erau mai sănătoși și mai solidari; relațiile dintre romi și vecinii lor

erau trainice și prietenoase. Lumea nu era invidioasă și nu se bârfea; romii nu știau și nici nu sufereau de pe urma bolilor curente, care acum s-au înmulțit și s-au răspândit peste tot. Bătrânii erau stimați, ascultați și îngrijiți; în fiecare casă aceștia își aveau locul lor la masă, scaun și căpătâi. Copiii respectau părinții și nu hoinăreau pe drumuri «fără niciun rost»: dimineața se duceau la școală, iar când se întorceau, băieții îl ajutau pe tata cu munca în fierărie, iar fetele o sprijineau pe mama cu munca în gospodărie. Toți copiii erau curați, hrăniți și îmbrăcați; atunci mâncare era mai puțină, dar mai gustoasă și mai sănătoasă. În trecut, orice muncă era stimată și apreciată: și munca bărbaților, și munca femeilor; cu siguranță, atunci când bărbatul și femeia lucrează cu spor împreună («bărbatul în fierărie/femeia în gospodărie»), «aceștia se vor bucura de viață și familia lor va fi fericită». Soțul meu m-a iubit și m-a stimat, împreună am trăit o viață frumoasă: am făcut o casă și am crescut 11 copii."

Tatiana Gruia „Momeia" (n. 1946), or. Edineț: „Soțul meu, Ivan Gruia, a lucrat din copilărie în fierărie, unde a acumulat o experiență de lucru bogată; atunci când el punea mâna pe ciocan, «ieșea aur din munca lui». În prezent, nimeni nu practică fierăritul, majoritatea meșterilor fierari «s-au trecut din viață»; cei puțini care au mai rămas, printre ei și soțul meu, «au îmbătrânit și s-au îmbolnăvit». Romii care vor să muncească acum pleacă în Europa și lucrează pe șantierele de construcții, pentru că acolo se plătește mai bine. În schimb, acasă au rămas doar «tinerii haimanale», care «nu prietenesc cu ciocanul», preferă să-și trăiască viața fără niciun scop, toată ziua hoinăresc, caută și nu găsesc: «așa... un lucru ceva mai delicat/ușurel, unde să nu se ostenească și să nu se murdărească». După ce soțul meu a îmbătrânit, treptat «l-au părăsit puterile», nefiind în stare «să ridice ciocanul» și să muncească în fierărie. Recent, cineva a intrat «nepoftit» în ogradă și i-a furat toate instrumentele unicate din fierărie, pe care le-a vândut «fără urmă» la fier uzat. Când soțul meu a constatat furtul, de scârbă... el brusc s-a îmbolnăvit, iar fierăria lui s-a risipit. În prezent, spre regret, tinerii romi nici nu vor și nici nu pot să renască meseria fierăritului; meșterii fierari care au fost cândva... nu se vor mai întoarce. În trecut, romii erau fericiți, pentru că lucrau împreună în fierărie, iar de sărbători toți se adunau și se veseleau. Eventual, când «veneau nevoile la cineva din comunitatea romă», toți se implicau și se ajutau unul pe altul. În schimb, acum romii se gândesc numai la buzunarul lor, tinerii și bătrânii deopotrivă sunt nefericiți: suferă de boli și de sărăcie."

Maria Stoian „Bîza" (n. 1954), or. Soroca: „Socrul meu răposat, Nicolai Stoian, a fost cel mai cunoscut meșter fierar din raionul Soroca. Toate porțile și gardurile ornamentate din fier, instalate în gospodăriile casnice și la bisericile din or. Soroca și din localitățile învecinate, sunt făcute de mâna lui. Fierăritul a intrat demult «în sângele romilor»; chiar dacă era un meșteșug «murdar și greu de practicat», socrului meu îi plăcea mereu «să lucreze și să bată cu ciocanul», pentru că din mâna lui ieșeau lucruri utile și frumoase pentru oamenii gospodari. În prezent, spre regret, fierăritul a fost lepădat de romi, pentru că nu mai sunt în viață meșterii fierari care cândva munceau «din inimă și cu sudoare». Majoritatea romilor «trăiesc acum mai mult pe drumuri și din șmecherii»; sunt în căutare de câștiguri ocazionale din afacerile comerciale: «cumpărături angro/vânzări cu amănuntul de produse casnice». După destrămarea U.R.S.S., romii s-au avântat nechibzuit după lucruri luxoase și scumpe – și-au construit «din orgoliu» palate voluminoase, care în scurt timp au rămas pustii și abandonate. Acum, majoritatea romilor nu mai vor să «muncească din greu» ca părinții și buneii lor – din acest motiv suferă de sărăcie și incertitudine. În trecut, în orașul Soroca, viața a fost mai frumoasă, pentru că romii, împreună cu familiile lor, erau acasă; aici, pe deal, toți lucrau, mâncau și se veseleau. Bărbații lucrau la Uzina de confecționare a produselor din metal din or. Soroca sau în fierăriile individuale instalate în ogrăzi; femeile aveau grijă de copii, bătrâni și de gospodărie. În fiecare seară, după o muncă grea, meșterii fierari se adunau în mahala, întindeau mesele, ascultau muzică și «discutau cu pasiune» ultimele noutăți. În prezent, fierăritul, ca meșteșug, nu mai poate fi renăscut și practicat ca odinioară, pentru că nu mai sunt în viață meșterii fierari romi care știau să prețuiască «munca grea și viața frumoasă»."

Cuvinte-cheie: femei rome, memorie familială, meșteșugul fierăritului, meșteri fierari romi, muncă comunitară social-utilă.

Apa, plantele și mâncarea de Ziua Babei (moașei) la bulgari

Dr. Marina MIRON, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
https://orcid.org/0000-0002-9855-8461

Dr. Viorel MIRON, A.O. Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova
https://orcid.org/0000-0002-2954-8753

În cadrul ritualurilor de **Babin den (Ziua Babei sau a moașei)**, sărbătorită de bulgarii basarabeni la 21 ianuarie, apa, plantele și alimentele tradiționale constituie elemente simbolice esențiale ale unui complex ritualic consacrat nașterii, purificării, sănătății, fertilității și continuității generațiilor. Aceste elemente nu au doar o funcție practică, ci participă la transmiterea și consolidarea credințelor tradiționale privind protecția mamei și a copilului.

Apa reprezintă principalul element ritualic și concentrează semnificații legate de viață, purificare, regenerare și protecție. Apa proaspătă, adusă de la fântână înainte de răsăritul soarelui, este asociată simbolic cu începutul vieții și cu îndepărtarea impurităților. Spălarea mâinilor moașei, spălarea copiilor și stropirea fetelor și femeilor transformă apa într-un mediator între lumea umană și ordinea simbolică a fertilității. O importanță deosebită o are apa care a trecut prin mâinile moașei, aceasta fiind considerată purificatoare și protectoare. Apa sfințită, în care este introdus busuioc și care este dusă la biserică, dobândește o dimensiune suplimentară, creștină, fiind utilizată ulterior pentru îngrijirea mamei și a copilului până în cea de-a 40-a zi după naștere. Astfel, apa asigură legătura dintre purificarea rituală tradițională și sacralizarea creștină.

Plantele, în special busuiocul și mușcata (geraniumul), completează funcția protectoare a apei. Introduse în vasul cu apă sau utilizate pentru stropire și împodobire, acestea simbolizează sănătatea, longevitatea, bunăstarea și protecția. Plantele semnifică forțele vitale ale naturii, iar asocierea lor cu apa amplifică valoarea apotropaică a ritualului. Busuiocul, prin utilizarea sa atât în ritualul familial, cât și în relație cu biserica, marchează interferența dintre credințele populare și simbolismul creștin.

Mâncarea tradițională are, la rândul său, o funcție rituală și socială. Pâinea, untdelemnul, mierea, plăcinta (*baniță*), găina fiartă sau coaptă, vinul și țuica (*rachia*) constituie daruri rituale prin care femeile își exprimă recunoș-

tința față de moașă. Masa festivă nu reprezintă doar un ospăț, ci și un act de comuniune, reciprocitate și consolidare a solidarității comunitare. Pâinea, ca produs al muncii și simbol al fertilității, sugerează belșugul și continuitatea vieții, în timp ce vinul și țuica contribuie la caracterul festiv și comunitar al ritualului.

Cuvinte-cheie: *Babin den*, bulgari basarabeni, apă ritualică, plante rituale, gastronomie tradițională.

Produsele lactate în tradițiile alimentare ale găgăuzilor (realități lexico-etnografice)

Dr. Diana NICOGLO, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-0248-8703

Sistemul alimentar al găgăuzilor se caracterizează prin reflectarea particularităților ocupațiilor tradiționale ale acestora – agricultura și creșterea animalelor (în special, creșterea vitelor). Toate produsele alimentare, cu excepția pâinii, sunt denumite în limba găgăuză prin termenul *katık*. Produsele lactate au constituit, din cele mai vechi timpuri, și continuă să reprezinte până în prezent o componentă importantă a alimentației găgăuzilor.

În tradițiile alimentare ale găgăuzilor, un loc deosebit îl ocupă *piinir* – brânza de oaie, care reprezintă o gustare foarte apreciată. În perioada de vară se consumă *yuurt* – lapte acru, care, în trecut, era mâncat cu lingura direct din farfurie, după ce în el se fărâmița pâine. Brânza de oaie, brânza dulce (nur), preparată din zerul rămas după producerea brânzei, precum și brânza de vaci erau folosite ca umplutură pentru produsele din aluat. Astfel, turtele nedospite, în formă de semicerc, erau umplute cu brânză sau cu un amestec de brânză și brânză de vaci. Umplutura pentru plăcinta *kırma* era alcătuită din brânză de vaci amestecată cu ouă. Înainte de a fi introdusă în cuptor, plăcinta era acoperită cu smântână. În trecut, deoarece smântâna era un produs scump, *kırma* era acoperită cu lapte acru amestecat cu ouă bătute.

Majoritatea denumirilor produselor lactate și ale preparatelor pe bază de lapte la găgăuzi sunt de origine turcică veche: *süt* (lapte), *yuurt* (lapte acru), *uynuk* (lapte prins), *iişimik* (brânză de vaci), *kaymak* (smântână), *piinir* (brânză), *sütleş* (orez fiert în lapte cu zahăr), *süt çorbası* – supă de lapte cu tăiței. Este interesant faptul că, la găgăuzii din Bulgaria, una dintre cele mai populare băuturi rămâne *ayranul*, în timp ce găgăuzii din Republica Moldova și din Ucraina contemporană au pierdut această tradiție.

Trebuie menționat faptul că produsele lactate și preparatele pe bază de lapte nu îndeplinesc funcții ceremoniale sau rituale, spre deosebire, de exemplu, de pâine sau de bulgur. O excepție o constituie terciul de orez cu lapte și zahăr (sütleş), care marchează masa de nuntă și este servit la sărbătorile hramului și la alte evenimente importante.

Produsele lactate și preparatele găgăuze enumerate, precum și denumirile care le desemnează, au corespondente în alte limbi turcice. Acest fapt permite afirmarea ideii că aceste produse și preparate reprezintă unul dintre cele mai arhaice straturi lexico-etnografice ale tradițiilor alimentare ale găgăuzilor.

Cuvinte-cheie: găgăuzi, tradiții alimentare, produse lactate, straturi lexico-etnografice, limbi turcice.

Rolul esențial al femeilor rome din Republica Moldova în pregătirea și desfășurarea sărbătorii Paștele Blajinilor

Dr. Svetlana PROCOP, Institutul Patrimoniului Cultural
https://orcid.org/0000-0002-6928-4828

Cercetările etnografice de teren desfășurate în perioada anilor 2024–2026, în trei orașe ale Republicii Moldova – Soroca, Otaci și Edineț – permit formularea unor concluzii privind rolul femeilor rome în pregătirea și desfășurarea sărbătorii Paștele Blajinilor. Această sărbătoare reprezintă una dintre cele mai importante date respectate în calendarul familial al comunității rome și cuprinde trei etape: *pregătitoare* (se achiziționează în prealabil obiectele de uz casnic, articolele de îmbrăcăminte și produsele alimentare); *premergătoare* (se pregătesc în condiții casnice bucatele pentru masa de pomenire și se stabilesc componentele și potențialii beneficiari ai pomenelor); *ceremonială* (se desfășoară la biserică, unde femeile rome participă la slujba de pomenire a tuturor răposaților din comunitate, și la cimitir, unde acestea aranjează masa de pomenire în preajma mormintelor rudelor răposate şi împart pomenele beneficiarilor prestabiliți).

Intervalul de vârstă al femeilor rome implicate în pregătirea și desfășurarea sărbătorii Paștele Blajinilor este destul de extins (între 15 și 80 de ani); astfel, are loc transmiterea graduală, transgenerațională, a tradițiilor, cunoștințelor și practicilor ceremoniale asociate acestei sărbători. Aspectele feminine specifice acestor tradiții ceremoniale se manifestă în alegerea și pregătirea bucatelor de pomenire, aranjarea mesei de pomenire la cimitir, alcătuirea ierarhizată a pomenelor și împărțirea prestabilită a acestora rudelor, vecinilor sau altor persoane aflate în preajma mormintelor. Anchetele efectuate în teren au arătat că, de obicei, în ziua sărbătorii Paștele Blajinilor, femeile rome poartă o vestimentație festivă, dar modestă; potrivit tradițiilor, acestea trebuie să se îmbrace într-o rochie sau într-o fustă lungă și să-și acopere capul cu o basma.

În prezent, statutul femeilor rome în comunitate este în creştere, deoarece acestea dețin un rol esențial în transmiterea memoriei colective și păstrarea tradițiilor; pe de altă parte, se transformă treptat unele reprezentări arhaice despre rolul și locul secundar al acestora în familie. Problemele sociale complexe și provocările multiple cu care se confruntă femeile rome, mai ales atunci când rămân văduve sau mame singure cu mulți copii, nu sunt mai puțin importante, în viziunea membrilor comunității rome, decât preocupările cotidiene ale bărbaților. Deși majoritatea femeilor rome respondente au abandonat studiile la nivelul claselor gimnaziale V–VII, acestea au fost capabile să-și formuleze răspunsurile cu claritate și înțelepciune și să expună anumite cunoștințe despre istoria, cultura și tradițiile rome, moștenite de la strămoși. Rolul esențial al femeilor rome în păstrarea tradițiilor de pregătire și desfășurare a sărbătorii Paștele Blajinilor se reflectă în îmbinarea complexă a concepțiilor despre lumea înconjurătoare și a credințelor populare cu preceptele credinței creştin-ortodoxe.

Totodată, în cadrul cercetărilor etnografice de teren au fost atestate unele cazuri specifice de prioritizare a tradițiilor moștenite de la părinți în raport cu statutul confesional asumat. În virtutea faptului că, în prezent, unele familii rome au decis benevol să treacă de la credința creştin-ortodoxă la cea protestantă, în ziua Paștelui Blajinilor, în mod paradoxal, femeile rome protestante continuă să cinstească, în mod tradițional, memoria rudelor decedate la cimitir, alături de ceilalți romi, credincioși creştin-ortodocși, deși, formal, în comunitatea protestantă acest lucru nu este obișnuit. Astfel, datorită femeilor, potențialul de adaptare și integrare a comunității rome în societatea contemporană devine tot mai evident.

Cuvinte-cheie: femei rome, Republica Moldova, Paștele Blajinilor, port feminin festiv și modest, cultura tradițională romă.

Locul profesorilor și al elevilor în procesul educațional și cultural al bulgarilor basarabeni în secolul al XIX-lea (conform materialelor de arhivă și istoriografice privind sudul Basarabiei și absolvenții Școlii Centrale din Comrat, 1858–1878)

Drd. Maria SMIRNOVA,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0000-0001-9095-9140

Procesul educațional și cultural din localitățile din sudul Basarabiei, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a reprezentat un mecanism fundamental de conservare a identității naționale și de înnoire spirituală a comunităților de coloniști bulgari. Cercetările arhivistice și istoriografice recente scot la lumină o rețea complexă de școli primare și duminicale, precum și rolul important al dinastiilor de preoți (Ciacir, Kiranov, Blajkov), care au îmbinat activitatea didactică cu cea spirituală. Această emulație colectivă a transformat școala basarabeană într-un important mediu de formare a elitelor, ale cărui efecte au depășit granițele regiunii, culminând cu participarea activă a reprezentanților acestor comunități la renașterea și construcția statală a Bulgariei după1878.

Un pilon esențial al vieții culturale l-a constituit mișcarea de susținere a editării și difuzării cărții prin subscripție și contribuție financiară (*spomoshchestvovatelstvo*). În acest context, localitatea Tvardița s-a afirmat ca un important centru de susținere a culturii scrise și, totodată, ca un valoros izvor folcloric, demonstrând o solidaritate culturală remarcabilă. De asemenea, așezarea Cubei, situată strategic la graniță, a reprezentat un important punct de tranzit pentru cărți, cunoscând o dezvoltare culturală deosebită, reflectată și în însemnările lui Alexandăr Teodorov-Balan. Pe lângă circulația cărții, rezistența culturală în fața presiunilor de rusificare s-a manifestat și prin preocuparea pentru conservarea patrimoniului folcloric. Sub îndrumarea profesorului Petăr Odjacov de la Școala Centrală din Comrat, elevii au fost stimulați să culeagă creații ale literaturii orale, mărturie în acest sens fiind caietele elevului Ivan Pisov, care conțin creațiile interpretei Stana Karaivanova din Tvardița.

Traiectoriile academice ale absolvenților Școlii Centrale din Comrat evidențiază formarea unei elite transfrontaliere de prestigiu. Tineri precum Anton Dimoglo (doctor în drept la Odesa) sau istoricul Petăr Draganov au avut

acces la importante medii universitare imperiale, în timp ce alții s-au implicat activ în evenimentele din perioada 1876–1878, inclusiv prin înrolarea ca voluntari în *Opalchenie*, remarcându-se Olimpie Panov, sau prin participarea la administrația Bulgariei Libere.

O dimensiune importantă a procesului de modernizare a constituit-o emanciparea tinerelor din colonii prin accesul reglementat legal la învățământul secundar din Chișinău. Dosarele personale ale Nataliei Koco (absolventă, la vârsta de 16 ani, în 1913, a Gimnaziului de Femei al Zemstvei) și ale Evgheniei Karabadjak (instruită la maturitate și absolventă, la vârsta de 33 de ani, în 1914) ilustrează modul în care reformele educaționale din Chișinău au contribuit la răspândirea educației și la emanciparea femeilor inclusiv în coloniile din sudul Basarabiei, oferindu-le posibilitatea de a profesa legal ca învățătoare.

Concluzie: Documentele de arhivă demonstrează că dinamica educațională a depășit cadrul unei simple școlarizări. Școala, presa în limba maternă și biserica au funcționat ca importante mecanisme de mobilitate socială și vectori ai modernizării comunității bulgarilor basarabeni, contribuind la trecerea de la conservarea identității la afirmarea intelectuală și politică. Îmbinarea activității didactice a unor profesori dedicați, a apostolatului spiritual al clerului, a vitalității presei în limba maternă și a emulației intelectuale a absolvenților Școlii Centrale din Comrat a contribuit la consolidarea acestui proces. Complexul cultural și educațional astfel constituit a favorizat trecerea comunității bulgarilor basarabeni de la o strategie de conservare a identității în spațiul imperial la afirmarea intelectuală, socială și politică, integrată în procesul mai amplu de renaștere a Bulgariei și de modernizare a spațiului sud-est european.

Cuvinte-cheie: viață culturală, bulgarii din Basarabia, Tvardița, cler parohial, școli duminicale, educație, identitate națională.

Spatial sacralization of the dwelling of the Russian Old Believers of the Republic of Moldova

PhD Irina IJBOLDINA, Institute of Cultural Heritage
https://orcid.org/0000-0002-1136-0082

Old Believers, forced to migrate beyond the borders of the Russian Empire, began settling in the territory of the Republic of Moldova in the late 17th century. In 1915, researchers counted here 24 villages with compact settlements of Russian Old Believers. Now only a part of them remain. Over the centuries, due to the specific features of this ethno-confessional group, the structure and characteristics of their traditional dwelling have preserved their unique traditional foundations. In the process of studying the residential complexes of Old Believers in the villages of Cunicea, Pocrovca, Sacarovca, Valea Rădoaiei, Egorovca, Dobrudgea Vechi, as well as based on the materials of ethnographic researchers, we identified some characteristic principles of the traditional system of organizing domestic space as one of the basicexistential categories of the culture of Russian Old Believers in the Republic of Moldova.

Regulations in the sphere of the spiritual life of Old Believers are revealed in the arrangement of the *bozhnitsa* (Sacred corner). This is the main place in the house. Here stand icons of the ancient canon, and an eternal lamp burns. In the best-preserved households of Russian Old Believers in Moldova, the icon corners contain complex Old Believer icons with multi-subject imagery, combining several theological themes, scenes from saints' lives, or symbolic allegories. The space of the red corner is oriented toward the east, setting the prayerful vector of the entire family life.

A distinctive feature of the interior arrangement of the house is cleanliness, austerity, and conciseness of decoration. In Old Believer homes, strict household hygiene is still rigorously maintained today. However, the clear division into the sacred (*clean*) and the *profane* (worldly), when dishes for guests and „outsiders" were kept separate from household dishes, has remained only in the memories of old-timers.

A special and sacred place for the Old Believers of Moldova in the house is the stove as the center of warmth and life: a symbol of the hearth, life, and ritual order, around which the entire household structure is built. In modern homes, two main types of stoves have predominantly been preserved: the

grubka (heating stove) and the *Russian stove* (oven, for cooking)

The ethical and social order of the Russian Old Believers of Moldova expresses traditionalism, where the house (*khata*) acts as the guardian of an established order, in which not only survival skills but also texts, melodies, and rules of conduct are passed down from generation to generation. In the Old Believer home, functionality, spirituality, and traditions are intertwined. The modest arrangement of the interior space reflects the owners' deep understanding of the significance of every corner of their home. For Old Believers, the home is not simply a dwelling, but a sacred microcosm and an image of the proper order of the world. Here material and spiritual culture are fused into one, where the interior space reflects religious principles, the idea of purity, separation from "worldly temptation", and connection with ancient tradition.

Keywords: Russian Old Believers, Republic of Moldova, ethno-confessional group, traditional dwelling, material and spiritual culture.

The Structure of the Russian-speaking segment of Moldovan society: some observations

PhD Aleksey A. ROMANCHUK, Institute of Cultural Heritage
https://orcid.org/0000-0002-2021-7958

Previously, we demonstrated that the main ethnic minorities of the Republic of Moldova (with the exception of Roma) represent a single segment of Moldovan society in sociolinguistic, ethnosociological, and ethnopolitical terms – the so-called "Russian-speaking" segment. According to our calculations based on preliminary data from the 2024 population census, the size of this segment constitutes slightly more than 20% of the population of the Republic of Moldova – significantly higher than the simple sum of the ethnic minorities' population (14%). The difference in figures is explained by the need to account for the so-called "linguistic minority" – Russian-speaking Moldovans, primarily.

Referring to the final data of the same census allows us both to verify the conclusions made earlier and to shed light on another important aspect of the problem under consideration – the internal structure of the Russian-speaking segment of Moldovan society.

First of all, we see (RPL-2024.DF: fig.16) that the number of Moldovans who indicated Russian as their native language constitutes 6.5% of their total population. Additionally, 0.7% of citizens of the Republic of Moldova who identify themselves as "Romanians" indicated Russian as their native language.

The situation with Ukrainians is even more interesting – 44% of them chose Russian as their native language. The proportion of Russian speakers is also extremely high among Jews (82%), Germans (68%), Belarusians (79%), and other micro-minorities of the country. However, it is curious that only 10% of Gagauz people indicated Russian as their native language (and almost 21% among Bulgarians). Nevertheless, it can be confidently stated that in this case there is a cognitive aberration, and respondents answered based on the principle "if I am a Gagauz, then my native language is Gagauz" (regardless of how well they speak Gagauz). As both we and other researchers have shown earlier, in reality, the proportion of Gagauz people who use Russian as their primary language of communication (including within the family) and have limited knowledge of Gagauz is much higher. This is confirmed by the final

census data, according to which 47% of residents of Gagauzia indicated Russian as the "language they usually speak" (RPL-2024.DF: Fig.12).

In terms of territorial distribution, it is interesting to note that in Bălți, 45% of the population indicated Russian as the "language they usually speak" (RPL-2024.DF: Fig.12). While the actual Russian population in Bălți is only 10%, Moldovans constitute 71%, and Ukrainians – 13% (RPL-2024.DF: Fig.5).

It should be noted that only 37% of Bălți's population indicated Russian as their native language (RPL-2024.DF: Fig.8) – which once again confirms the noted lower diagnostic value of this parameter regarding the real ethnolinguistic situation.

On a national scale, it is noteworthy that the proportion of the population using Russian as their everyday communication language increased compared to the 2014 data – from 14.3% to 15.9% (RPL-2024.DF: Fig.5). This happened despite the deliberate and rather strict policy of forced Romanization conducted by the central authorities over the past decades.

In this regard, it is worth paying attention to such an interesting parameter as the "language spoken in addition to the native language and everyday communication language" (RPL-2024.DF: Fig.13). According to census data, it was Russian that was indicated in this capacity by 44% (Gagauzia) to 51% (Chișinău, North, and Center of the Republic of Moldova) and even 52% (South) of respondents. Meanwhile, Romanian and Moldovan languages were indicated in this capacity by a maximum of 6.9% of the population (Chișinău; in other parts of the country, the indicator is even lower, down to 2.2% in the Center).

This clearly demonstrates that Russian language is still the basis for *lingua comuna* of the Republic of Moldova. Any attempts to forcibly change this situation may lead, I believe, to the destruction of this basis and disruption of social peace in the country.

Key words: Republic of Moldova, ethnic minorities, language minorities, sociolinguistics, ethnosociology.

The impact of the prohibition on blood and spiritual kinship "up to the seventh generation" on the modern life of Old Believers in the Republic of Moldova

PhD Tatiana ZAICOVSCHI, Institute of Cultural Heritage
https://orcid.org/0000-0001-5438-9945

The roots of the prohibition on consanguinity "up to the seventh generation" go back centuries. Even in ancient times, it was known that marriages between relatives led to offspring with health problems. However, while during the pagan period, people who were more distantly related to each other, such as uncles and nieces, cousins and second cousins, could marry, with the adoption of Christianity, this area in Ancient Rus' became strictly regulated in accordance with Byzantine law. In 1038, Patriarch Alexius the Studite prohibited marriages between people related within the seventh degree of kinship. At the same time, however, the clergy did not insist on the dissolution of previously contracted consanguineous marriages. Later, in the 12th century, under the Byzantine Emperor Manuel Komnenos, only marriages no closer than the eighth degree of kinship were permited, while all other marriages were declared incestuous. Folk traditions associated with the "rule of seven generations", which determines the eligibility of marriage, have also developed and are still maintained among the Mongols, Kazakhs, Buryats, Bashkirs, Kyrgyz, Uzbeks, Karakalpaks, Volga Tatars ets.

Among the Old Believers, including those living in the Republic of Moldova, there is a prohibition not only on blood kinship, but also on spiritual kinship (through godparenthood) "up to the seventh generation". This applies to marriage and the selection of godparents. Currently, due to the demographic situation and migration in the Republic, certain difficulties have become more pronounced: it has become more difficult for Old Believers to find a groom, bride, or godparent who is not related by blood or spiritual kinship "up to the seventh generation". This is noted by many informants, both from rural and urban areas: "It's very difficult. Take Pokrovka, for example. It's small, surrounded by Moldovan villages. And try finding a husband only from Pokrovka! Everyone is related!", notes B.T.V., who was born in Pokrovka and married a native of Old Dobrudja.

Difficulties in observing this prohibition are linked to the increasing frequency of mixed marriages. Although this is preceded by the husband/wife's conversion to the Old Believers, life in such a family often proves difficult: "It's difficult when there are mixed marriages. Very difficult. We were raised differently" (K.T.I., Kunicha). In the case of baptism, on the contrary, they tried to take close relatives as godparents, so as to keep the family line within the kin group and to avoid future problems with weddings. The desire to observe this ancient prohibition sometimes leads to even children or teenagers being chosen as godparents, and there are also attempts to introduce new practices (B.T.V.): whereas previously a child was required to have two godparents, who could not be husband and wife, situations are now possible where there is only one godparent or two godparents who are husband and wife.

Keywords: "up to the seventh generation" rule, Old Believers, Republic of Moldova, mixed marriages, innovations.

От национального возрождения гагаузского народа к сохранению его духовно-культурной идентичности (из опыта православного прихода с. Копчак)

Виталий БОЙКОВ, Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М. В. Маруневич
https://orcid.org/0009-0003-0202-804X

В советский период произошли изменения, оказавшие влияние на картину религиозно-конфессиональной идентичности гагаузов. Общеизвестно, что в то время количество действующих православных приходов в регионе резко сократилось. К 60-м гг. XX в. на территории нынешней АТО Гагаузии оставалось всего два действующих православных храма: Свято-Троицкий храм с. Конгаз и Свято-Вознесенский храм с. Чок-Майдан Комратского района. Прихожане исчезнувших в одночасье православных приходов искали духовного спасения и наставничества для себя и для своих потомков. В этот период в регионе наметилась динамика активного роста числа последователей иных религиозных конфессий христианского толка.

Однако эти тенденции не успели укорениться в качестве доминирующих. В конце 80-х гг. XX в. на территории будущей автономии начались процессы, которые условно можно охарактеризовать как культурно-религиозный ренессанс. Поскольку число действующих православных приходов превзошло довоенные показатели, гагаузы по-прежнему могут быть идентифицированы как народ, традиционно исповедующий православие. В пользу этого свидетельствуют официальные статистические данные переписи 2004 г., согласно которым православными себя назвали 93,02% гагаузов. Последующие переписи подтверждают эту ситуацию.

Актуальность представленной темы следует рассматривать в контексте слабой изученности процессов миграции православных гагаузов в другие страны. Так, известно, что в Германии православные жители с. Копчак объединились в приход, в котором периодически служит священник из этого же села. В то же время отток жителей из Гагаузской автономии приводит к сокращению числа прихожан, что может грозить в будущем сокращением числа действующих храмов.

Новизна заявленной темы состоит в том, что в исследовании впервые в изучении истории региона в научный оборот будет введен оригинальный материал, собранный автором, и представлен анализ публикаций представителей духовенства, мнение которых относительно данной ситуации является весьма важным.

Изучение редкого и по-своему уникального опыта гагаузов в деле сохранения ими связей со своей родиной в ходе миграционных процессов выявляет целый спектр сопутствующих вызовов, ждущих своего изучения и решения. Комплексное исследование этих вопросов призвано внести вклад в решение одной из важных цивилизационных проблем современного общества – проблемы миграции и сохранения идентичности в глобальном масштабе. Выработанные в процессе исследования рекомендации и пути решения указанных проблем могут способствовать сохранению формировавшейся на протяжении веков этнокультурной идентичности гагаузов в частности и самого гагаузского этноса в целом.

Ключевые слова: православный приход, с. Копчак, АТО Гагаузия (Gagauz Yeri), гагаузы, культурно-религиозный ренессанс.

Праздничный стол у старообрядцев Республики Молдова

Ольга ГАРУСОВА, Институт культурного наследия
https://orcid.org/0000-0002-0813-1553

Традиции питания у старообрядцев определены православным старообрядческим церковным календарем, строгим соблюдением устава о пище. Особый интерес с историко-этнографической точки зрения представляют семейные и храмовые трапезы, приуроченные к календарным праздникам. Именно в дни праздников, включая воскресенье, старообрядцы готовят традиционные блюда.

Обильный стол на Пасху украшают главные символы праздника – освященные крашеные яйца и куличи/*паски*, для выпечки которых в селах используются русские печи. (В отличие от окружающего населения старообрядцы творожные пасхи не делают.) В с. Покровка пекут трехъярусные куличи – «в честь Троицы». На Рождество сохранилась традиция подавать на стол борщ или лапшу. Кроме распространенного праздничного набора (холодец, капустные голубцы, пироги), в некоторых общинах готовят особые блюда по старинным рецептам: мясо с солеными огурцами (Покровка, Егоровка), маканку с мясом (Единцы). Обширным ассортиментом отличается выпечка (пирожки, рулеты, пряники, печенье, заимствованные у молдаван вертуты – *вертути*).

У староверов Молдовы сохранился старинный обычай «брать праздник в дом»: по обету, передаваемому из поколения в поколение, семья ежегодно отмечает день памяти почитаемого святого. В этот день в церкви совершается служба, дома пекут хлеб и делают «маленький стол» для родственников.

В праздники, выпадающие на пост, готовят постный борщ, различные зерновые блюда, пресные пироги, коржики с маком.

В главные церковные праздники устраиваются трапезы для всей общины. Особенно торжественно отмечаются престольные праздники, на которые приезжает множество гостей. После богослужения и Крестного хода на церковном подворье ставятся столы с разнообразным угощением. Совместные праздничные обеды бывают также на Масленицу, Рождество, День святых жен-мироносиц. Согласно церковным правилам трапезу начинают после совершения молитв. Обедать полагается

в молчании. «Во время обеда читаются поучения. По окончании поют песни, духовные и народные». Для храмовых трапез члены общины приносят продукты или приготовленные блюда. Обеды готовят церковные повара либо опытные хозяйки, «кто много лет этим занимается» и знает правильный состав блюд. Главное – «чтобы было обильно, вкусно и достойно праздника».

С течением времени праздничное меню старообрядцев значительно расширилось, отчасти под влиянием молдавской и украинской кухни. При этом заимствованные рецепты перерабатываются и адаптируются в соответствии с национальными вкусами. Некоторые традиционные блюда усложняются за счет новых ингредиентов.

Праздничный стол староверов Молдовы при всех кулинарных вариациях устойчиво сохраняет основные принципы русской народной кухни. Этноконфессиональная идентичность выражается в традиции приготовления пищи с учетом церковного календаря, в церемониале семейных и общинных трапез, свидетельствуя о глубокой взаимосвязи материальной и духовной культуры.

Ключевые слова: старообрядцы Республики Молдова, традиции питания, главные церковные праздники, праздничный стол, этноконфессиональная идентичность.

Традиционное жилище и архитектура в контексте изучения истории и культуры гагаузов

Ирина КОНСТАНТИНОВА,
Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М. В. Маруневич
https://orcid.org/0009-0008-6468-9237

Жилой дом представляет собой существенную часть предметного мира человека, значение которого в жизни каждого сложно переоценить. Архитектурно-художественный образ жилища всегда выражал единство эстетических предпочтений народа, с одной стороны, и подчеркивал органическую связь с природно-географической средой – с другой. Архитектура воплощала в себе национальные духовные и материальные ценности народа. В полной мере это относится и к архитектуре жилой среды, поскольку именно в ней непосредственно проявляется связь человека с окружающей природой и с родиной.

Народная архитектура всегда учитывала архитектурно-строительный опыт прошлого, в котором отражались также особенности труда и быта, инженерно-технические возможности. Особенности жилища гагаузов, как и любого другого народа, складывались под воздействием ряда факторов: исторических событий (миграция гагаузов с Балканского полуострова в Буджак); этнических процессов, результатом которых стали межэтнические контакты с другими этническими общностями. В результате жилище гагаузов приобрело самобытный колорит, в котором сохранились балканские традиции в сочетании с южнобессарабскими инновациями.

Возведение дома – работа ответственная и тонкая, требующая высокого уровня мастерства, знаний и времени. Поэтому к данному процессу у гагаузов было принято привлекать опытного мастера, который выполнял самую сложную работу и руководил строительством жилого дома. Возведение дома у гагаузов представляет собой одну из самых распространенных и традиционных форм коллективного труда (*meci*) с участием членов семьи, родственников и соседей.

Традиционному жилищу посвящен ряд работ исследователей-гагаузоведов (М. В. Маруневич, С. С. Курогло, Е. С. Сорочяну). Эти научные изыскания являются большим подспорьем для подготовки курриculумов, уроков, курсов лекций по истории и культуре гагаузов. Однако в настоящее время наблюдается дефицит работ научно-просветительского и популярного формата. За последние десятилетия увидело свет единственное издание, ставящее во главу угла задачу фиксации, описания, сохранения и популяризации архитектурного наследия гагаузов юга Республики Молдова. Это книга «Архитектура традиционного жилища гагаузов конца XIX – начала XX вв.», изданная под эгидой НИЦ Гагаузии им. М. В. Маруневич. Материалы, собранные в работе, уже сами по себе представляют историко-культурную значимость, поскольку содержат фотографии и рисунки сохранившихся образцов традиционного гагаузского зодчества, которые находятся на грани исчезновения. Это издание позволит более подробно объяснить учащимся значимость традиционного жилища в жизни гагаузской этнической общности, показать, что данный элемент культуры является одним из идентификационных признаков этноса, сегментом исторической памяти и одновременно объектом научного исследования.

Ключевые слова: традиционное жилище, народная архитектура, история и культура гагаузов, архитектурное наследие, Буджак.

«Голографичность» идишских присловий евреев Республики Молдова как одно из проявлений свойственного человеку «ноэтического предощущения»

Др. хаб. Жозефина КУШНИР, Институт культурного наследия
https://orcid.org/0000-0001-5125-2070

Корпус идишских присловий «Каталога», нами разрабатываемого, характеризуется свойством, которое мы условно обозначаем как их «голографичность». Логика этого обозначения: *осколок (фрагмент)* фотопластинки, где запечатлена *голограмма* объекта, *сохраняет* – в отличие от фрагмента фотографии – *изображение объекта в целом*. Чем меньше осколок голограммы, тем хуже качество изображения, но *его целостность сохраняется*.

А *картина мира*, созидаемая идишскими присловьями, тоже *целостна для их носителей* – т. е. для всех, кто воспринял (наследственно или как-то иначе) указанные устойчивые выражения *в феноменологически достаточном для этого объеме*.

«Феноменологическим» – в контексте ноэтической системы концепций, нами разработанной, – мы называем то, что происходит (существует) в феноменальном сознании человека *на уровне переживаний / ощущений / интуиций / смыслов*, причем *зачастую неосознанно*.

Соответственно *голографичность идишских присловий евреев Республики Молдова* определяется нами как *имплицитная целостность той феноменологической картины мира, которую эти устойчивые выражения создают*.

Развернутое описание их голографичности выглядит так:

1) Данные присловья существуют *в сознании своего носителя* не изолированно друг от друга, а *целостно*: как *единая феноменологическая картина мира*, т. е. *в контексте друг друга* (причем зачастую имплицитно).

2) Каждый «фрагмент» этой феноменологической картины мира – каждое *конкретное присловье – «апеллирует» к ней в целом, отражает ее и актуализирует* (более или менее отчетливо, в большей или меньшей степени).

3) Упомянутая картина мира характеризуется особым свойством: имплицитной проработкой *феноменологической теодицеи* (оно, в частности, воплощено в особом идишском присловье – ободряющей реплике Бога, обращенной к человеку: **Di tiy un Ikh ver dir helfn/** Ди тий, ун Их вэр дир хэлфн [*Ты делай, а Я тебе помогу*].

Указанная голографичность демонстрируется в докладе на примере ряда идишских устойчивых выражений. Упомянем три из них:

1) **Himl un erd hobn geshvoyren, az gurnisht zol nit zayn farloren/** Химл ун эрд хобн гешвойрэн, аз гурнышт зол ныт зайн фарлорэн [*Небо и земля поклялись, что ничто не будет потеряно*].

2) **Vi azoi Got firt, iz reht/** Ви азой Гот фирт, из рэхт [*Как Бог ведет, так правильно*].

3) **Dir tsi lengere yurn**/ Дир ци лэнгэрэ юрн [*Тебе – более долгие годы*].

На примере рассматриваемых присловий также показано: их специфическую голографичность можно идентифицировать как одно из проявлений «ноэтического предощущения» – особого феноменологического представления об «истинной реальности» (своеобразном посюстороннем Рае, где сохранены все и всё, кроме смерти/зла), в которую мир будет преображен совместными усилиями Бога и человека.

В докладе приводится несколько феноменологических свидетельств, дающих основания полагать: «ноэтическое предощущение» вообще свойственно человеку, не являясь порождением лишь фольклорного или лишь идишского сознания.

Ключевые слова: идишские устойчивые выражения, евреи Республики Молдова, «голографичность» идишских присловий, «ноэтическое предощущение», ноэтическая система концепций.

Обрядовое кормление в погребальной практике гагаузов: по материалам южногагаузского ареала

Др. Евдокия СОРОЧЯНУ, Институт культурного наследия
https://orcid.org/0000-0003-0902-6664

В гагаузской погребальной обрядности пища сопровождает не только поминальные трапезы после погребения, но и различные этапы самого погребального обряда. Новые полевые материалы, собранные в г. Вулканешты, позволяют впервые рассмотреть обрядовое кормление участников погребения как последовательную систему.

Первое обрядовое кормление совершается после омовения покойного и укладывания его в гроб: людей, участвовавших в этих действиях, кормят пищей, раскладываемой на внутренней стороне крышки гроба, которая хранится за пределами комнаты, где лежит усопший. В полночь накрывают трапезу для всех, находящихся в доме умершего; обязательной ее частью является коливо (*koliva*). Рано утром пища для гробовщиков и людей, остававшихся ночью у гроба, вновь раскладывается на внутренней стороне его крышки. Согласно народным представлениям, гробовщики не должны копать могилу натощак. В состав утреннего кормления входит оставшаяся после ночной трапезы еда (булгур, фасоль, картошка и капуста), а также коливо и горячий хлеб, преломленный на куски, которые обмакивают в вино (*şaraplı sıcak ekmek*). На кладбище гробовщиков вновь кормят горячим хлебом или *gözleme*; прежде они вкушают коливо и запивают его вином. Часть колива остается в вырытой могиле. После погребения принесенные на кладбище калач, коливо и вино раздают присутствующим; для души умершего на могиле оставляют стакан вина, кусок того же хлеба и часть колива.

Последовательность этих действий позволяет рассматривать кормление не как бытовое угощение, а как форму ритуального обмена пищей между умершим и живыми. Особенно показательна роль колива: его начинают готовить сразу после смерти, оно сопровождает несколько этапов погребения, и его часть оставляют в могиле. Это позволяет предположить, что в вулканештской традиции коливо выполняет функцию «доли» умершего. Эта «доля» оказывается включенной в обмен между умершим и живыми: часть пищи вкушается участниками обряда, другая

сохраняется за умершим.

Другой семантически значимый компонент обряда – соединение хлеба и вина. Горячий хлеб, обмакиваемый в вино и распределяемый между участниками погребения, может рассматриваться как средство ритуального приобщения живых к умершему и к его переходу в иной мир. В этом контексте смерть предстает не только как прекращение жизни, но и как условие ее продолжения и воспроизводства.

Сопоставительные материалы Етулии и Чишмикиоя показывают общие модели ритуального использования пищи при локальных различиях. В Етулии функцию особого обрядового хлеба выполняет комплекс *kapiti*, включающий *can pitası*, связанный с душой умершего. В Чишмикиое зафиксированы коливо, распределенное по этапам погребального цикла, и горячая лепешка, которую преломляют и раздают по кусочку участникам похорон, которые они обмакивают в вино и едят. Эти различия позволяют рассматривать обрядовое кормление как перспективный объект изучения локальных вариантов гагаузской погребальной традиции и диалектной вариативности в этой области.

Ключевые слова: гагаузы, погребальная обрядность, обрядовое кормление, обрядовая пища, ритуальные локальные различия.

Традиционное жилище гагаузов Южной Бессарабии в научном наследии В. А. Мошкова

Др. Виталий СЫРФ, Институт культурного наследия
https://orcid.org/0000-0001-7269-7909

Научное наследие известного российского этнографа Валентина Александровича Мошкова (1852–1922) относительно традиционного жилища и усадьбы гагаузов Южной Бессарабии конца XIX в. представлено в ряде работ различного формата.

Во-первых, данной теме отведена глава «Дом и надворные постройки» в этнографических очерках и материалах «Гагаузы Бендерского уезда». В ней В. А. Мошков основное внимание уделил следующим видам традиционного жилища: землянке, наземной хижине, капитальному дому, как с точки зрения экстерьера, так и интерьера, а также рассмотрел планировку, функциональное использование различных надворных построек, таких как: заборы, ворота, калитка, перелаз, навес для гужевого транспорта, амбар для немолоченой кукурузы, амбар для остальных хлебов, небольшая постройка для мякины, винный погреб, гарман, стога соломы и сена, хлев, конюшня, огороженное место для овец, навес для крупного рогатого скота, помещения для свиней и для птицы.

Во-вторых, практически все зафиксированные собирателем лексемы, обслуживающие жилище и усадьбу, содержатся в его «Словаре языка бессарабских гагаузов», который выступает в качестве одного из приложений в фольклорном сборнике «Наречия бессарабских гагаузов». Словарные статьи даны в нем по гнездовому принципу и снабжены русским переводом. Отметим высокую точность и содержательность представленных для правильного прочтения лексем и идиоматических выражений, во многих случаях указана этимология заимствованных слов, а также приводятся пометы с указанием локализации того или иного словоупотребления.

В-третьих, в научной библиотеке Музея антропологии и этнографии имени Петра Великого (Кунсткамера) РАН на правах рукописи хранится «Описание модели гагаузской хаты деревни Бешалма Комратской волости Бендерского уезда Бессарабской области (губернии – *В. С.*)». Автор при описании частей дома и его интерьера указывает их номенклатуру

на языке оригинала, причем над каждым термином и/или терминологическим сочетанием проставлено ударение. Благодаря этой работе мы узнаем имя создателя модели традиционной гагаузской усадьбы – гагауза Петри Кесиогло (Кёся или Киося – *В. С.*), который воспроизвел копию родного дома и двора масштабом в 1/19 натуральной величины.

Наконец, в-четвертых, в двух петербургских музеях – в Музее антропологии и этнографии имени Петра Великого (Кунсткамера) РАН и в Российском этнографическом музее – хранятся предметные и иллюстрированные коллекции В. А. Мошкова, так или иначе связанные с изучаемой нами темой. Имеется приписка ученого о том, что модели печей и печных труб были выполнены его детьми по его собственным рисункам. На акварельных рисунках представлены орнаменты, которыми украшали жилища: узоры на печах, дымовой трубе; настенные росписи, расположенные под окнами, на входной двери, при входе в погреб. Кроме того, в одну из коллекций входит план-чертеж двух дворов – с одним и двумя домами. Коллекция фотографий содержит снимки жилищ крестьян различного достатка. Каталоги всех коллекций В. А. Мошкова в указанных выше музеях увидели свет в последние годы (2019, 2022).

Ключевые слова: гагаузы, традиционное жилище, Южная Бессарабия, научное наследие, В. А. Мошков.

REZUMATE ALE SECȚIUNII
CULTURA TRADIȚIONALĂ UCRAINEANĂ/
TRADITIONAL UKRAINIAN CULTURE

Ukrainian identity in Transnistria and the war in Ukraine: an exploratory study

Ekaterina ANDRIUSHCHENKO,
University of Bologna, Italy

Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 raised an implicit question of political self- identification for Ukrainian communities outside Ukraine – including diaspora and border communities. Transnistria is a special case: an unrecognised, Russia-oriented entity where Ukrainians have nonetheless historically made up a large part of the population, and where some residents still hold Ukrainian citizenship today. This raises a question: did the 2022 war affect Ukrainian identity in the region - did it mobilise it, cause frustration and deeper silence, or had the connection with Ukraine already been lost before the war, meaning nothing changed?

Direct fieldwork access to the community in the region is not available, so the answer to this question is sought through a set of indirect indicators: the rhetoric of Transnistria's official Ukrainian-language media (in particular, the use of euphemisms instead of naming the war directly), the public agenda of Ukrainian cultural organisations, documented cases of pressure on activists, and demographic statistics. Special attention is given to statistical anomalies in population data for 2014 and 2022 – years that coincide with periods of armed conflict in Ukraine – which have not yet been the subject of systematic analysis.

Taken together, these indicators do not provide direct proof of a causal link between the war and identity transformation - a limitation caused by the absence of qualitative fieldwork data – but they point to a consistent pattern: Ukrainian identity in Transnistria is maintained in controlled forms that do not go beyond the state agenda, rather than being openly denied or openly mobilised. The demographic fluctuations of 2014 and 2022 remain one of the few available observable traces of how the community responds to events connected with Ukraine.

To our knowledge, no systematic academic study currently exists that addresses specifically this question – Ukrainian identity in Transnistria in the context of the 2022 war.

Keywords: Transnistria; Ukrainian identity; 2022 war in Ukraine; post-Soviet studies; ethnic.

Ivanna Blazhkevych as an ethnographer

Ph.D. OksanaDROHOBYTSKA,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-2929-1708

The history of Ukraine is rich in multifaceted figures whose intellectual and civic contributions remain largely overlooked by the general public. Ivanna Blazhkevych (1886–1977) combined the talents of a children's writer, poet, ethnographer, educator, and active social activist.

The future writer and educator was born on October 9, 1886, in the village of Denysiv (now in the Ternopil District of Ternopil Oblast), where her father, Omelian Borodievych, taught from 1867 to 1898. The girl attended elementary school in the village of Denysiv (1893–1896) and completed three grades at the Ternopil Special School (1896–1900). Her family's modest means prevented her from continuing her education, so she devoted herself to self-study. Ethnography undoubtedly occupied an important place among her interests.

As early as 1909, I. Blazhkevych participated in an ethnographic exhibition in Stryi, organized on the initiative of attorney E. Olesnytskyi. There she exhibited a collection of folk clothing and embroidered shirts from her native Ternopil region – men's and women's clothing, wedding attire for brides and grooms, children's clothing for boys and girls, embroidered towels, tablecloths, and shirts. For its diversity and artistic and ethnographic value, the collection was awarded a silver medal.

The teacher left behind several dozen notebooks containing ethnographic records about her native village of Denysiv in the Ternopil region. She described the natural and geographical location of the village, local trades and crafts, clothing, housing, peasant households, and the specific customs surrounding weddings, christenings, and calendar holidays. Some of the notebooks are titled «The Status of People in the Village Who Had the Opportunity to Gain Experience Through Travel and War», «The Attitude of Natives Toward Emigrants», «The impact of emigration from the New World on the economic and cultural state of the village», «Attitudes toward the state and the authorities. Interestingly, I. Blazhkevych also raised the issue of urbanization's impact on the village and the moral state of its inhabitants.

In describing the culture of the inhabitants of the village of Denysiv in

Ternopil district, the writer highlighted the role of the intelligentsia in diversifying the peasantry's diet, introducing new crops, eradicating superstitions and fortune-telling, improving hygiene, and so on. In her book «The Cultured Person», I. Blazhkevych called for the preservation of traditional folk clothing. She advised housewives to keep a clear record of expenses and income, which would teach thrift and prevent the purchase of impractical items, especially expensive clothing, which accelerates the economic ruin of the village.

Thus, Ivanna Blazhkevych stands as a unique example of a Ukrainian intellectual who succeeded in combining her pedagogical talent with in-depth ethnographic research into the daily life of a Galician village. Her scholarly legacy, particularly her detailed records of the transformation of folk culture under the influence of urbanization and war, is a valuable source for contemporary ethnography.

Keywords: Ivanna Blazhkevych, ethnographer, intelligentsia, daily life, Galician village.

Earthenware Wall-Hanging Crosses: Production Centres, Potters, Shape and Décor

Dr. Halyna IVASHKIV,
Institute of Ethnology, NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0003-2359-6735

A cross is an ancient sign and the main symbol of Christianity, considered to be an object endowed with sacred and protective power. In Christian tradition, different types of crosses were made from metal, brass, bronze, silver, gold, stone, clay, straw, ears of wheat, and dough, though wooden ones were the most widespread.

Earthenware crosses can be categorized into several typological groups: pectoral, hand-held, altar, wall-hanging, roadside, and even grave crosses. Ceramic wall-hanging crosses are unique – they are small, primarily of the "Latin" type (with an elongated lower end), decorated with vegetative and geometric motifs, and have a special notch or two small holes on the back for hanging. These crosses were placed under icons or above entry doors, made in the style of the small carved wooden crosses common in Hutsulshchyna and Pokuttia regions, and shared the same sacred function – to protect the household.

Wall-hanging crosses made of clay are a unique chapter in the history of pottery, and the town of Kosiv in Ivano-Frankivsk region was the hub for making such artifacts during the 20th century. In the 1930s, the famous Kosiv potter Hryhoriy Tsvilyk (1900–1952) made a number of items that are now kept in Ukrainian (Kolomyia and Kyiv) and Polish (Kraków) museums. These feature a single crossbar, and the craftsman incised the signature "Cwiłyk" on every one of them.

The décor of these items represents a blend of geometric and vegetative motifs, including four- or eight-petaled rosettes, triangles, rhombuses, arcs, dots, grid-like hatching ("ilchaste pysmo"), leaves, and trefoils. These were executed in the traditional color triad of green, brown, and yellow, with rare accents of blue. For crosses coated in white engobes, a brown dotted frame was standard. The overall ornamentation feels "light" thanks to the spacious arrangement of elements and a gentle color palette.

During the second half of the 20th century, the crafting of wall-hanging earthenware crosses attracted Nadiya Verbivska (1928–2011), a Kosiv potter

and the granddaughter of the renowned local potter Pavlyna Tsvilyk (1891–1964), Hryhoriy Tsvilyk's wife. Nadiya Verbivska's cross ornamentation features a brown linear frame and vegetative motifs, mainly an eight-petaled rosette and double leaves (Kyiv).

During the 1990s, Kosiv craftsmen Yuriy Iliuk (1915–1995) and Borys Huleychuk (1921–2003) also produced wall-hanging crosses. Painted wall-hanging crosses created by these masters, as well as a broad selection of other traditional earthenware, added to the folk ceramics collection at the Ethnographic Museum in Kraków in 1994. On the other hand, Ivan Skolozdra (1934–2008) from Rozvadiv in the Lviv region, a gifted artist known for reverse glass painting and small earthenware sculpture, made a terracotta wall-hanging cross adorned with a relief of the Crucifixion (Lviv).

In the 2nd half of the 20th century, wall-hanging crosses were also produced by Polish potters, particularly in Urzędów (Jan and Teofil Gajewski, Jan Witek), Medynia Głogowska (Emilia Chmiel) et alia. Consequently, based on their structural features, dimensions, and decoration, these crosses share strong similarities – variations appear mainly in specific painted and relief details, as well as in engobes and glaze color pairings. These earthenware wall-hanging crosses, held in museum collections throughout Ukraine (Kyiv, Kolomyia, Lviv) and Poland (Kraków, Lublin), are being introduced into scholarly literature for the first time.

Keywords: ceramics, wall-hanging cross, museum exhibit, ceramic center, author, shape, décor.

Memoirs as a historical source for the study of leisure practices of Eastern Galicia's urban population (late 19th century to the first third of the 20th century)

Stepan KUSHNIR,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
https://orcid.org/0009-0008-5984-8897

Memoirs belong to the group of personal-origin sources that reflect the individual perception of historical events by their participants or eyewitnesses. Their essence lies in the combination of factual information with the author's interpretation, which makes them both unique and problematic for the researcher. A memoirist always takes a certain position, consciously or unconsciously emphasizing their own role in events, which determines the subjectivity of this type of source. At the same time, this very feature allows the researcher to gain a deeper understanding of the psychological and cultural characteristics of the era. Personal-origin sources, particularly memoirs, contain socio-psychological information absent in other types of sources and make it possible to reconstruct the atmosphere of the epoch and the individual traits of its participants.

It is worth noting that memoirs are an exceptionally valuable source for the study of leisure, as they allow us to see not only the external forms of recreation but also the inner world of a person – their emotions, values, and social practices. In the recollections of urban intellectuals, we can observe various forms of leisure: visiting cafés and restaurants, theatres and cinemas, attending dance evenings, engaging in active forms of free-time activities, and more. Memoirs also record walks in nature, trips to the outskirts of Lviv or the Carpathians, fishing, berry and mushroom gathering – reflecting the combination of urban and rural styles of recreation.

In the broader context of urban everyday life, memoirs serve as a source for understanding social practices, family upbringing, cultural habits, and worldview values. Memories and correspondence allow us to trace the process of the formation of the intelligentsia, their daily life, leisure, system of friendships and social ties, as well as adaptation to the urban environment. Memoirs show how the intelligentsia combined professional activity with cultural and national duties, and how leisure became part of this process.

Thus, memoirs are an extraordinarily valuable source for studying the leisure of the urban population of Eastern Galicia in the late 19th – first third of the 20th century. They help to reconstruct a multifaceted picture of cultural and social practices, which are not always reflected in official documents or statistical materials. Memoirs allow us to see leisure as an important socio-cultural phenomenon that shaped the worldview of the urban population, fostered the development of intellectual and creative abilities, and was an inseparable part of everyday life.

Keywords: memoirs, urban population, Galicia, leisure, culture.

Stuart Hall's Concept of Cultural Identity: Heuristic Potential for the Ukrainian Context

Dr. Iryna PETROVA,
Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-8146-9200

The problem of cultural identity is important in the Ukrainian context, where questions of who we are and how our past is represented are connected with memory politics, decolonization, war, and the struggle for symbolic space. Ukrainian identity is not homogeneous or unchanging: it has been formed under imperial pressure, Russification, ruptures in historical memory, and self-redefinition in response to domination («*Cultural Identity and Diaspora*»).

St. Hall's works provide a theoretical framework for understanding cultural identity as a historically changeable, discursively constructed process. This approach allows Ukrainian identity to be analysed through memory, representation, power, and the struggle over meanings. The study aims to identify the heuristic potential of Hall's concept for analysing the redefinition of Ukrainian cultural identity under postcolonial and wartime conditions.

Hall emphasizes that identity is not an accomplished fact, but a process of production that is never complete and is "constituted within, not outside, representation" («*Cultural Identity and Diaspora*»). Hall distinguishes between identity as a shared, continuous origin and identity as a positional, historically changeable, internally unstable construct («*Cultural Identity and Diaspora*»; «*Introduction: Who Needs 'Identity'?*»). In postcolonial societies, the rediscovery of a common past and cultural values may become a resource of resistance.

Hall's analysis of Caribbean identity through the African, European, and American presences shows that identity emerges from domination, displacement, cultural memory, hybridity, and difference rather than from purity or an unchanging essence.

Hall's view of identity as historical, unfinished, and formed in a struggle over meanings allows Ukrainian identity to be analysed as shaped by imperial regimes, Russification, cultural oppression, war, decolonization, and new practices of self-description.

The Ukrainian context, however, should not be mechanically equated with the Caribbean experience. Hall analysed conditions shaped by slavery, forced rupture with origins, and racial regimes of representation, whereas the Ukrainian experience involves imperial subordination, Russification, marginalization of Ukrainian language and culture, and post-Soviet centre-periphery relations. Hall's concept is therefore productive for analysing how Ukrainian identity is historically formed and discursively constructed through memory, representation, cultural codes, and power.

Keywords: cultural identity, Stuart Hall, Ukrainian context, representation, decolonization.

Leonila (Nina) Zahlada (1896–1938): The Tragic Fate of an Ethnographer

Ihor VOROBCHAK, dr. Oksana DROGOBYTSKA,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-2929-1708

One of the most dramatic and, at the same time, iconic pages in the history of Ukrainian ethnology is the fate of Nina Zahlada, an outstanding researcher of traditional everyday life and the culture of childhood. Her academic path bears witness to how the Soviet totalitarian system deliberately and consistently destroyed the intellectual elite.

From 1924, N. Zahlada worked at the Fedir Vovk Cabinet of Anthropology and Ethnology, and later at the Ethnographic Museum of the All-Ukrainian Academy of Sciences. Her book «*Everyday Life of the Peasant Child*», published in 1929, is considered one of the pioneering studies in the ethnography of childhood. In it, the author thoroughly documented the entire cycle of a child's early life in a traditional Ukrainian village: from birth, lullaby practices, hygiene, and nutrition to children's folklore, games, involvement in labor, and socialization. The researcher's ethnographic fieldwork coincided with a turning point for the Ukrainian countryside. In 1934, she led her final expedition to Polissia, the primary goal of which was to salvage unique artifacts of traditional folk culture. There, the scholar witnessed a horrific reality – the catastrophic consequences of forced collectivization.

On March 30, 1938, the researcher was arrested on the absurd charge of plotting an armed uprising and attempting to establish an independent Ukraine. Unable to endure the inhumane torture, she was forced to sign fabricated interrogation records. On the night of April 28, 1938, an extrajudicial «troika» issued a death sentence, which was carried out immediately – literally one hour before her birthday. The body of Nina Zahlada was secretly buried in mass graves in Bykivnia, while her name and academic legacy were banned.

The researcher remains an eternal symbol of civic courage, academic integrity, and uncompromising devotion to her people in the face of totalitarian violence.

Keywords: Nina Zahlada, ethnography, totalitarian regime, ethnographic fieldwork, folklore.

Between «Refugee» and «Migrant»: Identity and Belonging in Contemporary Germany

Yaroslav YUDENKO,
Heinrich Heine University, Düsseldorf, Germany

The distinction between «refugee» and «migrant» is not only legal but also political and social, because these categories influence how people on the move are perceived and positioned within society. The refugee/migrant binary is not neutral: refugees are commonly associated with forced displacement and a legitimate need for protection, whereas migrants are more often linked to voluntary mobility and long-term residence. At the same time, these labels are shaped by political and institutional practices and do not always reflect the complexity of individual biographies.

The case of Syrians in Germany illustrates how such classifications may change over time. During the war in Syria, Syrians were predominantly perceived as refugees in need of protection. As political debates increasingly shift toward questions of return, reconstruction and integration, the way Syrians are perceived in German society is also changing. Language proficiency, employment, education and social participation become important factors in whether a person is viewed primarily as a temporary recipient of protection or as a long-term member of society.

However, a change in social perception does not necessarily imply a change in legal status from «refugee» to «migrant». Rather, it demonstrates that legal categories and social identities do not fully coincide. A person may legally remain a refugee while simultaneously being socially perceived as a migrant, resident or future citizen.

The refugee/migrant distinction therefore functions as a mechanism of social categorisation that influences not only migration policy but also perceptions of identity, inclusion and belonging.

The Syrian case also shows that people who arrived under conditions of forced displacement cannot be treated as a socially homogeneous group. Their trajectories differ according to duration of residence, employment, education, language proficiency and participation in society. The problem

lies not in the existence of legal categories themselves, but in treating them as complete descriptions of individual identity and belonging.

Keywords: refugee, migrant, identity, belonging, Germany.

Цифрові ресурси бібліотек у збереженні книжкової спадщини та культурної пам'яті України

Дрт. Олег БОНДАР,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Книжкова спадщина є важливою складовою культурної пам'яті суспільства, оскільки в матеріальній формі книги зберігають результати інтелектуальної, освітньої, наукової, релігійної та мистецької діяльності попередніх поколінь. Особливого значення в українському культурному просторі набувають рукописи, стародруки, рідкісні та цінні видання, а також видання, пов'язані з історією України та українською культурою.

У цифрову добу функція бібліотеки щодо збереження книжкової спадщини виходить за межі фізичного зберігання документів. Оцифрування створює можливість формування цифрових копій, електронних колекцій, бібліографічних і довідково-пошукових ресурсів та забезпечення віддаленого доступу до культурних та книжкових об'єктів. Таким чином, цифрові ресурси стають не лише технологічним інструментом збереження, а й засобом включення книжкової спадщини в сучасний інформаційно-комунікаційний простір.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України, коли питання фізичної безпеки культурних фондів доповнюється необхідністю створення їх цифрових копій та забезпечення сталого доступу до документальної спадщини. У цьому контексті цифрова репрезентація книжкових пам'яток набуває значення механізму збереження культурної пам'яті та забезпечення її передачі наступним поколінням.

Одним із найбільш системних прикладів цифрового представлення книжкової спадщини в Україні є діяльність національних, державних та наукових бібліотек України. Цифрові ресурси провідних українських бібліотек демонструють поступовий перехід від моделі простого електронного каталогу до складніших інформаційних систем, у яких поєднуються бібліографічний опис, цифрова копія документа, тематична класифікація, колекційна організація та довідкова інформація.

Цей процес має безпосередній зв'язок із культурною пам'яттю. Оцифрована книга перестає бути доступною лише фізичному відвідувачеві конкретної бібліотеки та стає об'єктом глобальної інформаційної комунікації. Користувач може звернутися до неї незалежно від свого місця перебування, що принципово змінює масштаб функціонування книжкової спадщини.

Водночас подальший розвиток цифрової книжкової спадщини потребує технологічної та інформаційної інтеграції ресурсів, уніфікації підходів до опису цифрових об'єктів, підвищення якості оцифрування й розпізнавання текстів, забезпечення довготривалого зберігання цифрових копій та створення зручних механізмів пошуку.

У контексті культурної пам'яті цифрові бібліотечні ресурси набувають значення інструменту передачі історичного досвіду між поколіннями. Вони забезпечують присутність книжкової спадщини України в глобальному інформаційному просторі та створюють умови для її актуалізації як складової культурної ідентичності. Саме тому перспективним напрямом розвитку бібліотечної діяльності є перехід від фрагментарного оцифрування окремих документів до формування взаємопов'язаної національної цифрової екосистеми книжкової та документальної спадщини.

Ключові слова: книжкова спадщина, культурна пам'ять, цифрові ресурси, бібліотеки України, оцифрування, цифрові колекції, цифрове збереження.

Витоки екоантропологічного напряму в українській етнології (рецепція трансформованих ландшафтів)

Др. Любов БОСА,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ
https://orcid.org/0000-0002-5381-8151

Розвідка має на меті простежити особливості становлення екоантропологічного напряму в українській етнології, у межах якого ландшафт постає цілісним соціоприродним організмом. Якщо традиційна етнологічна оптика розглядала довкілля переважно як середовище існування людини, то застосований підхід розкриває природний, соціальний та ментальний виміри в їхньому безперервному взаємозв'язку. Такий погляд на довкілля має глибоку вітчизняну традицію і починає предметно оформлюватися в науковому середовищі ВУАН у 1920-х роках. Уже в тогочасних комплексних експедиціях прирічкові ареали розглядали не лише як естетичне чи господарське тло, а як живий простір взаємодії людини, її традиційного побуту та навколишнього середовища. Дослідження дніпровських прирічкових територій середини 1920-х років стали головним «полігоном» зіткнення традиційної культури з радикальними техногенними трансформаціями XX століття. Вони дали змогу науково зафіксувати своєрідну «точку розриву» – момент перед безповоротним фізичним знищенням предковічного культурного ландшафту.

Джерельну основу розвідки становить комплекс архівних, візуальних та польових матеріалів. Передусім це матеріали Етнографічної та Історико-культурної комісій ВУАН, рукописні звіти Дніпробудівської та Кременчуцької експедицій (1920–1950-ті рр.), у яких зафіксовано традиційний побут та екологічні знання мешканців Придніпров'я безпосередньо перед гідротехнічним знищенням їхнього середовища. Важливий пласт джерел становлять візуальні матеріали та історична картографія. Окремий масив складають сучасні польові матеріали авторки (аудіозаписи інтерв'ю, усні історії, етноекологічні студії Придніпров'я і Приірпіння), які відображають рефлексію травмованого ландшафту в колективній пам'яті.

Сучасна російсько-українська війна спричинила безпрецедентний екоцид та нищення культурних ландшафтів (підрив Каховської ГЕС, мінування територій, випалення лісів, руйнування мікротопонімії). Ключовими завданнями досліджень у цьому напрямі є фіксація травмованого ландшафту; документування змін у сприйнятті простору громадами, які втратили традиційне середовище існування; застосування методів рятівної етнографії та усної історії; рекультурація та ревіталізація, за яких переосмислений ландшафт стає ресурсом подолання колективної травми.

У межах окресленої парадигми авторкою теоретично обґрунтовано та концептуалізовано категорію «травмованого ландшафту» як об'єкта етноантропологічного аналізу, що виникає внаслідок техногенних катастроф та воєнного екоциду. Водночас запропоновано екоантропологічне прочитання концепту «ландшафт спротиву» як адаптаційної моделі соціокультурного самозбереження, а також методологію рекультурації, що базується на використанні локальної мікротопонімії, усних історій і створенні екокультурних маршрутів як інструментів ревіталізації пам'яті громади, подолання травми та зміцнення національної ідентичності.

Таким чином, пропонований підхід, відновлюючи наукову спадкоємність київської етнологічної школи 1920-х років, адаптує її здобутки до викликів XXI століття та сприяє переосмисленню ландшафту: з об'єкта втрати він перетворюється на активний ресурс відновлення соціокультурного організму України.

Ключові слова: Етнографічна комісія, екоантропологія, травмований ландшафт, ландшафт спротиву, культурна адаптація.

Міфологема бика в культурах світу та України: від архаїчного символу до сучасної айдентики

Др. Олександр БОСИЙ,
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну
ім. М. Бойчука, Україна
https://orcid.org/0000-0002-7774-8098

Прадавній зооморфний образ Бика (Тільця) посідає фундаментальне місце в традиційній світоглядній системі сусідніх і споріднених культур України та Молдови. Як відомо, для обох наших народів цей символ сягає глибокого спільного коріння – потужного пласту культури Кукутені-Трипілля – та є невіддільною складовою головного індоєвропейського праміфу, утворюючи сакральну тріаду спільно з Великою Богинею-Матір'ю та своїм суперником – Змієм/Драконом. Ці універсальні прадавні образи здійснили визначальний вплив на формування як традиційної, так і сучасної культури та мистецтва.

Попри наявність численних праць із загальної семіотики та міфології, дослідження відповідних образів у локальних культурах досі залишаються фрагментарними. У цьому контексті продуктивним методологічним підходом є комплексний компаративний аналіз, що поєднує археологічні пам'ятки, історичні документи, міфологічні тексти та твори мистецтва. Він дає змогу не лише подолати фрагментарність наявних знань, а й виявити типологічні паралелі та історико-культурні зв'язки між сюжетами й образами.

Таким чином, інформаційне поле етнологічного та мистецтвознавчого дослідження образу бика у світових і протоукраїнській традиціях можна окреслити за такими аспектами:

1. Від універсального палеоліту до глобальних цивілізацій. Еволюція культури та мистецтва розпочинається з первісних магічних малюнків у печерному живописі палеоліту (союз жінки і шамана-бика в печері Шове, анімалістичний магічний реалізм Альтаміри). Цей сакральний код плавно трансформується у цивілізаційні структури: стає в основі культу мертвих і зодіакальним маркером у Давньому Єгипті (Бик Апіс), сакральним медіатором між життям і смертю у «ритуалах переходу» Кріто-Мікенської цивілізації (тавромахія на фресках у Кноссі як життєствердний посил у боротьбі за виживання), космогонічним пращуром царських династій і героїв у грецькій міфології (Зевс-бик і Європа, Мінотавр тощо) та сонячним божеством у ведійській традиції (Бик-Індра) та ін.

2. Глобальне у локальному. Міфологема Бика знаходить предметне втілення в археологічних пам'ятках на теренах України: від черепів первісного бика – тура з пофарбованою червоною вохрою лобною ділянкою, що може свідчити про їх ритуальне використання, до гравійованих композицій Кам'яної Могили (охоронні кола з чотирьох биків, супряга двох биків у ритуалі «першої борозни») та орнаментальної кераміки і дрібної пластики Кукутені-Трипілля до символіки сузір'я Тільця на посуді в курганних комплексах племен епох бронзи і міді, а потім у золотарстві скіфів.

3. Трансформація від архаїки до традиційної обрядовості та сучасності. У Середньовіччі архаїчні міфи еволюціонують в героїчні епоси (як наприклад, «Буй-Тур» Всеволод у «Слові о полку Ігоревім») та закріплюються у традиційній обрядовості українців, з-поміж іншого, наприклад, у поліському весільному ритуалі «ставання на рушник» (колишній тотемний символ бика мав передати силу плодючості молодим, що виступають тут у відповідних образах), їм в цей час співають; «*Ой, на городі часник, часник, стоїть Грицьоньо як Бик, як Бик/А коло нього молодиця – стоїть як телиця.* Такий же відгомін архаїки бачимо і в утилітарно-сакральній кераміці типу «Бик-водолій» та ін).

Сучасний етап культури демонструє адаптацію первісних міфів до нових умов: архаїчний образ проростає у мікротопонімії, фольклорі, легендах і казках, народних ремеслах, прикладному мистецтві, живописі, книжковій графіці, монументальній скульптурі та візуальній айдентиці (емблеми, логотипи, герби).

Ключові слова: міфологема бика, культура Кукутені-Трипілля, традиційна обрядовість, українсько-молдовські паралелі, візуальна айдентика, архаїчний символ, порівняльна етнологія.

Постер як засіб комунікації та візуалізації історичної пам'яті: розробка веб-сайту та серії постерів про українських поетів

Софія ВАСИЛЬЧУК, др. Олена СЛІТЮК,
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
https://orcid.org/0000-0001-9058-9979

Графічний дизайн є важливим інструментом формування культурних смислів і суспільної свідомості. Плакат як лаконічний та емоційно насичений засіб візуальної комунікації здатний передавати складні ідеї й актуалізувати історичні та культурні теми . У процесі переосмислення національної історії та культурної пам'яті він виконує не лише інформаційну, а й художньо-інтерпретаційну функцію.

Творчість поетів Розстріляного відродження та шістдесятників є важливою частиною української культури й символом боротьби за національну ідентичність. Повернення та утвердження їхніх імен у культурному просторі зумовлює необхідність пошуку нових форм візуального представлення цієї спадщини.

Попри наявність досліджень української плакатної графіки та творчості поетів XX століття, питання створення цілісних культурно-просвітницьких візуальних серій залишається недостатньо дослідженим. Основна увага приділяється літературній творчості митців або теоретичним аспектам плакатного мистецтва. Актуальність роботи полягає у поєднанні історико-культурного аналізу та графічного дизайну для створення концептуально обґрунтованої серії плакатів.

Метою роботи є дослідження історико-культурних передумов використання плаката як засобу візуальної комунікації та розробка серії авторських плакатів, присвячених поетам Розстріляного відродження і шістдесятникам, із застосуванням сучасних дизайнерських прийомів.

Передумовою проєкту стало прагнення сприяти збереженню історичної пам'яті шляхом її осмислення за допомогою візуальних засобів, близьких і зрозумілих молодіжній аудиторії. Спадщина українських поетів потребує актуалізації через нові форми комунікації та візуальну мову. На основі методології *User-Centered Design* (дизайну, орієнтованого

на користувача) розроблено кросмедійний проєкт, що поєднує інформаційний вебсайт і серію плакатів.

Серія плакатів, присвячених поетам Розстріляного відродження та шістдесятникам, поєднує історико-культурний контекст, художню виразність та емоційний вплив. Індивідуальність кожного поета розкривається в межах єдиної образно-стилістичної системи. Кольорова палітра, типографіка й графічні елементи забезпечують композиційну цілісність серії, а візуальні метафори та символи боротьби, трагедії й творчого прориву посилюють її змістове наповнення. Геометричні й каліграфічні шрифти підкреслюють концептуальність та емоційну виразність плакатів. Графічні мотиви серії інтегровано у вебсередовище, що забезпечує візуальну та стилістичну цілісність кросмедійного проєкту.

Висновки. У ході дослідження розроблено та реалізовано кросмедійний проєкт, присвячений українським поетам Розстріляного відродження та шістдесятникам. Образна система серії плакатів поєднує історико-культурний зміст, художню виразність і сучасні засоби візуальної комунікації. Використання візуальних метафор, кольорових і шрифтових рішень забезпечує стилістичну єдність серії та сприяє емоційному сприйняттю представленого матеріалу аудиторією.

Ключові слова: історична пам'ять, дизайн плаката, візуальна комунікація, українські поети.

Культурна пам'ять у контексті формування міської ідентичності

Др. Марина ВИШИНСЬКА,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0001-7944-5085

Сучасні зміни в міському середовищі пов'язані не лише з розвитком інформаційних технологій і глобалізацією, а й із трансформацією способів взаємодії людини з культурним простором. Місто доцільно розглядати як середовище, де поєднуються матеріальні об'єкти, суспільний досвід, символи та культурні смисли. Архітектурна спадщина, пам'ятні місця, мистецькі твори й інші візуальні елементи міського середовища сприяють збереженню досвіду попередніх поколінь та його осмисленню сучасною громадою.

Варто зауважити, що цифровізація та розвиток сучасних засобів комунікації змінюють характер міського культурного середовища й водночас створюють передумови для його уніфікації, що може послаблювати локальну своєрідність міста. Тому важливим стає збереження тих культурних характеристик, які вирізняють конкретне місто та пов'язують його з досвідом місцевої спільноти. За О. Кравченко, сприйняття міста формується під впливом не тільки його матеріального середовища, а й пам'яті, символічних образів та асоціацій, відображених у різних видах мистецтва. Саме тому мистецькі та меморіальні об'єкти можна розглядати як форми збереження й актуалізації культурних смислів, пов'язаних з історією міста.

Культурна пам'ять пов'язує досвід минулого із сучасним самосприйняттям спільноти та бере участь у формуванні її ідентичності. У міському середовищі пам'ять набуває матеріального та візуального втілення через різні об'єкти й знаки, наприклад пам'ятники, меморіали, мурали, інсталяції, пам'ятні дошки, назви вулиць та інші елементи публічного простору. Серед означених форм особливе місце посідають мурали як різновид публічного мистецтва. Доцільно згадати, що в період повномасштабного вторгнення мурали стали одним із проявів спротиву українського народу російській агресії. Зокрема, у Києві продовжують з'являтися зображення полеглих захисників: Максима Бордуся (просп.

Червоної Калини, 41/1), Максима Яловцова (вул. Милославська, 25). Не менш важливими для формування культурної пам'яті є меморіальні знаки, пам'ятники та мистецькі інсталяції. Особливу роль у цьому процесі відіграє топоніміка. Так, у Шевченківському районі Києва сквер «Слава танкістам» перейменовано на честь загиблого військовослужбовця Артема Соханя, що стало одним із проявів увічнення пам'яті захисника в міському просторі.

Відтак, культурна пам'ять є важливим чинником формування міської ідентичності, оскільки забезпечує зв'язок між історичним досвідом і сучасним сприйняттям міста. Її репрезентація через мистецькі, меморіальні та символічні форми сприяє збереженню значущих для міста історичних образів і культурних смислів та їх актуалізації в сучасному соціокультурному контексті. Таким чином, культурна пам'ять не лише зберігає досвід минулого, а й бере участь у формуванні уявлень про спільне минуле та ідентичність міської спільноти.

Ключові слова: культурна пам'ять, міська ідентичність, міське середовище, публічне мистецтво, місця пам'яті.

Українська хустка в сучасному культурному просторі: трансформація традиції та цифрові практики популяризації

Др. Вікторія ВОЛИНЕЦЬ,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0003-3783-508X

Українська хустка – не лише елемент жіночого вбрання, а й знаковий предмет української традиційної культури, що поєднує матеріальні, естетичні, символічні та соціокультурні характеристики. Передаючись із покоління в покоління, хустка забезпечувала зв'язок особистої, родинної та колективної пам'яті, зберігаючи й транслюючи важливі смисли української культурної спадщини.

В умовах сучасних соціокультурних трансформацій традиційні форми побутування української хустки зазнають змін. Вона виходить за межі первинного етнографічного та обрядового контексту й актуалізується у сферах моди, дизайну, мистецтва, фотографії, культурних заходів та медіакомунікації. Особливого значення набуває цифрове середовище, яке створює нові можливості для репрезентації, інтерпретації та популяризації традиційної культури.

Показовим прикладом сучасної актуалізації традиції є започаткування Дня української хустки, який щороку відзначають 7 грудня. Ініціатива, започаткована у 2019 році, спрямована на привернення уваги до української культурної традиції та об'єднання людей навколо її збереження й популяризації. Важливою особливістю цього культурного явища стало активне використання цифрових засобів комунікації. У соціальних мережах поширюються фотографії та відео з традиційною хусткою, організовуються тематичні флешмоби, онлайн-акції, майстер-класи та освітні заходи, що сприяють залученню українців у різних країнах світу до популяризації національної культурної традиції. Зокрема, у Вінниці у 2020 році з нагоди Дня української хустки відбувся міжнародний флешмоб, який було зафіксовано як національний рекорд за кількістю жінок в українських хустках, що долучилися до акції протягом доби.

Особливого символічного значення українська хустка набула в умовах повномасштабної російської агресії проти України, коли збереження та актуалізація національних культурних традицій стали одним із проявів культурної стійкості суспільства. Прикладом цього є всеукраїнський мистецький та благодійний фотопроєкт «Хустка Перемоги».

Водночас українська хустка трансформується з традиційного елемента жіночого вбрання в актуальний дизайнерський аксесуар і засіб мистецької комунікації. Вона стає своєрідним полотном для авторської інтерпретації культурної спадщини та набуває нових способів використання – як елемент одягу, головний убір, прикраса чи аксесуар для сумки. Показовими в цьому контексті є колекції українських брендів. Зокрема, бренд [не]хустка використовує в дизайні хусток орнаменти української вишивки та мотиви творчості Марії Примаченко.

Окремим напрямом сучасного переосмислення традиції є використання штучного інтелекту (ШІ). Так, український бренд шовкових хусток Aranka представив колекцію «Вічність часу», створену із застосуванням ШІ та присвячену темі материнства і вагітності під час війни.

Отже, українська хустка сьогодні функціонує як жива форма культурної спадщини, що зберігає традиційні смисли та водночас адаптується до сучасних культурних і комунікаційних умов. Її присутність у дизайні, мистецтві, соціальних мережах і цифрових проєктах свідчить про здатність традиції набувати нових форм, не втрачаючи історичного та символічного значення. В умовах повномасштабної війни хустка постає також як візуальний маркер української ідентичності, культурної пам'яті та суспільної стійкості. Відтак збереження культурної спадщини полягає не лише у фіксації традиційних форм, а й у їх актуалізації в сучасному культурному просторі із залученням нових технологій. Цифрові практики популяризації української хустки в цьому контексті стають одним із засобів збереження, переосмислення та подальшої трансляції культурної традиції.

Ключові слова: українська хустка, культурна спадщина, культурна ідентичність, цифрова популяризація, штучний інтелект.

«Хліб трьох епох» як соціокультурний феномен та символ української ідентичності

Габ. др. Людмила ГЕРУС,
Інститут народознавства НАН України, Львів
https://orcid.org/0000-0002-5931-3816

Для українського народу хліб ніколи не обмежувався виключно утилітарною функцією їжі. Він є національною святинею, маркером неперервності історичного розвитку та ключовим елементом етнічної ідентичності. Український хліб відображає багатовікову, вистраждану та незламну історію боротьби за незалежність.

До Дня Незалежності України мережа «Сільпо» разом з істориками створила «Хліб трьох епох», який поєднав традиції Русі, Гетьманщини та Української Народної Республіки (УНР). Кожна епоха своєрідно втілена в тісті: Русь – із пророщеними зернами злаків, Гетьманщина – щедрим хлібом на маслі та жовтках, УНР – хлібом із картоплею та маком. Форма хліба повторює традиційний книш «з душею», який українці випікали для вшанування предків.

Символічний витвір «Хліб трьох епох» є унікальним матеріальним втіленням історичної тяглості, оскільки концептуально об'єднує три доленосні періоди українського державотворення.

Київська Русь. Період репрезентований першозерном, яке закладало тривкі основи для розвитку хліборобської культури та давало початок життю на українських землях.

Гетьманщина. Епоха козацтва, у якій хліб виступав мірилом стабільності, уособленням добробуту, господарської міцності та сили козацького роду.

Доба УНР. Період, коли український хліб уперше вийшов на глобальну арену, ставши важливим інструментом міжнародної дипломатії та геополітичної боротьби за суверенітет.

Попри трагічні сторінки історії – загарбницькі війни, штучні голодомори та тотальні руйнування – українська хліборобська традиція вистояла. Повага до праці на землі та сакральне ставлення до хліба залишаються невід'ємною частиною національної ментальності українського народу, **що передається сучасним поколінням**.

Символічний «Хліб трьох епох» слугує потужним матеріальним і духовним містком між минулим і майбутнім. Він доводить, що традиції українського хлібопечення є тривким фундаментом нашої культури, який **зберігає національну пам'ять і зміцнює стійкість народу** в період сучасних випробувань. В умовах новітніх геополітичних викликів та боротьби за незалежність України концепт «Хліба трьох епох» набуває додаткових сенсів. Він виступає потужним інструментом культурної дипломатії, що демонструє світові глибину українського коріння, та слугує внутрішнім джерелом сили й консолідації суспільства навколо спільних історичних цінностей.

Ключові слова: Україна, культура, історія, хліб, традиція.

Використання каменю в народному будівництві українців Східноподільського Придністров'я (за експедиційними матеріалами)

Олександр ГОЛОВКО,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, Київ
https://orcid.org/0000-0002-0270-6715

Під час польових етнографічних досліджень автора 2013–2016 років у селах Східноподільського Придністров'я вдалося зафіксувати важливі відомості щодо використання каменю у місцевій будівельній практиці, що підтверджують та доповнюють емпіричні висновки знаних дослідників подільської традиційної архітектури (Т. Косміної, З. Гудченко, В. Кушніра, В. Кожухаря), а також каменотесного промислу регіону (Г. Александровича, В. Косаківського, В. Іванчишена).

Унікальні фізико-географічні умови краю – пересічений ландшафт із численними каньйонами, глибокими ярами та природними виходами скельних порід уздовж басейну Дністра та його допливів – зумовили значне поширення каменю як найдоступнішого (і часто – найосновнішого) будівельного матеріалу. Широкий асортимент сировинної бази засвідчують респонденти: «*А камінь був різний: пісковий камінь, камінь-вапняк (бачиш, отой білий, то считаєця вапняк, а той сєрий – то пісковик*), *і "ґрейда" називалася*» (с. Яруга). У багатьох селах функціонували каменоломні, де ручним інструментом відколювали шматки каменю різних форм і розмірів. Чоловіки невеликими артілями видобували камінь для продажу або ж для особистих будівельних потреб. Подекуди як матеріал для зведення стін купували готові пиляні блоки з м'яких порід каменю, що їх завозили з довколишніх місцевостей, зокрема із м. Сокирян.

Масове зведення стін житлових будинків із каменю набуло поширення в повоєнний період (1950–1960-ті роки), хоча окремі заможні господарі краю споруджували такі будинки ще у 1920–1930-х роках. Зазначимо, що навіть у давніших традиційних житлах із глиносолом'яних вальків чи саману камінь часто слугував основою для зведення фундаментів або цоколів, що було пов'язано з убезпеченням від вологи й осідання чи врахуванням різких перепадів висот при будівництві на пересіченому рельєфі. Для цього викопували глибокий рівчак до твердого ґрунту та викладали високий цоколь із найтвердіших порід – граніту чи «дикого» каміння. Цокольний поверх найчастіше використовувався як комплекс господарських приміщень (комора, хлів). Для мурування власне стін застосовували м'якші й легші в обробці породи каменю (опоку, крейду чи вапняк), скріплюючи їх відповідним розчином з глини та піску – «ґрасою».

Зібрані польові матеріали також фіксують зміни в організації праці, пов'язаної з кам'яним зодчеством. Мурування стін вважалося чоловічою фаховою справою, якою займалися наймані сільські мулярі: «*А коли ложат, муруют хату (в нас кажуть "муруют"), то тоді наймають. Я наймаю майстри, я нанімаю помощніки, та й зробили*» (с. Петрашівка). Майстри часто працювали бригадами із кількох робітників, у разі необхідності як підсобників залучаючи членів родини замовника. На відміну від «клаки» при зведенні глиносолом'яних стін, де винагородою слугували лише частування та взаємний відробіток, праця майстрів-мулярів підлягала обов'язковій грошовій оплаті, що поєднувалася із традиційним етикетом гостинності (забезпечення їжею та вином) після завершення кожного робочого дня.

Ключові слова: камінь, народне будівництво, Східноподільське Придністров'я, культурний ландшафт, польові етнографічні матеріали.

Шевські вироби в експозиції хати чинбаря Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини

Тетяна ГРУДЕВИЧ,
Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Україна
https://orcid.org/0000-0002-29413795

У Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в Переяславі, у центрі відтвореного українського села, розташований двір чинбаря. На його подвір'ї розміщені хата, комора, повітка та саж. У хаті, збудованій у другій чверті XIX ст. в с. В'юнище Переяславського повіту Полтавської губернії, відтворено чинбарський промисел – вичинку шкіри кінця XIX – початку XX ст.

Шкіряний промисел був пов'язаний з обробкою шкур тварин та виготовленням із них речей побуту: одягу, взуття, головних уборів, ремінної та кінної збруї й упряжі.

Початковим етапом шкіряного виробництва була обробка сировини – збереження шкур тварин від гниття та надання їм основних експлуатаційних властивостей, зокрема міцності й еластичності. Цим ремеслом займалися чинбарі. Чинбарство, своєю чергою, було пов'язане з такими заняттями, як шевство (пошиття взуття, зокрема чобіт), кушнірство (вичинка овечих шкур для отримання овчини, з якої шили одяг) та лимарство (обробка шкіряного напівфабрикату – так званої сириці, яку використовували для виготовлення збруї та предметів упряжі).

Чинбарство часто перебувало в тісному зв'язку з ремеслами, пов'язаними з пошиттям шкіряних виробів. У домашньому промислі швець нерідко був водночас і чинбарем, тому вичинка шкір та виготовлення виробів із них могли поєднуватися в діяльності одного майстра. Сировиною слугували шкури великої рогатої худоби, овець, кіз, коней, свиней, рідше – хутрових і диких звірів: тхорів, куниць, лисиць, зайців, ведмедів, оленів, диких кабанів та вовків. Ремесло з виготовлення та ремонту взуття традиційно називають чоботарством або шевством. Для селян чоботи були одним із показників матеріального достатку.

У Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, в експозиції хати чинбаря, зокрема в сінях, представлені шевські вироби – взуття, зібране працівниками Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» у 1960–1990-х роках. Колекція шевських виробів, що експонується в хаті чинбаря, налічує дев'ять одиниць. Серед них представлені сап'янці, чорнобривці, святкові чоботи та жіночі ботинки. Під час пошиття такого взуття майстри користувалися різними видами швів: лицевими, виворотними та потайними.

Окремі види чобіт варто розглянути детальніше. Привертають увагу жіночі чоботи із зеленої шкіри, із прошитим дратвою узором на задниках. Задник вшитий із червоним кантом. Халяви широкі, без піднаряду. Підбор височенький, із підківкою. Чоботи були пошиті в с. Хомутець Миргородського району в 1910 р. Знайдені у Кобилан Пріськи Іванівни в 1969 р. Матеріал і техніка: шкіра, шиття. Довжина підошви – 25 см, висота халяви – 38×17 см. Придбані за 15 крб.

Інші чоботи-сап'янці – червоні, на високому підборі, з піднарядом із білої тканини; зверху оздоблені елементами із зеленої шкіри, які закочувалися вгору. Були пошиті для Лисецької Марфи Афанасівни в 1923 р. Знайдені в с. Ірклііїв Чорнобаївського району у Лисецької Марфи Афанасівни. Розмір – 36. Матеріал і техніка: шкіра, шиття. Придбані за 17 крб.

Варті уваги й чоботи «чорнобривці». Передні й закаблуки чорні, халявка червона, шов розташований із внутрішнього боку. Носок загострений, каблук складений із кількох шарів шкіри та має латунні підківки. Підошва підбита дерев'яними гвіздками. Чоботи були пошиті до весілля в 1909 р. Належали Микитенко Харитині Михайлівні. Знайдені в с. Бородані Богуславського району Київської області у Гурської Марії Петрівни в листопаді 1974 р. Матеріал і техніка: шкіра, шевська робота. Довжина від носка до кінця каблука – 25,5 см, висота з халявкою – 43 см.

Цікавими є чоловічі чоботи з пришивними передами, юхтові, на високих підборах. Пізніше були підбиті підметками. Носилися в дореволюційний час у зимову пору. Датуються початком XX ст. Знайдені в с. Рудяків Бориспільського району Київської області. Належали Скороход Мотрі. Розмір – 43–44, висота халяви – 40 см, окружність голенища – 49 см. Матеріал і техніка: юхта, ручне шевство.

Чобітки (напівчобітки) з невисокими халявками до «кілець», із чорного хрому, з «язичком» і нашитим носочком. Усередині підшиті полотном та ситцем. Підбори шкіряні. Каблук «під ногу» складається з 12 шарів шкіри. Належали Волик Парасці Луківні, датуються 1920-ми рока-

ми. Знайдені в с. Святилівка Глобинського району Полтавської області в 1975 р. Документ, що підтверджує придбання чобіток, – акт № 1068. Розмір – 35–36 (23–23,5 см). Висота халяви – 22,5 см. Матеріал і техніка: хром, полотно, ситець, ручна робота.

Усі ці шевські вироби, представлені в експозиції хати чинбаря Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, є важливою складовою збереження й популяризації матеріальної культури українського народу.

Ключові слова: чоботи, шевські вироби, хата чинбаря, експозиція, музей.

Паркани, ворота та хвіртки як складова сільського подвір'я українців півночі Молдови: трансформація традиції (за матеріалами польових досліджень)

Др. Віктор КОЖУХАР,
Інститут культурної спадщини
https://orcid.org/0000-0002-7863-8608

Паркани, ворота та хвіртки є важливими елементами традиційного сільського подвір'я українців Молдови. Вони виконували утилітарну функцію, визначаючи межі обійстя та організовуючи його внутрішній простір, водночас були пов'язані з локальними будівельними традиціями, народною термінологією та обрядовими практиками.

Метою дослідження є характеристика традиційних типів огорож, воріт і хвірток, матеріалів і способів їх виготовлення, локальних назв, обрядових функцій та трансформацій упродовж XX – початку XXI ст.

Польові матеріали засвідчують значне різноманіття традиційних огорож. Їх виготовляли з доступної місцевої сировини: дерева, лози, верби, ліщини, каменю, стебел соняшнику, проса й тютюну. Побутували плетені *плоти*, дерев'яні *штахети / штихети*, кам'яні *мури*. Так, у с. Василєуци Ришканського р-ну використовували вербове гілля, *соняшни́ню*, тютюнові стебла та *курлаття* – тонкі жердки; такі плоти господарі переважно виготовляли самі. У с. Ніхорень (Нагоряни) Ришканського р-ну *пліт / плетінку* плели з лози чи гілок ліщини, а фасад подвір'я намагалися огородити штахетником. У Ракарії того ж р-ну огорожі робили також зі стебел соняшнику – бичів та *гарагів* ліщини чи верби; штахети виготовляли столяри, а простіші огорожі – самі господарі.

Локальна лексика відображає різноманіття конструкцій і технологій: *пліт, плетінка, мур сухої кладки, мур на глині, мур на цементі; штахети, штихети, курлаття, соняшниня, бичі, колики, цивахи*. У Ракарії зафіксовано також назву *раклі* для плетених конструкцій воріт. В окремих селах між сусідніми дворами існували *перелази*, що забезпечували короткий шлях і повсякденне спілкування між сусідами. *Хвіртку* місцеві українці називають *фірткою*, *ліскою*, *каліткою*.

Упродовж XX – початку XXI ст. конструкції та матеріали суттєво змінилися. Плетені огорожі й кам'яні мури поступаються дощаним пар-

канам, штахетам, металевій сітці, бетону, шиферу, металопрофілю та кованим конструкціям. Змінилася й естетика: дерев'яні огорожі білили, пізніше фарбували; штахети могли бути зеленими або синіми. Нині переважають металеві паркани, ворота та хвіртки. Водночас частина давньої термінології продовжує функціонувати.

Особливе місце ворота й хвіртки посідали в календарній та родинній обрядовості. На Андрія в багатьох селах хвіртки або ворота знімали, переносили, ховали чи міняли місцями. Такі дії були молодіжною забавою, однак здебільшого збиткували з хвірток та воротами осель, у яких мешкали дівчата на виданні.

На Юрія / Георгія на ворота, хвіртки чи огорожі клали землю з травою – *кіцки́ / кєцки́ / кицки́* – та гілки освяченої верби як оберіг господарства, захисту худоби й подвір'я; у с. Ракарія на місці *кіцки* сипали сіль, лили воду та зверталися до Бога з проханням про врожай.

Ворота набували особливого значення й у родинних обрядах. Під час весілля біля них зустрічали молодого, влаштовували викуп, прикрашали вхід до обійстя. У поховальній обрядовості зафіксовано як тримання воріт відчиненими, так і їх зачинення відразу після винесення покійника. У с. Ракарія при поверненні породіллі з немовлям той, хто відчиняв ворота, клав ніж і віник, оберігаючи дитину від «*поробітку*». Там же ворота традиційно відчинялися в бік сходу сонця; за свідченням респондента, ця практика зберігається й нині.

Таким чином, трансформація парканів, воріт і хвірток відображає зміни матеріальної культури та способу життя українського / українсько-молдовського села республіки. Водночас польові матеріали засвідчують збереження локальної термінології та окремих обрядових практик. Ворота, хвіртка й огорожа виступають не лише конструктивними елементами подвір'я, а й культурно маркованою межею між простором обійстя та зовнішнім світом, значення якої особливо виразно виявляється у календарній і родинній обрядовості.

Ключові слова: українці Молдови, сільське подвір'я, паркани, ворота, хвіртки, перелази, локальна термінологія, обрядовість, трансформація традиції.

Рідкі страви українців Республіки Молдова (за польовими матеріалами)

Др. Катерина КОЖУХАР,
Інститут культурної спадщини
https://orcid.org/0000-0002-8272-9940

Традиційне харчування є складовою етнічної культури, у якій зберігаються локальні особливості приготування їжі, народна термінологія та пов'язані з нею звичаї.

Метою дослідження є характеристика асортименту рідких страв українців Республіки Молдова, локальної варіативності їх складу й технології, особливостей функціонування у повсякденному, святковому та обрядовому харчуванні й за умов харчових обмежень, а також виявлення трансформацій цієї традиції.

Джерельну основу становлять польові етнографічно-діалектологічні матеріали, зібрані автором у 1995–2026 рр.

Польові записи засвідчують значне різноманіття рідких страв: *борщі, капусняки, супи, юшки, уху, заму, затірку; страви з домашньою локшиною, кльоцками, галушками й крапанка́ми; гриб́ні, рибні, бобові, круп'яні, молочні страви та страви на сироватці – дзе́рі*. До прикладу, в с. Паланка Келераського р-ну традиційно готують *сирбу́шку на дзе́рови*.

Найбільш варіативною групою є борщі. Зафіксовано червоний і зелений борщі, борщі зі свіжою та квашеною капустою, крижавкою, квасолею, зеленим горошком, цукровим буряком, кукурудзяними крупами, рисом, локшиною, тістом, грибами, рибою, кропивою, щавлем, кислими огірками. Побутують локальні назви: *голий борщ, чистий борщ, борщ засипаний, забіляний борщ, борщ з на́ інкою, борщ ґрос, галети́на, борщ із крапанка́ми, руминский борщ*.

Характерною рисою борщової традиції є використання кислих заправок. У більшості досліджених населених пунктів зафіксовано *кислий борщ / борш* – ферментовану рідину, яку готували переважно з висівок (*грис, грес, ґріс,*), використовуючи *гущу* від попереднього заквашування; локально додавали кукурудзяне борошно, листя чи гілочки вишні, смородини, кріп. У Рибницькому та інших районах Придністров'я для закислення використовували також квас із буряка. Зафіксовано висло-

ви *уповняти борш, ўпоўня́ти кислий борш, зливати кислим бо́ршом*, а також назви спеціального посуду – *боршіўка, ґавано́с / ґавано́с ик*. Саме підкислення є одним із критеріїв розмежування борщу і супу.

Помітним локальним різновидом є борщ із цукровим буряком. Його рецептура та функції варіюють: у с. Малиновське Ришканського р-ну борщ із квасолею та цукровим буряком готували на третій день весілля і на парастас, у Стольничанах – на поминальний *уби́д* і під час *кла́ки* (толоки). Натомість у Василєуцах борщ був повсякденною стравою і на свята його не готували.

Виразну сезонність мають зелені борщі, які варили переважно навесні. Використовували городню й дикорослу зелень, місцеві назви якої – *щуне́к, щоўни́к, жали́ а, жале́ а, квасок, урзи́ а, гацмацу́ і, пшеничка* – становлять важливий етнолінгвістичний пласт матеріалів.

Польові записи відображають трансформацію традиції: нині значно рідше готують у печі та *уповняють кислий борш*, домашні продукти замінюють готовими, з'являються нові види супів. Простежуються й міжетнічні контакти: поширення *за́ми* й *чо́ би* респонденти пов'язують із молдовською кухнею, *шурпи́* – з азіатською, солянки – з російською, а у Василєуцах борщ із кислими огірками називають *руминским борщом*.

Таким чином, польові матеріали засвідчують значну локальну варіативність рідких страв українців Республіки Молдова за їх назвами, складом, технологією приготування та функціональним призначенням. Водночас стійким ядром цієї системи залишається борщ, численні різновиди якого поєднують повсякденні харчові практики з календарними, родинно-обрядовими та локальними традиціями.

Ключові слова: українці Республіки Молдова, традиційне харчування, рідкі страви, борщ, польові матеріали, локальні традиції.

Культурна подія як простір актуалізації культурної ідентичності: нові форми святкових практик

Габ. др. Марина КОЗЛОВСЬКА,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0002-2906-672X

Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення способів функціонування українських святкових традицій у сучасному культурному просторі. Святкова практика зберігає зв'язок із колективною пам'яттю та культурним досвідом спільноти, однак її сучасне функціонування дедалі частіше відбувається в межах спеціально організованих культурних подій. Відповідно, змінюються не лише способи представлення й реалізації традицій, а й контекст їхнього сприйняття.

У попередніх дослідженнях авторкою було розглянуто свято як елемент нематеріальної культурної спадщини, святкові видовища у фестивальному туризмі та культурологічне осмислення фестивальних практик. Новий етап дослідження пов'язаний із питанням про те, що відбувається з традиційним культурним змістом, коли він переноситься у формат культурної події.

Мета дослідження – окреслити механізм актуалізації та адаптації святкової традиції через її включення до культурної події. Застосовано культурологічний, системний та порівняльний підходи.

Культурна подія розглядається як середовище, у якому традиція набуває нових умов функціонування. Її організаційна структура визначає простір, спосіб представлення та характер комунікації. Завдяки цьому традиційний зміст може бути не лише відтворений, а й переозначений відповідно до актуальних культурних запитів. Оновлення форми святкової практики не обов'язково означає втрату її традиційного змісту та культурної цінності. За умови збереження основних символів, звичаїв і значень традиція може набувати сучасних способів представлення та ставати частиною актуального культурного досвіду.

У цьому контексті доцільно розглядати культурну подію як механізм подієвої актуалізації святкової практики. Такий механізм охоплює три взаємопов'язані процеси: відбір і виокремлення культурно значущих елементів традиції; їх нове просторово-часове та художньо-кому-

нікативне оформлення; включення цих елементів у досвід спільноти. У такий спосіб культурна пам'ять актуалізується через спільну культурну дію, а традиційний досвід набуває сучасних форм сприйняття.

Наукова новизна полягає в розгляді культурної події не як різновиду святкового видовища чи фестивалю, а як середовища актуалізації традиції. Такий підхід дає змогу розмежувати збереження культурного змісту та способи його сучасної репрезентації, а також простежити їхній зв'язок із культурною ідентичністю.

Отже, сучасна культурна подія може виконувати функцію посередника між традиційною святковою практикою та актуальним культурним досвідом. Її значення полягає в актуалізації та популяризації культурної спадщини, її переосмисленні й включенні в сучасні форми суспільного функціонування.

Ключові слова: культурна подія, святкова традиція, культурна пам'ять, культурна ідентичність, нематеріальна культурна спадщина.

Роль сучасних культурних подій в актуалізації традиційної української культури

Др. Євгенія КОРОЛЕНКО,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0003-1552-0394

Традиційна українська культура є невід'ємною складовою нематеріальної культурної спадщини, що відображає історичний досвід, світоглядні цінності та духовні орієнтири українського народу. В умовах глобалізації, цифрової трансформації й сучасних соціокультурних процесів особливої актуальності набуває не лише збереження традицій, а й пошук ефективних механізмів їх актуалізації та інтеграції в сучасний культурний простір. Сучасні культурні події є одним із дієвих інструментів цього процесу. Фестивалі, етнокультурні форуми, виставки, ярмарки, концертні програми, майстер-класи та інші культурно-мистецькі заходи створюють умови для безпосередньої взаємодії суспільства з традиційною культурою. Вони поєднують автентичні форми народної творчості із сучасними засобами культурної комунікації, забезпечують міжпоколінну передачу знань, популяризують народну музику, танець, ремесла, обрядовість і традиційну кухню. Активне використання цифрових технологій, мультимедійних платформ і соціальних мереж значно розширює аудиторію культурних подій та залучає молодь до процесу збереження культурної спадщини.

В умовах повномасштабної війни культурні події набули додаткового значення як інструмент консолідації суспільства, зміцнення культурної стійкості та міжнародної репрезентації України. Вони сприяють формуванню позитивного образу української культури у світі та підтверджують її важливу роль у розвитку сучасного європейського культурного простору.

Отже, сучасні культурні події доцільно розглядати як багатофункціональний соціокультурний простір актуалізації традиційної української культури, що забезпечує її збереження, розвиток і передачу майбутнім поколінням.

Ключові слова: традиційна українська культура, культурні події, нематеріальна культурна спадщина, культурна комунікація, актуалізація.

Вишивка традиційного одягу кінця XIX – першої половини XX ст. села Цінева (за матеріалами польових досліджень 2026 року)

Др. Тетяна КУЦИР,
Інститут народознавства НАН України, Львів
https://orcid.org/0000-0002-6522-0640

У 2026 року науковці Інституту народознавства НАН України взяли участь у комплексній етнографічній експедиції з метою підготовки колективної монографії «Бойківщина». Серед сіл, які відвідали вчені, було с. Цінева Калуського району Івано-Франківської області. Одним з об'єктів, що викликав зацікавлення дослідників став Історико-краєзнавчий музей культури та побуту, заснований місцевий краєзнавцем, фотографом, художником, колекціонером, письменником Ярославом Ковалем. У музеї зберігається колекція традиційного одягу, малюнки та світлини Я. Коваля, які були використані для дослідження, разом із пам'ятками з інших українських збірок та інформацією в опублікованих джерелах. Компонентами вбрання, які оздоблювали вишивкою, були: жіночі та чоловічі сорочки, запаски, у 20-30-х рр. – короткі жіночі безрукавки (сердаки), а також верхній одяг – довгі кожухи та короткі кожушини.

Основу комплексу жіночого вбрання становила уставкова коротка сорочка з уставкою по пітканню з виложистим коміром середньої величини. У виробах кінця XIX – початку XX ст. вишивкою хрестиком оздоблювали нижню частину уставки та периметр коміра. Рукави мали доволі широкі манжети, або манжети з викотами, прикрашені вишитими взорами по периметру. Характерною особливістю цього центру народного мистецтва було використання для пошиття сорочок тканини полотняного чи саржевого переплетення (часто в ромби), а домінантною вишивальною технікою був доволі дрібний хрестик, величина якого не залежала від переплетення тканини.

Чоловічі сорочки шили з тих самих матеріалів. Частіше вони були тунікоподібного крою з коміром та манжетами прикрашеними, як і жіночі, смугами хрестикових орнаментів.

В сорочках кінця XIX – початку XX ст. переважали геометричні чи сильно геометризовані рослинні візерунки у червоно-синій гамі з переважанням першого кольору. У 20-30-х рр. крій жіночих сорочок дещо спрощується, наприклад, замість коміра горловину могли обв'язують гачком, замість манжетів рукави могли стягувати на гумку. Поряд із сорочками уставкового чи тунікоподібного крою почали використовувати блузи крою реглан у жіночому комплекті вбрання, та сорочки з кокеткою і планкою на гудзики – в чоловічому. У цей же період змінюється кольорова гама вишивок, основу яких становить чорний та темно-вишневий, доповнені невеликою кількістю яскравих червоних, помаранчевих, синіх, зелених, а інколи жовтих та фіолетових барв. Крім того, у жіночих сорочках нерідко вишивкою прикрашали увесь рукав окремими дрібними мотивами, вертикально чи діагонально розташованими орнаментальними смугами, які нерідко запозичували із друкованих таблиць

Яскравою своєрідністю відзначається вишивка місцевого хутрового одягу, для пошиття якого часто використовували прямоспинний крій із широкими рукавами з викотами. У вжитку також були кожушини-безрукавки. Незалежно від довжини виробу, вишитий декор розміщували вздовж пілок у вигляді хвилеподібних вишуканих галузок з різноманітними стилізованими квітами, листками та плодами. Основними швами у декорі були стебловий шов та гладь.

Ключові слова: вишивка, народний одяг, Цінева, Бойківщина, традиційне вбрання.

Цифрова репрезентація культурної спадщини у сучасному медіапросторі

Др. Оксана ОЛІЙНИК,
Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»,
Україна
https://orcid.org/0000-0002-4687-2408

Технологічні інновації та розвиток цифрових медіа суттєво трансформують способи збереження, інтерпретації та популяризації культурної спадщини. Водночас концепція культурної спадщини та розуміння її складових, зокрема типів архівів, цінностей, функцій і кола ключових зацікавлених сторін, із часом еволюціонували. Якщо традиційні форми її представлення здебільшого передбачали безпосередній контакт із матеріальними об'єктами та фізичними просторами, то сучасне цифрове середовище зумовлює появу нових форм репрезентації, позбавлених просторових і часових обмежень. У цьому контексті культурна спадщина постає не лише об'єктом документування, а й активним ресурсом сучасної медіакомунікації, пов'язаним із формуванням особистої та колективної ідентичності, збереженням пам'яті й усвідомленням культурної належності.

Музеї, архіви, бібліотеки та інші культурні інституції, пов'язані зі збереженням спадщини, дедалі активніше використовують цифрові платформи й мультимедійні технології для взаємодії з аудиторією, адаптуючи свої повідомлення та способи представлення культурних цінностей до форматів і мови сучасних медіа. Необхідність поширення інформації про культурну спадщину спонукає інституції впроваджувати цифрові стратегії, що сприяють її популяризації та збереженню. Зокрема, цифрові колекції, віртуальні експозиції, інтерактивні наративи, цифрове картографування, технології доповненої та віртуальної реальності, інтерактивні столи й цифрові екрани, проєкційні технології та мультимедійні інсталяції розширюють можливості репрезентації культурної спадщини та сприяють формуванню нових моделей її сприйняття й інтерпретації.

Особливого значення набуває зміна характеру взаємодії між культурною інституцією та аудиторією. Поєднання культури, історії, науки,

мистецтва й технологій не є статичним – воно формує динамічне середовище для співпраці та нових форм комунікації. За таких умов музеї, архіви та інші культурні установи можуть ставати просторами комунікації, рефлексії та взаємодії, створюючи можливості для обміну практиками, досвідом і знаннями як у фізичному, так і у віртуальному середовищі.

Отже, цифрова репрезентація культурної спадщини не повинна зводитися лише до оцифрування об'єктів або перенесення вже наявної інформації в цифровий формат. Її важливим завданням є створення змістового зв'язку між культурним об'єктом, його історичним контекстом і сучасною аудиторією. Саме в цьому полягає комунікаційний потенціал цифрових медіа: вони дають змогу не лише зберігати та поширювати інформацію про спадщину, а й актуалізувати культурну пам'ять, підтримувати колективну ідентичність та сприяти відповідальному ставленню до культурних цінностей. Водночас стрімкий розвиток цифрових технологій змінює способи передавання й поширення інформації, створює нові комунікаційні виклики та зумовлює необхідність подальшого переосмислення підходів до репрезентації культурної спадщини.

Ключові слова: культурна спадщина, цифрова репрезентація, цифрові медіа, культурна пам'ять, культурна комунікація.

Репрезентація традиційної української культури в креативних індустріях: атрактивний потенціал спадщини Соломії Крушельницької

Др. Христина ПЛЕЦАН,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0002-8179-7896

«Символ української опери, української музики, українського мистецтва. Все це – Соломія Крушельницька…»

Сучасні соціокультурні виклики та захист ментального простору вимагають переосмислення ролі традиційної української культури, яка стає стратегічним ресурсом зовнішньої та внутрішньої культурної політики. Креативні індустрії, у цьому контексті, розглядаємо головним механізмом масштабування національної спадщини. Завдяки інтеграції фольклорних форм, народної естетики та локальних смислів у новітній медіаконтент, фешн-індустрію, візуальне мистецтво й туристичну сферу відбувається оновлення традиційного контексту, що робить українську культуру впізнаваною та конкурентною на світовому ринку.

Основою для популяризації національної ідентичності залишаються видатні історичні постаті, чий внесок слугує маркером державотворчої та мистецької зрілості нації. Усвідомлення та наукова рецепція постатей минулого в синергії з діяльністю сучасних митців і культурних менеджерів створюють тяглість традицій, демонструючи сталість і самобутність української культури у світовому контексті. Однією з таких яскравих особистостей виокремимо Соломію Крушельницьку (1872–1952), діяльність якої репрезентує феномен світового вокального мистецтва кінця XIX – першої половини XX століття, інтегрований у європейський та латиноамериканський культурний простір. Для розкриття постаті Соломії Крушельницької доречно акцентувати увагу на її унікальній методології популяризації традиційної культури, зокрема поєднанні класичного високого мистецтва (академічного вокалу) із фольклором, використанні традиційних костюмів, унікальності виконання на світових сценах та записі народних пісень на тогочасні інноваційні носії. У 1893 році дебютувала на сцені Львівського оперного театру опери «Фаворитка», «Сільська честь». Наступного року співала у Львів-

ській опері головні партії в операх «Фауст» Шарль Ґуно, «Африканка» Джакомо Мейєрбера, «Страшний двір» Станіслава Монюшка. У грудні 1895 року виступила на італійській сцені у місті Кремона (театр А. Понк'єллі) в опері Дж. Пуччіні «Манон Лєско». Критики високо оцінили її вокальні дані, відзначаючи «…бездоганно поставлений блискучий голос, напрочуд вірну емісію звуків, граничну відточеність співу». Завдяки високому рівню академічної вокальної школи та сценічної майстерності виконавиця здобула міжнародне визнання утвердившись на провідних світових оперних сценах (Кремона, Трієст, Одеса, Буенос-Айрес, Варшава, Париж, Неаполь, Мілан, Каїр, Рим та ін.) як амбасадорка української музичної культури. Виконала близько 60 партій в операх Р. Вагнера, Дж. Верді, Дж. Пуччіні, Ш. Гуно, Ж. Бізе, Р. Штрауса, М. Масне, С. Гулака-Артемовського, П. Чайковського та ін. 1904 року, на запрошення Дж. Пуччіні, блискуче виконала партію Баттерфляй у його опері «Чіо-Чіо-сан» (театр «Гранде», Трієст), після чого ця опера здобула всесвітнє визнання. Дж. Пуччіні вважав С. Крушельницьку «найпрекраснішою й найчарівнішою Батерфляй». Отже, творчий доробок мисткині становить вагомий пласт національної спадщини з вираженим атрактивним потенціалом для сучасних інтерпретацій. Співачка була тонким, глибоким інтерпретатором творів К. Монтеверді, К. Глюка, В. Моцарта, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Й. Брамса, М. Равеля, М. Мусоргського. Все життя популяризувала українську музику, блискуче виконувала українські народні пісні, твори С. Людкевича, Д. Січинського, М. Лисенка тощо. Водночас у реаліях трансформації соціокультурного простору та розвитку постмодернізму спадщина С. Крушельницької виходить за межі суто академічного музикознавчого дискурсу, набуваючи ознак динамічного ресурсу креативних індустрій [8]. При цьому атрактивність розглядаємо як властивість, привабливість діяльності співачки для промоції традиційної культури України.

Підкреслимо, що виконавська діяльність Соломії Крушельницької на зламі XIX-XX століть утвердила оперну примадонну як знакове явище глобального оперного мистецтва. Винятковий діапазон лірико-драматичного сопрано, масштабність репертуару та новаторський характер сценічної експресії дистанціювали творчість виконавиці від усталених канонів старої мелодрами. Сміливa інтерпретація тогочасного нового оперного репертуару засвідчила її прогресивний підхід до сценічно-

го мистецтва, сформувавши унікальний виконавський доробок. Зазначимо, що історичним підґрунтям сучасних практик атрактивності традиційної культури креативними інструментами діяльності С. Крушельницької розглянемо декілька аспектів, зокрема: *концепт «українського епілогу»*, тобто після виконання складних оперних партій мовами оригіналу (закцентуємо, що С. Крушельницька співала сімома мовами – італійською, французькою, німецькою, англійською, іспанською, польською і російською) співачка принципово завершувала виступи виконанням українських народних пісень без перекладу, утверджуючи самобутність української мови та музики перед світовою елітою; *аудіовізуальна атрактивність*, С. Крушельницька поєднувала високу академічну культуру з традиційною естетикою, часто виступаючи в камерних концертах у народних строях Галичини та Поділля, що перетворювало виступ на візуально-поетичний перформанс; *використання ранніх інноваційних медіа*, саме те, що співачку можна вважати однією з перших серед українських виконавців, яка використала технологію звукозапису. Розуміючи швидкоплинність вокального мистецтва, здійснила записи на грамплатівки в різні часи у Варшаві (фірма «Gramophone and Typewriter Co»), Мілані («Fonotipia») та США («Victor»). Цим самим забезпечивши збереження та поширення обробки таких українських народних пісень як «Весільні співанки», «Ой де ти ідеш», «Через сад-виноград» та ін. Таким чином атрактивність діяльності С. Крушельницької поєднує в собі два рівні, а саме: глобальний – світова зірка опери та національний – збереження і популяризація народної пісні. Саме тому біографічний наратив Соломії Крушельницької, візуальний імідж, збережені аудіовізуальні фіксації та практики інтеграції традиційного фольклору в елітарне мистецтво формують комплексний принцип функціонування атрактивності традиційної української культури. Відповідно атрактивний потенціал створює підґрунтя для продукування культурного продукту через інструменти цифрових аудіальних і аудіовізуальних практик, етнодизайну, культурного туризму та перформативних практик, забезпечуючи системну актуалізацію традиційної української культури в глобальному вимірі. Резюмуючи підкреслимо, що творчість Соломії Крушельницької доводить, що традиційна культура не є застиглою у часі. Завдяки креативному переосмисленню вона може адаптуватись до вимог будь-якої епохи, зберігаючи при цьому свою автентичність.

Узагальнюючи викладене, підкреслимо що традиційна українська культура постає потужним атрактивним ресурсом, здатним через інструментарій сучасних креативних індустрій ефективно масштабувати національну спадщину в світовому просторі. Приклад діяльності Соломії Крушельницької є історичною та методологічною платформою такої популяризації, крізь призму новаторського підходу до поєднання академічного вокалу з фольклорним мелосом, використання традиційного строю, концепт «.українського епілогу» на провідних світових сценах та аудіофіксація народної пісні на тогочасних інноваційних носіях заклали дієві принципи культурної дипломатії. таким чином, реконтекстуалізація постаті Соломії Крушельницької у креативних індустріях не лише зберігає пам'ять про видатну оперну співачку, а й перетворює її творчість на дієвий драйвер утвердження української суб'єктності та культурної самобутності у світовій спільноті культури.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, традиційна українська культура, креативні індустрії, атрактивність, культурна дипломатія, національна ідентичність.

Культурні практики українців в умовах війни: збереження спадщини та патріотичні смисли

Др. Людмила ПОЛІЩУК,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0002-4572-7647

Війна суттєво вплинула на повсякденне життя українців, трансформувавши культурні потреби, способи відпочинку та форми взаємодії. В умовах тривалої соціальної напруги культура набуває особливого значення як простір збереження колективної пам'яті, підтримки національної самобутності, емоційного відновлення та консолідації суспільства. Відповідно, культурні практики українців не лише адаптуються до нових реалій, а й набувають додаткових смислових вимірів, пов'язаних із переосмисленням та формуванням патріотичних смислів і цінностей.

У цьому контексті особливого значення набувають культурні практики, спрямовані на підтримку українського культурного продукту, відновлення традицій та актуалізацію історичної пам'яті. Культурні заходи, мистецькі проєкти, волонтерські ініціативи, фестивалі, виставки, концерти та інші форми культурної активності стають засобами не лише культурного самовираження, а й суспільної солідарності. Особливо популярними стали заходи, пов'язані з подякою Збройним силам України (ЗСУ), службам з надзвичайних ситуацій, комунальним підприємствам; різноманітні благодійні події, волонтерські івенти та соціальні проєкти.

Важливе місце в сучасних культурних практиках українців посідає соціальна тематика, пов'язана з досвідом війни, насильством та його наслідками для суспільства. Культурно-мистецькі заходи стають засобом осмислення травматичного досвіду, привернення уваги міжнародної спільноти до подій в Україні та формування емпатії до українського народу.

Яскравим прикладом актуалізації воєнної тематики в сучасних культурних практиках є український проєкт «Вишиті болем», представлений компанією SUN Event на міжнародній премії Bea World у 2024 році, який у 2024 році здобув дві золоті нагороди міжнародної премії Bea World – у категоріях Non-Profit/CSR Event та Low Budget Event». Проєкт спрямований на привернення уваги до проблеми сексуального насильства, пов'язаного з війною, підвищення обізнаності суспільства про цей злочин, підтримку постраждалих та заохочення їх звертатися по допомогу. Особливістю проєкту стало використання традиційного українського рушника як засобу візуалізації та осмислення травматичного досвіду. Отже, подібні культурні практики виконують не лише інформаційну й меморіальну функції, а й сприяють формуванню міжнародної солідарності з Україною, привертають увагу до воєнних злочинів та транслюють світовій аудиторії досвід українського суспільства.

Таким чином, в умовах російсько-української війни культурні практики українців трансформуються відповідно до нових суспільних потреб, зберігаючи водночас свою роль у відтворенні та актуалізації культурної спадщини. Традиційні форми культурної діяльності поєднуються із сучасними мистецькими, благодійними, волонтерськими та меморіальними ініціативами, набуваючи додаткових функцій та формуючи нові патріотичні смисли.

Ключові слова: культурні практики, культурна спадщина, патріотичні смисли, культурний спротив.

Трансформація української національної ідентичності в умовах російсько-української війни

Габ. др. Теофіл РЕНДЮК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ
https://orcid.org/0009-0000-1361-0316

Національна ідентичність є базисним маркером існування будь-якої держави, визначаючи її історичні наративи, культурну спадщину, самобутність і традиційні ціннісні орієнтири. Високий рівень національної ідентичності консолідує суспільство, забезпечуючи його внутрішню єдність, згуртованість, стійкість і стабільність. Українська національна ідентичність – це стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями.

Нинішня екзистенційна для України війна безпрецедентно посилила значення української ідентичності як важливого чинника національної стабільності, стимулюючи процеси національної згуртованості, активізацію громадської участі та появу нових етноідентифікаційних орієнтирів. У цьому контексті важливим став підписаний 13 грудня 2022 року Президентом України В. Зеленським Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», який визначив «…мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України, гарантії участі громадян України, закордонних українців, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у її реалізації».

В умовах війни українська національна ідентичність стрімко трансформується з культурно-етнічної в потужну громадянсько-політичну, ставши основою стійкості українського народу під час війни. Повномасштабна фаза війни стає базисним чинником зміцнення української

національної ідентичності та її переосмислення. Саме війна активувала приховані механізми самосвідомості українців та сформувала новий тип їхньої національної ідентичності. Вона консолідується навколо захисту державності, різкого зростання довіри до ЗСУ, масового волонтерства та добродійності, переходу на українську мову та переосмислення історичної пам'яті, що чітко відмежовує українців від держави-агресора. Оновленою основою національної ідентичності на сучасному етапі стають воля, гідність, соборність та самобутність.

Головними ідентифікаційними індикаторами українців під час війни є: патріотизм і національний спротив; стійкість і незламність; мужність і невичерпна сила духу свободи під час війни; українська мова; національна культура в усіх її вимірах; освіта рідною мовою; традиційна віра; колективна пам'ять; правдива історія України; декомунізація; допомога Збройним Силам; волонтерство та благодійність; проєвропейська і пронатівська орієнтація; протистояння пропагандистській експансії Росії та «русскому міру» в зарубіжних країнах.

Ключові слова: українська національна ідентичність, російсько-українська війна, національна консолідація, історична пам'ять, культурні цінності.

Семантика обрядових практик із воском у традиційних дівочих ворожіннях зимового циклу свят

Др. ОленаСЕРЕБРЯКОВА,
Інститут народознавства НАН України, Львів
https://orcid.org/0000-0002-1039-2920

Дівочі шлюбні ворожіння з воском та деякими виробами з нього (керомантика від грец. κηρός – віск, μαντεία – гадання, пророкування) – явище, що в минулому в тих чи інших відмінах побутувало на території всієї України. Такі мантичні практики приурочували до певних свят річного календаря – Катерини, Андрія, Варвари, Різдва, Нового року та ін. За допомогою однотипних дій дівчата намагалися довідатися про час заміжжя, ім'я свого судженого, його соціальний статус і заняття, передбачити подальшу подружню долю тощо.

За давньою традицією, для отримання віщування у холодну воду виливали гарячий віск і шукали в його застиглих формах певні знаки (подекуди аналогічно ворожили з оловом, свинцем). Результати таких обрядодій, що зіставляються з практикою знахарів і ворожбитів у подібний спосіб виявляти причини захворювання, місцезнаходження злодія тощо, тлумачили на основі прямих аналогій та асоціацій. Якщо фігура, утворена у воді, нагадувала перстень, вінок, передбачали швидкі заручини, весілля. Лялька, колиска віщували народження позашлюбної дитини, хрест, труна, цвях – смерть, сокира – нареченого-майстра, скрипка – чоловіка-музиканта, корабель – моряка, автомобіль – керівника і т. ін. Певних знамень очікували, спостерігаючи й за обрисами тіні на стіні від застиглої у воді воскової чи олов'яної фігурки. У деяких районах Галичини, Закарпаття, Слобожанщини такі ворожіння супроводжувалися певними замовляннями, піснями, у яких часто зверталися по допомогу до християнських святих – покровителів шлюбу (Андрія, Івана Хрестителя).

До самобутніх локальних явищ належить також звичай виливати у воду віск або олово через отвір ключа (Лемківщина, Закарпаття, Волинь, Полісся), використовувати для ворожби воду, принесену до хати в роті (Покуття). На Волині, Поліссі, Південній Україні, Лемківщині, Гуцульщині, Покутті з мантичною метою до води додавали по парі виробів з

воску (мисочки, горнятка, свічки) або дві горіхові шкаралущі, тріски, пампушки, в які встромляли свічку. За певними прикметами (напрямок плину предметів у посудині з водою, їх «сходження» чи «розходження») передбачали, чи бути дівчині й загаданому хлопцеві у парі, з якої сторони чекати судженого, як його зватимуть. Щоби дізнатися ім'я нареченого, подекуди також до води (окропу) вкидали кульки з воску чи тіста (вареники), в які клали записки з іменами парубків. «Віщим» вважали той виріб, який найшвидше спливав на поверхню. Це один із прикладів ворожінь із жеребом.

Важливе значення відігравала й вода, через яку, за архаїчними віруваннями, власне й можна встановити контакт із надприродними силами, «тим» світом та отримати відомості про майбутнє та інші знання. Невипадковою є також практика виливати використану для ворожби воду назад у водойму або в «незахідне місце», оскільки через контакт з «іншим» світом вона могла вважатися небезпечною.

Ключові слова: дівочі ворожіння, шлюбні ворожіння, віск, мантичні практики, зимова календарна обрядовість.

Відзначення Різдва і Великодня українськими політв'язнями ГУЛАГу в 1940-1950-х рр.

Єлизавета СИЛКА,
Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна
https://orcid.org/0009-0005-7562-2650

Для діячів українського національно-визвольного руху – ОУН і УПА, масово ув'язнених совєтським режимом після Другої світової війни, Різдво та Великдень мали глибоке сакральне значення, слугували нагадуванням про безсмертні духовні цінності, символізували перемогу добра над злом. У ГУЛАГу найбільші християнські свята були невіддільними від понять моральних чеснот, дому, близьких людей, України. Під час цих урочистих подій у пам'яті політв'язнів яскраво оживали згадки про традиційні святкування на Батьківщині й розгорялася надія на повернення в рідний край, на допомогу вищих сил.

Уже сама підготовка до Різдва й Великодня багато значила: надавала змісту монотонним дням виживання, допомагала впорядкувати час відірваним від зовнішнього світу невільникам. Водночас процес підготовки був нелегким фізично і потребував цілеспрямованості, сили волі. Зокрема, для реалізації релігійних потреб українські в'язні відкладали свої й без того бідні пайки їжі. З цих запасів робили своєрідні паски, торти, інше частування – так створювали святкову атмосферу.

Ув'язнені ГУЛАГу також дбали про оздоблення простору: бараки старанно прибирали, прикрашали вербовими або хвойними гілочками. Крім того, важливими атрибутами Різдва та Великодня ставали вітальні листівки для рідних за межами таборів і для друзів у неволі. На саморобних листівках малювали крашанки, дзвони, природу, синьо-жовту символіку й писали теплі привітання. Безпосередньо в день свята українські націоналісти обов'язково молилися, правили Службу Божу з усією можливою урочистістю, співали колядки або воскресні пісні, а також повстанські й авторські невільницькі.

Отже, відзначаючи найбільші християнські свята, українці в ГУЛАГу створювали піднесену позитивну атмосферу, структурували час в умовах ізоляції від зовнішнього світу, виражали вірність вітчизняним

традиціям і гуманістичним ідеалам. Політв'язні з особливим ентузіазмом та ретельністю ставилися до великих релігійних дат і докладали всіх зусиль для відтворення формату свят, збереження основних елементів. Різдво та Великдень пробуджували оптимізм, жагу до життя й боротьби і давали невільникам відчуття урочистості, причетності до чогось вищого, сенсу поміж каторжних буднів.

Ключові слова: ГУЛАГ, українські політв'язні, Різдво, Великдень, відзначення свят.

Особливості відновлення та репрезентації українського житла в сучасних умовах (за матеріалами YouTube-каналу «Естетика хутора. Ремонт. Переробки своїми руками»)

Др. Сергій СІРЕНКО,
Національний музей історії України, Київ
https://orcid.org/0000-0003-4268-2284

Сучасна російсько-українська війна спричинила катастрофічні руйнування в містах і селах України та поглибила житлову проблему. Мільйони людей втратили свої домівки. Оскільки артилерійські, КАБові, дронові та ракетні обстріли тривають, кількість пошкоджених будинків і квартир зростає. Люди вимушені шукати нові домівки. Одні орендують, другі купують, треті будують, четверті відновлюють. До останніх належить сім'я Наталі Ал Баз.

Пані Наталя разом із чоловіком та донькою проживала в селі Циркуни, яке знаходиться біля Харкова. Уже 24 лютого 2022 р. населений пункт був окупований. З його території обстрілювали Харків. Сім'я Наталі з першого дня жила без електрики, тепла та з малими запасами їжі. 1 березня 2022 р. їм вдалося виїхати, проїхати через Харків та попрямувати до друзів на хутір у Богодухівському районі Харківської області. Там їм запропонували вибрати покинуту хату й оселитися, що вони й зробили. Вибрали хату, у якій плита-грубка не була поламаною і функціонувала. Виявилося, що в цій оселі є електрика.

З перших днів почали відбудовувати та облаштовувати хату. Спочатку спорудили ліжко з дверей, які взяли в покинутій сусідній хаті. Потім переклали плиту та грубку, використовуючи глину та сіль; відновили фактуру сволока на кухні; встановили пластикові вікна; замазали отвори в стелі та стінах; зробили декор на стінах та дверях. Утеплили цоколь будинку пінополістиролом, пофарбували фасад хати, за допомогою трафарету на одному куті зробили орнамент «вишивки». Зробили водопровід від криниці до хати, каналізацію. Встановили санвузол, ванну, бойлер. Реставрували та виготовили меблі (стіл, ліжко, стільчики, полички тощо).

Процес створення свого нового житла Наталя Ал Баз активно висвітлювала в соціальних мережах. 7 грудня 2022 р. вона створила власний YouTube-канал «Естетика хутора. Ремонт. Переробки своїми руками», де показує свій досвід ремонту будинку, який був збудований у 1950–1960-х роках, рекламує будівельні матеріали, висвітлює розведення кіз та вирощування картоплі. На каналі завантажено 249 відео (51 – тривалістю до 30 хвилин, 198 – тривалістю до 1 хвилини).

У 2023–2025 рр. про відновлення хати пані Наталя розповідала в засобах масової інформації (телеканали ВІТА та СТБ; радіо «Накипіло»; сайти «Суспільне Харків» та «Свій дім»). У 2025 р. вона стала переможницею українського телевізійного реаліті-шоу «Найкраща оселя» на каналі ТЕТ.

Отже, YouTube-канал «Естетика хутора. Ремонт. Переробки своїми руками» висвітлює відновлення хати на хуторі Харківської області, яке проводить сім'я переселенців. Вони застосовують як народні, так і сучасні практики. Свою діяльність активно репрезентують у відео та засобах масової інформації.

YouTube-канал Наталі Ал Баз є цікавим етнографічним джерелом, де міститься інформація про житлобудівництво, тваринництво та городництво Слобожанщини другої половини XX – XXI ст.

Ключові слова: житло, декор, відбудова, YouTube, Харківщина.

Народна освіта у традиційній культурі українців (на прикладі с. Липці Харківського району Харківської області)

Др. Валентина СУШКО,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського
НАН України, Київ
https://orcid.org/0000-0003-0480-1473

Село Липці Харківського району Харківської області є одним із найдавніших населених пунктів Харківщини і, відповідно, Слобожанщини: воно засноване в середині XVII ст. переселенцями з Правобережної України. Село до останньої третини XVIII ст. мало статус сотенного містечка Харківського полку з трьома парафіями: Різдва Господа нашого і Спаса Христа, Свято-Миколаївською та Свято-Покровською. Останній факт визначає й кількість шкіл, які були саме при церквах. У тодішньому суспільстві шкільна освіта була не способом отримання знань для кар'єрного зростання, а способом соціалізації.

Дослідник давнього шкільництва на Слобожанщині І. М. Пурдя відзначав складність обрахунку шкіл у ранній період історії нашого краю через їх «неформальний» характер: школа організовувалася коштом парафіян, нерідко в хаті парафіян, мала вчителем священика-законовчителя і тільки в разі більшої парафії могла дозволити собі дяка-вчителя, який також утримувався коштом парафіян, зібраним під час відправ або церковних свят (напр., коляди). Тобто тодішнє шкільництво є прикладом сталих горизонтальних зв'язків української людності, які й нині є джерелом української стійкості.

«Програмою» навчання в таких школах було опанування правд християнської віри та оволодіння умінням читати православні церковно-службові тексти. Тому підручниками були часослов, октоїх, Псалтир. Дидактичним принципом було повторювання та заучування, «програмним результатом» – знання текстів напам'ять, стимулами – фізичні покарання та залучення до участі в церковних службах на криласі. Хоча до середини XX ст. всі церковно-службові посади в церкві посідали чоловіки, це навчання було цілком доступне і дівчаткам.

У другій половині XIX ст., у зв'язку із загальнодержавними реформами, школи при церквах остаточно набувають статусу церковно-парафіяльних, а в селі з'являється і земська школа з ширшою та світською програмою, де викладання відбувалося, звичайно, російською мовою і де переважно навчалися хлопчики.

Важливою особою в місцевій історії був учитель П. В. Щепкін, ім'ям якого була названа одна зі шкіл села, побудована з цегли Свято-Покровської церкви у 1930-ті роки. Школа, побудована на рубежі XIX–XX ст. у стилі українського модерну, – звана в селі «красна школа» – була пам'яткою архітектури місцевого значення, якій були присвячені публікації місцевих краєзнавців.

На жаль, нині село Липці перебуває безпосередньо на лінії бойового зіткнення, а будівлі шкіл, як і інші споруди, знищені або дуже постраждали. Школи як навчальні заклади продовжують роботу онлайн. Адже нині народна освіта – це й спосіб соціалізації та механізм утвердження національної ідентичності.

Ключові слова: народна освіта, с. Липці Харківського району Харківської області, парафіяльна школа, сучасна школа.

Театральна спадщина в умовах кризи: трансформація художньої комунікації та нові стратегії актуалізації

Мгр. Олена ТАБАК
Київський університет культури, Кропивницький, Україна

Сучасний світ перебуває у стані перманентних соціокультурних, політичних та екзистенційних криз, які суттєво трансформують гуманітарний простір. У цих умовах театральна спадщина перестає функціонувати лише як музейний експонат чи традиційний репертуарний канон. Вона перетворюється на живий, актуальний інструмент рефлексії, збереження колективної пам'яті та осмислення суспільної травми. Метою цих тез є аналіз того, як криза змінює мову театральної комунікації та які стратегії дають змогу актуалізувати театральну спадщину в глобальному контексті боротьби за ідентичність.

Криза руйнує класичну модель художньої комунікації «автор – текст – актор – пасивний глядач». Травматичний досвід суспільства часто виявляється «невимовним» у межах традиційної театральної мови, що спонукає до пошуку нових художніх форм. Відбувається зміщення від суто естетичної функції театру до терапевтичної та комеморативної. Важливою рисою нової художньої комунікації стають партисипативність та посилення емпатії. Глядач перетворюється на свідка, а театральний простір – на безпечне середовище (*safe space*) для спільного переживання болю, втрати та колективної скорботи. Текст класичної п'єси чи історичний театральний досвід стають точкою опори для вибудовування прямого й відвертого діалогу із сучасністю.

Серед провідних стратегій актуалізації театральної спадщини в умовах кризи можна виокремити такі:

1. Деконструкція та реконтекстуалізація класики. Класичні сюжети – від давньогрецької трагедії до Шекспіра – переосмислюються крізь призму сучасних кризових подій. Старі тексти слугують універсальним кодом, який дає змогу дистанціюватися від безпосереднього переживання травми та водночас глибше її осмислити.

2. Синтез спадщини з документалізмом (вербатім). Класична театральна традиція поєднується з живими свідченнями очевидців кризових подій, щоденниками та документами. Це дає змогу фіксувати

травматичний досвід «тут і зараз», інтегруючи індивідуальні свідчення у ширший історичний наратив.

3. Цифрова та медійна трансформація. Театральний процес частково переноситься в онлайн-простір, створюються цифрові архіви вистав та інтерактивні платформи. Це сприяє збереженню й поширенню театральної спадщини навіть за умов фізичної недоступності театрів.

У контексті тематичної області «Ідентичність, пам'ять та художня комунікація» актуалізована театральна спадщина виконує функцію живого архіву. Вона протидіє колективній амнезії, фіксує досвід представлених спільнот і вводить локальний травматичний досвід у ширший міжнародний контекст.

Висновки. В умовах кризи актуалізація театральної спадщини відбувається через її переосмислення відповідно до нових суспільних реалій. Мова театру зміщується у площину солідарності та емпатії, а сценічне мистецтво набуває значення інструменту осмислення колективного травматичного досвіду. Нові стратегії художньої комунікації сприяють збереженню культурної пам'яті та ідентичності, водночас відкриваючи можливості для актуалізації театральної спадщини в сучасному соціокультурному просторі.

Ключові слова: театральна спадщина, художня комунікація, культурна пам'ять, колективна травма, актуалізація спадщини.

Місця пам'яті полеглих захисників України в російсько-українській війні та конфлікти громадського простору: основні типи та механізми вирішення

Др. Олена ТАРАН,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ
https://orcid.org/0000-0002-0548-0678

Місця пам'яті та їх функціонування є однією з найчутливіших тем сучасної культури пам'яті в Україні. Стихійні народні меморіали, алеї слави, меморіальні дошки, військові цвинтарі й національні проєкти виникають по всій країні, але часто стають предметом суперечок щодо локації, дизайну, якості виконання, згоди родин і впливу на повсякденне життя громад.

Найяскравіший приклад – Газон національної пам'яті (народний меморіал) на Майдані Незалежності. Цей меморіал виник навесні 2022 р. й швидко розрісся до кількох газонів із портретами, традиційними поминальними атрибутами, державною символікою та символікою окремих військових підрозділів. Для багатьох родин, особливо тих, чиїх близьких ще не повернули, це єдине публічне місце вшанування. Водночас меморіал стикається з проблемами перенасиченості, конфліктами між родинами за місце, вандалізмом і питаннями щодо його подальшого статусу.

Аналогічні місця пам'яті з'явилися фактично в більшості обласних центрів та малих міст. Меморіальні дошки на школах і гімназіях, алеї героїв у громадах, цифрові меморіали та мапи ініціатив пам'яті існують у багатьох населених пунктах. Наразі такі місця пам'яті стикаються з такими типами конфліктів у громадському просторі: 1) відсутність діалогу з родинами та громадою, неякісний візуальний ряд; 2) невідповідність меморіалів початковим проєктам, узгодженим із родинами; 3) уніфікація та індивідуальність; 4) локація в громадському просторі; 5) правомірність облаштування військових кладовищ на територіях громад. Найяскравіший приклад – конфлікт навколо Національного військового меморіального кладовища (НВМК) під Києвом, поблизу с. Мархалівки.

Основними кроками на шляху вирішення конфліктів є відкритий

діалог із родинами полеглих захисників; публічні обговорення локації та вигляду місць пам'яті; інклюзивність і доступність; баланс між народною ініціативою та професійним підходом; уникнення «депресивних» просторів на користь місць рефлексії та сили. Уникнення «депресивних» просторів на користь місць рефлексії та сили – це ключовий принцип сучасної української меморіалізації, який полягає у створенні просторів, що не пригнічують і не викликають бажання відсторонитися.

Пам'ять про громадян України, полеглих під час російсько-української війни, – це не лише скорбота, а й чинник формування громадського простору окремого населеного пункту. Конфлікти показують, наскільки важливими є повага до почуттів родин, прозорість і врахування місцевого контексту. Без цього навіть найкращі наміри перетворюються на джерело болю замість єднання.

Ключові слова: культура пам'яті, російсько-українська війна, громада, конфлікт, діалог.

Олійний промисел в експозиції Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини

Габ. др. Віктор ТКАЧЕНКО,
Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Україна
https://orcid.org/0000-0001-6741-3430

У сучасних умовах збереження та популяризація культурної спадщини України набувають особливого значення як чинники формування національної ідентичності та історичної пам'яті. Важливу роль у цьому процесі відіграють музеї просто неба, які забезпечують комплексне представлення матеріальної та духовної культури українського народу. Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у складі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» є одним із найбільших скансенів України. Він поєднує архітектурні пам'ятки, етнографічні комплекси та мережу тематичних музеїв.

Музей почав створюватися у 1964 році на околиці міста Переяслава. Протягом наступних десятиліть з різних частин Середньої Наддніпрянщини (Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, Черкащини) сюди звозили автентичні будівлі: хати, церкви, млини, господарські споруди. Окрема частина експозиції присвячена традиційним українським ремеслам і промислам. Тут демонструються вітряки, кузня, гончарня, ткацька майстерня, олійниця та інші господарські споруди.

У розділі «Ремесла і промисли» представлено майстерні та устаткування сільських ремісників і майстрів дрібних промислів Середньої Наддніпрянщини другої половини XIX – початку XX ст.: гончарів, чинбарів, ткачів, ковалів, гребінників, олійників, столярів, бондарів, ложкарів, шевців, решітників, а також стельмашню та ободопарню.

У кожній майстерні зібрано й відповідно розміщено знаряддя праці, інструменти, пристрої, заготовки, готову продукцію. Створюється враження, ніби сюди має повернутися майстер і сісти за роботу.

Серед різноманітних промислів харчові промисли, зокрема вироблення олії, здавна посідали значне місце в господарській діяльності селян України. Олійниці – пристрої для одержання олії – відомі з давніх часів.

Основним способом одержання олії було пресування: спочатку за допомогою важеля, пізніше з'явилися гвинтові преси (як вважають учені, винайдені ще давніми греками), з XVI ст. – клинові, а з початку XIX ст. – гідравлічні преси.

Олію виготовляли з олійних культур: соняшнику, рижію, рапсу, ріпаку, кользи (яра форма ріпаку), льону, конопель, маку, кукурудзи, сої, горіхів.

Найбільш примітивною конструкцією вважають клинову олійницю, яку перевезено із с. Рудьки Чорнобильського району Київської обл. у 1968 році та розміщено в сінях хати другої половини XIX ст. із с. В'юнище Переяславського повіту Полтавської губ. Ця олійниця – квадратної форми дубова рама. У вирізи двох горизонтально розташованих брусів вправлено дві «макухи» (розколоті тесані плахи з виїмками для торбинки з мезгою). Для першого пресування достатньо було нанести 10–12 ударів довбнею по клинах, для другого – 30–40 ударів. Для того щоб дістати макуху, вибивали клин.

У сінях також представлена гвинтова олійниця заводського виробництва, перевезена із с. Григорове Івано-Франківської обл. Конструкція і технологія виготовлення олії в ній не відрізняються від олійниці «дубом». Продуктивність цієї олійниці – 3–4 ц за світловий день. Вихід олії становив 30–35 л.

У повітці двору олійника показано стаціонарну гвинтову олійницю, яку перевезено до музею у 1970 році із с. Грузького Макарівського району Київської обл. Вона являє собою масивний тесаний дуб, що кріпиться на дубових стояках, закопаних у землю. У тоншому кінці колоди укріплено підіймальний гвинт для опускання й підіймання дуба. У потовщеній частині нижнього дуба міститься гніздо для ступки, в яку закладали оброблене насіння, з отвором для витікання олії.

Ще одну олійницю перевезено до музею із с. Рудяків Бориспільського р-ну Київської обл. у 1965 р. Це надпотужний прес простої конструкції, за допомогою якого чавили олію. Він являє собою тесаний дуб розміром 900 × 70 × 70 см, що кріпиться на дубових стояках, закопаних у землю. У тоншому його кінці укріплено дерев'яний підіймальний гвинт, в отвір нижньої частини якого вставлено воротило. За допомогою воротила два чоловіки підіймали дуб. У потовщеній частині дуба – гніздо для металевої ступки, куди засипали насіння. Після попередньої обробки (подрібнення) на вальцях зерно підсмажували на сковороді й закладали в ступку (до 10 фунтів за один раз). Зверху опускали дерев'яний бовва-

нець («хлопчика») і вставляли в гніздо. Після опускання дуба олія по трубочці стікала в посудину, ступку витягали, вибивали макуху. Продуктивність становила 3–4 центнери насіння за світловий день.

Отже, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, розташований у Переяславі, є скарбницею народної культури та історії, що дає змогу відвідувачам ознайомитися з життям українського села минулих століть.

Ключові слова: олійний промисел, клинова олійниця, гвинтовий олійний прес, музей, Середня Наддніпрянщина.

Пластовий рух у збереженні та популяризації української обрядової культури

Др. Лідія ФЕДИК,
ЗВО «Університет Короля Данила», Івано-Франківськ, Україна
https://orcid.org/0000-0003-2033-8087

Сучасна російсько-українська війна стала викликом для українства як національної спільноти, а отже, вимагає пошуку засобів для національного об'єднання та збереження ідентичності. Традиційна обрядова культура є важливим чинником забезпечення культурної тяглості поколінь та формування почуття соціальної й культурної спільності, оскільки сприяє консолідації членів громади навколо спільних обрядових практик. Первинним соціальним осередком, у межах якого здійснюються передавання, відтворення та збереження традиційної обрядовості, є сім'я. Водночас в умовах воєнного стану функціонування сім'ї як основного механізму трансляції обрядових традицій зазнає суттєвих трансформацій. Масштабні міграційні процеси, зокрема вимушений виїзд частини населення за кордон, участь членів сімей у воєнних діях, внутрішнє переміщення населення та роз'єднання родин призводять до послаблення традиційних форм міжпоколіннєвої взаємодії. Унаслідок цього відбувається часткова втрата, трансформація або переривання окремих обрядових практик, що актуалізує питання збереження традиційної обрядової культури в умовах соціальних трансформацій, спричинених війною.

Оскільки формування зазначених цінностей доцільно розпочинати з раннього дитинства, важливу роль у цьому процесі відіграють громадські та молодіжні організації, серед яких особливе місце посідає Національна скаутська організація України «Пласт» (далі – НСОУ «Пласт») як інституція національно-патріотичного та громадянського виховання молоді. НСОУ «Пласт» ставить собі за мету сприяти всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі. При цьому організація не тільки сприяє збереженню української обрядової культури, а й забезпечує її актуалізацію, адаптацію до сучасного культурного середовища. Обряди і церемонії є важливою частиною методики, яка допомагає молоді засвоювати цін-

ності через практичний досвід та символіку. Діяльність НСОУ «Пласт» значною мірою узгоджується з церковним календарем, який є важливим складником традиційної української обрядової культури. Зокрема, відкриття пластового року, що припадає на вересень і хронологічно наближене до початку літургійного року, традиційно супроводжується проведенням спільних молебнів.

Особливо виразно ця взаємодія простежується у структурі та практиках зимової обрядовості. Традицією НСОУ «Пласт» є передавання напередодні різдвяних свят Вифлеємського вогню миру зі Святої землі як знака миру та благополуччя і водночас символу єднання. Вогонь передається в різні регіони України, а акція супроводжується виконанням «Пісні Вифлеємського вогню миру». До традиційних заходів належать також Андріївські вечорниці з традиційними забавами, «Сокіл-фест», «Битви вертепів», «Різдвяні свічечки» (традиційна акція, започаткована ще у 1950 р. в діаспорі), під час яких виконуються колядки, а також проводяться майстер-класи з виготовлення різдвяного павука, свічечок, різдвяної зірки, декоративних елементів на ялинку та ін. Усе це супроводжується використанням традиційного українського одягу, приготуванням традиційних страв та залученням широкого кола охочих різного віку, що сприяє передаванню обрядових практик від старшого покоління молодшому.

Таким чином, пластова система створює своєрідний ланцюг: старше покоління → виховник → юнак/юначка → молодше покоління. Традиція передається не лише від батьків до дітей, а й від виховників до дітей через спільну діяльність, особистий приклад, повторювані щорічні практики, пісні, історії, символи та обряди.

Крім того, обрядова культура в НСОУ «Пласт» не обов'язково відтворюється буквально так, як сто чи двісті років тому. Вона може адаптуватися до сучасного середовища. Наприклад: традиційний обряд → сучасний формат → збережене культурне значення. Таким чином, давні символи отримують нові форми презентації, оскільки традиції стають основою квестів, тематичних таборів, мандрівок, майстер-класів, вишколів та інших активностей.

Важливо, що НСОУ «Пласт» при цьому активно використовує цифрові інструменти для популяризації елементів традиційної культури через соціальні мережі, відеоконтент, фотографії та відео з традиційних заходів.

Отже, НСОУ «Пласт» не просто зберігає українську обрядову культуру – він створює умови для її «проживання», переосмислення, актуалізації та передачі наступним поколінням. Через подібні практики молода людина усвідомлює свою належність до української культури, розуміє її регіональне різноманіття та сама стає носієм традиції.

Ключові слова: традиційна культура, Пласт, зимова обрядовість, молодь.

Українські весільні традиції в сучасному культурному просторі

Др. Ірина ШВЕЦЬ,
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
https://orcid.org/0000-0002-3761-3332

Українська весільна обрядовість є важливою складовою нематеріальної культурної спадщини українського народу. Вона формувалася протягом століть і відображає систему духовних цінностей, моральних норм та світоглядних уявлень українців. Весільні традиції поєднують обрядові дії, народну символіку, музичну культуру та усну народну творчість, виступаючи важливим засобом збереження національної ідентичності.

Традиційне українське весілля являло собою складний комплекс обрядів, що охоплював сватання, заручини, випікання короваю, дівич-вечір, вінчання та післявесільні звичаї. Кожен етап мав глибоке символічне значення та супроводжувався відповідними ритуалами, піснями й побажаннями. Особливе місце посідали весільний коровай, рушник і вінок нареченої, які символізували добробут, продовження роду, сімейну злагоду та духовний зв'язок поколінь.

У сучасному культурному просторі спостерігається зростання інтересу до традиційної культури та національної спадщини. Молоді пари дедалі частіше звертаються до українських весільних звичаїв, інтегруючи їх у сучасні святкові церемонії. Використання народної символіки, елементів традиційного одягу, української музики та обрядових дій сприяє популяризації культурної спадщини та її адаптації до потреб сучасного суспільства.

Важливу роль у збереженні та популяризації весільних традицій відіграють заклади освіти, музеї, культурні установи, громадські організації та фахівці івент-індустрії. Саме організатори подій, ведучі та культурні менеджери сприяють актуалізації традиційних елементів у сучасному святковому просторі, поєднуючи автентичність із новітніми підходами до організації заходів. Значного поширення набувають етнофестивалі, тематичні культурно-просвітницькі проєкти, майстер-класи та наукові дослідження, спрямовані на збереження й передавання традиційних знань наступним поколінням.

В умовах сучасних суспільних викликів звернення до культурної спадщини набуває особливого значення. Українські весільні традиції залишаються важливим чинником формування національної свідомості, збереження історичної пам'яті та популяризації української культури в Україні та за її межами. Їх осмислення та використання в сучасному культурному просторі сприяють зміцненню культурної самобутності українського народу та забезпечують безперервність національної традиції.

Ключові слова: українське весілля, культурна спадщина, традиції, обрядовість, нематеріальна культурна спадщина, популяризація культури.

Спогади Юрія Шумовського «Зруйноване гніздо, чи історія однієї священицької родини на Волині» як етнографічне джерело для вивчення культури і побуту українців, чехів, росіян

Валентина ЯРЕМЧУК,
Інститут Народознавства НАН України, Львів
https://orcid.org/0000-0003-3445-3027

Особливе значення серед праць ученого мають підготовані ним до друку наприкінці XX ст. (1991–1997 рр.) спогади «Зруйноване гніздо, чи історія однієї священицької родини на Волині». Завдяки їм науковці та громадськість загалом отримали можливість ознайомитися з народознавчим матеріалом, який стосується життя і побуту священничої інтелігенції Волині на прикладі родини Шумовських.

У них учений відтворив свій життєвий шлях, що включає до- та післяміграційний періоди. Автор крізь призму власного життєвого шляху розглянув різні сфери громадсько-політичного і національно-культурного розвитку українського суспільства, враховуючи етнографічний аспект, описав звичаї і традиції родинної обрядовості українців, життя і діяльність місцевої священничої інтелігенції.

Матеріал спогадів структуровано за розділами відповідно до хронологічних періодів життя і діяльності вченого. Мова викладу насичена фразеологізмами, властивими говіркам населення Волині.

У ході опрацювання мемуарів здійснено порівняння текстів із різних томів і частин, відомості зіставлено за хронологією. Виокремлено етнографічний матеріал про традиції духовенства (святкування Зелених свят – Святої Трійці в південній частині Волині, прийняття гостей отцями Волині, висвячення на священника, похорони церковників, дотримання весільної обрядовості священницькою сім'єю, проведення вечорів у сімейному колі); народну медицину (постать знахаря і знахарки-«молдаванки»); етнографію дитинства (різновиди сільських забавок, веснянки); релігійну ситуацію на Волині (поширення сектантства); українсько-чеські відносини (вплив чеських колоністів на українську культуру), особливості їхніх вірувань та обрядовості (проведення таїнства причастя, похорони неодружених дівчини чи хлопця, справляння чеського весілля); російсько-українські відносини (коротка характеристика росіян Тамбовщини, їхні відмінності від українців у способі життя, облаштуванні жител, особливостях харчування, особистої гігієни та релігійної обрядовості в період перебування сім'ї вченого за часів Першої світової війни в Тамбовській губернії тодішньої Російської імперії).

На основі опрацювання спогадів Ю. Шумовського щодо наявності в них етнографічних матеріалів можна стверджувати, що, змальовуючи громадсько-політичний і національно-культурний розвиток українського суспільства, учений передав читачеві складові української ментальності передусім на прикладах із власного життя. Він глибоко розумів особливості побуту, звичаїв і традицій корінного населення Волині та чеської меншини, що тут проживала, міг порівняти їхню культуру з культурою росіян – жителів Тамбовської губернії.

Спогади Юрія Шумовського «Зруйноване гніздо, чи історія однієї священицької родини на Волині» становлять фактографічну цінність для української етнології, оскільки є важливим етнографічним джерелом для вивчення історії, культури, релігії та різних сфер життя населення Волині.

Ключові слова: Юрій Шумовський, спогади, етнографічне джерело, традиційно-побутова культура, українці, чехи, росіяни.

CUPRINS

PROGRAMUL CONFERINȚEI		5
SECȚIUNEA I: CERCETAREA, VALORIFICAREA ȘI PROMOVAREA PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC		
Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU	Așezarea medievală rurală de la Tuzara I (r. Călărași): descoperiri arheologice recente și perspective de interpretare	41
Nicolai BATOG, Vasile IARMULSCHI	Dincolo de tipologie: biografia incintelor sarmatice delimitate prin șanțuri în lumina noilor date radiocarbon de la Cașunca-*La Movile*	43
Vitalie BURLACU	Epi-aurignacianul din Republica Moldova: osinteză a cercetărilor arheologice. Prezent și perspective	45
Artur COTRUȚĂ	Regimul juridic al siturilor arheologice și al zonelor cu potențial arheologic	46
Sergiu HEGHEA	Situl arheologic Văratic V (Duruitoarea – Căsoaia cu apă II): retrospectiva cercetărilor arheologice	48
Sergiu MATVEEV, Vlad VORNIC	Vârfuri de săgeată din prima epocă a fierului descoperite la Lipoveni II – *La Nisipărie*	50
Sergiu MUSTEAȚĂ	Particularitățile siturilor medievale timpurii din Republica Moldova	52
Lucian-Remus POP	Indicatori ai degenerării articulare și osificării ligamentare: cazul bolii DISH în necropola medievală de la Alexandria-Buzescu (secolele XVI–XVII)	53
Sergiu POPOVICI	Așezarea Cucuteni B Caracușenii Vechi VIII – Centru	55
Gheorghe POSTICĂ	Asezările medievale timpurii din Codrii Lăpușnei: evoluții istorico-cronologice	56
Margareta-Simina STANC, Constantin BĂJENARU, Elizabeth-Georgiana ROMAȘCU, Otilia-Alina ANGHELUȚĂ	Studiul anatomo-comparat al unor resturi faunistice descoperite în cursul cercetărilor arheologice preventive în Castrul XXV (Tocilescu) al Valului de piatră (municipiul Constanța,România)	58
Denis TOPAL	Vectori în schimbare: regiunea nord-vest pontică la marginea lumii scitice (sec. VII–III a. Chr.)	60

Ion URSU, Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Vlad VORNIC, Sergiu MUSTEAȚĂ	Cercetări arheologice în situl medieval de la Lozova – *La hotar cu Vornicenii*. Rezultatele preliminare ale campaniei din anul 2026	62
Vlad VORNIC, Sergiu MATVEEV	Așezarea Sântana de Mureș–Cerneahov de la Cajba II: descoperiri arheologice recente	64
Vlad VORNIC, Vasile IARMULSCHI	O fibulă rară din secolul al IV-lea p. Chr. de la Domulgeni: analogii, cronologie și semnificație culturală	66
Diana-Măriuca VORNICU, Felix-Adrian TENCARIU, Andrei ASĂNDULESEI	Cuptoarele de ardere a ceramicii cercetate în așezarea eneolitică de la Ursoaia: tipologie și unele observații asupra centrelor regionale de producere a ceramicii	68
Vasilica-Monica GROZA, Ion URSU, Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Mariana POPOVICI, Luminița BEJENARU	Osteopathies and odonthopathies semnaled in the osteological series excavated from the Lozova necropolis (14th–15th centuries)	69
Ghenadie SÎRBU, Dariusz KRÓL	Did prehistoric humans influence the environment in which they lived? A case study based on the Late Eneolithic site of Gordinești II-Stânca Goală	71
Svitlana БІЛЯЄВА	Маркери взаємодії культур археології Південної України (від середньовіччя доранього модерну)	73
SECȚIUNEA II: IDENTITATE, MEMORIE ȘI COMUNICARE ARTISTICĂ ÎN CONTEXT GLOBAL		
Lucia ADASCALIȚA	Valențe estetice și structuri narative în grafica secvențială a plasticianului Alexandr Gladîșev	76
Lucia ADASCALIȚA, Viorica CAZAC, Nicoleta VASILIEV	Contribuția operei plasticianului GheorghePetrea la dezvoltarea benzii desenate autohtone: cazul ziarului „Florile Dalbe”	78
Alexandru BOHANȚOV	Realitatea ficțiunii și ficțiunea realității în cinemaul de azi	80
Nicoleta BOGDAN	Principii de design editorial în machetarea albumelor de artă: cerințe, erori și recomandări	82
Florina BREAZU, Rodica URSACHI, Natalia PROCOP	Imaginea libertății în arta vizuală din Republica Moldova	83

Vasile CHISELIȚĂ	Cântecele despre limba română și credința creștină de Ion Aldea-Teodorovici ca expresie a identității naționale	85
Anca Doina CIOBOTARU	Cenzura uitării	87
Ludmila COTELEA-CONDREA	Pasărea – simbol al păcii și libertății, redat în pictura pe mătase de către artiștii plastici de pretutindeni	88
Iuliana GHERMAN	Portul tradițional românesc basarabean prin prisma expoziției „MărturIE a dragostei pentru port	90
Ana GHILAȘ	Textul clasic în spectacolul contemporan: viziuni artistice și forme teatrale	91
Ana GHILAȘ	Teatrul documentar în spectacologia actuală	93
Cristina GODOROJA	Trăsături modale ale cântecelor doinite	95
Dorina KHALIL-BUTUCIOC	Valeriu Țurcanu: valorificarea teatrului folcloric și pentru copii	97
Elena MADAN	Moștenirea tectonică și dimensiunea etică a metodologiei maestrului Ion Daghi la 90 de ani de la naștere	99
Vitalie MALCOCI	Audiovizualul în creația scenografului Petru Balan. Sinestezia spațiului teatral	100
Lilia MUSTEA	Relatia dintre teatru si publicul din Republica Moldova: provocări și perspective	102
Gheorghe NICOLAESCU	Doina si Hostropătul în versiunea interpretativă a lui Nicolae Arseni	104
Ludmila OCHIEVSCHI	Reinterpretarea simbolurilor tradiționale prin limbajul conceptual al tapiseriei	106
Victoria ROCACIUC	Căutări identitare în imaginea picturală ale artiștilor plastici moldoveni din anul 1989	108
Lucian Emil ROȘCA	Centrul de cercetare Etno-Muzicologică „Nicolae Ursu” – Contribuții fundamentale la remergența etnomuzicologiei bănățene	110
Angelina ROȘCA-ICHIM	Teatrul „Dionisie Tanasoglu” din Găgăuzia: memoria identitară și comunicarea interculturală	111
Oana SAFTA	Cum arată un laborator de creație (manuscrisul de lucru la Mircea Eliade)	113
Damian SPINEI	Versificația cântecului propriu-zis din satul Zăluceni, Republica Moldova: relația dintre structura poetică și cea melodică	115

Mariana STARCIUC	Scenaristica în cinematografia contemporană din Republica Moldova: între memoria colectivă și construcția ficțională	117
Elena TARAGAN	Anatomia puterii în piesele istorice ale lui William Shakespeare: cazul „Iulius Cezar”	119
Violeta TIPA	Tendințe în teatrul contemporan (în baza Festivalului de la Avignon, 2026)	121
Violeta TIPA	„Regele Lear” – o poveste despre trădare și iertare	123
Valeria BARBAS	La peinture comme partition visuelle dans l'œuvre de Mihai Ţăruș	125
Elena DULGHERU	Between Aestheticism and Spirituality: ”El Tonto Por Cristo’ by Josh David Jordan	126
Victor GHILAȘ	Romanian National Music – Vector of inspiration between the ukrainian national school and french and spanish romanticism	127
Maria GRABOVSCAIA	The moldavian bookplate and its european context in the 17th–18th centuries	128
Valentina GRABOVSCAIA	From the archive of Georgy Feodisievich Bogach. Dedicated to the memory of G. F. Bogach (1915-1991)	130
Miloud HOMIDA	Cultural heritage, memory, and intercultural communication in ***Far from Algeria*** by Djelloul Marbrook: an anthropological approach	132
Elena IAGĂR	Heritage as a subversive backdrop. Case study: the Golești Museum in commercial video productions	134
Anna KROLICA	“One, two, three – you’re it!” Play as an integral part of children’s (choreographic) performances	135
Ala POPESCU	Elena Barlo between Chișinău and Bucharest: biographical landmarks, artistic memory, and contributions to romanian scenography	136
Andreea PRICOP	Deconstruction of the image through repetition	138

SECȚIUNEA III:
CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL CONSTRUIT

Mihaela AGA	Patrimoniul cultural al RSS Moldovenești în anii dezghețului hrușciovist: perspective istorice și culturale	141

Eleonora BRIGALDA	Semnificații simbolice ale luminii și culorii în tradiția vitraliului din Republica Moldova	143
Manole BRIHUNEȚ	Biserici de lemn cu o singură cupolă deasupra naosului din fostul ținut Hotin (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea)	144
Aurelia CARPOV	Tipologia reședinței boierești în Basarabia: particularități ale ansamblurilor rezidențiale ale familiei Bogdan	146
Cristina CATEREV	Memoria patrimoniului construit: documente, imagini și reprezentări ale Chișinăului în colecțiile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău	148
Svetlana CIOBANU	De la patrimoniu la atracție turistică: dinamica terminologică în discursul patrimonial. Studiu de caz: Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”	150
Sergius CIOCANU	Capela funerară a cimitirului ebraic din Chișinău. De la abandon la intenții de valorificare	152
Theodor-Ștefan FILIP	Comunicarea vizuală în zonele de patrimoniu construit. Modele europene și perspective pentru Republica Moldova	154
Natalia IACHIMOV	Gramatica peisajului boieresc: structuri, compoziții și transformări în domeniile familiei Bogdan	156
Petruța-Iulia LUCHIAN	Imaginea patrimoniului absent. Memoria vizuală a arhitecturii sacre dispărute din Iași și regiunea istorică a Basarabiei – expresie a identității culturale și a comunicării artistice	158
Vitalie MALCOCI	Arhitectura vernaculară din bazinul Răutului Inferior. Degradarea arhitecturii tradiționale din piatră și impactul asupra peisajului rural	160
Ana MARIAN	Trei monumente memorabile din raionul Orhei	162
Tamara NESTEROV	Clădiri și construcții tehnice pe teritoriul dintre Prut și Nistru, pasibile pentru o datare anterioară formării statului moldovenesc	164
Andrei RABEI	Mărturii ale arhitecturii Chișinăului din secolul al XIX-lea: Imobilul din str. 31 August 1989 nr. 97	166
Tudor STAVILĂ	Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni. Problema datării	168

Mariana ȘLAPAC	Evoluția arhitectural-urbanistică a orașului Tighina în perioada interbelică	170
Aurelia TRIFAN	Dinamism și inovație structurală: Cercetarea și documentarea obiectivelor arhitecturale reprezentative din RSSM (1970–1980)	171
Iulia VIȘNEVSCAIA	Continuitatea protecției juridice a obiectelor de patrimoniu cultural în contextul reformei succesorale din 2026 în Republica Moldova	173
Kim CALONIUS, Stefan SMIRNOV	From heritage site to shared memory: promoting romanian cultural heritage in Finland through curated cultural travel	175
Alla CHASTINA	The jewish community in the development of the town of Orhei in 19th century – 1917 year of 20th in archival documents	177
Yuri PISMAK	The dramatic fate of works of art associated with the memory of the Chernobyl disaster	179
	SECȚIUNEA IV: CULTURA TRADIȚIONALĂ ROMÂNEASCĂ	
Ecaterina ALAVAȚCHI	Valorificarea patrimoniului cultural imaterial prin turism cultural experiențial și economie creativă. Studii de caz din Republica Moldova	182
Valentin ARAPU	Dimensiunea etnoculturală a fântânii: aspecte istoriografice	184
Valentin ARAPU, Nina IVANOVA	Peisajul onomastic al satului Puhoi: originea numelor de familie (aspecte generale)	186
Daniela Ileana BERCIU	Reprezentări ale suferinței și ale vindecării simbolice în descântece de deochi	188
Liudmila CHICIUC	Salvgardarea patrimoniului cultural în viziunea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940)	189
Carolina COTOMAN	Ospățul funerar în traditia românească: funcții rituale, simbolice și sociale	190
Costin CROITORU, Fatme NISTOROI	Contribuții cu privire la memoria multiculturală și plurietnică a Brăilei. Comunitatea albaneză	192
Nicolae DUDNICENCO, Anatolie BAJORA	Unele aspecte privind utilizarea stejarului în cultura tradițională românească	193

Anatol FORNEA	Mărturia orală ca sursă de cercetare: Documentarea parcursului biografic și a meșteșugului ceramicii tradiționale prin interviuri cu meșterii populari	195
Sorin GRAJDARI	Bașcă sau bordei? O dispută terminologică în studiul locuințelor tradiționale semiîngropate	196
Natalia GRĂDINARU	Casa părintească și arhetipul plecării: continuitatea identității culturale în contextul migrației contemporane	198
Natalia LAZAR	Despre armonie și echilibru în casa tradițională. Morfologie sacră	200
Polina LUNGU	Patrimoniul cultural – expresie a identității naționale	202
Alexandru MAGOLA	Crucifixurile din piatră identificate în localitatea Sireți: rezultate ale cercetărilor de teren	203
Marina MALCOCI, Maria-Eudochia MALCOCI	Armonie între tradiție și marochinărie modernă	205
Crina-Rozalia MOLDOVAN (BLIDAR)	Instituțiile socioculturale tradiționale din Țara Codrului: analiză diacronică a funcției sociale, a simbolisticii și a mecanismelor de conservare a patrimoniului cultural imaterial	207
Raisa OSADCI	Caracteristici ale obiceiurilor și credințelor specifice etapei de încheiere a perioadei postnupțiale	210
Elsa STAVRO	Sprijinul continuu al Patriarhiei Române pentru înființarea școlilor teologice ale Bisericii Ortodoxe din Albania (1930-1945): documente, arhive, presa vremii și memoriile contemporanilor	212
Sergiu SUVAC	Porțile tradiționale din satul Lozova, raionul Strășeni: particularități constructive, decorative și funcționale rezultate din cercetarea etnografică de teren (01-07 iulie 2026)	214
Daniela ȘEREMET	Propagandă, memorie și identitate culturală în RSS Moldovenească în primii ani postbelici (1945–1949)	216
Cristina TAMAZLÎCARI	Sculptura populară în lemn – expresie a spiritualității și creativității tradiționale românești	218
Ion TIȚA-NICOLESCU	Mărci apotropaice în Arta Sacră și motive magice în tradiția populară românească	220
Măriuca VERDEȘ	Horitul – mărturie a pragurilor vieții	222

Elena ARDELEAN	The Romanian traditional blouse between authenticity and transformation in contemporary society	223
Ina ISAC	The gate – a point of transition between the worlds, beliefs and traditions	225
Nina IVANOVA	Features of local identity among the residents of Puhoi village	226
Cristina SECRIERU	Medical terminology: lexical heritage and international terminology	228
	SECȚIUNEA V: CULTURA TRADIȚIONALĂ A MINORITĂȚILORETNICE	
Nadejda CARA	Mâncăruri tradiționale cotidiene și de sărbătoare ale bulgarilor din Moldova în perioada de vară	231
Ion DUMINICA	Aspectul comunitar social-util al meșteșugului fierăritului conservat în memoria familială a femeilor rome din orașele Edineț și Soroca	233
Marina MIRON, Viorel MIRON	Apa, plantele și mâncarea de Ziua Babei (moașei) la bulgari	236
Diana NICOGLO	Produsele lactate în tradițiile alimentare ale găgăuzilor (realități lexico-etnografice)	238
Svetlana PROCOP	Rolul esențial al femeilor rome din Republica Moldova în pregătirea și desfășurarea sărbătorii Paștele Blajinilor	240
Maria SMIRNOVA	Locul profesorilor și al elevilor în procesul educațional și cultural al bulgarilor basarabeni în secolul al XIX-lea (conform materialelor de arhivă și istoriografice privind sudul Basarabiei și absolvenții Școlii Centrale din Comrat, 1858–1878)	242
Irina IJBOLDINA	Spatial sacralization of the dwelling of the Russian Old Believers of the Republic of Moldova/ *Sacralizarea spațială a locuinței rușilor de rit vechi din Republica Moldova*	244
Aleksey A. ROMANCHUK	The Structure of the Russian-Speaking segment of Moldovan society: some observations	246
Tatiana ZAICOVSCHI	The impact of the prohibition on blood and spiritual kinship "up to the seventh generation" on the modern life of Old Believers in the Republic of Moldova	248

Виталий БОЙКОВ	От национального возрождения гагаузского народа к сохранению его духовно-культурной идентичности (из опыта православного прихода с. Копчак)	250
Ольга ГАРУСОВА	Праздничный стол у старообрядцев Республики Молдовы	252
Ирина КОНСТАНТИНОВА	Традиционное жилище и архитектура в контексте изучения истории и культуры гагаузов	254
Жозефина КУШНИР	«Голографичность» идишских присловий евреев Республики Молдова как одно из проявлений свойственного человеку «ноэтического предощущения»	256
Евдокия СОРОЧЯНУ	Обрядовое кормление в погребальной практике гагаузов: по материалам южногагаузского ареала	258
Виталий СЫРФ	Традиционное жилище гагаузов Южной Бессарабии в научном наследии В. А. Мошкова	260
	SECȚIUNEA VI: CULTURA TRADIȚIONALĂ UCRAINEANĂ	
Ekaterina ANDRIUSHCHENKO	Ukrainian identity in Transnistria and the war in Ukraine: an exploratory study	263
Oksana DROHOBYTSKA	Ivanna Blazhkevych as an ethnographer	264
Halyna IVASHKIV	Earthenware Wall-Hanging Crosses: Production Centres, Potters, Shape and Décor	266
Stepan KUSHNIR	Memoirs as a historical source for the study of leisure practices of Eastern Galicia's urban population (late 19th century to the first third of the 20th century)	268
Iryna PETROVA	Stuart Hall's Concept of Cultural Identity: Heuristic Potential for the Ukrainian Context	270
Ihor VOROBCHAK, Oksana ROGOBYTSKA	Leonila (Nina) Zahlada (1896–1938): the tragic fate of an ethnographer	272
Yaroslav YUDENKO	Between «Refugee» and «Migrant»: Identity and Belonging in Contemporary Germany	273
Олег БОНДАР	Цифрові ресурси бібліотек у збереженні книжкової спадщини та культурної пам'яті України	274

Любов БОСА	Витоки екоантропологічного напряму в українській етнології (рецепція трансформованих ландшафтів)	276
Олександр БОСИЙ	Міфологема бика в культурах світу та України: від архаїчного символу до сучасної айдентики	278
Софія ВАСИЛЬЧУК, Олена СЛІТЮК	Постер як засіб комунікації та візуалізації історичної пам'яті: розробка веб-сайту та серії постерів про українських поетів	280
Марина ВИШИНСЬКА	Культурна пам'ять у контексті формування міської ідентичності	282
Вікторія ВОЛИНЕЦЬ	Українська хустка в сучасному культурному просторі: трансформація традиції та цифрові практики популяризації	284
Людмила ГЕРУС	«Хліб трьох епох» як соціокультурний феномен та символ української ідентичності	286
Олександр ГОЛОВКО	Використання каменю в народному будівництві українців Східноподільського Придністров'я (за експедиційними матеріалами)	288
Тетяна ГРУДЕВИЧ	Шевські вироби в експозиції хати чинбаря Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини	290
Віктор КОЖУХАР	Паркани, ворота та хвіртки як складова сільського подвір'я українців півночі Молдови: трансформація традиції (за матеріалами польових досліджень)	293
Катерина КОЖУХАР	Рідкі страви українців Республіки Молдова (за польовими матеріалами)	295
Марина КОЗЛОВСЬКА	Культурна подія як простір актуалізації культурної ідентичності: нові форми святкових практик	297
Євгенія КОРОЛЕНКО	Роль сучасних культурних подій в актуалізації традиційної української культури	299
Тетяна КУЦИР	Вишивка традиційного одягу кінця XIX — першої половини XX ст. села Цінева (за матеріалами польових досліджень 2026 року	300
Оксана ОЛІЙНИК	Цифрова репрезентація культурної спадщини у сучасному медіапросторі	302

Христина ПЛЕЦАН	Репрезентація традиційної української культури в креативних індустріях: атрактивний потенціал спадщини Соломії Крушельницької	304
Людмила ПОЛІЩУК	Культурні практики українців в умовах війни: збереження спадщини та патріотичні смисли	308
Теофіл РЕНДЮК	Трансформація української національної ідентичності в умовах російсько-української війни	310
Олена СЕРЕБРЯКОВА	Семантика обрядових практик із воском у традиційних дівочих ворожіннях зимового циклу свят	312
Єлизавета СИЛКА	Відзначення Різдва і Великодня українськими політв'язнями ГУЛАГу в 1940-1950-х рр	314
Сергій СІРЕНКО	Особливості відновлення та репрезентації українського житла в сучасних умовах (за матеріалами YouTube-каналу «Естетика хутора. Ремонт. Переробки своїми руками»)	316
Валентина СУШКО	Народна освіта у традиційній культурі українців (на прикладі с. Липці Харківського району Харківської області)	318
Олена ТАБАК	Театральна спадщина в умовах кризи: трансформація художньої комунікації та нові стратегії актуалізації	320
Олена ТАРАН	Місця пам'яті полеглих захисників України в російсько-українській війні та конфлікти громадського простору: основні типи та механізми вирішення	322
Віктор ТКАЧЕНКО	Олійний промисел в експозиції Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини	324
Лідія ФЕДИК	Пластовий рух у збереженні та популяризації української обрядової культури	327
Ірина ШВЕЦЬ	Українські весільні традиції в сучасному культурному просторі	330
Валентина ЯРЕМЧУК	Спогади Юрія Шумовського «Зруйноване гніздо, чи історія однієї священицької родини на Волині» як етнографічне джерело для вивчення культури і побуту українців, чехів, росіян	332